د (منوهر سنګ بتره) فرهنګي څېره

Ketabton.com

مینا مسعوده نیکیار

۱۳۹۴ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل پوهنتون
ژبــــو او ادبـیاتو پوهنځی
پـــــښتو څانګه

د منوهر سنګهــ بتره فرهنګي څېره

(د ماسترۍ تیزس)

لیکواله:

مینا مسعوده «نېکیار»

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د منوهرسنگهـ بتره فرهنگي څېره

لیکوال: میناMسعوده«نېکیار»

خپروندی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنگي څانگه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

ډیزاینگر: ضیاء ساپی

پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۷۳)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

سرلیک **مخونه**

پیلیزه.......... ا

لنډیز.......... ج

سریزه.......... ۱

دموضوع موخه یاهدف دموضوع.......... ۲

شالید.......... ۴

دڅېړنې میتود.......... ۵

۱- په معاصرهند کې پښتو

په علمي موسسو کې.......... ۹

په مطبوعاتو کې.......... ۱۰

۱-۲-۱ نن پرون.......... ۱۱

۱-۲-۲ ژوند.......... ۱۲

۱-۲-۳ دنیا.......... ۱۳

۱-۲-۴ هندلید.......... ۱۴

۱-۳ په داستاني آثارو کې دپښتو.......... ۱۴

۱-۳-۱مرزا صاحبان.......... ۱۵

۱-۳-۲هیررانجها.......... ۱۵

۱-۳-۳ابدي دوستان.......... ۱۲

۱-۳-۴راجه هریش چندر.......... ۱۲

۱-۳-۵دپاندو شهزاده ګان.......... ۱۲

۱-۳-۶پدمنی.......... ۱۲

۱-۳-۷طلس می ښار.......... ۱۲

۱-۳-۸اووه خویندې.......... ۱۲

۱-۳-۹ څلور زرین اقوال.......... ۱۲

۱-۳-۱۰کنچن مالا.......... ۱۷

۱-۳-۱۱دیوې پوتلي.......... ۱۷

۱-۳-۱۲دهوالا مارو.......... ۱۷

۱-۳-۱۳بلنګامه کتها.......... ۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳-۱۴باچا برهم دق اوزرینه هوسۍ.. ۱۷
۱-۳-۱۵ماهي، چونګانښ او کیکړی.. ۱۷
۱-۳-۱۶وزیراوکم عقل.. ۱۷
۱-۳-۱۷دناوې روپۍ.. ۱۷
۱-۳-۱۸دصندل امبیل.. ۱۷
۱-۳-۱۹شهزاده بهرام اوګل اندامه... ۱۸
۱-۳-۲۰جمال خان اوزیب النسا.. ۱۸
۱-۳-۲۱کابلي والا.. ۲۴
۱-۳-۲۲منتر.. ۲۴
۱-۳-۲۳ نجومي.. ۲۴

۲- دمنوهرسنګهـ بتره ژوند

۲-۱زوکړه اوزده کړه... ۲۵
۲-۲هڅې اودندې... ۲۷
۲-۳آثار... ۲۹
۲-۴چاپ شوي آثار.. ۳۰
۲-۴-۱خان عبدالصمد خان اڅکزی.. ۳۱
۲-۴-۲د خان عبدالصمد خان اڅکزي د وفات د خلو ښتنم.................. ۴۱
۲-۴-۳خان عبدالصمد خان اڅکزی.. ۴۹
۲-۴-۴پیرروښان بایزید انصاري.. ۵۵
۲-۴-۵د امیر کروړ ویاړنه... ۷۳
۲-۴-۶داباسین سپېدې... ۷۴
۲-۴-۷په افغانستان کې کرکېچ... ۷۴
۲-۴-۸بزکشي.. ۷۴
۲-۴-۹له کافرستان څخه تر نورستان پورې.. ۷۴
۲-۴-۱۰یو یتیم ماشوم.. ۷۵
۲-۴-۱۱تش.. ۷۵
۲-۵ناچاپ آثار.. ۷۵
۲-۵-۱دافغانستان په بیا ودانۍ کې د هند برخه...................................... ۷۶
۲-۵-۲په افغانستان باندې د ترهګرو توره وریځ..................................... ۷۶
۲-۵-۳دهندیانواوپښتنوترمنځ ټینګه دوستي... ۷۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۵-۴په سویلي اسیا کې د افغانستان نوعیت......................۸۱
۲-۵-۵د هند په علمي ادارو کې د پښتو تصنیفونه......................۸۶
۲-۵-۶د آل انډیا راډیو د پښتو پروګرامونو د شپیتو کلونو سفر.........۹۱
۲-۵-۷د هند او افغانستان مناسبات د تاریخ په منځنۍ دوره کې..۹۵
۲-۵-۸د هند یانو او د پښتنو ترمنځ یووالی......................۹۹
۲-۵-۹د فخر افغان خان عبدالغفار خان په یاد او ویاړ کې..............۱۰۳
۲-۵-۱۰د هند د فن او کلتور په ارتقا کې د پښتنو برخه..................۱۱۴
۲-۵-۱۱د هند او افغانستان ترمنځ لرغوني مناسبات......................۱۱۹
۲-۵-۱۲د شلمې پېړۍ د پښتو عظیم شاعر بناغلی ګل پاچا الفت.۱۲۴
۲-۵-۱۳د هند د آزادۍ په جد او جهد کې د پښتنو او د بلوڅانو برخه.۱۲۸
۲-۵-۱۴د ډېرې مودې راهیسې افغانستان د منځنۍ......................۱۳۳
۲-۵-۱۵د هند او افغانستان ترمنځ او سني مناسبات......................۱۴۴
۲-۵-۱۶د هند او افغانستان مناسبات په ی وویشمه پېړۍ کې.......۱۴۸
۲-۵-۱۷په هند کې د افغانانو تاریخي آثار......................۱۵۲

۳- دلیکوال کلتوري څېره

۳-۱ بتره په افغانستان کې......................۱۵۸
۳-۲بتره په آل انډیا راډیو کې......................۱۶۰
۳-۳بتره، پښتو او پښتنانه......................۱۶۱
پایله......................۱۶۴
مناقشه......................۱۶۶
نتیجه ګیري......................۱۶۹
وړاندیزونه......................۱۷۱
اخځلیکونه......................۱۷۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تحریك یادښت

د افغانستان ملي تحریك د (۱۳۹۳ ل) کال په پیل کې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه کړې وه چې د دې کال په بهیر کې به (شل عنوانونه) بېلا بېل دیني، علمي، ادبي او ټولنیز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې کوي. ملي تحریك دا ژمنه د یاد کال د کب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د یوې پرتمینې غونډې په ترځ کې یې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې کړل. ملي تحریك په یاده غونډه کې ژمنه وکړه چې د (۱۳۹۴ ل) کال په بهیر کې به انشاء الله د خدای (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې کوي. طبیعي خبره ده چې دا اسانه کار نه دی، ډېر زیات زیار او زحمت ته اړتیا لري، خو ملي تحریك ټینګ هوډ کړی چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملي کوي. دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی د همدې (سل عنوانونو) ژمنه کړو اثارو له جملې څخه دی، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحریك هیله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته کړي. ملي تحریك له ټولو هغو لیکوالو، ژباړونکو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندویانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهیر کې یې یو بل سره مرسته او ملګرتیا کړې او دا فرهنګي بهیر یې بریالی کړی، د زړه له کومې مننه کوي او کور ودانی ورته وایي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هیله

د افغانستان ملي تحریك فرهنګي څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د «منوهر سنګهـ بتره فرهنګي څېړه» تر نامه لاندې دا اثر، زما د ماسترۍ تېزس دی. دا موضوع په درېو (۳) څپرکو کې بشپړه شوې ده.

ددې اثر په لومړي سرکې پېلیزه ده، چې په کې ددې اثر د لیکلو ټول جریان لیکل شوی دی او له هغو کسانو څخه چې ددې اثر په لیکلو کې یې مرسته راسره کړې ده منّنه ترې شوې ده. وروسته بیا لنډیزدی په دې کې راغلې دي، چې دا کتاب په څه ډول شروع شوا وکومې موضوعګانې په کې ذکردي. په همدې ترتیب بیا لړلیک راځي، چې د ټولې موضوع سرلیکونه په کې ذکر شوي دي.

بیا سریزه ده او سریزې څخه وروسته د موضوع موخه یا هدف دی. چې په کې ددې تېزس هدف، ارزښت او ګټه څه ده، ښودل شوې ده. بل عنوان د موضوع شالید دی په دې کې هغه کتابونه معرفي شوي دي، چې همدې اثرکې ګټه ترې اخېستل شوې ده.

له دې وروسته د څېړنې میتود دی. په دې عنوان کې راغلې دي، چې ددې اثر په څېړنه کې له کوم میتود څخه کار اخېستل شوی دی.

بیا لومړی څپرکی پېلېږي، چې سرلیک یې (په معاصر هند کې پښتو) دی. په دې څپرکي کې راغلي دي، چې په هند کې په معاصره دوره کې پښتو ادبیاتو څومره پراختیا موندلې، په کوم مقام کې وو او څه بدلونونه په کې پېښ‌بدل.

همدا رنګه ددې دورې د پړاوونو یادآوري هم په کې شوې ده. همدا څپرکی درې برخې لري. لومړی برخه یې د یپارتمنتونه دي. په دې کې راغلي دي، چې د هند په کومو پوهنتونونو کې پښتو شته او څه ډول یې پرمختګ کړی دی.

بله موضوع یې مطبوعات دي. په دې کې راغلي دي، چې پښتو په رسنیو، آثارو او مطبوعاتو کې څه ډول ده؟ شته او کنه؟

دریمه برخه یې آثار دي، په دې کې راغلې دي، چې د معاصرې دورې په آثارو کې ایا پښتو موجوده وه او کنه؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـه دې څخـه وروسـته دويـم څپرکـی راځـي (دمنوهرسنگهـ بتـره ژوند)پـه دې څپرکي کې د بتره ټول ژوند ذکر شوی، چې نومـوړی چېرتـه زيږيدلی دی ؟څه کارونه او دندې يې کړي دي. آثار يې کوم دي چاپي آثار يې څومره دي او ناچاپ آثار يې څومره دي او ټول په کې ذکرشوي دي.

آخري څپرکی يعنې دريم څپرکی چې سرليک يې (د ليکوال کلتوري څېره)ده اودرې برخې لري .يوه برخه يې بتره په افغانستان کې په دې څپرکي کې بيا راغلې دي، چې بتره پـه افغانسـتان کـې څـه کـړي دي اوبلـه برخـه يـې بتـره پـه آل انـډيا راډيو کې. پـه دې کـې ذکرشوي دي ،چې بتره پـه آل انډيا راډيـو کـې کـومې دنـدې ترسره کړي دي .بله يې وروستی برخه ده يعنې بتره ،پښتو اوپښتانه او پـه دې کـې مهمه څېره داده ،چې پښتو او پښتون تـه يې څه خدمتونـه کړي دي اوافغانسـتان لپاره يې کومې دندې ترسره کړي دي ،چې دا ټول موضوعات په بشپړه توگه په دې تيـزس کـې ذکـر شـوي او پـه وروسـتی برخـه کـې پايلـه ،مناقشـه،نتيجه گيـري ،وړانديزونه او مأخذونه راځي اوله همدې سره دا اثرپای ته رسيږي.

دموضوع موخه يا هد ف:

لـه گاونـډي هېـوادهندوستان سـره دپښتنواوافغانسـتان اړيکـې ډېرلوغـونی تـاريخ لري.لـه خـوپيړيوراهيسـې پښـتانه دځينوسياسـي ،تـاريخي او ټـولنيزو مسـايلوله امله لـه خپـل ټـاټوبي افغانسـتان اوپښتونسـتان څخـه کوچيـدلي دي اودهندوستان په بېلابېلوسيموکې مېشت شوي دي.

همدارنگـه لـه هندوسـتان څخـه هـم زيـاتره هندوسـتانيان افغانسـتان او پښتونسـتان تـه راغلـي اوهمدلتـه ميشـت شـوي دي .پـه دې کوچېـدلي خلکـو اوکډوالو کې هم عادي خلک شته اوهم ليکوالان، شاعران، سياستوال، باسواده اوبيسواده.خوپه دې خلکوکې زياتره داسې خلک دي ،چې يا يې خپله مورنۍ ژبـه پښتوده اويا يې زده کړې ده.دې دواړوډلوپه دې ژبه يعنې پښـتوباندې آثارليکلي دي.نوځکه ددې دواړوهېوادونواړيکي نـه جلاکېدونکي دي.ځکـه پـه دواړوکـې پښتانه موجوددي اوترنن ورځې پورې دې همـدې ژبـې پراختياپـه انداوسوچ کـې دي .پرتـه لـه ژبـې څخـه پـه نوروبرخـوکې لکـه: ټولنيز،تاريخي،سياسـي اوادبـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخوکې سره ورته والی لري ،نوله همدې کبلهددې مشترکو ځانګړنوله امله نشي کولی، چې سره جلا اوسي.

دهندوستان له نیمې وچې له ویش څخه وروسته بیا هم د څېړونکو او لیکوالانو هڅې روانې دي، چې یومثال یې هندوستان کې دآل انډیا راډیو دپښتو څانګې نشرات دي، چې هندوستاني پښتانه اوس هم په همدې هڅوکې دي، چې پښتوژبې ته وده په کې ورکړي.

نودې همدې خبروپربنسټ باید ټول پښتانه په دې پوه شي ،چې پښتانه که په هندوستان کې دي اوکه په افغانستان کې څومره کاریې پښتوژبې ته کړی دی اوڅومره آثاریې په پښتوژبه لیکلي دي. نودهمدې خبروپه ارزښت اواهمیت داده دااثر، چې « دمنوهرسنګهـ بتره فرهنګي څېره »ترنامه لاندې لیکل شوی دی مکمل شواوداهم هغه هندوستانی دی، چې پښتوژبه یې زده کړې اوزده کړه یې وربانديې کړې ده اوهمدې ژبې لپاره یې کارهم کړی.

نوددې اثر موخه اواهمیت دادی، چې پرته له افغانستان څخه په نوره نړۍ کې هم داسې کسان او پوهان شته چې پښتو ژبې ته یې کار کړی دی، آثار یې لیکلې او جوړ کړي دي.

زماددې اثردلیکلویوازینی هدف داو ،چې دا شخص (منوهر سنګهـ بتره) چې یو سیاسي ،فرهنګي، ادبي او کلتوري شخصیت دی او ددې لارې یې پښتو ژبې او ادبیاتو ته ډېر څه کړي او کله مې چې دده آثار، مقالې او لیکنې ولیدې اوولوستې نو زما لیوالېتیا لا پسې زیاته شوه ،نو ومې غوښتل چې دغه لوړ شخصیت او پوه حتماً نورو ته هم ورو پېژنم. تر څو له ده آثارو نه نور هم ګټه واخلي نو اصلي موخه ددې اثر داده، چې پرته له افغانانو څخه د نورو ملکونو پوهان هم شته، چې له پښتوژبې سره مینه لري او خدمت یې ورته کړی دی او په دې ژبه یې آثارلیکلي دي اوژباړې یې کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دموضوع شالید:

په هندوستان کې د پښتوژبې او ادبیاتو ډېر آثار او کتابونه موجود دي.همدارنګه نورې ډېرې رسالې او مقالې هم د پښتوژبې دودې او پراختیا لپاره لیکل شوي دي.

په هندوستان کې ډېر لیکوالان ،څېړونکي او ادیبان موجود دي ،چې پښتوژبې لپاره یې کارکړی دی.خو څرنګه چې زموږ دا تیزس د منوهرسنګهـ بتره په ژوند او ندو باندې لیکل شوی دی نو موږ باید هغه آثار را جمع کړو ،چې په بتره باندې او یا دهغې په اړه یې یو څه لیکلي وي را واخلو.نو اوس دلته هغه آثار معرفي کوو ،چې د بتره په اړه معلومات را په ګوته کوي:

۱ – په هند کې دپښتوژبې اوادبیاتودایجاداوودې پړاوونه:

دا اثرښاغلي استاد سرمحقق زلمي هېوادمل د سرمحققۍ علمي رتبې ته د ترفیع په موخه پر ۱۳۶۹ ل کال په ۲۲۰ مخونو کې لیکلی او دلومړي ځل لپاره پر ۱۳۷۰ ل کال کې چاپ شوی دی.خو لومړی چاپ یې ټول سوځیدلی او پر ۱۳۷۳ل کال ددویم ځل لپاره په ۵۰۰ ټوکوکې دلاهورپه شرکت پرنټنګ پریس کې چاپ شوی دی.په دې اثرکې نسبت نوروآثاروته د منوهرسنګهـ بتره دژوند ،ادبي اوژورنالیستي کارونو او دنورولیکنو په برخه کې ډېر مهم معلومات شته،چې ددې اثر دلیکلوپرمهال ډېره ګټه ترې اخېستل شوې.(۱۹:۲۰۵-۲۰۷)

۲ – په خارج کې پښتوڅېړونکي:

دا اثرښاغلي خدای بښلي عبدالرحیم «رحیم» په ۱۳۵۳ل کال کې په ۱۰۰مخونو کې لیکلی دی.دا کتاب دبایزیدروښان دسمینارپه مناسبت دمحمد شیرین (سنګري)په مهتممی په زرو ټوکو کې د پښتوټولنې له خوا چاپ شوی دی .دا کتاب دمحمدصدیق روهي د پښتوټولنې ریس په سریزه پیل شوی او په دې اثرکې دنړۍ هغولیکوالانو او پوهانو بیوګرافی راغلې دي ،چې پښتو او بهرنیوژبو ته یې کارکړی دی.

همدارنګه په دې اثرکې د منوهرسنګهـ بتره ژوندلیک هم په دوو مخونو کې راغلی دی او دده ژوند اوزده کړه یې په کې بیان کړې ده،چې ما په دې اثرکې ګټه ترې اخېستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۲: ۶۲-۶۵)

۳ – داباسین سپېدې(The dawn over Abasin) :

دا دښاغلي سلیمان لایق هغه اثر دی، چې ښاغلي منوهرسنګهـ بتره له خوا ژباړل شوی دی.

دا اثر چې لیکوال یې سلیمان لایق او مهتمم یې نعمت الله اندړدی ، په ۱۳۶۲ ل کال کې په **۵۰۰۰** ټوکوکې د دولتي مطبعې له خوا چاپ شوی دی. دا کتاب چې یو هنري او ادبي کتاب دی ۱۲۷ مخه لري او ټول په کې په پښتوژبه نثرونه لیکل شوي او دا کتاب دښاغلي بترا له خوا دلومړي ځل لپاره په ۲۰۱۱ زکال کې په کارول باغ نوي ډیلي کې چاپ شوی دی ، چې په آثاروکې مې هم یادونه کړې ده.(۱۹)

۴- **منوهرسنګهـ بتره**:

دا دښاغلي زړور هغه مقاله ده، چې د کابل مجلې په **۱۳۵۲** ل کال په دویمه ګڼه کې چاپ شوې ده.دا مقاله موږته دا ښیي ، چې بتره له افغانانو سره او له پښتو لیکوالانو سره څومره مینه او لیوالتیا لري. که څه هم دا یوه ښکاره خبره ده، چې بتره له افغانانو سره ډېره مینه لري.(۱۳: ۶۹-۷۰)

په دې پورتنیو آثاروکې یوازینی اثر چې په دې تیزس کې ډېرکارترې اخېستل شوی دی دښاغلي هېوادمل صیب (په هند کې د پښتوژبې او ادبیاتو د ایجاداوودې پړاوونه) کتاب دی ، چې په دې اثرکې ډېره ګټه ترې اخېستل شوې ده او دا اثریوازینی کتاب دی، چې دبتره په اړه یې پوره او سم معلومات ورکړي دي.

د دې تیزس دبشپړولو لپاره ماله څېړنې د کمپوزیت له میتود څخه مې ډېره استفاده کړې ده، ځکه ما په خپله له بتره سره ټیلفوني او د ایمېل له طریقه ورسره اړیکه ټینګه کړې ده ،له هندوستان څخه مې دده له کوره او آل انډیا راډیو څخه مې دده آثارراغونښتي دي او خپل اثرمې وربا ندې بشپړ کړی دی.دا آثارمې دښاغلي استاد هېوادمل او رفیع الله نیازي په مرسته لاسته راوړي دي.

دڅېړنې میتود :

په دې اثرکې په عام ډول له کمپوزیت میتود څخه کاراخېستل شوی دی اومعلومات داړتیا او پېښو له مخې په کې وړاندې شوي دي.نود همدې خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر اساس د دې اثر یا تیزس د بشپړو لو لپاره له دوه ډوله څېړنو څخه کار اخېستل شوی دی، کتابتوني او ساحوي.

کتابتوني څېړنه کې له منابعو او مأخذونو څخه ګټه اخېستل شوې ده او ساحوي برخه کې له مخامخ خبرو ، مرکو او تیلفوني خبرو څخه کار اخېستل شوی دی.یعنې د کره کتنې اصول په کې مراعات شوي دي.

موضوعات د تیزس د نیو لیک په اساس څېړل شوي او برابر شوي دي.ځینې ځایونه په خپله بڼه نه دي پاتې شوي.یعنې د ژبې په لحاظ لاس په کې وهل شوی دی.

همدا رنګه موضوعات په او سني لیکدود راساً پیل شوي دي.هیڅ ډول مقدمو او اضافي خبرو ته ځای نه دی ورکړل شوی .د دې تیزس د لیکلو پر مهال په خپله هېواد مل او رفیع الله نیازي ډېره مرسته راسره کړې ده، چې نه هېرېدونکي ده او زه ډېره زیاته مننه ور څخه کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- په معاصر هند کې پښتو

په تاريخ کې د پاچاهانو په بېلا بېلو دورو کې ډېر افغانان او پښتانه هندوستان او د نړۍ نورو هېوادونو ته کډه شوي دي او د مهاجرت ژوند يې پېل کړی دی.

دې کډوالو ډېر څه (کلتوري، ټولنيز، سياسي او اقتصادي) شتمنۍ له ځان سره وړي دي يا يې پرېښي دي او يا يې له ځان سره په هماغه او يا له بدلون سره بېرته راوړي دي.

« هغه پښتانه چې د پېړيو په اوږدو کې هندوستان ته تللي دي، نو دوی خپله ژبه هم له ځان سره وړې ده او تل يې له خپلې کورنۍ، عزيزانو او خپلو نورو هندوستاني پښتنو ورونو سره په پښتو خبرې کولې. په دغه تللو پښتنو کې ځوک شاعران او ليکوالان وو او ځينو له ځان سره پښتو اشعار او آثار هم پاتې کړې دي.

په هندوستان کې يو زمان پښتنو او پښتو داسې مقام هم درلود، چې پښتو ويل به دربار ته د قرب يوه وسيله ګڼل کېده. په هندوستان کې د ځينو تېرو شوو پښتنو پاچاهانو له خولو ځينې پښتو خبرې تاريخونو ثبت کړې دي، چې دا اسناد په خپله په دې دلالت کوي، چې دوی په خپلو منځو کې پښتو ويله او په پښتو پوهېدل.

په هند کې تېر شوي پښتانه پاچاهان نه يوازې دا چې په پښتو پوهېدل، پښتو يې ويله، بلکې پښتو پرې ګرانه هم وه. اما له دې سره سره هم د هندوستاني پښتنو اخلافو خپله ژبه ونه ساتله او هند ته زياترو تلليو پښتنو په درېيم، څلورم پښت کې پښتو له لاسه ورکړې ده». (۱۹: ۴۱-۴۳)

بالاخره نن ورځ را ورسيدله، چې پښتو بالکل هېره شوه. حتی خپل دود او کلتور يې هم له لاسه ورکړ او هماغه د هندوستان په ژبه، دود او دستور باندې ژوند کوي او ځانونه هندوستانيان بولي.

اوس راځو اصلي موضوع ته چې د پښتو ادبياتو معاصره دوره په هند کې له کوم وخته پېلېږي او کوم پرمختګونه په کې شوي دي او پښتنو ته يې څه ګټه رسېدلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

« د هند په ځمکو کې د مېشتو پښتنو د معاصرو پښتو ادبیاتو دوره په داسې وخت کې پېل کېږي، چې د بریتانوي استعمار سلطه په ګرده هندوستان خوره او حتی له هندوستان سره پراته مجاور ولسونه هم ددې استعمار له ګزند او آلام څخه محفوظ نه وو پاتې شوي.

دروه او بلوچستان په شمول په ګرده هندوستان کې د هند د آزادۍ او استعمار د سلطې د خاتمې لپاره منظم سیاسي تحریکونه شروع شوي وو او د هندوستان د آزادۍ لپاره مبارزه په زور او شور کې روانه وه.

د هند په بېلا بېلو برخو او مهمو ښارونو کې چاپ او طباعت د خپل پراختیا او پرمختیا لومړني پړاوونه تېر کړي او مخ په بره روان وو.

د هند په بېلا بېلو ژبو کتابونه او آثار چاپ شوي وو او هم د هند په مهمو ښارونو کې د ورځپاڼو، جریدو او مجلو د چاپ بازار تود و او په هند کې د مېشتو زیاترو اولسونو په ژبو اخبارونه او مجلې جاري شوې وې. له دې سره سره په انګریزي او پارسي ژبو کې هم د هند په ځینو ښارونو کې اخبارونه او مجلې چاپیدلې او د غرب ادبیاتو او نویو غربي ادبي ژانرونو هم د هند د اولسونو پر ادبیاتو خپل خاص اثرات څرګند کړي وو او د غربي ادبیاتو په پیروی د هند د اولسونو په ادبیاتو کې هم نوي تجربې شوې وې او یا کیدلې. تر دغو نویو او د هغه وخت په تناسب پرمختللیو شرایطو لاندې د هند په ځمکو کې د پښتو ادبیاتو د ایجاد او ودې دربیمه دوره شروع شوه.

د هندوستان پښتنو فرهنګي فعالیتونه، کله چې د تېرو دورو په ځینو خاصو زماني مقاطعو کې د افغانستان او روه له ادبي جریانونو سره مربوط وو. دغه رنګه ارتباطات موږ په معاصره دوره کې هم وینو.

په زیاته له روه او بلوچستان سره دغه ارتباطات له څو جهتونو زیات وو او هغه هم په دې دلیل چې د روه سیمې انګریزانو په زور د افغانستان له پیکره بېلې کړې وې او په بریتانوي هند پورې یې تړلې وې او تر یوه واحد سیاسي، اجتماعي نظم لاندې د هندوستان په څېر په روه هم د انګریزي راج حکمراني جاري وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهند په ځمکو کې چې موږ د پښتو د معاصرو ادبیاتو او پښتو آثارو مطالعه کوو ، اړیو ، چې دغه معاصره دوره د خپلو خصوصیاتو له پلوه په دوو پړاوونو کې مطالعه کوو.
لومړی پړاو یې تر آزادۍ د مخې پړاو دی، چې په دې پړاو کې پښتو ادبیات او پښتو ژبه په دې ځمکه کې خپل خاص موقف لري او پښتو آثار او پښتو ادبیات په کې د یو لړ ځانګړو شرایطو تر اغېز لاندې ایجادېږي او وده کوي.
دویم پړاو یې د هند د نیمې وچې تر وېش او آزادۍ وروسته پیل کېږي او تر نن ورځې پورې دوام کوي. دا دویم پړاو او د نویو او ځینو تازه شرایطو تر اغېز لاندې خپل انکشافي سیر طی کوي».(۱۹: ۵۰۶-۵۰۸)
موږ په معاصره دوره کې په هند کې پښتو ته یو نظر واچولو او د ځانګړتیاوو له مخې مو هم یو څه پرې بحث وکړ، نو اوس راځو نورو څانګواو ګورو، چې په علمي موسسواو رسنیو کې په دې معاصره دوره کې پښتو څه ډول وه او کوم پرمختګونه یې کړي دي.

۱-۱- په علمي موسسو کې:

دنړۍ دنوروهېوادونو په پرتله نن ورځ په هندوستان کې پښتوژبې ته ډېره پاملرنه کیږي اوددې ترڅنګ چې دعامو خلکو ترمنځ یو څه شته په تحصیلي ادارو کې هم پښتوژبه تدریسیږي.
« د هند له مشهوروپوهنتونونو څخه یوپوهنتون د هند په مرکز دیلي کې دجواهرلال نهرو پوهنتون دی.ددې پوهنتون د ژبو د سکول د افریقایي او اسیایي ژبو په مرکز کې (Rre Degree Courses) په لړ کې پښتو هم شامله ده. دا کورس یو کلن دی او په کال کې دوه سمستره تدریس کېږي، په دواړو سمسترونو کې دپښتو دزده کړې ضروري مسایل تدریس کوي.
دا کورس په ۱۹۷۳ز کال کې پیل شوی، ښوونکي ورته له کابل نه لېږل کېږي ترکومه ځایه چې لیدل شوي دا کورس عملي فایده ډېره نه لري». (۱۹: ۲۱۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه ځرنګه چې پورته راوړل شوي دي، چې د پښتوژبې دزده کړې کورس یو کلن دی ،لیکن اوس مهال دا کورس دزلمي هېواد مل په وینا په ۲۰۱۵ کال کې درې کلن شو.یعنې دلیسانس په دوره باندې تبدیل شو.

۱-۲- په مطبوعاتو کې :

لکه ځرنګه چې هند کې په علمي ځایونو (پوهنتونونو) کې پښتو مروجه ده، په همدې ډول په مطبوعاتو او رسنیو کې هم پښتو ژبې ته ځای ورکړل شو او پښتنو له دې لارې څخه پښتو ژبې ته یې کار کاوه نو په دې ډول (لومړی ځل د ۱۹۳۹ز کال د اکتوبر د میاشتې په لومړۍ نېټه دهندوستان په راډیویي خپرونو کې پښتو ته هم ځای ورکړل شو او د آل انډیا له راډیو (دیلي) نه پښتو پروګرام پیل شو.

د آل انډیا راډیو دیلي په خارجي خپرونو کې پښتو ته ځای ورکول ؛د دویم جهاني جنګ د مسایلو اوپېښود نشر پر موضوعاتو اړه لري او انګریزانو دا کار د خپلې جنګي او سیاسي پروپاګندې په منظور شروع کړی و.

که دوی دا پروګرام د خپلو پروپاګنډونو لپاره شروع هم کړ، خو ګټه یې پښتو ژبې ته دا شوه، چې پښتو ته د هند په خاوره کې د جمعې مفاهمې د الکتریکي وسایلو له لیارې د نشر او اشاعت زمینه مساعده شوه.

دهند دراډیو پښتو ځانګې له ۱۹۳۹نه تر ۱۹۴۷ز کال پورې د بریتانوي هند د حکومت په دوران کې فعالیت درلود.

دآل انډیا راډیو دیلي په خپرونو کې پښتو ته د برخې ورکول په دویم جهاني جنګ نه په را زیږیدلو حالاتو اړه لري. دغسې په دیلي کې د پښتو مجلو نشر مساله هم ددغه جنګ له وقایعو سره اړه پیدا کوي.

ددغو ملي مبارزو اثرات له یوې خوا اوددویم نړیوال جنګ مسایل له بلې خوا. د بریتانوي هند حکومت اړ کړ، چې په ډیلي کې د یونایټېډ پبلیشنز په نامه یوه اداره جوړه کړي. له دې ادارې څخه انګریزانو په عربي، پارسي، پښتو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګلیسي، روسي او فرانسوي ژبو د ځینو موقوته او غیر موقوته خپرونو نشر ته ملا وتړله.

له دې ادارې څخه خپریدونکو مطبوعاتو په افغانستان، ایران، سرحدي علاقو او اسلامي ممالکو کې د انګریز په ګټه پروپاګنډې اهداف تعقیبول.

له دې ادارې له خوا چې کومې مهالنۍ خپریدې، د هغو نشرات داسې عیارېدل، چې پروپاګنډي او تبلیغي مطالب به د نورو ذوقي، معلوماتي، ادبي، تاریخي او ژبنیو مطالبو او مسایلو په ترڅ کې راوړل کېدل او لوستونکو به ضرور د نورو مطالبو تر څنګه پروپاګنډي مطالب هم لوستل.

د یونایټید پبلکیشنز نوې ادارې د تاسیس له ورځې ان د هند د نیمې وچې د وېش او آزادۍ تر مهاله پورې په پښتو ژبه ځینې تبلیغي او معلوماتي کوچني وسایل او ورسره درې (۳) پښتو مجلې خپرې کړې دي، چې لاندې به توضیح کړی شي.

۱-۲-۱- نن پرون :

دا یوه مصوره پنځلس ورځنۍ مجله وه، چې په لویه قطع کې له رنګینې پښتی سره د متحده مطبوعاتو د ادارې له خوا په زاړه دیلي کې په دوه دیرشو مخونو کې چاپېده. د دې مجلې په ځینو ګڼو کې به عکسونه دومره ډېر وو، چې بې نمرې به ورسره چاپېدل. دا مجله لومړی پنځلس ورځنۍ وه، بیا میاشتنۍ شوه.

د دې مجلې مسؤول مدیر میر رحمن غازي و او درې کاله یې نګران ارواښاد مولانا عبدالقادر و. د نن پرون پښتو مجلې د ۱۹۴۱ز کال د مې د میاشتې په ۵ (پنځمه) نېټه په خپرونو پیل وکړ او لومړۍ ګڼه یې همدا وخت له چاپه راووته.

دې مجلې سرمقالې، سیاسي تبصرې، رسمي ویناوې او نور پروپاګنډي مطالب نشرول. د دغو پروپاګنډي مطالبو تر څنګه د نن پرون د مجلې په ګڼو کې اجتماعي مقالې، شعرونه، د پښتو مشاهیرو معرفي، د پښتونخوا د سیمو معرفي، د پښتو ژبنې مسایل، لنډې کیسې او ډرامې نشریدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویم کال په څلورم مه ګڼه کې د قطب الدین بختیار کاکي معرفي، د همدې کال په اتمه ګڼه کې د میرویس نیکه په اړه مقاله، د همدې کال په ۱۲ شپاړسمه ګڼه کې د افغان شیر شاه سوري په اړه مقاله د مشاهرو د پېژندنې د لړۍ عمده او مهمې مقالې دي.

د پښتو رسم الخط په باب اقتراح چې د مولانا عبدالقادر د یوې مقالې نه پېل شوې ده، د نن پرون په ډېرو ګڼو کې یې نشر دوام کړی دی.

ډېرو پښتنو لیکوالانو برخه په کې اخېستې ده او د پښتو رسم الخط په اړه یې خپل نظریات څرګند کړي دي.

د نن پرون د مجلې بشپړ ریکارډونه د پښتو خپرونې دانشمند مؤلف نه دي پیدا کړي. نو ځکه سړی په دقیق ډول نشي ویلای، چې دا مجله کله بنده شوې ده؟ د ارواښاد مولانا عبدالقادر د یوې لیکنې له مخې سړی ویلای شي، چې د نن پرون مجله د دویم جهاني جنګ په وخت کې چاپېده او د نوموړي مولانا (د فکر یون) په مجموعه کې چې له نن پرون څخه د مولانا کومې مقالې اقتباس شوې دي، وروستۍ مقالې یې د ۱۹۴۴ ز کال د سپتمبر د ګڼې دي. په همدې د فکر یون کې د څلورم نشراتي کال لومړنۍ سرمقاله هم اخېستل شوې ده.

له دغو مضامینو سړی اټکل کوي، چې مجلې به څلورم نشراتي کال یا بشپړ کړی وي او یا نه وي بشپړ کړی؟ او همدا مهال بنده شوې ده.

۱-۲-۲- **ژوند** :

په ډیلي کې د خپریدونکو پښتو مجلو په لړ کې دویمه فرهنګي او معلوماتي مجله د (ژوند) په نامه خپره شوې ده. د دې مجلې لومړۍ ګڼه د ۱۹۴۵ ز کال د مارچ په میاشت کې د یونایټیډ پبلکیشنز نومي ادارې له خوا نشر شوه. د مخونو شمېر یې د ۲۰-۲۲ په حدودو کې و.

د دې مجلې مسؤول مدیر نصر الله جان او مرستیال مدیر یې عبدالرووف خان سواتي و.

دا مجله هره میاشت یو ځل په ډیلي کې چاپېده او په بریتانوي هند کې وېشل کېدله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوند د لومړي کال بشپړې ۱۲ ګڼې يې نشر شوي دي او د دويم کال د مې د مياشتې ګڼه يې نشر ده او بيا بېرته بنده شوې ده.

د ژوند د مجلې د ۱۹۴۶ز کال د مې د مياشتې د ګڼې يا د دې مجلې وروستۍ ګڼې په پښتې کې موږ لاندې خبرتيا لولو: «ژوند په مارچ سنه ۱۹۴۵ز کې جاري شوې وه او له هغه وخت راهيسې په اسانه پښتو ژبه کې په مزيدار طرز ښه ښه مضمونونه او معلومات پېش کړل. اوس څه واقعات داسې را پېښ شو، چې موږ د دې رسالې په بندولو مجبور کړو، دا يې اخري شماره ده.

له لوړه بيا نه ښکاري، چې د ژوند مجله تر له پنځلس ګڼې نشر شوې ده او په خپلو دغو پنځلسو ګڼو کې يې د تبليغاتي مطالبو او سرمقالو تر څنګه په بېلا بېلو ګڼو کې شعرونه، لنډۍ، کيسې، ډرامې، فيچرونه، معلوماتي مطالب، د خوراکي شيانو د پخلي خبرې، بوختوونکي مطالب، لکه: طنزونه، ټوکې، شعرونه، اړونه، ټوکې او نور خپاره کړيدي، د هندوستان د اجتماعي مسايلو په خصوص کې يې هم مطالب نشر کړي دي. معلوماتي خبرې هم لري او په هره ګڼه کې يې ډېر عکسونه چاپ کړي دي.

۱-۲-۳- **دنيا**:

دا مجله هم د يادې شوې د متحده مطبوعاتو د ادارې له خوا چاپ شوې ده، دا مجله په انګريزي، روسي، هندي، اردو، ګجراتي، تاميل، پښتو او چينايي ژبو چاپيده.

د دې مجلې يوازې يوه ګڼه ده، چې د ۱۹۴۶ز کال ۸مه ګڼه ده او له پاسه پرې ليکل شوي دي. (دريم جلد) له دې ليکنې ښکاري، چې د دې مجلې د ۱۹۴۴ز کال په شاوخوا کې په خپرونو پيل کړی و او په غالب ګومان چې د هند د نيمې وچې له آزادۍ نه وروسته بنده شوې ده.

د ژوند د يادې شوې مجلې په يوه ګڼه کې د دنيا د مجلې په اړه دا لاندې اعلان نشر شوی دی: «د دنيا په څلورويشتو (۲۴) مخونو کې د هندوستان په هکله مضمونونه او تصويرونه چاپ کېږي او په هغوی کې د هندوستان د وچې، لمدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هوايي فوځونو او تمدني، اقتصادي او صنعتي کارونو اهميت ښوولی کېږي دا په پښتو ژبه کې چاپ کېږي او ورسره اردو ترجمه هم وي».

دا مجله یوه معلوماتي او ذوقي مجله ده، چې ادبيات يې نه نشرول. د هندوستان او ځينو نورو هېوادونو د پرمختياوو، صنعتي او تجارتي کاروبار، سپورتي لوبو اونورو
مسايلو خپرولو ته يې هڅه کوله).(۱۹:۵۳۵-۵۳۹)

۴-۲-۱- هند ليد:

(دهندليد مجله یوه مياشتنی مجله ده، چې په نوي ډيلي کې دهند دبهرنيو چارووزارت لپاره چاپېږي.

دهندليد مجله هره مياشت په عربي، اندونيزيايي، بنګالي، انګليسي، فرانسوي، جرمني، هندي، ايتاليوي، پښتو ،فارسي، پرتګالي، روسي، سينالي تأملي، ترکي، اردو اوويتنامي ژبوباندې په نوي ډيلي کې خپرېږي او موضوعات يې کلتوري، هنري، تاريخي او سياسي دي.

ددې مجلې يوه ګڼه چې د ۲۰۰۸ کال په مارچ کې چاپ شوې ده، ټوله مهاتما ګاندي ته ځانګړې شوې ده. دمجلې په مخنۍ اوورستۍ پښتۍ باندې هم دمهاتما ګاندي تصويرونه چاپ شوي دي).(۱۹)

۱-۳- په داستاني آثارو کې دپښتوژبې کتابونه :

د هند په معاصره دوره کې ډېر پښتانه او هندوستاني ليکوالان شته، چې پښتو ته يې کار کړی دی او ډېر آثار يې په پښتو ژبه ليکلي يا ترجمه کړي دي او دا کسان په پښتو مين خلک دي. نو اوس په دې بحث باندې يو لنډ غوندې نظر اچوو.

« ديوندرنات ستيارتهي له هغو هندوستانيانو ليکوالو او فولکلور پوهانو څخه دی، چې په بريتانوي هندوستان کې د مېشتو قومونو د فولکلوري آثارو د ټولولو په لړ کې يې د پښتو ځينې فولکلوري سندرې هم راټولې کړې دي او ددغو سندرو په ټولولو پسې تر پېښوره هم رسيدلی دی، ده په خپل يو کتاب (ګايې جا هندوستان) کې پښتو «اله هو» له اردو ترجمې سره چاپ کړې ده او په خپل دويم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب (مین هوی خانه بدوش) کې یې د ماموني سندره له اردو ترجمې سره راوړې ده.

سیتارتهي د رابندر ناتهـ ټاګور شاګرد و ، لـه علامـه اقبال سره یې هم روابط درلودل او د هندوستان د ېرو سیاسي شخصیتونو دی پېژانده او دده پـه اړه یـې نظریات څرګند کړي دي. دی پـه لاهور کې زوکړی و ، پـه هندوستانیانو کـې دی لومړنی سړی دی، چې د پښتو فولکلور ټولوني او ترجمې ته یې هڅه کړې ده.

دراډیو پـه پښتـو څانګه کې لـه پنځوسمو (۵۰) کلونـو را پـه دې خوا د هنـدي اولسي ادبیاتو ځیني قصې په پښتو لیکل شوي او یا ترجمه شوي دي.

مـوږ ددې څانګې پـه آرشیف کې دواړه ګټیګوری د هندي اولسـونو فولکلوري داستانونه په پښتو ژبه موندلی شو.

دا قصې د پښتو د اولسي ادبیاتو په ذخیره کې یو غټ زیاتوب راولي. لـه هنـدي فولکلور سره زمـوږ ژبه او فرهنګ اشـنا کـوي. دا کټګوري آثار د پښـتو اولسـي ادبیاتو د څېړنې لپاره خورا غنیمت او په زړه پوري دي.

هغه اولسي داستانونه، چې په پښتو لیکل شوي، دا دي:

۱-۳-۱ **مرزا صاحبان** :

د پنجابي فولکلور یوه قصه ده، چې پښتو لیکلی متن یې پـه پښـتو څانګـه کـې شته.

۱-۳-۲- **هیررانجها** :

د پنجابي فولکلور یوه ډېره مشهوره بله قصه ده، چې لیکلي اشکال هم لري او څو شاعرانو او لیکوالو دا دواړه قصې میرزا صاحبان او هیررانجها په نظم او نثر لیکي دي. دا دواړه قصې په پښتو څانګه کې پـه یـوه خط دي او سړی فکر کـوي، چې یوه سړي به لیکلي وي.

منوهرسنګهـ بتره وایي: چې د هیررانجها د قصې کوم متن چې په پښـتو څانګـه کې موجود دی، هغه اچرج سنګهـ هوړه لیکلی دی کـه دا خبره سـمه وي نـو د میـرزا صاحبان قصه به هم اچرج سنګهـ هوړه لیکلې وي؟ یوه بله پنجابي فولکلوري قصـه هم په همدې خط په دې څانګه کې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هیر رانجها په ارتباط د یادونې وړ خبره داده، چې دا قصه کشوري لال تلواړ ترجمه کړې هم ده او په دې ځانګه کې ددې قصې دا دویم متن دی.

۱-۳-۳ ابدي دوستان:

د هند د اترپردیش د ایالت یوه فولکلوري قصه ده، چې رامسرن کپور لیکلې ده.

۱-۳-۴ -راجه هریش چندر:

دا هم ددغه راجه اود ماشومانو فولکلوري قصه ده، کشوري تلواړلال لیکلې ده.

۱-۳-۵ د پاندو شهزاده ګان:

دا قصه هم کشوري لال تلواړ لیکلې ده او د زاړه هندوستان فولکلوري قصه ده.

۱-۳-۶- پدمنی:

دراجستها د چتوړ د شهزاده راجه دتن سنګهـ او د لنکا د شهزادګۍ فولکلوري قصه،چې کشوري لال تلواړ لیکلې ده.

دغسې ځینې نورې اولسي قصې هم په دې ځانګه کې شته، چې په پښتو ژبه لیکل شوې دي. ددغو لیکل شوو قصو تر څنګه ترجمه شوې اولسي قصې هم په دې ځانګه کې مومو، چې ځو یې دادي:

۱-۳-۷- طلسمی ښار:

دچکر ورتي کپور ترجمه، داد بنګال د یو پاچا او ملکې فولکلوري قصه ده.

۱-۳-۸-اووه خویندې:

دتریبینیي لال کپور ترجمه،داندهیا دغرو د لمنې د اوسیدونکو ګورو ګوبندا فولکلوري داستان دی.

۱-۳-۹ - ځلور زرین اقوال:

یوه کلیوالـه هندي قصه ده، چې چکرورتي کپور ترجمه کړې ده. د سویلي هند یوه عوامي قصه، ددې قصې مترجم تریبینیي لال کپور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳-۱۰- کنچن مالا :

دبنګال د فولکور یوه قصه ده، چې د روپ لال او کنچن ملال د مینې داستان بیانوي، دا قصه کشوري لال په پښتو ترجمه کړې ده.

۱-۳-۱۱- د یوې پوتلي :

دیوه زرګر فولکلوري قصه ده، چې پښتو مترجم یې چکرورتي کپور دی.

۱-۳-۱۲- د هوالا مارو :

دراجستان د ایالت فولکلوري قصه ده، چې کشوری لال تلوار په پښتو ژباړلې.

۱-۳-۱۳- بلنګامه کتها :

داندهرا پردیش د سیمې اولسي قصه، چې چکرورتي کپور ترجمه کړې ده.

۱-۳-۱۴- باچا برهم دق او زرینه هوسۍ :

دا اولسي قصه تریبینیي لال کپور پښتو کړې ده.

۱-۳-۱۵- ماهي، چونګاښ اوکیکرۍ :

دماهي، چونګاښ او کیکرۍ فولکلوري قصه، چې تریبینیي لال کپورترجمه کړې ده، دا قصه د همالیه په سیمو پورې اړه لري.

۱-۳-۱۲- وزیر او کم عقل :

وزیر او کم عقل دا قصه تریبیني لال کپور په پښتو ترجمه کړې ده. دا د بنګال د سیمې په فولکلور اړه لري.

۱-۳-۱۷-د ناوې روپۍ :

په ګجراتي فولکلور پورې مربوطه قصه ده، چې چکرورتي کپور ترجمه کړې ده.

۱-۳-۱۸- دصندل امیل :

دجنوبي هند یوه اولسي قصه ده،دکشوري لال تلوار پښتوترجمه. دهند دبېلابېلو اولسونو دلوړیادو شویولیکلواوترجمه کړواولسي قصو سربېره په دې څانګه کې د پښتني اوشرقي فولکلور ځینې نورداستانونه هم تهیه شوي دي ،لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳-۱۹- شهزاده بهرام او ګل اندامه :

د شهزاده بهرام او ګل اندامې د قصې لنډيز په پښتو نثر، دې ځانګې د فياض د منظوم متن په استناد تهيه کړی دی.

۱-۳-۲۰- جمال خان او زيب النسآ :

د جمال خان او زيب النسأ د قصې متن د نورو سيب روغاينوال د داستان د متن په استناد کشوري لال تلوار تهيه کړی دی.

د شير عالم او مامونۍ د داستان متن هم دلې په دې ځانګه کې د دې داستان د يوې خاکې له مخې تهيه شوی دی. د طوطي قصه دا د شرقي فولکلور يوه قصه ده، چې د يوه سوداګر او يوه بندي طوطي احوال په کې بيان شوی دی. د دې قصې ليکواله په متن کې راضيه اکبر ښودل شوې ده. د کشوري لال تلوار دا ارايه ده، چې دا قصه به په بله ژبه کې نوموړې راضيه اکبر ليکلې وي او چا به په پښتو ځانګه کې پښتو کړې وي.

په پښتو ځانګه کې دليکل شويو لنډو کيسو ترڅنګه په کافي اندازه لنډې کيسې ترجمه شوې هم دي.دا لنډې کيسې يادنړۍ د مشهورو ليکوالانو دي او يا هم د هند د بيلا بيلو ژبو د ليکوالو.ترکومه ځايه چې ښکاري دا کيسې له انګريزي ،هندي ،اردو او پنجابي ژبو په پښتو اوښتي دي.په دغو لنډو کې ځينې د هند د مشهورو ليکوالانو ،لکه : رابندرناتهـ ټاګور ،دده د دغولاندې کيسو ترجمې په پښتو ځانګه کې له نظره تيرې شوي دي:

= د قطعو پاچاهي ،د تريبني لال کپور ترجمه.
= د ماشوم راستنيدل ،د هربهګوان ملهوتره ترجمه.
= د طوطي تربيه ،د تريبني لال کپور ترجمه.
= پوست ماسټر ،د چکرورتي کپور ترجمه:دا کيسه روشن لال ملهوتره هم پښتو کړې ده.
= بری ،د هربهګوان ملهوتره ترجمه.
= رخصتي ،د روشن لال ملهوتره ترجمه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز د منشي پريم چند کيسې هم روشن لال ترجمه کړي دي. له دغو مشهورو ليکوالانو سربېره د نورو هندوستاني او د سيمې د ليکوالانو ،لکه: چونهي لال پراشو ،انورنزهت، پريم پاتهک ،علي عباس حسيني ،منوهرسنگهـ بتره، فکرتونسوی ،يوسف ناظم او نور. همدغه راز د ځينو اروپايي ليکوالانو لنډې کيسې هم په پښتو ترجمه شوي دي.» (**۱۹: ۵۳۵-۵۹۴**)

دا وو د ځينو آثارو نومونه، چې په پښتو ليکل شوي او يا ژباړل شوي.

دا آثار ټول هغه ګڼ‌شمېر آثار دي، چې د لويو لويو ليکوالانو له خوا ليکل شوي او لوستلو ته چمتو شوي دي. په همدې ډول نور آثار او ژباړې هم شته، چې ځينې چاپ او ځينې ناچاپ دي. همدارنګه نظمونه شته، چې د روشن لال ملهوتره په پښتو ژبه ژباړلي دي او ما د ښاغلي رفيع الله نيازي د ماسترۍ له تيزس څخه راخيستي دي، چې لاندې يې راوړم دا د هندوستان د ملي ترانې بشپړه ژباړه ده، چې په لاندې ډول ده:

د هند ملي ترانه

ښايسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
ښايسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
مونږ ټول يې بلبلان يو
دا ګلستان زمونږه زمونږه
ښايسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
د ننګ د ننګ يې دي غرونه
شنه شنه يې سيندونه
ښايسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
هېواد کې دا ځلموټي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول پاسبان زمونږه زمونږه
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
آزادۍ د خیال و فکر
د دین او د سجدې دا
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
امن او امان دی هرې خواته
دغه ایمان زمونږه زمونږه
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
په وینو ده ګتلې
سوباش ګاندي کلام دی
رپیږي هر لور ته
قومي نشان زمونږه زمونږه
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
ټوله دنیا چې پرې نازیږي
خیالي وطن زمونږ دی
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
هندیانیو مونږ هندیانو مونږ
وطن دی هندوستان زمونږه زمونږه
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
مونږ ټول یې بلبلان یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ګلستان دی زمونږه زمونږه
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه
ښایسته له ټول جهانه
هندوستان زمونږه زمونږه (۱۷:۱۲۰)

اوس د استاد خلیل اله خلیلي د بوداګانو جرګه اثر چې په نظم لیکل شوی دی او ښاغلي ملهوتره په پښتو ژبه ژباړلی دی یوه برخه را اخلو او دا هم د ښاغلي رفیع الله نیازي له تیزس څخه:

راغونډ شوي باغیچه کې پتنګان وو ینمه شپه
راغلي له هر خوا وو چې ستي شي په ډیوه
ناڅاپه مچۍ راغله خواست یې وکړ د مجلس
په ښهاروه نابلده سندره وویله هغې
بیا یې وکړله دعوه د پتنګانو د شجرې
څه شور ما شور دی، تپوس وکړیو پتنګ
څنګه ورکه غلې غلتیا شوه زمونږه په وخت د زنکدن
لرې وشړی اغیار زمونږ د مینانو له پالنګ
راپورته بل پتنګ شو ادعا یې وکړه په اخلاص
اول یې معلوم پښت کړی هسې مه کوئ قیاس
د مینې په میزان یې ازمښت وکړئ د حواس
که ناکامه شولو دا یې بیا مه پریږدئ خپل پاس
پتنګانو امنا کړه بیا یې وویل مچۍ ته
هر څوک چې یې ته منډه وکړه دغه ښار ته
ګوټ په ګوټ یې معاینه وکړه، شمعې واړه د ښاره شماره
که دې ولیده یوه بله، خبر راوړه په رادو
مچۍ خواره نابلده د محبت له راز اسراره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناتربیه د درو او اور د میني له آهنګه
ویې لیده بله شوې شمع په هر کور
لیدی به یې
بس لیدې به یې
د کلي بلې شمعې واړه
ښه شوه ډاډه مطمینه
ببرته په ببړه شوه د پتنګانو ترور پورې
ور یې کړ خبر د تحقیق له مخه ترسره پورې
شمعې بلې هره خواوې رڼا خیژي له هر کوره
لیکن چغې کړې پورته په ګډه پتنګانو
ته مین کیدلی نشې
دا محفل د عاشقانو
که پتنګ وای ته له پښته
خبر نه وای د عشق له بخته
ستي شوی به په اور وای
په لومړۍ شمعې له وخته
هر لیونی مجنون کیدی نشي
هر کیرړی د پتنګ زړه لری نشي
بله ببلګه یې:
یا د سحر باده نن څه راوړي تا
د زړه خوږه مېلمه قرار راکړی تا
نفس کې دې پټه د ژوند ده زمزمه
زه خبر یا زړه له کومې راغلې دا وږمه
زړه مې روښانه یار به په خپل نور کړه
تتنه ډیوه مې بله یار به په خپل نور کړه
بلبل ته تا زده کړې نغمه ده د سحر یار به

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماته هم یاده کړه سوانده د نیمې شپې یار به
څرخ د ژوند که ځواني بېرته راکولی
خوږه جانان ژوند به مې له تاواې قربان کړی
غاړه غتی به له تا داسې پیوست شوی
اغزو اخیر زما ستا چې هېڅ نه معلومېدی
یا الهی وبښی مد مست د میو
وبښه یاغي خپه بند په ځولنو د ګناه
خلیل بت شکن چا دی بښلی
د خلیل بت پرسته حشربه څه وی له تا
کله کله تاج ولوا په توره شپه مېلمه شوي
کله کله باچاهانو تاج و تخت د بل په چل بیللی
رښتیا ده، بس دی یو اوښکې د درویش
د لاس توري او نیزې ټیټولو سره د شاه
کله یو ځاځکی دوینې چې رالویږي یاالله په زمکه
لعل و جوهر له آسمانه غورزیږي یاالله په زمکه
سلګۍ د یتیم او د مظلوم یاربه
لکه خس پوه پناه کړي سل بندونه
جومات دی، کلیسه که معبد
کمبختي مې مل وه هره خوا
لروبر په دې جهان کې
نظر اچوم په چا
درد دی غم ماتم اه و فغان
وژنه د اولس بللی شي سیاست
ساینس ورته وایي، چې فنا شي طبیعت
په نوم د اختراع
راپارول شوې تباهۍ دي هم داد نن ورځې استعداد و لیاقت (۱۷: ۱۲۰-۱۲۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د ښاغلي خليل الله خليلي د يوه نظمي اثر يوه برخه وه، چې ملهوتره په پښتو ژبه ژباړلې ده ، چې دا هم د هند د معاصرې دورې د ادبياتو يوه برخه ده او دا د پښتو ژبې لپاره يو لوی کار او افتخار دی، چې نوموړي ليکوال کړی دی. په همدې ډول نور نثري آثار هم موجود دي او دا د مختلفو ليکوالانو له خوا ژباړل شوي دي ،چې دلته يې راوړم.

۱-۳-۲۱-کابلي والا :

دا يوه لنډه کيسه ده، چې رابندرناته ټاګور ليکلې ده او روشن لال ملهوتره په پښتو ژبه ژباړلې ده. دا د مينې او کابلي والا (رحمان) کيسه ده، چې کابلي والا يو سوداګر وي او مينې يوه وړه جينۍ او کابلي والا له مينې سره د خپلې لور په شان مينه کوي.

۱-۳-۲۲-منتر :

دا د يوه ډاکټر او بوډا پاړوګر کيسه ده، چې منشي پريم چند ليکلې ده او روشن لال ملهوتره ژباړلې ده.

۱-۳-۲۳-نجومي :

دا هم يوه لنډه کيسه ده، چې ليکوال يې ار. کی. نارائين دی او ښاغلي مهلوتره ژباړلې ده. دا د يوه نجومي کيسه ده، چې د خلکو طالع او فال ګوري.(۱۷:۱۲۴-۱۴۸)

نو په همدې ډول دغه نوموړی ليکوال نورې ډېرې ژباړې هم لري او پرته له نظمونو او لنډو کيسو فيچرونه ،لکه:(بهار، جنوبي بنګال) او فلمي کيسې يې ژباړلې دي، چې دا ټول د معاصرې دورې په ژباړو کې راځي.

همدارنګه په هند کې د ادبياتو په معاصره دوره کې نورو علماوو او ليکوالانو لکه: جمناداس تلواړ، هربهګوان ملهوتره، کنور بهان نارنګ، رامسرن کپور، تريبيني لال کپور، چکرورتي کپور، کشوري لال تلواړ، روشن لال ملهوتره او داسې نورو هندي ليکوالانو ليکنې او ژباړې په آثارو، مجلو او آل انډيا راډيو ته کښلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- دمنوهرسنګهـ بتره ژوند

بتره د خپل ژوند په اوږدو کې ډېر څه خپلو خلکو لپاره کړي دي او له ډېرو ستونزو او کړکېچونو سره مخامخ شوی دی لیکن بیا یې هم تر خپل وسه پښتو ژبې ته خدمت کړی، آثار یې لیکلي، ژباړلي او ترتیب کړي دي.

دغه لیکوال که څه هم هندوستانی دی، مګرپر ته له نوروژبو څخه یې پښتو ژبې لپاره هم کار کړی دی. ځکه چې دا له پښتو ژبې سره ډېره مینه لري. له ډېرو خبرو څخه به تېرشو او دده د ژوند او هڅو ته به راشو، چې ددې درانه او ځواکمن لیکوال او ژورنالیست ژوند څه ډول پیل او تر او سه رسیدلی دی.

۱-۲ - زوکړه او زده کړه :

ښاغلی منوهر سنګهـ بتره په ۱۹۲۷ز کال په راولپنډۍ کې زیږیدلی دی او په ۱۹۴۷ز کال د هند د نیمې قارې د وېش په وخت کې له پاکستان نه هند ته ولاړ، چې د هغه وخت نه را په دې خوا تر اوسه پورې په نوي ډيلي کې هستوګنه لري.

تر لیسانس اخښتو پورې یې په راولپنډۍ کې تعلیم وکړ او د لاهور د پوهنتون نه یې شهادتنامه واخښته، ماسترۍ تیزس یې د هند له پنجاب څخه ترلاسه کړه. دی همدارنګه دخصوصي پوهنې د سند په اخښتلو هم بریالی شوی دی.

ښاغلی بتره په ۱۹۶۳ز کال کې کابل ته راغی او د ادبیاتو په پوهنځۍ کې یې د پښتو په زده کړه پیل وکړ. د یوه کال زده کړې او هستوګنې نه وروسته بېرته ډيلي ته وګرځېد او د آل انډیا راډیو د پښتو څانګې دمشر په حیث یې وظیفه اشغال کړه.

ښاغلی بتره په انګلیسي، پښتو، پنجابي، اردو او هندي ژبو کې ډېر مهارت لري. ده په عربي او اسپانوي ژبو کې هم سندونه ترلاسه کړي دي او ددغو ژبو په ازموینه کې له امتیاز سره بریالی شوی دی. نوموړی په دري ژبه هم خپل مشکلات حل کولای شي. (۱۲:۲۵-۲۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه ښاغلی بتره په یوه لیکنه کې چې په خپل قلم یې لیکلې او ماته یې رالیږلې ده داسې لیکي:

زه غوارم په ډېرې مهربانې سره دغه لاندې واقعیتونه ذکر کړم:

دآل انډیا راډیو دعمومي ریاست دمعاونیت له دندې ترتقاعد وروسته ما دهندله ولسمشر سره کار پېل کړ او له هغه سره مې مرسته وکړه. ترڅو د هند او پاکستان پروړاندې د پښتنو په احساساتو پوه شي.

ما دنوموړي اودهغو قدرمنو افغانانو ترمنځ چې له نوموړي سره به یې په (Rashtrapati Bawan) (راشترپاتي باون) د ولسمشر کور کې کتل د ژباړې چارې پر مخ بیولې. نوموړی زما له دې کار نه ډېر خوښ و.

زه دهند د بهرنیو چارو وزارت له لوري د هند افغانستان فونډیشن د غړي په توګه وټاکل شوم. هغه مهال ښاغلی رهین په نوي ډیلي کې د افغانستان سفیر و او ښاغلي (Jayant Prasad)(جاینت پراساد) په کابل کې د هند سفیر و .ما دوه کاله د یاد فونډیشن دغړي په توګه دنده ترسره کړه.

ماله پیاوړي عالم ډاکټر جي. ان. نانداJ.N. Nanda)) سره په ګډه د (RESURGENT WDIA) تر نامه لاندې یو کتاب لیکلی دی. په دې کتاب کې ما د افغانستان او هند پر اړیکو بحث کړی. دغه کتاب په ۲۰۱۱ زکال په نوي ډیلي کې د (Concept Publishing Company PVT) له خوا خپور شوی.

ما د ښاغلي سلیمان لایق کتاب د اباسین سپیدې په انګریزي ژبه کې (THE DAWN OVER ABASIN) تر نامه لاندې وژباړه او په نوي ډیلي کې خپور شو. د علمي کړیو په منځ کې ددې کتاب تود هر کلی وشو.

ددې تر څنګ ددې کتاب څو کاپۍ دهند دولسمشر مرستیال او د بهرنیو چارو وزیر ته واستول شوې.

زه په نوي ډیلي کې د جواهر لعل نهرو پوهنتون کې د پښتو ژبې درس ورکوم. هغوی له ما غوښتنه وکړه څو دا دنده ومنم ما په ډېرې خوښۍ دهغوی داغوښتنه ومنله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(انګلیسي ته د پښتو شعرونو ژباړه)به مې ډېر ژر د کتاب په بڼه چاپ شي.ماله بی بي سي، امریکا غږ او چک راډیو سره دروانو چارو په څانګړې توګه د افغانستان او نړیوالې سولې په اړه په پښتو ژبه مرکې کړې دي. زه ځینې وختونه په ژوندیو بحثونو کې هم ګډون کوم.(۱۱)

په همدې توګه منوهر سنګهـ بتره ډېرې هڅې کړې دي او ترنن ورځې پورې هم غواړي کوښښ وکړي تر څو دغه خوږه ژبه پیاوړې شي. نوموړي په شمشاد او ژوندون تلویزیون کې په فرهنګي او ادبي خپرونو کې هم ګډون کړی او مرکې یې کړې دي.

۲-۲- هڅې اوندې:

منوهر سنګهـ بتره د هندوستان هغه عالم او لیکوال دی، چې پښتو ژبې ته یې ډېر کارونه کړي دي او په دې ژبه کې یې د لیسانس او ماسترۍ سندونه اخېستې دي.

منوهر سنګهـ بتره په هندوستان کې د پښتو ژبې له مسلمو استادانو او خورا مشهورو علمي کسانو څخه ګڼل کېږي.

بتره له ۱۹۵۰زکال وروسته د آل انډیا راډیو دیلي په څانګو کې د مامور په حیث وګمارل شو. په ۱۹۲۳زکال کابل ته د پښتو د زده کړې لپاره راغی او په یوه کال کې یې دلته پښتو زده کړه. ده پښتو تردې حده زده کړه، چې په کابل کې یې دخپل لومړني یو کلن اقامت په دوران کې له انګریزی او هندي ژبو آثار په پښتو ترجمه کړل او پښتو آثار یې په انګریزي وژباړل.

منوهر سنګهـ بتره د (۱۹۲۳- ۱۹۲۴) زکلونو ترمنځ په لسګونو پښتو شعرونه له امیر کروړ او ابو محمد هاشم ابن زید السراني نه نیولې ان تر زیاره پورې په انګریزي ترجمه کړي.په کابل ټایمز کې چاپ شوي دي او ورسره په افغانستان نومي مجله کې هم دده مقالې او ترجمې چاپ شوې دي.

کله چې بتره دیلي ته ورغی، خپلو هڅو ته یې د پښتو ژبې او ادب په برخه کې دوام ورکړ. په دې ترڅ کې د آل انډیا راډیو دیلي کې د پښتو څانګې مشر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو څانګې ددە د مشرۍ په دوران کې ډېرە ترقي وکړە او ډېر اوریدونکي یې پیدا کړل او ښه مطالب په کې ایجاد شول.

بترە ددې څانګې لپارە هم د ځینو پښتنو شاعرانو او افغان او هند د روابطو په خصوص د قدر وړ مقالې وکښلې، چې اوس هم د راډیو په آرشیف کې ددە په خط موجودې دي.

بترە د پښتو څانګې سوپروایزرۍ، د راډیو سټیشن ډایرکټرۍ او د راډیو مرستیالۍ ته هم ورسید او بیا متقاعد شو.

د هند د ولسمشر ریس ګیاني زایل سنګهـ مشاور او اوس په ډهلي کې د پنجابي اکاډیمي مشاور او مغزز شخص دی.

منوهر سنګهـ بترە په هر حال او هر ځای کې چې و، له پښتو سره یې مینه وە او دە د پښتو ژبې او پښتني فرهنګ په معرفۍ کې په خاصه توګه او د افغانستان په معرفۍ کې په عامه توګه کارونه کړي دي.

د هندوستان په مرکزي اخبارونو کې یې د پښتو اشعارو انګریزي ترجمې چاپ کړي دي.

په اردو، هندي او پنجابي ژبو یې د پښتني فرهنګ او پښتو ژبې په خصوص کې ګڼې مقالې لیکلي دي، چې د هندوستان په مطبوعاتو کې چاپ دي.

ددە له ګټورو کارونو څخه بل کار د اکاډیمسین سلیمان لایق (د اباسین سپیدې) نومي ادبي اثر انګریزي ترجمه دە، چې ددە د انګریزي ترجمه په ۱۳۶۵ ل کال کې د پښتو څېړنو د بین المللي مرکز له خوا په کتابي بڼه چاپ شوې دە.دا مجموعه ۲۰۱۱ ز کال بیا په دیلي کې چاپ شوە.

د دغه مرکز په نشراتي ارګان پښتو مجله کې هم ددە ځینې ترجمې چاپ شوي دي. منوهر سنګهـ بترە د تحصیل تر دورې وروسته څو ځله نور هم کابل ته راغلی دی.

په سیمینارونو او علمي غونډو کې یې ګډون کړی دی او مقالې یې لوستې دي مصاحبې یې کړي دي او له پښتو ژبې او افغانانو سره یې خپله عقیدتمندي اظهار کړې دە».

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۹: ۲۰۵-۲۰۷)

بتره پرته له پښتو څخه په نورو ژبو هم کار کړی دی. ښاغلی بتره په عربي او هسپانوي ژبو هم تحصیل کړی دی او سند ونه یې ترلاسه کړي دي.

ده یو کال په افغانستان کې تیر کړی وا و په دې موده کې بامیان ،غزني او جلال آباد ته تللی و. ښاغلی بتره په پښتو ژبه هم ځینې اشعار لري.(۱۳: ۷۰)

په همدې ډول یې ډېرې دندې ترسره کړې دي، آثار یې لیکلي دي او پښتو ته یې کار کړی دی. دا شخص په پښتو او افغانستان مین سړی دی ،چې همدې لپاره یې ډېر څه ترسره کړي دي.

۲-۳- آثار :

منوهر سنګهه بتره خورا ډېر آثار لري، نوموړی هغه هندوستانی دی، چې پښتو ژبې ته یې ډېر کارونه کړي دي. آثار یې په پښتو ،انګلیسي، اردو ،پنجابي او نورو ژبو لیکلي او ژباړلي دي.

همدا راز په پښتو ژبه کې ډېر آثار او مقالې لري او لیکلې یې دي، چې په دې آثارو کې یې ډېر داسې آثار او مقالې شته، چې لیکل شوي دي، لیکن چاپ شوي نه دي.

د ښاغلي بتره په آثارو او لیکنو کې ادبي، سیاسي، تاریخي، ټولنیز او ژباړې موجودې دي، دده د لیکنو ژبه ډېره خوږه ده، پښتو یې ښه ده، لیکن په ځینو ځایو کې املایي تیروتنې په کې لیدل کېږي او زیاتره لغتونه یې په پخوانی املا او انشأ کارولي دي، لکه:-(کښې، چه، لاکن، برښه) او داسې نور او په یاګانو کې هم یو څه غلطي موجوده ده.

منوهر سنګهه بتره ژباړې هم لري، لکه د سلیمان لایق اثر (د اباسین سپیدې) او یا د امیر کروړ ویاړنه یې له پښتو نه یې انګلیسي ژبې ته ژباړلې ده، په همدې ډول نورې سیاسي، تاریخي او فرهنګي مقالې هم لري، چې ځینې چاپ او ځینې ناچاپ دي. یعنې بتره د هندوستان له هغو تکړه لیکوالانو او ژورنالیستانو څخه دی، چې د ژوند د چارو تر څنګ یې دغه کارونه هم سرته رسولي او خپله دنده یې په ډېره ښه طریقه پای ته رسولې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړي د ژوند تردې شپږې پورې قلم له لاسه نه دی اچولی او تل هڅه کوي، چې کتاب ولیکي، مطالعه وکړي او خپلې پوهې ته وده ورکړي.
تردې ټولو موضوعاتو تر څنګ او له موضوع سره برابر اوس د ښاغلي بتره چاپ شوي آثارو ته راځو، چې ځینې یې د اثر په ډول په مجلو او کتابونو کې چاپ شوي دي.

۲-۴- چاپ شوي آثار:

دښاغلي بتره زیاتره لیکنې چاپ شوي دي، ډېرې مقالې او ژباړې لري، چې د کابل مجلو، ورځپاڼو او دمقالو په مجموعو کې چاپ او وړاندې شوي دي او لو یو لویو لیکوالانو او څېړونکو دده د آثارو په اړه یې په خپلو لیکنو او آثارو کې ډېر څه بیان کړي، چې له دې جملې څخه یو هم ښاغلی زلمی هېواد مل دی، چې په خپل اثر (په هند کې د پښتو ژبې د ادبیاتو د ایجاد او ودې پړاوونه) کې په لنډه توګه داسې لیکلي او وایي: د بتره دا لاندې مقالې د کابل په اخبارونو کې چاپ شوي دي:

- تېریو او غلط فهمیو په پانامه کې شخړې پیدا کړي دي. د منوهر سنګهـ بتره ترجمه، اصلاح، د ۱۳۴۲هـ ش کال، د دلو د میاشتې ۲۱مه ګڼه.
- د فقید جواهر لال نهرو په یاد کې د منوهر سنګهـ بتره لیکنه.
- ډاکتر ویریرایلون او خدایي خدمتګار بتره ترجمه، اصلاح. ۱۳۴۳ل د سرطان د ۱۳مه ګڼه. دده دا لاندې مقالې هماغه مهال د هېواد په ورځپاڼه کې چاپ شوي دي.
- په هند کې د تصوف تحریک، رابندرناتهـ ټاګور، دجواهر لال نهرو وصیت.

دهېواد د ۱۹۶۴ز کال دجون ۲۱مه. دغه راز کابل مجلې د بایزید روښان په باب دده یوه ښکلې ترجمه په پښتو چاپ کړه.(۱۸:۲۰۲)
اوس د ښاغلي بتره دلیکنو مفصلو معلوماتو ته راځو او کوم آثار او لیکنې یې چې چاپ شوي دي له بېلګې سره یې را اخلو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۴-۱- خان عبدالصمد خان اڅکزی :

داد منوهرسنګهـ بتره هغـه ارزښتناکه لیکنـه ده، چې (خـان عبد الصمد خـان اڅکزي) په اړه جوړ شوي علمي سیمینار کې یې لوستلې ده او د ننګ او فرهنګ اتل شهید خان عبد الصمد خان اڅکزي په نامه د مقالو مجموعه کې چاپ شوې ده.

داکتاب د افغانستان دعلومو اکاډمی د سیمه ییزو مطالعاتو دمرکز له خوا پـه ۱۳۸۷ل کال کې چاپ شوی دی او دا لیکنـه هم پـه ۱۳مخونو کې پـه همدې کتـاب کې چاپ شوه، چې موږ یې دلته د بېلګې په توګه را اخلو :

خان عبدالصمد خان اڅکزی

تر ټولو نه اول زه دخدای (ج) په دربار کې سجده کوم او تشکر ورځخه کـوم ، چې ماته دافغانستان د پیاوړې هېواد په سپیڅلي ځمکه باندې دقدم دایښـودلو یو ځل بیا موقع راوبښلی شوه ، چې دخان شهید ښاغلي عبد الصـمد خـان پـه بـاب په جوړ کړی شوي دغه سیمینار کې ورته دخپل عقیدت ګلان وړاندې کړم.

خان عبدالصمد خان اڅکزی یو داسې شخصیت دی ، چې زما دهېواد هند ټول خلک پرې ویاړي ځکه ، چې ده دفرنګیانو له امپراطورۍ څخه د هند دنیمې وچې دآزادولو په غورځنګ کې ډیره فعاله برخه اخیستـه او ډیرې قربانۍ یې ورکړې.

خان شهید د هغو زعیمانو څخه و ،چې د آزادۍ په تحریک کې یې په خپل ځان ډېر کړاوونه زغمل او د تاریخ په پاڼو کې یې یو ژور چاپ پریښود . لکه:څنګه چې فخـر افغـان خـان عبـد الغفار خـان صـاحب دومـره مصـیبتونه او ربړونـه پـه ځـان اخېستل او د سرحدي ګاندهي په نامـه مشـهور شو ، خان شـهید عبد الصـمد خـان صاحب هم د خپلو قربانیو له امله دبلوچ ګاندهي په حیث وپیژندل شو .

ګرانو ورورڼو او خویندو بې له شکه تاسو دخدای بښلي خان شـهید د ژونـد لـه حالاتو څخه زما پـه نسبت زیـات خبر یاست ، لکـه څنګـه ، چې مـا ددغـه عظیم شخصیت دسیاست او دآزادۍ په ډګر کې د ونډې په باب مطالعـه کړې ده. زه پـه هغې ډېر متاثره شوی یم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان عبدالصمد خان صاحب (په ۱۸۹۵م) کې په ګلستان کې، چې د بلوچستان له مرکز کویټې سره نږدې دی، دخان نورمحمد خان په کور کې زوکړه وکړه، خان نورمحمد د ډېرو ځمکو خاوند او د اڅکزو دقبیلې مشر و، خان عبدالصمد خان خپله زده کړه په خپل کلي کې وکړه او له پښتو څخه پرته په اردو او پارسي ژبو کې هم مهارت تر لاسه کړ.

کله، چې دی له ۱۹۵۹م کال څخه تر ۱۹۲۸م پورې په پاکستاني بندي خانه کې و، نو ده دلسم، دولسم او څوارلسم ټولګیو امتحانونه ورکړل او په امتیاز سره یې بریالی شو.

عبدالصمد خان د ډېرې سادګۍ ژوند خوښ کړو او په خپلې ځوانۍ کې یې د مهاتما ګاندهي تر اغېزې لاندې راغی او د سولې او د انساني مینې او د عدم تشدد اصولونه یې خپل کړل.

په هند کې به هر چا ورته بلوڅ ګاندهي وایه. خان عبدالصمد خان د پنځوویشتو کلو په عمر کې د یو څو بلوڅو زلمیانو په ملګرتیا انجمن وطن په نامه دیوه ګوند ډېره کېښوده، چې په هغه کې پښتانه او بلوڅ غړي شول. دوی په سیاسي هڅو پیل وکړ او ټولنیز اصلاحات یې هم شروع کړل.

هغه غوښتل، چې د بلوچستان هغه خلک، چې په اجتماعي توګه پاتې شوي وو، هغوی ویښ کړي او د روښانفکرۍ ډګر ته راوستل شي. هغوی په خپلو وظیفو او حقوقو پوه کړای شي.

خان عبدالصمد خان په خپل ګران هېواد کې د مکتبونو یوه شبکه قایمه کړه او د ټولنیزو بدو په ضد یې په مبارزه پیل وکړ، ده د بلوڅو خلکو د قانوني او سیاسي حقوقو د ترلاسه کولو لپاره هم هلې ځلې پیل کړې، د یوه نه ستړي کېدونکي مجاهد په حیث ده په بلوڅ وګړو کې سیاسي بیداري راوستله.

خان عبدالصمد خان د یوه قام پرست مشر په حیث خپل اجتماعي نهضت د هند له قامي تحریک سره یو ځای کړو. دی په انډین نیشنل ګانګرس کې شامل شو او خپل انجمن وطن ګوند یې له ګانګرس سره یو ځای کړ د هند له قام پرستو مشرانو سره یې رابطه ټینګه شوه کله، چې د شمالي هند د یوه انقلابي تنظیم نوجوان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهارت سبها سره يې ډېر نږدې تماس پيدا شو نو په ۱۹۲۸ او ۱۹۲۹ کلو کې ډېر امتياز ور په برخه شو.

په ۱۹۲۹ م کال کې خان شهيد د انډين نيشنل کانګرس د لاهور په غونډه کې ګډون وکړ او بيا وروسته په بيلو بيلو نورو کنفرانسونو کې هم شرکت کاوه. په لاهور کې يې په بلوچستان کې د حکومت لخوا په کيدونکې ارتجاعي فعاليتونو په باب وينا وکړه. ده په لوی شمير کې سياسي مطبوعات له ځان سره وړل او په بلوچستان کې يې په يوه سياسي تحريک پيل وکړ. په ۱۹۳۰ م کال کې خان عبدالصمد خان خان عبدالسلام او خان محمد ايوب خان سره کوټې ته راوستل شو او حکومت په ضد د کار کولو لپاره دوه کاله په جزا محکوم کړی شول .نوموړي خان له خوشې کيدو وروسته بيا په خپلو پخوانيو فعاليتونو او قومي تحرکاتو پيل وکړ. سره له دې چې وربانديې د حکومت له خوا ډېر ټينګ بنديزونه هم ولګول شول ،خو هغه د ۱۹۳۳ز په ډيسمبر مياشت کې د سندهـ د ايالت په حيدر آباد کې د بلوچستان خواری په ګوته کړې، ده د هند له نورو ايالتونو څخه غوښتنه وکړه، چې هغوی دې د بلوچستان د مساواتو په سويه د راوستلو لپاره مرسته وکړي.په دغه کانفرانس کې يو قرارداد لاسليک شو، چې په کې د بلوچستان د يوه کامل ايالت په توګه ده ته د راوستلو په باب غوښتنه وشوه.

د ۱۹۳۴ز کال په جنوري کې خان عبدالصمد خان په کراچۍ کې په يوه بله غونډه کې ګډون وکړو، چې ترتيبات يې د هغه ښار د بلوچستان د اصلاحاتو د کمېټې له خوا نيول شوي وو. هلته يې د برتانوي حکومت له خوا بلوچ خلکو ته د سياسي حقوقو د ورکولو لپاره آواز اوچت کړو. بلوچستان ته په راستنېدو دی بيا ونيول شو او د دريو کالو لپاره په بامشقته بند کې واچول شو .د بلوچ ځلميانو د انجمن او د کراچۍ د بلوچستان د اصلاحاتو د کمېټې له خوا د ده د خوشې کولو په غرض سخت احتجاجونه وکړل.د بلوچستان حکومت د خان عبدالصمد خان په فعاليتونو او په ځلمو باندې د هغو په اغيزو ډېر مشوش شول.حکومت دا وېره څرګنده کړه ،چې که د دغه مشر د فعاليتونو مخه ونه نيولی شي نو دهشت ګران به منځ ته راشي د ټولنيزو اصلاحاتو او د سياسي حقوقو په مبارزه کې خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالصمد خان به د قبایلو په سردارانو او ملکانو دا تور پورې کاوه، چې هغوې د برتانوي حکومت مریبي دی.

د دویم لوی جنګ له شروع کېدو څخه وروسته ښاغلي عبدالصمد خان خپل سیاسي فعالیتونه زیات کړل. په ۱۹۴۰ز کې ده د وردها مسافرت وکړ. چې په بلوچستان کې د ستیه اګره د شروع کولو په باب د ګاندي جی سلا واخلي ده. د جنګ په ضد د کانګرس په مبارزه کې له کانګرس سره لاس یو کړ او د ۱۹۴۲ز په تحریک کې د شاملیدو تیاریې ونیوله دا د مهاتما ګاندي له خوا شروع کړی شوی یو زور آور تحریک و، چې په واسطه یې انګریزانو ته اخطار ورکړی شو، چې هغوی دې له هندوستان څخه پښې سپکې کړي. هغه د اګست په میاشت کې د هند د دفاع تر قاعدو لاندې ګرفتار کړی شو. درې کاله وروسته په خوشي کېدو خان شهید بیا خپل سیاسي کار پیل، د انډین نېشنل کانګرس او د مسلم لیګ ترمنځ په سیالۍ کې خان عبدالصمد خان په مکمل ډول د کانګرس په پله ولاړ پاتې شو. دی د مسلم لیګ او د پاکستان د جوړولو د غوښتنې سخت مخالف و. ده د پنجاب او د صوبه سرحد د مسافرت په دوران کې په مسلمانانو باندې غږ وکړو، چې هغوې دې د آزادۍ په مبارزه کې د کانګرس ملاتړ وکړي.

د ۱۹۴۶ز په پای کې کله چې دا خبره څرګنده شوه، چې برتانوي حکومت د هند نیمې وچې د ویشلو لپاره د مسلم لیګ د غوښتنې منلو ته چمتو دي نو د پاچاخان عبدالغفار خان په ملګرتیا د پاکستان له نظریې سره مخالفت ښکاره کړو. هغوی د پښتانو او د بلوڅو د خپلواکۍ لپاره غږ وکړو، کله چې د کانګرس مشرانو د نیمې وچې ویش ومانه نو خان عبدالصمد خان او پاچاخان ډېر مایوسه شو او هغوی دا حس کاوه، چې هغوی لېوانو ته اچول شوي دي.

کله چې پاکستان منځ ته راغی نو خان شهید په مېړانه د یوه خپلواک بلوچستان لپاره مبارزې ته دوام ورکړ. د ښاغلي محمد علي جناح په امر باندې هغه ونیول شو او په ۱۹۵۴ز کې خوشې شو، ده د ورور پښتون ګوند جوړ کړو.

په ۱۹۵۸ز کې بیا ونیول شو او تر ۱۴کالو د بند په جزا محکوم شو. مګر په ۱۹۲۸ز کې آزاد کړی شو. د اجتماعي اصلاحاتو او د سیاسي ویښتیا خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحریک ته د دوام ورکولو په غرض خان عبدالصمد خان په ۱۹۳۴ز کې د استقلال په نامه یوه ورځپاڼه شروع کړې وه، لیکن د فرنګیانو د حکومت له خوا وربانديې دکوم سیاسي موادو په خپرولو بندیز لګولی شوی و. په ۱۹۴۷ز کې د پاکستان د حکومت له خوا هغه ورځپاڼه او انجمن وطن دواړه غیر قانوني اعلان کړی شوي وو.

خان عبدالصمد خان د یوه ټینګ شخصیت خاوند او یو سوچه قام پرست مسلمان و، چې له فرقه دارانه جذباتو څخه باندې و. هغوې نه یوازې د برتانوي امپراتوری مخالفت کاوه بلکې د فرقه دارانه عناصرو په ضد هم و.

د فخر افغان پاچاخان په شان خان عبدالصمد خان به د خلکو د رهبر او عظیم مشر په توګه به په یاد ساتل کیږي، دی د یو ستر وطن دوست د نه ستړي کیدونکي مبارز او د اجتماعي او سیاسي انصاف یو لوی قهرمان په حیث منل کیږي.

یوه خبره باید بې له شکه د یوه تاریخي حقیقت له مخې وکړو، چې کله د هند او افغانستان تاریخونه لولو هلته د غه ټکی تر هر څه د مخه راجو تیږي، چې دغه دوه ملتونه هیڅکله هم د یوه او بل څخه نه بېل شوي او نه چا د دوی د بېلولو په نېمګړو هڅو کې بری موندلی دی. د هند خلک پښتون، پټهان او افغان داسې د زړه له کومې پېژني، چې د هغه په هکله کله هم داسې فکر نه کوي، چې دوی له افغانانو څخه بېل دي. مانا دا چې هندي کلتور، تاریخ او فرهنګ پښتون فرهنګ تاریخ او فرهنګ له خپل ځان څخه بېل او پردي نه بولي او نه زموږ دواړو ملتونو تاریخي هلې ځلې او فرهنګي ګډون دا اجازه ورکوي، چې له یوه او بل څخه بېل شي.

ما په تېرو څلورو لسیزو کې د خپلو مقالو، خبرو او مرکو په ترځ کې دا خبره تل کړې، چې د هند او افغان دوستي او تاریخي تړاو د پښتون هندوستان له تړاو څخه پرته بله مانا نه لري او نه یې د هند ملت په بل شان سره تعبیر او تفسیر کولای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې تاسو ته معلومه ده هند د اګست په ۱۵مه نېټه د آزادۍ ۲۰مه کليزه ولمانځله په دغه وياړ، چې کومې خپرونې کوم فلمونه د تلويزون په پردو باندې د هند د آزادۍ په اړه ښکاره کيدل، په هغو کې د هند د آزادۍ د سياليو مهاتما ګاندي او جواهر لال نهرو تر څنګ د سرحدي ګاندي پاچاخان اتلولۍ ،ميړانه او د استعمار په وړاندې مقاومت د هند ملت په درنښت او قدر سره ياد کړل.

د هند د آزادۍ په تحريک کې د پاچاخان او د هغه د نومياليو ملګرو لکه په پښتونخوا بلوچستان کې د لوی خان عبدالصمد خان د ډېرو نورو برخه اخيستنه خورا مهمه او د پاملرنې وړ ده. خدايي خدمتګاران د هند د آزادۍ سالاران او فدايان وو. د دوی قربانۍ او ملاتړ و، چې د هند نوميالي مشر مهاتما ګاندي د دوی فداکارانه مبارزه وستايله او د دوی د عدم تشدد مبارزه او مقاومت يې د يوه عالي عبادت په توګه وارزاوه، غواړم چې دلته يو ځل بيا د خان عبدالصمد خان په مبارزه او کرکټر باندې يو څو ټکي ووايم.

د هند د نيمې وچې په تاريخ کې چې څومره شهرت، د خيبر په برخه شوی په همدغه اندازه په دغه تاريخ کې د کوژک او هلته د پښتنو مبارزې په وياړ او سرلوړی سره ياده شوې ده.

نامتو شاعر علامه اقبال ته خيبر د مقاومت درس ورکاوه تردې حده پورې چې دی د ژوندتر پايه پورې يې په ستاينه سترې نشو. د ۱۹پيړۍ په وروستيو لسيزو کې د استعمار د سرتېرو آوازونه نه يوازې پښتونخوا او د هند وچه ولړزوله بلکې د لندن په کوڅو او لارو کې هم ملي انګازې خورې شوې. د آزادۍ اتلانو دا وکولای شول، چې د هغوی مقاومت هنګامه د انګريزي امپراتورۍ پر زړه باندې د يوه داغ په توګه د افغانستان د تاريخ وياړ شي همدغه وياړ او سرلوړي وه ،چې د شلمې پيړۍ په اوږدو کې يې هم انګازې ارامې نه شوې. د جنوبي پښتونخوا د مقاومت څپه د خان عبدالصمد خان په مدبرانه لارښوونې سره لارښوونه شوه او عملاً يې د پښتنو د راپاڅولو غورځنګ د عصر له غوښتنو سره سم رهبري کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د خان د مبارزې د بریالیتوب لوی راز په دې کې ګورم، چې ده هم پښتانه د خپل حق خود ارادیت ذکر ته یوازې له تورې سره نه را هڅول، بلکې لوی هدف یې دا و، چې دغه بهادر او مېړنی قوم باید قلم هم له یاده ونه باسي خان په خپله یوازې سیاست مدار نه و هغه په خپل وخت کې د پښتني فرهنګي او تعلیمي حکومت یو فعال غړی و.

د هغه مقاومت یو فرهنګي او سیاسي مقاومت و، دا سې لکه چې له خوشال څخه پښتنو ته مېراث ورسېدلی و، خان په پوره مېړانې سره قلم او سیاست پښتنو په مخ کې کېښودلو، چې ورو ورو پښتنو هغه د یوه حقیقت په توګه د زړه له کومې هر کلی وو ایه خان په خپله د قلم خاوند و، چې پښتانه او د پښتو ژبې څېړونکي، پوهان باید دده ځانګړې ادبي هلې ځلې دده د سیاسي کوښښونو په څنګ کې له یاده ونه باسي.

بله مهمه ځانګړنه چې زه د خان د مبارزې په هسکو ټيټو کې ګورم، هغه دده رښتني مبارزې دوام دی. په نړۍ کې د آزادۍ غوښتني هغه مقاومت یو بری مقاومت او غورځنګ بلل کېږي، چې هغه په مدبرانه توګه د پیاوړو او مفکرو لارښوونکو له خوا لارښوونه شي.

د خان عبدالصمد خان لویوالی په همدې رمز کې و، چې د خپل عصر د مبارزې د بهیر ځنځیر تر خپل ځوان پښت پورې په برې سره راوغزاوه زه فکر کوم، چې د یوه ملي مقاومت په مبارزه کې د هغه مقاومت لارښوونه تر هر څه مهمه او د پاملرنې وړ ده. خان موږ ته دا ثابته کړه، چې د شلمې پېړۍ په سختو حالاتو کې د نړیوالې سړې جګړې په ترڅ کې د لویدیځ او ختیځ د درنې سیالۍ په ترڅ کې دده د ځای ناستو او لارویانو له خوا دده مبارزه نه د افراط او نه هم د تفریط پر خوا ولاړه، دده مبارزه لکه چې ما یې یادونه وکړه؛ په خپل ملي او فرهنګي جوړښت همدا سې ژوندی او فعاله پاتې شوه، پیاوړې شوه او د پښتنو یو بل یعنې «ځوان» نسل یې په ملي فرهنګي او پښتونواله روحیه باندې وروزله. زه په جنوبي پښتونخوا کې د اوسنیو روښانفکره ځوځون لامل د لوی خان د همدغه فرهنګي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي حرکت ثمره ګڼم ، چې اوس هم د ښاغلي محمود خان او نورو ملي او فرهنګي څېرو او مشرانو له خوا په ویاړ سره پرمخ بېول کیږي.

دویم ټکی چې دلته یې دغې علمي او فرهنګي غونډې ته کول غواړم هغه د لوی خان د پښتون کرکتر یوه ځانګړنه ده ،چې باید اشاره ورته وشي په دې نږدې وختو کې د هند دنومیالي مبارز راجه مهندر پرتاپ د یوه نادر اثر ترجمه چې د پوهنملې رحېمې له انګریزي ژبې څخه په پښتو ژباړلی او یوازینی نسخه یې د هند په ملي آرشیف کې خوندي ده لاس ته راغله راجه منهدر پرتاپ چې د هند او افغانستان دواړو هېوادونو تابعیت یې درلود او د ژوند ترپایه چې هند او افغانستان خپل کورونه بلل، ددغه اثر په پیل کې د افغانستان او پښتنو په اړه یې داسې لیکلي دي:

«په وچه پورې تړلی هېواد دمېوو په ونو پټې درې په کانو او معدنو بډایه غرونه یعنې افغانستان !حاصل خېزه خاوره، د اور د سپرغۍ په شان ځلاند روان سیندونه، سره او روغتیا ښنونکي هوا ، دا هم یعنې افغانستان !

دزړه ورو غښتلو او ښکلو ځوانیو لرونکی هېواد ، چې هر وخت میلمه پالنې ته تیار دی او کېدای شي ،په هر وخت او هر شان انساني معاملو کې باور وربادنې وشي، هو دا ګرده شیان په افغانستان کې شته.

زه ددغې یادونې د وروستی برخې په پام کې نیولو سره دومره ویلای شم ،چې خان عبدالصمد خان د پښتونخوا دخپلواکۍ په مبارزه کې داسې یو کرکتر دی ،چې دهغه په لارښوونه او ارشاداتو باندې سړی په هر ډول انساني معاملو کې باور کولای شي، زه دده پښتون کرکتر د پښتون تاریخ د اوږدې تجربې محصول بولم ،چې په دغه تولنه کې یې ددغه قام له تلپاتې ارزښتونو سره وده کړیده. وفا ، تعلیم، مقاومت او آزادي هغه جوړونکي ټکي دي ،چې دده پښتني کرکتر وربادنې ولاړ دی استعمار او سامراج ډېره هڅه وکړه ،چې ببلا بېلو فشارونو ، شکنجو په ترځ کې دده په هوډ او عزم کې خنډ واچوي ،لیکن هغوی په دې کې بریالي نه شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې وروسته غواړم ،چې د ښاغلي جي ډي ټنډولکر د هغه کتاب نه يو څو اقتسابات در وړاندې کړم ،چې د خان عبدالصمد خان پورې اړه لري.هغه ليکلي دي، چې « د ۱۹۵۴ز د جنوري په مياشت کې د کلياني له غونډې څخه د انډين نېشنل کانګريس له خوا خان عبدالغفار خان، ډاکټر خان صاحب او خان عبدالصمد خان ته د ډېرو کالو د بندي خانې له اوسيدنې څخه وروسته يو پيغام وليږل شو ، چې شکر دی، چې دوی له بندي خانې څخه خلاص شوي دي.

په دغه موقع په خپله وينا کې ښاغلي نهرو وويل:- «زه د خپل ملګري او مشر خان عبدالغفار خان چې د خدايي بنده دی او له يوې پيړۍ څخه زيات موده د ربنتيا او ميړانې سمبول پاتې شوی دی ،په خوشي کيدو يې ژوره خوښي څرګندوم، موږ د ډاکټر خان صاحب او د خان عبدالصمد خان صاحب په خوشې کيدو خوښي څرګندوو ، چې دوی د آزادۍ ډېر مېړني مبارزين دي.د دوی په خوشې کيدو ددوی مصيبتونه ختم شوي نه دي موږ دغو ټولو ته خپل سلامونه مينه او نيکې ارزوګانې وړاندې کوو.

د ۱۹۵۵ز د سپتمبر په ۱۲مه نېټه خان عبدالغفار خان په پېښور کې اعلان وکړو ،چې هغه به په بلوچستان کې د يوه يونټ د منځ له راوستلو په ضد د اجتماع لپاره يوه مبارزه شروع کېدونکې ده. هغه ته د ورور پښتون د بانې بلوچ ګاندهي خان عبدالصمد خان له خوا بلوچستان ته د راتګ بلنه ورکړی شوې وه.

د ۱۹۵۶ز د جون په ۱۲مه نېټه له اتمانزو څخه تقريباً ۸ مېله لرې خان عبدالغفار خان صاحب ونيول شو او وربانديې دا تور ولګول شو ،چې ده د پاکستان د سيمه ييز يووالي ته د زيان رسولو په غرض په خلکو باندې د اغيزې کولو اداره لرله او دا هم چې ده په قانوني ډول تاسيس شوي حکومت په باب په اولس کې د کرکې را پيدا کولو پلان درلود په پاچاخان باندې دا الزام هم و، چې هغوی د عوامو د بېلو بېلو طبقو ترمنځ دښمني او نفرت را پيدا کړی دی.له پاچاخان سره سره د عوامو د تحفظ د قانون تر لاندې خان عبدالصمد خان هم ونيول شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۹۵۸ز د اکتوبر په ۱۱مه نېټه خان عبدالغفارخان او د ختیځ پاکستان ۸نامتو لیډران ګرفتا رکړی شول.پاچاخان د چارسدې د تحصیل په یوه کلي کې د غني په هستوګن ځي کې ونیول شو، خان عبدالصمد خان هم ګرفتار شو او ورته د ۱۴کالو د سخت قید جزا ورکړی شوه.

دغه پیښې چې پاچاخان او د خان شهید ترمنځه د زړونو، د افکارو د وطن دوستۍ او کړاوونو کاللو په باب یو شان تلوسې وې او په روحي ډول هغوی د یو او بل سره ډېر نږدې وو. هغو دواړو د استعمارچیانو له منګلو څخه د وطن د آزادولو په لاره کې په ګډه قربانۍ کولې ،لیکن افسوس خو دا دی ،چې دامپراتوریت له ایجنټانو څخه وروسته دا دواړه زعیمان او دا سې نور د پاکستاني مشرانو له خوا به ځورېدل او ډېر کاله یې د پاکستاني بندېخانو د تورو تنبو په شا تېر کړل.

فخرافغان خان عبدالغفارخان صاحب په خپلو سوانحو زما ژوند او جدوجهد کې خان عبدالصمد خان اڅکزی د بلوچستان د پښتنو ربنتنی خدمتګار او رهنما بللی دی.هغوی په خپل کتاب کې لیکلي دي ،چې خان عبدالصمد خان د پاکستان د جوړېدو په حق کې نه و عبدالصمد خان د پنجابیانو نه ډېر زړه سترړی و او له پنجابیانو سره یو ځای کېدو ته تیار نه و.

پاچاخان دا هم وایي ،چې زړه یې په دې ډېر خوشحاله شو، چې پښتانه او بلوچ راویښ شوي دي او دا د پښتنو او بلوچو اتفاق و.

فخر افغان لیکلي دي ،چې موږ د بلوچستان د هغې ټولې سیمې دوره وکړه ،چې په برټش بلوچستان کې د پښتو اکثریت په کې و زما او د عبدالصمد خان دا رایه وه ،چې د بلوچستان هغې برخې ته هم لاړ شو، چې بلوچ په کې آباد دي.

په ټول بلوچستان کې حکومت کوښښ کړی و، چې زموږ جلسو کې ګړ بړې پیدا کړي، لیکن په پښتنو کې دومره پښتو لا پاتې وه ،چې د خپل میلمه عزت وکړي. خان عبدالغفارخان صاحب لیکلي دي، چې موږ خدايي خدمتګار د چا نه بدل نه اخلو موږ مظلومان یو زموږ بدل خدای پاک اخلي خدايي خدمتګاري یو قومي ملي تحریک دی، چې په هندو او مسلمان کې د همدردی او ورورولی جذبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا کوي او بل تحریک په مسلمانانو کې تعصب پیدا کوي باید موږ د فخر افغان یوه توصیه په یاد وساتو؛ هغوی ویلي دي، چې د هر یو تحریک انحصار به لیډر وي، چې بهادر او هوښیار وي نو د تحریک خلک هم زړه ور او پوه وي ، چې لیډر کمزوری او تنګ نظره وي نو د تحریک خلک هم بې زړه او تنګ نظره وي.(۱:۱۷۰-۱۸۲)

۲-۴-۲-دخان عبدالصمد خان اڅکزي د وفات د څلویښتم تلین په مناسبت :

داد ښاغلي بتره یوه بله لیکنه ده، چې د خان عبدالصمد خان په اړه یې لیکلې او موجوده ده. دا لیکنه یې هم په یوه اثر چې د مقالو ټولګه ده او د افغانستان دعلومو اکاډمی د سیمه ییزو مطالعاتو مرکز له خوا د څېړنیار رفیع الله نیازي په اهتمام لیکل شوې ده؛ په کې چاپ شوې ده. دغه ټولګه د (پوهې او خپلواکۍ لاروی) په نامه یاد یږي او په ۱۳۹۱ل کال کې چاپ شوې ده ، دا لیکنه په (۹) نهو مخونو کې په همدې ټولګه کې چاپ شوه، چې دلته یې د بېلګې په ډول راوړم:

دخان عبدالصمد خان اڅکزي د وفات د څلویښتمې کالیزې په مناسبت

خان شهید خان عبدالصمد خان اڅکزي د هند نیمې وچې د هغو لوړو شخصیتونو څخه و ، چې هغوی د دې سیمې په آسمان کې د ځلانده ستورو په شان ځلېدل هغوی له وطن سره د مینې شهیدان او د قربانۍ او ایثار خاوندان وو. داسې ښکاري ،چې هغوی د الله تعالی له خوا د دې لپاره دغې نړۍ ته استول شوي وو، چې هغوی له جابرانو، استعمارچیانو سره مجادله وکړي او له هغوی څخه خپل ګران هېواد او تاټوبی خلاص کړي او له دې الهام سره خلکو ته توان ورکړي ،چې هغوی دې ښېله د چا د لاسوهنې له عزت الغني سره ژوند وکړي. هغه لافاني شخصیتونه چې موږ پرې ویاړلی شو په هغو کې فخر افغان خان عبدالغفار خان او خان شهید مخصوص مقام لري.د هند په نیمې وچه کې کومو نورو زعیمانو د میلیونو خلکو په زړونو باندې پاچاهي کوله په هغو کې مهاتماګاندهي، جواهر لال نهرو، سردار وبهـ بهایي پټېل، مولانا ابوالکلام ازاد ، نیتاجي سونهایش

(c) ketabton.com: The Digital Library

چندر بوس، رفیع احمد قدوایي، آصف علي او ډاکټر خان صاحب ډېر د ذکر وړ دي.

نن موږ محترم خان شهید خان عبدالصمد خان صاحب ته د خپل عقیدت ګلان وړاندې کوو، چا چې د خپل وطن هند او د بلوچستان د آزادۍ او بقا لپاره په خپل ځان زحمتونه وګالل او د ژوند اوږدې مودې د بندي خانو د تورو تنبو په شا تیر کړل.

د خان شهید د قربانیو او فداکاریو په یادولو ورته خپل سرونه ټیټوو او دعاګانې کوو، چې خدای دی د هغوی د عزم او ټینګې ارادې یو څاڅکی موږ ته هم راوبښایي، چې موږ په دې سیمه باندې د امن او سولې د لمر لپاره زیار وباسو او د وینو او بې ځایه تویدلو د دور مخه ونیسو.

کله چې هندي خلکو به خان عبدالغفار خان صساحب سرحدي ګاندهي ویله هماغه وخت هغوی خان عبدالصمد خان صاحب په ډېر عزت او احترام سره د بلوچ ګاندهي په نامه یاداوه.

بلوڅ ګاندهي په ځان ډېر کړاوونه زغمل او د تاریخ په پاڼو کې یې یو ژور چاپ پرېښود تر هغې چې ما د خان شهید د سیاست او د آزادۍ په ډګر کې د اخېستل شوې ونډې په باب مطالعه کړې ده په هغې ډېر متاثره کړی یم.

خان عبدالصمد خان صاحب په ۱۸۹۵ز کال کې د بلوچستان په ګلستان کې د خان نور محمد خان په کور کې زوکړه وکړه د خان شهید محترم پلار د اڅکزو د قبیلې مشر و او د ډېرو ځمکو خاوند و. خان شهید له پښتو څخه پرته په اردو او پاړسي ژبو کې هم مهارت ترلاسه کړو. هغه په پاکستان محبسونو کې د پوهنې په ترلاسه کولو تر څوارلسم ټولګي پورې امتحانونه ورکړل او په امتیاز سره یې بریالیتوب ته ورسېد.

خان عبدالصمد خان صاحب د آزادۍ د جنګ سالار مهاتما ګاندهي تر اغېزې لاندې راغی او د عدم تشدد اصول یې خپل کړل. خان شهید د پنځه ویشتو کالو په عمر کې د یو څو بلوچو ځلمیانو په ملګرتیا انجمن وطن په نامه د یوه ګوند ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېښوده ،چې په هغه کې پښتانه او بلوڅان يې غړي شول.دوی په سياسي هڅو پيل وکړ او ټولنيز اصلاحات يې هم پيل کړل.

هغه غوښتل چې د بلوچستان هغه خلک چې په اجتماعي توګه پاتې شوي وو هغوی ويښ کړي او د روښان فکری ډګر کې راوستل شي.هغوی په خپلو وظيفو او حقوقو پوه کړی شي.

خان عبدالصمد خان په خپل ګران هېواد کې د مکتبونو يوه شبکه پيل کړه او د ټولنيزو بديو په ضد په مبارزو پيل وکړو. ده د بلوڅو خلکو د قانوني او سياسي حقوقو د ترلاسه کولو لپاره هم هلې ځلې شروع کړې ،د يوه نه ستړي کېدونکي مجاهد په حيث دوی په بلوڅو وګړو کې سياسي بيداري راوستله.

په هند کې په ۱۸۸۵ز کال کې د انډين نېشنل کانګرس بنسټ کېښودل شوی و ، چې په کې يو شمېر منورين شامل شوي وو. خان شهيد د يوه قام پرست مشر په حيث خپل اجتماعي نهضت د هند له قامي تحريک سره يو ځای کړو ، دی په انډين نېشنل کانګرس کې شامل شو او خپل انجمن وطن ګوند په کانګرس سره مربوط کړو داد هند د نيمې وچې نېکمرغي وه، چې د آزادۍ په سوله ناک جنګ کې فخر افغان خان عبدالغفار خان او خان شهيد خان عبدالصمد خان اڅکزي له مهاتما ګاندهي سره اوږه په اوږه په کار پيل وکړ.

له انګريزي استعمارچيانو څخه د هند دنيمې وچې د ميليونونو خلکو د ځانونو د خلاصولو لپاره دغو دريو زعيمانو له نورو درنو مشرانو سره يو ځای کوښښونه کول هم له دې کبله دهندلوی ولس لا هم پاچا خان او خان شهيد په لوی احترام او ژوره مينه ور په يادوي.

نن موږ دخان شهيد د وفات په څلويښتمه کاليزه ورته د عقيدت ګلان وړاندې کوو. هغوی د لوړ همت، شجاعت او ننګ څښتن وا و تروسه پورې د هغوی د خصوصي صفتونو او صلاحيتونو ستاينه کېږي.

هغه د ډېر خوارې شخصيت خاوند و. ليکن د کلک عزم رهنما هم و.هغه په بلوڅو قبايلو کې د آزادۍ اود پرمختګ احساس پيدا کړو هغه د پښتنو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلوڅانو د سیاسي حقوقو د ګټلو لپاره شپه او ورځ یوه کړه، هغوی په بلوڅو خلکو کې د سیاسي بیدارۍ په را پیدا کولو بریالی شو.

د کانګرس له مشرانو سره یې ډېر نږدې مناسبات قایم شول او د هند د آزادۍ او د پاکستان د جوړېدو تر وخته پورې هغوی د ټول هند د یوه ملي مشر په حیث مشهور و.

کله چې پاکستان منځ ته راغی نو خان شهید په مېړانه ډول د یوه خپلواک بلوچستان لپاره مبارزې ته دوام ورکړو.

د ښاغلي محمد علي جناح تر امر لاندې هغه ونیول شو او په ۱۹۵۴ز کال کې خوشې کړی شو، بیا په ۱۹۵۸ز کال کې بیا ګرفتار کړای شو او د محاکمې له خوا ورته د څوارلسو کالو د بند جزا ورکړی شوه .لیکن په ۱۹۶۸ز کال کې بیا ازاد کړای شو.

نوموړي لا له بندیخانې څخه نه و وتلی، چې ببرته د یوه کال لپاره زندان ته وروغورځول شو. هغوی د پاکستان په هرې پورجېل، حیدراباد جېل، مچ جېل، سکهر جېل، ملتان جېل او د کویټې په جېل کې ډېر کلونه تېر کړل ،د مارشال ایوب خان د ون یونټ پیشنهاد د پښتنو او د بلوڅانو د بربادۍ منصوبه وه کله چې موږ د خان شهید په خوځنده مبارزه نظر واچوو او د هغوی د زنداني کېدو په مختلفو دورو غور وکړو نو راته معلومه به شي ،چې هغوی تل خپلو سیاسي هلو ځلو ته نوې ښه ور په ګوته کړه نوموړی د خپلې سیمې یو داسې با نفوذه شخصیت و ،چې ټولو خلکو یې د یوه رهبر او لارښوونکي په نظر کتل هغوی په جرګو کې د انګریزي امپراتوریانو په ضد ډېرې ویناوې کولې.

فخر افغان پاچا خان په خپل کتاب کې لیکلي دي:

ډېرې مودې نه زموږ بلوڅو ورونو دا خواهش و، چې زه دې بلوچستان ته ولاړ شم.ما ډېر ځله کوښښ وکړو نو حکومت نه پرېښودم په دغه ورځو کې عبدالصمد خان اڅکزي چې د بلوچستان د پښتنو رېښتنی خدمتګار او رهنما دی په ما زور ولګاوه ،چې ته بلوچستان ته ولاړ شه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محترم ښاغلي عبدالله بختاني خدمتګار په وينا د خداى خدمتګارو د مشر او رهبر په تېرو لنډو عباراتو کې دده او عبدالصمد خان ترمنځ نږدې روابط، د زړه له کومې مينه او احترام په ښه شان ځلېږي.

برتانوي استعمارګرانو هېڅکله هم نه غوښتل، چې پښتونخوا او بلوچستان، خان عبدالغفار خان او خان عبدالصمد خان يوتر بله سره ارتباط ولري.

زه د خان د مبارزې د بريالیتوب نوی راز په دې ګورم ،چې ده هم پښتانه د خپل حق خود ارادیت ډګر ته یوازې له تورې سره نه هڅول، بلکې لوی هدف يې دا و، چې دغه زړه ور او مېړنی قوم بايد قلم هم له ياده ونه باسي خان په خپله يوازې سیاستمدار نه و هغه په خپل وخت کې د پښتني ،فرهنګي او تعليمي حرکت يو فعال غړی و .د هغه مقاومت يو فرهنګي او سياسي مقاومت و لکه چې له خوشحال ځخه پښتنو ته په ميراث ور رسيدلی و په نړۍ کې د آزادۍ غوښتنې هغه مقاومت يو بری مقاومت او غورځنګ بلل کېږي ،چې هغه په مدبرانه توګه د پياوړو او مفکرو لارښوونکو له خوا لارښوونه وشي فکر کوم ،چې د يوه ملي مقاومت په مبارزه کې د هغه مقاومت لارښوونه تر هر څه مهمه او د پاملرنې وړ ده.

یونامتو لیکوال چې ډي تنډولکر په خپل کتاب کې ليکلي دي ،چې د ۱۹۵۴ز کال د جنوري په مياشت کې د کليانۍ له غونډې څخه د انډين نېشنل کانګرس له خوا خان عبدالغفار خان، ډاکتر خان صاحب او خان عبدالصمد خان ته د ډېرو کلونو د بنديخانې له اوسيدنې څخه وروسته يو پيغام ولېږل شو ،شکر دی چې دوی له بنديخانې څخه خلاص شوي دي په دغه موقع په خپله وينا کې پنډت جواهر لال نهرو وويل: زه د خپل ملګري او مشر خان عبدالغفار خان چې د خدای بنده دی او له يوې پېړۍ څخه زيا ته موده د رښتيا او مېړانې سمبول پاتې شوی دی په خوشي کېدو ژوره خوښي ځرګندوم. موږ د ډاکټر خان صاحب او د خان عبدالصمد خان په خوشې کېدو خوښي ځرګندو، چې دوی د آزادۍ ډېر مېړني مبارزين دي. د دوی په خوشې کېدو هم د دوی مصبيتونه ختم نه دي موږ دغو ټولو ته خپل سلامونه، مينه او نيکې ارزوګانې وړاندې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې پېښې دا ثابتوي چې د پاچا خان چې د فخر افغان او د خان شهید تر منځه د زړونو ، د افکارو ، د وطن دوستی او د کړاوونو د ګاللو په باب یو شان تلوسې وې او په روحي ډول هغوی له یوه او بل سره ډېر نږدې وو.

هغوی دواړو له استعمارچیانو څخه د وطن د مور د آزادولو په لاره کې په ګډه قربانی کولې لیکن افسوس خو دا دی ،چې د امپراتوریت له ایجنټانو څخه وروسته دا دواړه زعیمان او دا سې نور د پاکستان مقاماتو له خوا به څورېدل او ډېر کاله یې په پاکستاني بندیخانو کې تېر کړل.

فخر افغان خان عبدالصمد خان اڅکزي د بلوچستان د پښتو رښتنی خدمتګار بللی دی پاچا خان دا هم ویلي دي ،چې زړه یې په دې ډېر خوشحاله شو ، چې پښتانه او بلوڅ راویښ شوي دي او دا د پښتنو او بلوڅو اتفاق و.

فخرافغان لیکلي دي،چې موږ د بلوچستان د هغې ټولې علاقې دوره وکړه ،چې په برټش بلوچستان کې د پښتنو اکثریت په کې و. زما او د عبدالصمد خان دا رایه وه ،چې د بلوچستان هغې برخې ته هم لاړ شو ، چې بلوڅ په کې آباد دي.

په ټول بلوچستان کې حکومت کوشش کړی و ،چې زموږ جلسو کې ګډوډي پیدا کړي لیکن په پښتنو کې دومره پښتو لا پاتې وه، چې د خپل مېلمه عزت وکړي.

باید موږ د فخر افغان یوه توصیه په یاد وساتو هغوی ویلي دي ،چې د هر یو تحریک لیډر چې بهادر او هوښیار وي نو د تحریک خلک هم زړه ور او پوه وي که لیډر کمزوری او تنګ نظره وي نو د تحریک خلک یې هم بې زړه او تنګ نظره وي.

خان شهید د یوه لوی او پراخ زړه څښتن و ، هغوی له نورو ادبي او ژبني کارونو څخه پرته د هند د قامي لیډر مولانا ابوالکلام آزاد د مشهور اثر ترجمان القران پښتو ترجمه هم کړېده .هغوی د پښتو ادبیاتو له ودې او رشد سره جدي مینه ساتله.

نومیالی ادیب او شاعر همېش خلیل لیکلي دي: « اڅکزی خان د آزادۍ یو نوموړی جرنیل او د پښتو ادب هغه نامتو لیکوال دی ، چې د قامي خدماتو ، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وطن د آزادۍ د کارنامو او د توريږ نه علاوه نن ټوله پښتونخوا د هغوی په ادبي کارونو هم نازيږي.

د شرقي ژبو پروفيسور نيکولای اليکساندرويچ دوريانکوف ليکلي دي، چې د بلوچستان د سياسي پارټۍ مشر او موسس خان عبدالصمد خان اڅکزي له خپلې ژبې پښتو سره طبيعي مينه لري او ډېر خدمت ورته کوي ده په دې لار کې ډېر کار کړی دی، ډېر آثار يې ليکلي دي او ډېر آثار يې ترجمه کړي او پښتو يې ورباندې غني کړې ده. ده پښتو ته مخصوصه الفبا وضع کړې ده او د خپل مخصوص ليکدود چې ده منځ ته راوړی دی کلک پلوی يې دی او ټينګار ورباندې کوي.

پروفيسور سيال کاکړ په خپل کتاب «د پښتنانه ليکوال» کې ليکلي دي: « شهيد ملت خان عبدالصمد خان نه يوازې د ګرانې پښتو يو لوی پلوی و، بلکې موږ دغه پتوال پښتون د خپلې ژبې د هغو خوږ ژبو ليکوالو په کتار کې دروو، چې د خپلو هراړخيزو ليکنو له کبله د ادبي درجې حق لري.شهيد ملت د پښتو ليواله او ددغې تاريخي ژبې يو بې مثاله علاقمند و. خان شهيد ډېر کتابونه او آثار په پښتو ترجمه کړي او اولس ته يې په روانه پښتو وړاندې کړي دي ،همدارنګه دی خپل تاليفات هم لري ،چې آثاريې دي ترجمې نه دي.

پروفيسور سيال کاکړ دا هم ليکلي دي ،چې خان عبدالصمد خان صاحب په پښتو مشاعرو کې ګډون کاوه دا د هغوی د پښتو د مينې علاقې ښکاره ثبوت دی، چې هغه يې له خپلې ژبې او ادب سره لري. خان غوښتل چې په پښتني ټولنه کې د شاعر مقام د درناوي وړ وګرځي.

خان شهيد د يوه ټينګ شخصيت خاوند و او يو سوچه قام پرست مسلمان و ،له فرقه دارانه اختلافاتو څخه د باندې و هغوی نه يوازې د برتانوي امپراتوريت مخالفت کاوه بلکې د فرقه دارانه عناصرو په ضد هم وو هغه يو ستر وطن دوست، نه ستړی کېدونکی مبارز او د اجتماعي انصاف يو لوی قهرمان منل کېږي.

يوه خبره بايد د تاريخي حقيقت له مخې وکړو دغه ټکي تر هر څه دمخه را جوتېږي ،چې هند او افغانستان هېڅکله له يوه او بل څخه نه بېل شوي او نه چا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی د بېلولو په نیمګړو هڅو کې برې مونـدلي دي. هنـدي کلتـور، تـاریخ او فرهنګ، پښتون کلتور، تاریخ او فرهنګ له خپل ځان څخه بېل او پردي نه بولي.

خدای خدمتګاران د هند دآزادۍ سالاران او فدایان وو د هغوی قربانۍ او ملاتړ و، چې د هند نومیالي مشر مهاتماګاندهي د دوی فداکارانه مبارزه وستایله او د دوی د عدم تشدد مبارزه او مقاومت یې د یوه عالي عبادت په توګه وارزاوه.

د پاچا خان او د خان شهید ترمنځه د زړونو، د افکارو، د وطن دوستی او د کړاوونو د ګاللو په باب یو شان تلوسې وې او په روحي ډول هغوی له یو او بل سره ډېر نږدې وو .هغوی له استعمارچیانو سره په مجادله کې په ګډه قربانۍ کولې لیکن افسوس خو دادی ،چې له امپراتوریانو څخه وروسته دا دواړه زعیمان او داسې نور د پاکستان په بندي خانو کې د جزاګانو زغملو ته اړ کړی شول.

داوخت دی ،چې موږ د هغوی سیاسي او فرهنګي مشرانو یادګېرنه کوو. موږ ته یې د یوه جابر استعماریت په ضد د مبارزې لارښوونه وکړه او په خپلو ځانونو باندې د اذیتونو په زغملو د عدم دتشد له لیاري د آزادۍ د ناوې د ګټلو ثواب راوبخښلو.

تلپاتې دې وي ددغو مشرانو سیاسي کارنامې او ښاد دې وي د هغوی پاک روح . (۱۳۱:۲-۱۳۹)

۳-۴-۲- خان عبدالصمد خان اڅکزی :

دا هم د ښاغلي بتره بله لیکنه دخان عبدالصمد خان اڅکزي په اړه ده، چې دمقالو په ټولګه کې چاپ شوې ده. دا ټولګه د سرحداتو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو ریاست له خوا په ۱۳۷۰ل کال کې چاپ شوې ده.

دا لیکنه په یوولسو (۱۱) مخونو کې چاپ شوې ده. په دې لیکنه کې دخان عبدالصمد خان د مبارزو بیان په کې شوی دی او دده شجاعت او توره په کې ذکر شوې ده،چې لاندې به یې ذکر کړم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان عبدالصمد خان اڅکزی

دامنلې خبره ده، چې غلامي بدبختي ده اودا له مرګه هم بد شی ګڼل کېږي.هرکله چې یو قام دکوم استعماري طاقت ترسلطې لاندې راځي، نودهغه غیرت مندان زامن دغلامۍ دجغ له غاړې څخه دایستلولپاره میدان ته وځي اوځان هرشان قربانیوته چمتوکوي.یووخت انګلستان یولوی استعماري طاقت و، چې دهند په ټوله نیمه وچه باندې یې غلبه قایمه کړې وه، انګریزانو نه یوازې په سیاسي ډول دهند دخلکو دروح ټکولوهڅې کولې، بلکې په اجتماعي اوذهني ډول یې هم په اولس پرهارونه کول اودخلکو په وینویې دخپل جابرانه امپراتوریت پیالې ډکولې.

په هند کې په ۱۸۸۵ زکال کې داندین نیشنل کانګرس بنسټ کېښودل شو، چې په کې یوشوتنه منورین اومفکران شامل شول.ددې نه تقریبا پنځه دېرش کاله وروسته څه وخت چې موهن داس کرمچند ګاندهي په سویلي افریقا کې دسپین پوستکودنسلي توپیردسیاست په ضد دلومړۍ مجادلې په پای کې خپل وطن هندته راورسید، نودپرنګیانو استعماري حکومت ډېرپیاوړی شوی و.

ګاندهي جي په سویلي افریقاکې دعدم تشدد په اساس مجادله کوله اوترڅه حده پورې یې بریالیتوب هم موندلی و.ګاندهي جي دهند په نیمه قاره دپردیوله استعمارڅخه ډېرخپه واودوی غوښتل چې دوطن دنجات لپاره دعدم تشددلاره اختیارکړي، لیکن دځینوخلکونظریه ددې برعکس وه.دهغوی په فکرد هند په شان لوی هېواد کې به دا لاره ګټه وره نه ثابتېږي.هغوی د زیاتو اغېزناکو قدمونو د اوچتولو وکالت وکړ.

لیکن ګاندهي جي په خپل عزم ټینګ ولاړ و اوددوی یقین و، چې دومره لوی امپراطوریت دهند له سرحد ونوڅخه یوازې په زورنشي شړل کېدای باید دملي هدف دترلاسه کولولپاره نوي تجربه وکړی شي.نودوی دسیته ګره، دلوړې داعتصاب اودتشددپه مقابل کې دتحمل اودزغملولاره ونیوله.په یوشوکلونوکې دغه سیاست دیوه پراخ انقلاب بڼه اختیارکړه اوپه ټول هېواد کې دآزادۍ اوخپلواکۍ نهضت خپورشو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دهند د نیمي قارې نیکمرغي وه، چې د آزادۍ په سوله ناک جنګ کې فخر افغان خان عبد الغفار خان او خان شهید عبد الصمد خان اڅکزي د ګاندي هې جي سره اوږه په اوږه په کار پیل وکړ. د آزادۍ د مجادلې د ګډ مقصد د ترلاسه کولو لپاره چې دغه دري زعیمانو د نورو درنو مشرانو سره یوځای کوښښونه کول ،نوله دې کبله پاچاخان ته به خلکو په مینه سرحدي ګاندهي ویل او خان شهید ته د بلوچ ګاندهي خطاب ورکاوه. تردې ورځې پورې د هند خلک دغه دواړه مشران په لوی احترام او په ژوره مینه په همدا سې توګه درپه یادوي. نن مونږ د خان شهید د زیږیدنې دا تیا یمې کالیزې ورځې د نمانځنې او درته د عقیدت ګلانو د وړاندې کولو لپاره دا سمینار جوړ کړی دی. نو په دې ورځ د خان شهید مقدس یاد تازه کیږي او د هغوی د فعال اوله غورزو پرزو څخه ډک ژوند انه څخه د مثال اخېستلو موقع را پیدا کیږي.

خان شهید عبد الصمد خان اڅکزی په ۱۹۵۷ زکال کې د بلوچستان په تاریخي سیمې ګلستان کې وزیږیده. د دوی پلار خان نور محمد خان اڅکزی د خپل قام یو نومیالی مشر وا و د خلکو ډیر محبوب سړی و. هغه د لوړهمت ،شجاعت او ننګ څښتن و ،خان عبد الصمد خان په وړکتوب کې د لوی صلاحیت او زیار مثال پیدا کړو. په زلمیتوب یې د قام پرستی او خپلو وګړو سره د مینې او د هغوی د ښېګړې احساسات ښکاره کړل. هغوی د انګریزانو د استعمار په ضد مبارزه شروع کړه او ددې کار لپاره د سویلي محکوم پښتونستان کویټه غوره کړه. په هند کې د ۱۹۲۸ زکال په شاوخوا کې د آل انډیا کانګرس له خوا منظمه مبارزه شروع ده. په سرحدي صوبه کې د فخر افغان تر قیادت لاندې پښتنو د مجادلې بیرغ له کانګرس سره سره او چت کړو. په بلوچستان کې خان عبد الصمد خان د خان محمد ایوب خان اڅکزي او د نورو مشرانو په همکارۍ یو قام پرست ګوند انجمن وطن جوړ کړو. ددې ګوند ملي فعالیتونه دومره درانه او اغېزه ناک وو ،چې دا د استعمار چیانو لپاره ډیر ګران ثابت شول. د غو فعالیتونو اډین نیشنل کانګرس پام بلوچستان ته راواوښت. په سویلي محکوم پښتونستان کې د خلکو جوش لازیات شو. خان عبد الصمد خان څو واري بندي خانو ته ولیږل شو. په د غو زندانو کې خان شهید

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلسم ،دولسم او څوارلسم ټولګيو امتحانونه خلاص کړل.هغه د ډېر خواږه شخصيت خاوند ليکن د کلک عزم رهنما وګرځيد.هغې غوښتل چې په پلوچي قبايلو کې د پرمختګ احساس پيدا کړي او دوې لپاره د علم او پوهې ضرورت و.نو هغوی د اجتماعي تحول دراوستلو په غرض يو شمير زيات مکتبونه پرانيستل . په خپلو وګړو کې د رڼا د خوزولو او د زاړه افکارو د لرې کولو په غرض ډېر کوښښونه وکړل.هغوی د پښتنو او بلوڅانو د سياسي حقوقو د ګټلو لپاره هم شپه او هم ورځ يوه کړه.د خپلو نه ستړه کېدونکو فعاليتونو په برکت هغوی په بلوڅي خلکو کې د سياسي بيدارۍ د پيدا کولو کاميابي وګټله.هغوی د کانګرس له مشرانو سره ډېر نږدې مناسبات قايم کړل او د نيمې قارې د آزادۍ او د پاکستان د جوړېدو تر وخته پورې هغوی د ټول هند د يوه ملي مشر په حيث مشهور و.اوس هغوی د پښتونستان غوښتنه وکړله، ليکن په ۱۹۲۸م ع کال کې هغوی د تورو تنبو په شا او چول شول.د انجمن وطن سياسي ګوند له منځه لاړ.څه وخت چې دوی خوشې کړی شول. نو دوی په زياتو فعاليتونو پيل وکړ او يو نوی ګوند وروړپښتون ،تاسيس کړو.د غه ګوند ډېر فعال پاتې شو ليکن خان شهيد ،د فيلډ مارشال ايوب خان د صدارت په دوره کې ونيول شو او د څوارلسو کالو د قيد جزا يې ورکړه .ليکن له لسو کالو څخه وروسته له بندي خانې څخه خلاص کړی شو.

هغوی بيرته د يوه کال لپاره زندانو ته واستول.هغوی د پاکستان په مختلفو جيلونو کې، لکه: چې دهرې پور، حيدرآباد ،مچ، سکه، کويټه او ملتان په بندي خانو کې ډېر کلونه تير کړل او د اسې د يوه پولادي عزم ،ټينګې ارادې ،د قام مينې او د جنګ اصولو د مبارز په حيث د تاريخ يو لوی قهرمان ثابت شو.

په هند کې خلکو د خان عبد الصمد خان اڅکزي لپاره ډېر محبت او احترام درلود ،ځکه چې هغوی د انګريزانو پرضد پرله پسې مبارزې کولې.خان شهيد څو ځلې له مهاتما ګاندهي، پنډت جواهرلال نهرو او مولانا ابو الکلام آزاد او له نورو ملي مشرانو سره يې مرکې وکړې او د عدم تشدد په اساس د استعماريت او امپراتوريت د لرې کولو لپاره يې خپلې مبارزې ته دادامه ورکولو په پروګرام ټينګار وکړو.په خصوصي ډول له فخر افغان سره د دوی مينه بې سارې وه.پاچا خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپل اثر «زماژوند او جدوجهد» کې د خان شهید ذکر په تودو احساساتو کړی دی. هغوی خان عبدالصمد خان د دبلوچستان د پښتنو رښتنی خدمتګار او رهنما ګڼلی دی. پاچا خان د خان شهید په مشوره بلوچستان ته لاړ او هلته له مشرانو سره د هندوستان په سیاست ډېرې خبرې وکړې. پاچا خان یو څو ورځې په کویټه کې تیرې کړې او بیا یې د بلوچستان او دنورو ځایونو دوره وکړه. دغه دوره د خوشحالی او کامیابی دوره وه او د پاچا خان په وینا د هغوی زړه په دې نور هم ډېر خوشحاله شو، چې پښتانه او بلوچ راویښ شوي وو. په جلسو او جلسونو کې د پښتنو او بلوڅو د ورورولۍ خبرې وشوې. پاچا خان د بلوچستان د هغې ټولې سیمې دوره وکړه، چې برټش بلوچستان کې د پښتنو اکثریت په کې و.

د خان شهید په پېشنهاد پاچا خان ورسره د بلوچستان هغې برخې ته هم لاړل، چې بلوڅ په کې آباد وو. هلته د سرکاری افسرانو په اشارت ځینو شرانګیزو خلکو په جلسو کې د ګړبړی پیدا کولو هڅې وکړې، ولې په پښتنو کې دومره پښتو لا پاتې وه، چې د خپل میلمه عزت وکړي.

پاچا خان او خان شهید افسرانو ته وویل:- چې موږ د چا نه بدل نه اخلو، موږ مظلومان یو. زموږ بدل خدای پاک اخلي. خدایي خدمتګاران یو قوي تحریک دی، چې په هندو او مسلمان کې د همدردۍ او ورورولۍ جذبه پیدا کوي. هر کله چې موږ د هند د آزادۍ په تاریخ باندې نظر اچوونو موږ په آسمان کې د پاچا خان او د خان شهید عکسونه یو ځای ګورو. دوه دوه رښتني او نیک سیرت انسانان، په وطن مینان، د خلکو د ښیګړې شیدایان او د آزادۍ دډیوې پتنګان.

خان شهید د نورو ملي مشرانو په څېر تل د خامتا کالي اغوستل. هغوی د خارجي او خصوصاً د استعمارچیانو د لباس او عیش او عشرت له نورو شیانو څخه کرکه لرله د هغوی د ژوند هدف له استعمار څخه د ځان د خلاصول وو. هغوی د اهم غوښتل، چې په ټول پښتونستان کې یو والی منځ ته راولي، په دې لړ کې خان شهید د سویلي پښتونستان په ټولو سیمو کې دوره وکړه او هر ځای د دوی هر کلی وشو، دوی تل دا خبره د خپل ژوند نه بیلیدونکي خبره ګڼله، چې د ټولو پښتنو یو هېواد پښتونستان دی. ځکه چې د پښتونستان خلک د خپل اسارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوند باندې هېڅکله راضي نه وي. پښتانه پښتونستان غواړي او دوی هدف د ترلاسه کولو لپاره مجادله کوي. خان عبدالصمد خان اعلان کړی و، چې زه پوخ یقین او باور لرم، چې پښتونستان به هرومرو جوړېږي خوزریالړ وروسته. آزادي د انسان فطري حق دی او د پښتونستان ولس هم خپله آزادي غواړي. خان شهید د خپل ژوند زیاتره برخه په جیلونو کې تیره کړه او هغوی یقین درلود، چې د هغوی جدوجهد به هرومرو نتیجه ورکړي. که د هغوی ژوند پای ته ورسید. نو نورخلک به پیدا کیږي، چې د پښتنو د ژوند کاروان د آزادۍ هدف ته تل روان وي. د پښتنونستان ولس به خپل سرنوشت په خپله وټاکي. خان شهید یو ځل د آدم خیلو اپرېدو ته په وینا کولو وویل، چې زموږ له هیچ سره دښمني نه بلکې یوازې د پښتنو د حقوقو غوښتنه ده. هغوی د پښتونستان د آزادۍ غوښتنه بیا تکرار وله او د افکریې څرګند کړ، چې پښتانه د بل چا وطن نه غواړي، بلکې خپل وطن پښتونستان غواړي. په پښتونستان کې بلوچستان هم شامل دي او څوک ددې نه انکارنشي کولای. د پېښور په یوه جلسه کې خان شهید د پښتنو نصب العین پښتونستان ښکاره کړ او د یوه آزاد او خپلواک پښتونستان مطالبه وکړه.

خان شهید د پاچا خان په شان د یوه یونټ د پلان سخت مخالفت وکړ، ځکه چې دا پلان د پښتنو د مفاداتو په ضد و. هغوی ته په پښتونستان باندې د هیڅ سلطه منظوره نه وه. د ۱۹۴۷ زکال د جون په میاشت کې په بنو کې یوه قومي لویه جرګه جوړه شوه، چې په کې قاضي عطاالله خان پیشنهاد وړاندې کړ، چې د پښتنو لپاره دې یو آزاد حکومت جوړشي، چې د غه ملت په خپل ثقافتي بنیاد ولاړوي. دا پیشنهاد د رایو په اتفاق تصویب شو او د پښتونستان په ټولو برخو کې ددې تایید او ملاتړ وشو.

څه وخت چې بریتانوي وایسرای د پښتونستان په باب د پاچا خان غوښتنه و نه منله نو د انډین نیشنل کانګرس په عامه مجلس کې دا غوښتنه تصویب شوه. په ۱۹۴۸م زکال کې د پاکستان پولیسو پاچا خان و نیو او جیل ته یې وروا ستولو.

فخرافغان او خان شهید دواړو مشرانو انګریزانو او پاکستانیانو په جیلونو کې د خپل عمرډېر کلونه تیر کړل او د هرډول قربانۍ ته ځانونه پیش کړل. انګریزان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتنو مشرانو په فعالیت ټینګ وو، لیکن د پاکستان له جوړیدو څخه وروسته دغه هېواد لېډرانو هم د پاچاخان او د خان عبد الصمد خان غوندې مشران پرې نه ښودله او د هرډول اذیتونو سامان یې مهیا کړ. خان شهید د افغانستان خلک او د پښتونستان وګړي سره ورونه ګڼل او له همدې کبله څوڅوځلې افغانستان ته راغی. د پښتونستان د نظریې دښمنانو د لوی مشر خان عبد الصمد خان له منځه وړلو سازش جوړ کړاو ځینې قاتلان یې د دغه ستر انسان د ځان د ختمولو لپاره وټاکل. هغوی په خپل کور کې د خوب په حال کې د یوه بم د چاودنې په اثر په شهادت ورسیدل. دوی به داسې فکر کړی وي، چې د یوه لوی مشر د حق په رسیدو به دا تحریک ختم شي. لیکن دا بیخي غلط او بې بنیاده نظریه ده. داسې تحریکونه او جنبشونه په یوه شخصیت باندې تکیه نه لري. دا د خلکو د احساساتو او آرزوګانو پورې اړه لري. پښتانه هیڅکله خپل ملي هدف څخه اړول کېدای نشي، د دغه زعیم په شهادت به هند او افغانستان کې درنځ وغم څپې وچلېدې. په هند کې د تعزیت په غونډه وکې د بلوڅ ګاندهي خان عبد الصمد خان د هېواد د آزادۍ د ګټلو په لاره کې زغملي کړاونه په یاد کړی شول او هغوی د آزادۍ او خپلواکۍ یو لوی قهرمان وبلل شو. همدغه راز د افغانستان مشرانو د لوی خان په شهادت افسوس او خواشیني څرګنده کړه.

یو ځل فخر افغان سرحدي ګاندهي خان عبد الغفار خان فرمایلي وو، چې که لیډر بهادر او هوښیار وي نو د تحریک خلک هم زړه ور او پوه وي.

خان شهید په حقیقي ډول د ډېرو خاصیتونو او صلاحیتونو څښتن و او هم دغه شان فخر افغان هم یو لوی قهرمان او د خلکو رهنما و او له دې کبله دا یقین دی، چې پښتانه او بلوڅ فخر افغان د دغو ملي مشرانو په ښودلې لاره تګ وکړي او د هغوی له خوا د پریښودلي میراث قدر او مننه وکړي. مبارزه اوس هم روانه ده. د دې لپاره ایمان او عزم په کار دی، ځکه چې د ایمان او عزم قوت غرونه هوار ولی شي. د لویې کامیابۍ د حاصلولو لپاره د خپلو شخصي احساساتو، خواهشاتو او ګټو څخه د تیرید لو ضروت دی. په تیرو پیړیو کې د پښتنو لویه تاریخي جامعه څوځلې د استعمار له سیلاب سره مخامخ شوې ده او اوس به هم په خپل فولادي عزم مخ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړانـدې روان دی. کـه پښــتنو د خپل ملـي مشـر خان شـهيد لـه ژوند ان څخـه درس واخيسـت او د هـرډول سـربازيو ته ځان چمتو وساته نو د ابـه د شـهيد قهرمـان درانـه يادته معنوي عقيدت وي.(۳:۴۱-۵۱)

۲-۴-۴- پيرروښان بايزيد انصاري :

دا د منوهر سنګهـ بتره يوه بله ليکنه ده، چې د بايزيد انصاري کابو ټول ژوند يې په کې بيان شوی دی. د هغـه ماشومتوب، جګړې او مخالفتونـه پـه کې راوړل شوي دي.

داليکنه په ۱۳۴۳ل کال په کابل مجله کې چاپ شوې ده، چې اصلي ليکوال يې ډاکټر ظهورالدين دی او ژباړن يې بتره صيب دی. دا ليکنـه پـه دو پرلـه پسـې ګڼو کې راغلې ده، چې دلته يې راوړو:

پيرروښان بايزيد انصاري

بايزيد انصاري ته د پير روښان لقب د هغـه مريدانو ورکړی و، چې دا شخص د مغل اعظم اکبر په دوره کې د روښاني تحريک مشر او پياوړی مبلغ و.

متعصـبو مـذهبي عالمـانو او خـارجي ليکوالـو دده پـه خصـوص کـې دا بـې انصـافي وکـړه، چې دی يـې خلکـو تـه بې دينـه او د خلکـو د اخلاقـو خرابـوونکی معرفي کړ. مګر هر کله چې دده آثار پيدا او مطالعه شول نو دا حقيقت څرګند شو، چې بايزيد يو ډېر شريف او پاک انسان و او په خلکو باندې يې ډېر ښه او قوي اثـر درلـود. پخوا لـه دې چې زه دا ولـيکم ،چې ليکوالـو د بايزيـد پـه خلاف کـوم کـوم الزامونه لګولي وو او پخوا له دې چې زه هغه رد کړم او يا يـې ځوابونـه ولـيکم، زه دا خبره غوره ګڼم، چې د هغه د ژوند صحيح حالات او د هغه د زيږيدنې او لوييدلو واقعات وړاندې کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيږيدنه او کوچني توب :

دبايزيـد د ژونـد دحالاتو بنسـتېز حالنامـه نـومي هغـه کتـاب دی، چـې علـي محمد ابوبکر قندهاري زوی ليکلی دی او دحالنامې بنسټ د بايزيد انصاري هغه سوانح دي، چې ده په خپل قلم ليکلي دي. هر کله چې دی د ايوب انصاري (چې د رسول اکرام له اصحابو څخه و) له پښت څخه و نو لـه دې کبلـه ده تـه انصـاري ويـل کېږي. دده د نسب سلسله په دې ډول بيان شوې ده.

بايزيد بن عبدالله بن شيخ محمد بن شيخ بايزيد پرنده بن شيخ سراج الدين بن چراغ دين بن شيخ ابراهيم دانشمند بن شيخ زاده حمزه بـن خواجه محمـود بـن شيـخ داود بن شيخ خليل بن شيخ نعمان بن شيخ خداداد بن شيخ منصور بن شـيخ محمـد بن شيخ زاده بن خواجه ايوب انصاري.

د تذکرة الانصار مصنف د بايزيد شجره اونسب په پنځو بندونو کې پـه دې ډول ښودلې ده، چې پـه هغـې کې يې دده د کـورنۍ دمينـدو مانـدينو او زامنـو نومونـه ښودلې دي. (د اورنېټل کالج ميګزين، فبروري۱۹۰۰/ ۱۹۵۵) مونږ د پـورته مطلب د پوره وضاحت دپاره دا لاندې شجره وړاندې کوو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

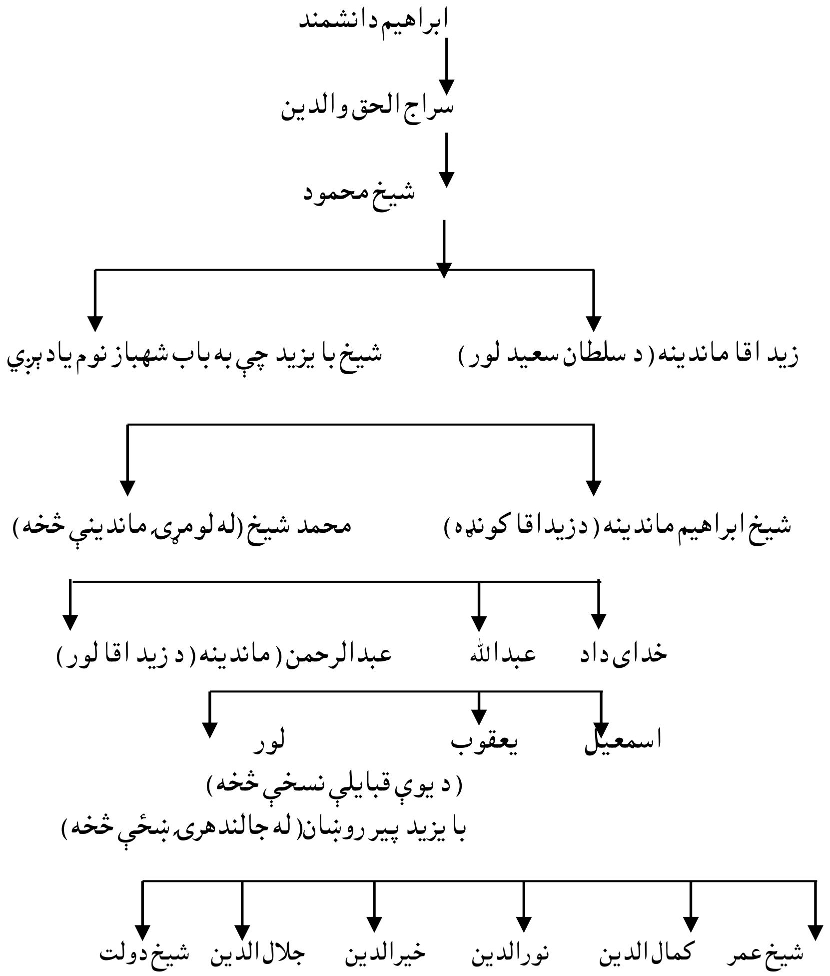

د بایزید روښان پلار عبدالله په وزیرستان کې اوسېده. دده نیکه شیخ محمد د اسونو تجارت کاوه او په دې سلسله کې به هندوستان ته تلو. شیخ محمد به اکثره په جالندهر کې له خپل هغه ورور سره اوسېده، چې په جالندهر کې مېشت شوی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده یو ځل د خپل ورور نه د خپل زوی عبدالله لپاره د هغه لور وغوښتله ،دوی واده نه وروسته بایزید په جالندهر کې په ۹۳۰هـ کال کې پیدا شو.

عبدالله خپله کډه په جالندهر کې پرېښوده او دی خپل خور ملک ته ولاړ او د هغه ځای نه به یې د خپلې کډې د ګوزارې لپاره پیسې رالېږلې.

په ۹۳۱هـ کال کې چې بابر په هندوستان حمله وکړه، نو هغه پښتانه چې په جالندهر کې یې استوګنه لرله ټول یوې خوا بلې خوا ته خپاره شول او په بهار کې یې پناه وغوښته چې په دغه ځای کې تر دغه وخته پورې افغان لښکر پروت و.

لیکن اخر هغوی له دغه ځای څخه وویستل شول او د خپل ځان ساتلو لپاره وتښتېدل. دعبدالله ورور خداداد د بایزید او دده مور سره پردې بریالی شو، چې د تېښتې او په کاڼي ګرم وزیرستان کې له خپل ورور سره یو ځای شي.

زده کړه او تعلیم:

بایزید اووه کلن و، چې کاڼي ګرم ته ورسېده دده د پلار عبدالله یوه بله قبایلي ښځه وه، چې له هغې څخه یې یو زوی او یوه لور پیدا شوي وو.

دبایزید مور د کور دغه وضعیت نه خوښېده.له بایزید مور سره د ښې بدسلوکۍ او د مېړه سوړ وضعیت دغه حالات لا ډېر خراب کړل، چې په نتیجه کې دغه کار د دوی د بېلتون سبب شو.

د بایزید پلار داغوښتل، چې دده زوی زما په پل روان او زما په شان قاضي شي. عبدالله خپل زوی بایزید مکتب ته ولېږه. بایزید قران کریم زده کړ او عمدة السلام، مینه، قدوري، لبوب الاخبار او داسې نور کتابونه یې ولوستل هر کله چې بایزید له قضا سره هېڅ مینه نه درلوده؛ نو په دې لاره کې یې خپله مطالعه پرېښوده. یو ځل د هغه په زړه کې دا فکر پیدا شو ،چې له یوې قافلې سره مکې ته لاړ شي او په هغه ځای کې خپلې مطالعې ته دوام ورکړي. مګر دده پلار دغه کار ته پرې نه ښود که څه هم بایزید په عربي ګرامر ښه نه پوهېده مګر سره له دې هم ده په عربي کې مقصود المومنین نومي یو کتاب ولیکه او د قرآن کریم په آیتونو ډېر ښه پوهېده او په پوره اعتماد به یې دهغو توضیحات ورکول.

دبایزید زلمیتوب :

(c) ketabton.com: The Digital Library

بایزید په سوداګرۍ او کرهڼه ګوتې پورې کړې. دده پلار اسونه، څاروي، د کرهڼې ورځمکه او د دانو اوړه کولو یوماشین یعنې ژرنده هم لرله.څه وخت چې دده پلار د یوې تجارتي معاملې په لړ کې هندوستان ته روان شو، نو دی هم ورسره ولاړ. لیکن دی په زړه کې د مېرې مور د بد سلوک او د خپل پلار له سوړ وضعیت څخه خپه و. یو ځل دده مېرې مور په ده د غلا تور پورې کړ.

په دې کار دی ډېر خواشینی شو او ددې تور د لرې کولو دپاره یې په خپل خدای قسم قسم وخوړ. ددې دپاره چې خپل ځان د زړه له دغه نول او تکلیف څخه خلاص کړي او د هرې ورځې له شخړو اوجګړو څخه ځان بې غمه کړي په ډېره زړه ورتیا یې خپل پلار ته وویل: ، چې خپل جایداد وویشه او ماته خپله برخه را جلا کړه، چې زه په خپله خوښه آزاد ژوند تېر کړم که څه هم دعبدالله دا کار خوښ نه و. مګر د کلي مشرانو عبدالله دې کار ته اړ کړ او دا خبره یې ومنله. بایزید ته د جایداد په برخه کې یو مزدور هم ورسید ،چې دغه مزدور د هغه پلار په موقتي ډول له ځان سره وساته او دا وعده یې ورکړه ،چې څو ورځې پس به یې درکړم. لیکن وروسته په خپله وعده پښېمانه شو او ددغه مزدور له ورکولو څخه یې انکار وکړ. بایزید په دې کار مرور شو او خپل پلار څخه یې چې د قدوري او لبوب الاخبار کتابونه شروع کړي وو د هغو درس یې پرېښود .دې نه وروسته بایزید خپل کور برابر کړ او په تجارت یې پیل وکړ ده د خپل تره شیخ حسن لور بي بي شمسي سره نکاح وکړه.

د صداقت لټون :

بایزید په خپل ځلمي توب کې له تفکر او عبادت سره ډېره مینه لرله او ده داسې لارې پلټلې چې د هغو په وسیله بشري ټولنه له تکلیفونو څخه خلاصه کړي. دی به د مذهبي قانون پوهانو په خپلو منځو کې په مخالفتونو او د صوفیانو په خود غرضیو او دعامو خلکو په منځ کې به په شخړو ډېر خواشینی کېده.

دی دیوداسې شخص په تکل او لټه کې و ،چې هغه ده ته دانساني عظمت اودزړه د سکون لار وروښایي هر کله چې بایزید د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا خبره واورېده ،چې تر څو چې د انسان د خدای صحیح علم په برخه نشي تر هغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

که هغه زر کاله عبادت هم وکړي نو خدای به د هغه دعا او عبادت قبول نه کړي. نو په دې خبره بایزید په فکر کې یو نوی رنګ او قوت پیدا شو.

دده د تره خداداد او بایزید د هغه نه لاربنوونه غوښتله ،چې زه د خواجه اسمعیل مرید کېدلو خیال لرم، لیکن هغه وویل :، چې «ستا ددې کار په نتیجه کې به په خلکو کې زما وقار ډېر لږ شي ځکه چې زه د شیخ محمد په دولسو زامنو کې له ټولو څخه ډېر زیات عالم او مشهور یم او که ته زما د ورور په زوی پسې د یوه شاګرد په حیث ولاړ شي نو دا کار به زما د بدنامۍ سبب شي او زه به له تانه ډېر خپه شم. ته ملتان ته لاړ شه او هلته د شیخ بهاوالدین ذکریا له لارې څخه روحاني لاربښوونه وغواړه. زه به تاته د لارې خرڅ او د پیر د پاره د نذر پېسې هم درکړم ما ورته په ځواب کې وویل « خلک نذرونه وړاندې کوي او د هغوی په عوض کې خولۍ، کاسه، کمربند ، شجره نسب او نورې نښې راوړي مګر خدایي علم او خدایي عبادت نه راوړي». زما پلار زما په دې خبره قانع نشو او زما خبره یې ونه منله زه شیخ اسمعیل ته ورغلم او د هغه نه مې وغوښتل ،چې ما په خپلو شاګردانو کې شامل کړي. لیکن هغه راته وویل تر څو چې ته د څه مودې د پاره سختې په ځان تېره نه کړې تر هغې به زه تا په خپلو اصولي شاګردانو کې وانه خلم.

ددې کار په نتیجه کې ما په خپل ضمیر تکیه وکړه او قرآن کریم مې خپل لاربښوونکی ومانه. ما قرآن کریم پرانیست او دا آیت مخې ته راغی. مونږ په بني نوع انسان دا خبره لازمه کړې ده، چې د خپلو والدینو خدمت وکړو او که هغوی تاسې په دې خبره مجبور کړي، چې ما سره شریک پیدا کړي، چې تاسو په هغه علم نه لرئ .نو په دې کار کې د هغو خبره مه مني. ددې نا امیدی په اثر ما خپله لاره ونیوله او د اسعمیل د مریدانو په تعقیب مې د کمو خوړلو ، کمو ویلو او لږو بېده کېدلو پېل وکړو.

بایزید د خپلو دعاګانو او روحاني وړاندې تګ په باره کې داسې لیکي: ما څو میاشتې په خوشې ځای کې یوازې تېرې کړې او په دې موده کې زما د خوړلو او څښلو شیان خلاص شول، ما د خپل تجارت په سلسله کې کندهار ته سفر وکړ. په هغه ځای کې یوه پېښه وشوه او هغه د اکبر د خان خانان بیرم خان سپاهیانو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافلې مال تالا کړ زه د نورو سړو سره لوی منصبدار ته ورغلم او شکایت مې ورته وکړ.

مونږ ټول د هغه د احترام دپاره د هغه په مخکې په ګونډو شو هغه مونږ سره ددې خبرې د تحقیق وعده وکړه مګر خپله وعده یې په ځای نه کړه. ددې سپک کار په ذریعه زه خپل ضمیر ملامت کړم هر کله چې زه کور ته بېرته راغلم نو ما دا پخه اراده وکړه ،چې زه به تر پنځو کلونو پورې یوازې استوګنه کوم. د یوازې والي په دې پنځو کلونو کې ما د خپل ځان او د خپلو مېلمنو دخوړلو او څښلو په شیانو کې کوم تکلیف او لړوالی ونه لید. خلک به ما ته راتلل او ما به هغو ته دا نصیحت کاوه، چې ښه کارونه کوی او د بې وزلو او بې لاسو خلکو سره مالي مرستې کوی.

بایزید چې کوم تبلیغ کاوه په هغه یې پوره عقیده لرله او مسلمانانو ته به یې په دې قهر کاوه، چې تاسو مذهبي خلق نه یاست او تاسې منافقان یاست او ښه کارونه نه کوی.

دې خبرې په خانانو او عالمانو کې نارامي پیدا کړه دوی د بایزید پلار قاضي عبدالله ته ورغلل او هغه ته یې د شکایت په ډول وویل: ،چې ته خپل زوی خلکو ته له دوه مخیز ویلو څخه منع کړه. بایزید خپل پلار ته وویل ،چې ته زما کارونو ته ګوره او که زه د قران او سنت څخه مخالف کار کوم نو ته ما منع کړه عبدالله ورته وویل، چې ته د پټ الهام تبلیغ کوې آیا تا سره په دې شي کې کوم دلیل شته؟ بایزید ورته د قرآن کریم یو آیت ولوست ،چې مضمون یې دادی:

« تاسو خپل خدای په عذر او عاجزۍ یادوی که په پټه وي او که په جګ آواز او که سهار وي او که ماښام» او دې ته یې د بني اکرم صلی الله علیه وسلم یو حدیث ولوست چې مضمون یې دادی:

« د ټولو نه ښه دعا هغه ده چې ورو او په پټه وکړی شي او د ټولو نه ښه خوراک هغه دی چې لوږه ورکه کړي» ددې خبرې په اورېدو عبدالله چپ شو او ولاړ.

بایزید به قاضي، ملا او صفتي ته دا ویل: چې تاسې مذهبي فعالیتونه د خپل مادي ګټو دپاره کوی او هر څوک چې دیني فعالیتونه دمادي ګټو دپاره کوي ،هغوی په اخرت کې هیڅ برخه نه لري هغه د قران کریم نه دا آیت ولوست: « که

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک د خدای له قانونو سره سم حکم نه کوي هغه حقیقي منکر دی» هغه خلکو ته دخطاب په لړ کې وویل: « هر کله چې تاسو په خپلو کې له یو بل سره په مبارزو بوخت یاست نو آیا تاسې داحق لري ، چې ځانونو ته مسلمان وو ایاست آیا تاسې دخدای له دې حکمونو څخه خبر نه یاست، چې مومنان ورونه دي او د ورونو په منځ کې روغه او امن پیدا کوي».

نبي اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلي: « چې مسلمان هغه دی ، چې په خپله خوله او لاسونو د بل مسلمان ابرو او عزت وساتي» خلکو ددې قوي دلیلونو په مقابل کې حیران پاتې شول. لیکن سره ددې دغو خلکو له خپل مخالفت څخه لاس وانه خیست.

دبایزید شهرت په شاوخوا قبیلو کې خپورشود هغه داعادت و ، چې دورځې به يې جماعت کې پنځه وخته لمونځ کاوه د قران کریم او نور کتابونو درس به يې ورکاوه او پاتې وخت به يې په دعا او عبادت کې تېراوه خلک په ده را مات شول د بارکي قبیلې ځینو خلکو دی په خپله مشرۍ ومانه دملا ماما ورور او شاعر ملا ارزاني ، چې د هندوستان نه راغلي وو له ده څخه لارښوونه وغوښته بایزید د خپل کلي نه د باندې ووت او خلکو ته يې د امن او خوشحالۍ پیغام ورکړ. اورکزو ، اپریدو او تیرایانو ده ته د خپلې وفادارۍ وعده ورکړه بایزید سیرین ته ولاړ او په دغه ځای کې د خلیلو ، مهمندو او داودزیو قبیلو خلک دده پیروان شول د ګګیانو او یوسف زوی قبیلو خلکو به هم دده په مجلسونو کې ګډون کاوه.

د بایزید ددې رسوخ او اثر په مقابل کې دده رقیبانو ده سره حسد پیدا شو لیکن دغو خلکو دده په مقابل کې کوم عملي اقدام ځکه نشو کولای، چې دده په تابع دارانو کې ډېر پیاوړي او قوي خلک موجود وو ددې کار په اثر د بایزید رقیبانو د هغه وخت د حکومت دمداخلت غوښتنه وکړه په دې لړ کې حبیب په خپل نومي سړی د دولسو زرو روپو سره د کابل او پېښور حکمران مرزا محمد حکیم ته چې په کابل کې و ، ورغی او هغه ته يې وویل: ، چې د بایزید خیالات د مذهب نه مخالف دي او هغه د حکومت په خلاف کارونه کوي. وزیرانو ددې الزامونو تایید وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرزا محمد حکیم د پېښور د ګورنر جنس خان په ذریعه بایزید خیالات او نظریات معلوم کړې. قاضي ورته وویل :«ته وایي : ،چې په ما وحي راځي» بایزید ځواب ورکړ :« په ما وحي نه راځي، بلکې الهام راته کېږي او د خپلې دې خبرې د دلیل د پاره یې د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم دا حدیث وړاندې کړ، «الهام هغه رڼا ده، چې په زړه را کښته کېږي او په دې رڼا کې انسان د شیانو په حقیقت پوهیدلی شي». قاضي پوښتنه وکړه : « چې ته د مقصد الهام او د شیطاني وسوسې په منځ کې څنګه فرق کولای شي». بایزید ورته په ځواب کې وویل : «کوم الهام چې د قرآن کریم د مقرراتو او پیغمبر د شریعت له اصولو سره سم وي یوازې هغه صحیح الهام دی».

قاضي ورڅخه یوه بله پوښتنه وکړه « دا عقل تا ته چا ښودلی دی» . بایزید ځواب ورکړ : « دا زموږ د زده کړې طریقه ده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مهربانۍ نه د ډکې پا ملرنې په ذریعه خدای دا علم ما ته را ښښلی دی». د قاضي او حاضرینو دده په دې خبرو تسلي وشوه او د معاملې رپوټ یې مرزا حکیم ته وړاندې کړ. هر کله چې د بایزید مخالفین په خپله دې دسیسه کې ناکام شول نو هغوی په ده باندې بله حمله وکړه او هغه دا چې هغوی وویل ،چې: « د بایزید مریدان پښتانه دي او دوی زموږ دښمنان دي له دې کبله ددې سړي په ملک کې په ازادانه ډول ګرځېدل د ملک د اتحاد د پاره خطرناک کار دی». بایزید ورته په ځواب کې وویل: « باید زه هرو مرو په پښتنو کې واوسېږم ددې د پاره چې زه د دوی د نیکمرغۍ او لارښوونې لپاره کار کوم ځکه چې دوی ناپوه او بې لارې دي» په اخر کې مرزا حکیم دده په خبرو تسلي وشوه او ده ته یې د اعزاز په ډول یو اس او یوه چپنه ورکړه او هغه ته یې بېرته د تلو اجازت ورکړ.

هر کله چې بایزید له کابل نه په خیریت سره بېرته ستون شو ، نو په دې کار دده دښمنان ډېر پریشانه شول هغوی د یوې بلې دسیسې په فکر کې شول او هغه دا چې دوی غوښتل چې د پېښور د نوي ګورنر معصوم خان په ذریعه دی ووژني. د بایزید له مریدانو څخه یو شخص دی له دې حقیقت څخه خبر کړ او بایزید د مامن زی قبایلي سیمې ته روان شو. بایزید په دې وخت کې د خپل تبلیغ لمن پراخه کړه. هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شاوخوا سيمو کې خپل خليفه ګان وټاکل او د دولت خان نومي سړي په لاس يې خپل صراط التوحيد نومي کتاب د اکبر پاچا حضور ته ولېږه.

اکبر ډېر خوشحاله شو او بايزيد ته يې يو څو قيمتي تحفې ولېږلې. بايزيد خپل يوسف نومي خليفه په بدخشان کې مرزا سليمان ته د يو کوچني بهرت الطاليبين (Bahrut Talibin) نومي کتاب سره ولېږه مرزا بايزيد ته يو اس او يو پوستين د تحفې په ډول ولېږل او دا غوښتنه يې ورڅخه وکړه، چې زه يو ځل ستا د ليدو د پاره درځم.

دمغلو له لښکر سره جنګونه :

دحالنامې د (۴۰۷م) له ليکنو سره سم د توی د قبيلو ډېر خلک د بايزيد مريدان وو. دې خلکو خپل پټ روحاني قوت په کار واچاوه او تل به يې د قيامت ورځ په زړه کې حاضره ګڼله. هغوی د دنيا د کارونو فکر بې فايدې او بې ګټې شی ګاڼه.

يوه ورځ يوه قافله له خپلو تجارتي مالونو سره د کابل خواته روانه وه. دغو خلکو چې له پخوا څخه يې په زړونو کې دغه خيال موجود و وويل: « خلک بې فايدې د دنيا په چارو بوخت شوي دي دوی له دې خوانه تجارتي شيان وړي او له کابله اسونه راولي په دې پرله پسې خوشو کارونو دوی څنګه خپل ژوندون ضايع کوي.» هغوی ددغې قافلې په خلکو حمله وکړه او د هغو مالونه يې اخوا دې خوا وشيندل او د اسونو د پښو لاندې يې لتاړ کړل. د قافلې خلکو داګومان وکړ، چې پښتنو په هغو حمله کړې ده هغوی ددې تالان په باره کې په کابل کې مرزا حکيم ته خبر ورکړ. هغه د حمله کوونکو ته د جزا ورکولو د پاره پنځه سوه سپاره عسکريان دغه ځای ته ورولېږل ددې لښکر مقابله يوازې د پنځلسو کسانو له خوا وشوه، چې دغه کسان د خپلو ښځو او کوچيانو سره د عسکريانو په لاس بنديان شول. بايزيد مرزا حکيم ته ددې واقعې د اسبابو په خصوص کې پوره توضيحات ولېږل.

ليکن وزيرانو د بايزيد په خلاف خبرې وکړې مرزا حکيم د پېښور ګورنر ته په دې مضمون يو خط وليکه، چې بايزيد بندي او مړ کړه. هر کله چې بايزيد د خپل يو مريد په ذريعه له دې امرونو څخه خبر شو نو دی د مهمندو له قبيلې سره کلپانې او توی ته لاړ د پېښور ګورنر بايزيد ته په دې مضمون يو خط وليږه ،چې ماته مرزا

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکیم امر را رسید لی دی، چې زه تا بندی کړم. د پېښور ګورنر ټولې لارې او سړکونه يې بند کړل د بايزيد ملګرو پخه اراده کړې وه ،چې مونږ به په خپل ټول طاقت سره مقابله کوو هغوی د بدر دغزا په څېر (۳۱۳) تنه د جنګ دپاره تیار کړل او د مغلو لښکرو ته يې ماتې ورکړه په کوم ځای کې چې دا جنګ وشو دهغه ځای نوم (آغاز پور) شو.

د بايزيد شخصيت او کرکټر:

ددې جنګ نه وروسته د قبیلو او مغلي لښکرو ترمنځ په ښکاره ډول جنګونه پېل شول. هر کله چې مرزا سلیمان له بدخشان څخه راغی نو د اپریدو قبیلو دده لارونیوله څه وخت چې د مغلو لښکرې له پېښور څخه راغلې نو د اورکزو، اپریدو او تیراییې قبیلو د هغو په مقابله پېل وکړ او دهغوی ترمنځ ډېرې نښتې وشوې بايزيد له دې شخړو څخه د ځان ژغورلو لپاره د افریدو قبیلې ته لاړ او په دغه ځای کې په ۹۸۰ هجري کال کې وفات شو. په دغه وخت کې دده زوی او وارث شیخ عمر د خپلو ملګرو په مرسته د بايزيد تابوت واخیست او په غرونو او درو کې روان شول.

د شیخ عمرمخالفینو ددوی لارونیوله لیکن هغوی په خپل تګ کې بریالي شول او هغوی د بايزيد مړی په بیت پور نومي ځای کې د محمد کمال (چې دده لومړی خلیفه و) د قبر په څنګ کې ښخ کړ.

د بستان المذاهب ددې بیان تایید کوي. ملا درویزه چې د بايزيد له سختو دښمنانو څخه و دده د مرګ په خصوص کې جلا خبرې کړې دي. ملا درویزه وايي: چې « هر کله چې محسن خان غازي په بايزيد حمله وکړه نو بايزيد غرونو ته وتښتېده بايزيد د لوږې، تندې څخه په اشنغر کې مړ شو او په همدې ځای کې ښخ کړی شو. د بايزيد زوی شیخ عمر له خپلو ملګرو سره د بايزيد هډوکي په یوه صندوق کې واچول او هغه يې له دې لپاره ځان سره راوړل ،چې هر کله دی ببرته ژوندی شي نو ما سره به د ضرورت په وخت کې مرسته وکړي.

یوسف زو د هغه مړي ته اور واچاوه او دغه منحوص صندوق ایرې شو دهغه د هډوکو څخه لږې ډېرې ټوټې چې پاتې شوې وې هغه يې په سیند کې وغورځولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بایزید مریدانو د بایزید زیارت په کاڼي ګرام کې جوړ کړی دی او په دې کار هغوی خلک تېر باسي.

بایزید یو مذهبي شخص و او د خپلو مذهبي مقرراتو او فرایضو په ادا کولو کې لکه د نورو مسلمانانو ډېر ټېنګ و هر کله چې بایزید یو پوه متجسس سړی و نو له دې کبله به یې دعاګانو او اسلامي مقرراتو د اصلي حقیقت او مطالبو د پوهېدلو دپاره ډېر کوښښونه کول هغه دا کوښښ درلود ، چې په کوم شي ،چې مسلمانان عقیده لري باید د هغو په حقیقت هم پوه شي او عمل ور باندې وکړي.

د بایزید په زړه کې د خپل پلار او مېرې مور له هغه بد سلوک څخه چې ده سره یې په زلمیتوب کې کړی و کرکه پیدا شوې وه او دا هم یو منل شوی حقیقت دی، چې د خپلې مور څخه د جلا کېدلو په اثر ده ته ځان یوازې ښکارېده. که څه هم ده د پلار سره علاقه نه درلوده مګر سره د دې به یې هم ده ته تحفې ورلېږلې مګر هر کله چې بایزید د خپل پلار په سوړ وضعیت کې د مینې کومه ګرمي و نه لیدله نو له پلار سره یې خپل د غه دوستانه وضعیت پرېښود.

بایزید یو زړور انسان و او چې کوم شی ورته صحیح ښکاره شو په هغه به یې عمل کاوه په کومو کبرجنو او بې باکو خلکو کې به یې چې کومه نیمګړتیا او نقص ولید نو په ښکاره ډول به یې ورته وویل او ډېرو جابرو حکمرانانو په مخ کې به یې هم په ډېره زړورتیا او بې پروايۍ سره خبرې کولې. بایزید یو مجدد او مبلغ سړی و اول ده د بندګۍ او روحاني مشق په ذریعه خپل شخصیت لوړ کړ او بیا یې کوم شی، چې د خلکو دپاره ګټور ولیده هغو ته یې د هغه تبلیغ وکړ. بایزید د خپل شخصیت د لوړتیا لپاره چې کوم خصوصي او شخصي طریقې استعمال کړې دي هغه دده په لیکلو کې نه دي راغلي.

لیکن دا څرګنده خبره ده ،چې بایزید د روحاني رڼا د حاصلولو لپاره اسم اعظم یو لو مړی او ضروري شی ګاڼه ده ته پیر روښان ځکه ویل کېږي، چې ده خلک د ناپوهۍ له تیارو څخه رڼا ته راوستل دده زامن او لمسي ټول ښه خلک وو له دوی څخه ځینې د دښمنانو د لاسه ووژل شول. او ځینې د سیاسي فشار په مقابل کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته‌یټ شول او د پادشاه او دربار سره یې همکاري وکړه او په سلطنت کې منصبونه قبول کړل.

د بایزید فلسفه او تعلیم:

د بایزید عقیده تقریباً د نورو مسلمانانو غوندې ده، چې په سنت او اسلام یې لرله بایزید به تل په خپلو مجلسونو کې د قران کریم او حدیث شریف په مطالبونو حوالې ورکولې او هغه پهن کړې ده او هغه څلور کتابونه دادي: حالنامه، صراط التوحید، خیرالبیان او مقصود المومنین هغه په دې خبره عقیده لرله، چې د هر عبادت مقصد خدای ته رسېدل دي او همدې شي ته هغه علم التوحید وايي: د خدای د وحدت د علم د حاصلولو لپاره د یو کامل پیر لارښوونه ډېر ضروري کار دی. د خپلې دې مدعا د اثبات لپاره به هغه دا حدیث شریف وړاندې کاوه:

«انسان که په سوریا، ایران یا چین کې دی د هغه لپاره دا خبره لازمه ده، چې هغه د یوه مناسب لارښوونکي په لټه شي. څوک چې لارښوونکی نه لري هغه هېڅ عقیده نه لري، صحیح لارښوونکی هغه دی، چې خلک د خدای لوري ته بیايي او هغوی د مادي بندونو څخه خلاصوي په یو قوم کې یو شیخ په یو لوی قوم کې د یو پیغمبر حیثیت لري».

مونږ په صحیح ډول دا فیصله نه شو کولای، چې دا پورته حقیقتاً د پیغمبر خبرې دي لیکن بایزید په دې خبرو پخه عقیده لرله او په دې حدیثونو د بایزید نه پخوانیو صوفیانو هم ډېرې حوالې ورکړې دي.

بایزید شیخ ته دومره اهمیت ورکوي، چې وايي: د شیخ تابعداري عیناً د پیغمبر تابعداري ده. د بایزید په عقیده رښتنی شیخ هغه دی، چې خپل مریدان د ریاضیت د دورې نه وروسته ورو ورو د خدای د وحدت وروستي پړاو ته ورسوي. د هغه په فکر دا درجې خدای ته د رسېدلو پورې دي: شریعت، طریقت، حقیقت، معرفت، قربت، وصلت، وحدت او سکونت د مذهبي پوهانو د ټاکلو قوانینو د پیروی نوم شریعت دی. د طریقت مطلب د مادي هوسونو مغلوبول او خپل ځان د فرشتو په شان په عبادت مصروفول دي. د حقیقت مطلب بې له خدای څخه د نورو خیالونو له زړه څخه وبستل او یوازې د خدای (ج) د ذات او د هغه د جمال فکر کول

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. د معرفت مطلب د خدای(ج) موجودیت ته په زړه کې ځای ورکول او د دلیل په رڼا کې د خدای موندل دي.

د قربت مطلب په کایناتو کې د خدايي نغمو اورېدل او په هغو ځان پوهول دي. د وحدت مطلب خپل ځان له هر شي څخه جلا ساتل او په هره معامله کې یوازې له خدای(ج) څخه مرسته غوښتل دي. د توحید مطلب ځان د خدای(ج) په ذات کې ورکول او د خپل تعریف نه ځان ژغورل دي. د پورته اتو منزلونو څخه څلور یعنې شریعت، طریقت، حقیقت او معرفت په صوفیانو کې عمومیت لري او پاتې څلور یعنې قربت، وصلت، وحدت او سکونت کې څه هم په ظاهر کې نوي نومونه لري لیکن په حقیقت کې دا منزلونه له فنا او بقا څخه جلا شیان نه دي.

بایزید وایي: چې زه د دې منزلونو وروستی جګې پوړۍ ته رسیدلی یم او هرې خواته چې ګورم نو بې د خدای نه بل شی نه وینم ماته یې د هغه له ذات څخه بل هېڅ شی نه ښکاري او نه زه بې د هغه د عظمت له نغمو څخه بل کوم شی اورېدلی شم.

دبایزید د تعلیمونو لنډیز:

هرکله چې بایزید خپل ځان په دغه راز لوړ مقام کې ولید؛ نو هغه نورو خلکو ته داسې وویل: « هر څوک چې ماته راشي او زما د نګرانۍ لاندې روحاني ریاضتونه وکړي او د قرآن کریم په اصولو عمل وکړي او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د حدیثونو او د ولیانو او صوفیانو او د رسېدلو خلکو د ویناګانو پیروي وکړي. نو هغه به د خدای په فضل د توحید لوړ مقام ته ورسېږي او د خدای(ج) یو سپېڅلی بنده به ور څخه جوړ شي.

بایزید د خپلو تعلیمونو خلاصه او لنډیز داسې بیانوي:

د مریدانو لپاره اول دا خبره لازمه ده، چې د ټولو غیر قانوني شیانو څخه ځان وژغوري او هغوی باید لږ وخوري، لږ وڅښي او بې ځایه مصارف ونه کړي. لږې خبرې وکړي او له بدو خبرو او ښکنځلو څخه ځان وساتي او په شپه کې خدای(ج) یاد کړي او که مرید ته خوب ورشي نو هغه دې په اړخ باندې پرېوزې او چې یو پاو شپه پاتې شي نو پاڅېده او اودس دې وکړي د خدای په شکرانه کې دې دوه رکعته لمونځ دې وکړي او خپل لارښوونکي ته دې مخ کړي د هغه خیال

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوتصور دې په زړه کې راولي او چې سهار شي نو په ډېر خلوص دې لمونځ وکړي او تل دې د ښو خلکو ملګری اوسي. له بدو او بې باکو خلکو څخه دې ډډه وکړي ،په پټ ډول دې تل ځان د خدای په عبادت کې مصروف ساتي او تر څو چې د توحید حقیقي منزل ته نه وي رسیدلی تر هغې دې آرام نه کوي.

داپورته خبرې د بایزید د تعلیمونو او فلسفې حقیقي تصویر دی دا څرګندوه خبره ده، چې بایزید ډېرې مطالعې وکړې او په ډېرو شیانو یې ځان پوه کړ او د خپل شخصیت د لوړتیا او تکمیل لپاره یې ډېر زیار ونه کښل سره د دې ټولو خبرو هغه د خدايي مرستې یادونه هم کوي بایزید وايي: چې ما په خوب کې خواجه خضر ولید یا مې د هاتف غیبي آواز واورید او یا ماته پټ الهام وشو.

د بایزید مخالفت :

د بایزید په عصر کې دده لوی دښمن اخند درویزه و ، چې هغه به د خپل استاد سید علي ترمذي سره له بایزید سره بحثونه او مناظرې کولې.

اخند درویزه یو متعصب ملا ؤ او هغه د اسلامي روایاتو او قوانینو په التزامي او ظاهري معناګانو پسې روان و او که چا به د دغو اسلامي مقرراتو له روایتي معناګانو څخه لږه بې پروا یي هم وکړه نو د اخند درویزه په خیال کې به دغه یو نوی شی ښکاریده او دغه شی به هغه له خدای څخه د انکار علامه ګڼله.

اخند درویزه هغه سړی دی، چې ده د بایزید روښان لقب په پیر تاریک بدل کړ. هغه چې کوم کتابونه لیکلي دي په هغو کې یې بایزید ته د خداي نه منکر او غیر مذهبي شخص ویلي دي او هغه کتابونه دادي: تذکرة الابرار و الاشرار او مخزن السلام اخند درویزه خپلو مریدانو ته هدایت وکړ، چې په هر ځای کې چې د بایزید لیکنې په لاس درشي هغه وسوځوی.

د چا په زړه کې چې دومره تعصب موجود وي باید د هغه د بیانونو او خبرو په منلو کې له ډېر احتیاط څخه کار واخېستل شي د ډېرې خواشینۍ وړ خبره داده ،چې هر کله اخوند درویزه په بایزید څه الزامونه لګولي دي نو په یو ځای کې یې هم د بایزید په لیکنو څه حواله نه ده ورکړې. راځی چې مونږ د اخوند درویزه هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

الزامونه چې په بایزید یې لګولي دي هغه په خپله د بایزید د تحریرونو په رڼا کې وګورو ، درویزه وایي:

۱.بایزید دا عقیده لرله ،چې د یو انسان روح د هغه د مرګ نه وروسته په بل جسم کې بېرته اچول کېږي او دا څرګنده خبره ده، چې دا الزام غلط دی، ځکه څوک چې په قران او سنت پخه عقیده لري هغه هېڅکله د روح د تناسخ سلسله نشي منلی.

۲-د بایزید هر موجود شي او ژوندي مخلوق ته خدای وایي دا الزام د یوې غلط فهمۍ په اساس لګول شوی دی بایزید په خپله وایي: « ټول مخلوق، د کایناتو ټول ذرات او زه په خپله له خدای څخه جلا کوم بل شی نه یو».

۳.بایزید دا دعوه کوي ،چې زه خدای او رسول یم ملا درویزه وایي: « چې بایزید دا لاندې الفاظ په خپله ګوته کې لیکلي وو».

« مقوس د قدرت خاوند دی او پاک دی ،چې هغه د روڼا نړۍ د اور له نړۍ څخه جلا کړه. بایزید انصاري».

د دې الفاظو نه یو ازې یو متعصب انسان په بایزید الزام لګولی شي، چې هغه د خدایي دعوه کړې ده، په هغه وخت کې د دې رواج عمومیت درلود ،چې هر چا به په خپله ګوته کې یا یو بیت، یا یو آیت او یا یو متل لیکه او له هغې سره به یې خپل نوم لیکه په دې الفاظو کې بې د خدای له عظمت او خصوصیوتونو څخه بل هېڅ شی نشته او دې نه لاندې د بایزید نوم لیکل شوی دی.

په یو بل مهر کې بایزید د اا الفاظ وړاندې کړي دي.

با یزید مسکین:

درویزه له دې لفظونو څخه دا مطلب واخیست ،چې بایزید ځان ته پیغمبر وایي: حال دا چې د دې لفظونو اصلي مطلب دا دی « بایزید غریب د هغو خلکو لارښوونکی چې بې لارې شوی.» کټ مټ همدا خبره په خپله د ملا درویزه تعریف هم کیدلی شي. ځکه چې ده هم د بې لارې خلکو په صحیح لارې ته راوستلو او د دې لپاره یې کار کاوه پیغمبر هم همدا کار کوي لیکن هغوی ته د خدای له خوا الهام کېږي بایزید د خپل مقصود المومنین نومي کتاب په مقدمه کې خپل ځان د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت محمد صلی الله علیه وسلم تر ټولو کوچنی حقیر او کمزوری، تابعدار معرفي کړی دی نو داسې شخص به څنګه د خپل ځان لپاره د پیغمبری دعوه وکړي دا الزام بیخي درواغ دي.

۴. بایزید خلک د شرعي احکامو د منلو نه منع کول یعنې د روژې نیولو لمونځ کولو، حج کولو، زکوة ورکولو او نورو څخه. بایزید خلکو ته ددې خبرې اجازه ورکړه، چې هغوی قتلونه وکړي، د خلکو مالونه تالا کړي، زنا وکړي، شراب وڅښي، ډېري وخري، او تېرو پیغمبرانو ته ښکنځلې وکړي. دا بېخي دروغ الزامونه دي او دا ځکه چې که هغه پښتنو ته دا خبرې کړی وای نو هغوی به بایزید فی الحال وژلی وای.

د بایزید له لیکنو څخه دا حقیقت په پوره ډول څرګندېږي، چې هغه خلکو ته په ډېر ټینګار دا ضرورت ښودلی دی، چې هغوی د مذهبي مقرراتو او اصولو پیروي وکړي

۵. بایزید د ملا سلیمان سره وکتل او ملا سلیمان له خدای(ج) څخه منکر شخص و او هغه د بایزید عقیده بیخي خرابه کړه او بایزید بیخي خدای(ج) نه منکر او بیګانه شو.

مولانا عبدالقدوس په خپله هغه مقاله کې چې د پښتو درې میاشتنی مجلې دویم ټوک دویم نمبر کې خپره شوې ده ددې خبرې کوښښ کړی دی، چې د نوموړي ملا سلیمان په راه کې احوال ولیکي په دغه مقاله کې ده ملا سلیمان، سلیمان بن حسن هندي ښودلی دی، چې د اسماعیلي فرقې مبلغ ؤاو دده پیروانو ته سلیمانیان ویل کېږي. که د اخوند درویزه په زړه کې ددې سلیمان په باره کې څه فکر وای نو ده به د خپلې عقیدې تبلیغ کړی وای لیکن د بایزید او د هغو اسمعیلیانو په لیکنو کې هېڅ کوم مناسب نه لېدل کېږي. د اسمعیلیانو اساسي عقیده تاویل دی. هغوی د قرآن کریم آیتونه فقط د یوې نښې او علامې په ډول ګڼي او یوه غیبي پټه معنی ورسره تړي او بایزید چې د قرآن کریم له آیتونو څخه کوم مطلب اخلي هغه بېخي څرګند او ښکاره دی او نه په هغې کې کوم غیبي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پټ شي وي او نه کومه بله معنی لري. د اسمعاعیلي فرقې یوه بله غټه خبره داده ،چې هغوی د امام تابعداري کوي.

د بایزید په خصوص کې شاید چا دا خیال کړی وي، چې بایزید اسماعیلي عقیده قبوله کړې ده، ځکه چې دده په پیر کامل او مرشد کې د اسمعیلي امام ځینې صفات موجود وو، لیکن د اسمعیلیانو په امام او د صوفیانو په پیر کې ډېر زیات فرق او توپیر شته دی.

۶. سربېره په ملا درویزه ځینو نور منصفانو هم بایزید بد سړی معرفي کړی دی د (دبستان مذاهب) نومي کتاب منصف لیکي، چې بایزید به د خپلو زامنو سره یو ځای لارې نیولې او مسافر به یې شکول. دغه منصف لیکي ،چې ده به له دغه مال څخه پنځمه برخه خپل بیت المال ته ورکوله او پاتې پیسې به یې په نورو مستحقو خلکو یعنې غریبانو ویشلې. په اسلام کې داړې او شکونې بېخي نه شوې کولای او داخبره امکان لري، چې د مغلو له لښکرو سره دده د مریدانو جنګونه شوي دي او په دغو جنګونو کې د دواړو خواو نه مړي او ژوبلې شوي وي او په دې لړکې تالانونه او ولجې شوي وې او په جنګ کې د ولجو او غنیمت اخېتسل روا دي.

د ایشیایي پلټنو (Asiatic Researches) ګڼه ۱۱ مخ ۳۲۳ کې لاییډن (Lyden) د فخرن الاسلام او دبستان مذاهب دځنیو برخو د ترجمې نه وروسته لیکي، چې بایزید ټېټ سړی و. په دغه لیکنه کې بایزید د اسماعیلي عقیدې پیرو ښودل شوی او دده ډېره غندنه شوې ده. دلایډن نه وروسته الفسټون (Elephantine) د بایزید په خصوص کې ډېرې سپورې او سپکې خبرې لیکلې دي.

میجر ایچ - جي - راوړټي دالفسټون په حواله وایي، چې بایزید دجوګیانو اصل منلی او د تناسخ د عقیدې پیرو شوی وا و په دې اصولو بایزید ځینې خپل نور اصول ور زیات کړي وو او په هغو کې د ټولو نه ډېره د پاملرنې وړ خبره داده ،چې دمقدسو اشخاصو په ذات کې د خدای(ج) ذات موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرالف کیرو (Sir Olaf Caroe) پټهان نومي کتاب منصف د راورټي د نظریاتو د تایید په لړ کې داسې لیکي، چې د بایزید ملګرو خپل ځان ته دا حق ورکړی و، چې څوک چې د نوي علم خاوندان نه وي هغه تباه او برباد کړي او د هغو جایدادونه او مالونه غصب کړي او په دې خبرو په قبیلو کې دده د سیاسي مرستیالانو حوصلې ډېرې لوړې شوې وې. سرالف سربېره په دغو خبرو دا هم وايي چې د بایزید اصول د (Kharjite) خارجیتي نومي عقیدې بېرته ژوندي کول وو.

۷. عبدالقادر بدایوني د خپل منتخب په ۲۵۲مخ کې په دغو افواهاتو یقین کړی او بایزید یې په بدو کارونو یو مشهور او د خدای (ج) نه منکر شخص معرفي کړی دی. فرشته په خپل نومي کتاب کې لیکي چې بایزید یو هندوستاني سړی او خپل ځان ته یې د پیرروښان لقب ورکړی و هغه پښتنو ته ورغی او هغوی یې خپل مریدان کړل. که دا پورته خبرې د بایزید داصلي عقیدو او تعلیمونو سره مقایسه کړی شي نو په څرګند ډول به ورڅخه دا نتیجه واخېستلی شي، چې دغو ټولو منصفانو او لیکونکو له بایزید سره ډېره بې انصافي کړې ده.

د بایزید د عصر لیکونکی شیخ فرید بخاري په خپل ذخیرة الخوانینین (Zakiratul Khwaninin) نومي کتاب مخ ۲۵ کې د بایزید ډېره ستاینه کړې او دهغه لیکنې یې ډېرې ستایلي دی. دې لیکي چې بایزید د ډېر جاذب شخصیت خاوند و، چا چې به ده سره رابطه پیدا کړه هغه به دده مرید شو هغه د قرآن کریم او سنت تبلیغونه کول دده د کرامتونو د لیدلو په اثر پاک زړي پښتانه به ده ته را ټول شول بایزید هغو ته دا حکم ورکړ، چې کوم شی جایز او روا وي د هغه پیروي وکړی او د ناجایزو او ناروا او شیانو څخه ځان وژغوری. هغه د خپل مرګ نه وروسته په خپل ځای سپېڅلي خلیفه ګان پرېښودل او هغوی د اسلام سنتو اوارکانو په حیث خلک په رښتني او سمه لار روان کړل.

(۸:۱۴- ۲۵ \ ۳۰- ۳۷)

۲-۴-۵- د امیر کروړ ویاړنه :

دادمنوهرسنګهـ بتره هغه انګلیسي لیکنه ده، چې په کال ۱۹۲۴ز یا ۱۳۴۳ل کې په افغانستان نومې مجله کې چاپ شوې ده. دا لیکنه له پښتو نه انګلیسي ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړل شوې ده او دا په هغه وخت کې ژباړل شوې ده، چې بتره په افغانستان کې په کابل پوهنتون کې د پښتو ژبې د زده کړې په خاطر له هندوستان څخه را لېږل شوی و. ددې لیکنې په لومړي سر کې دامیر کروړ پېژندنه ده او ورپسې یې شعر ژباړل شوی او په وروستی برخه کې یې دهمدې شعر ځانګړتیاوې په ګوته شوي دي او په (۲) شپږو مخونو کې چاپ شوې ده(۹:۱۴۰۹-۹)

۲-۴-۶-**داباسین سپېدې** :

دا هغه اثر دی، چې منوهر سنګهـ بتره له پښتو نه انګلیسي ژبې ته ژباړلی دی. دا کتاب چې اصلي لیکوال یې سلیمان لایق دی د لومړي ځل لپاره په **۱۳۲۵**ل کال یا ۱۹۸۲زکال کې چاپ شوی او د دویم ځل لپاره بیا په ۲۰۱۱زکال کې په کارول باغ نوي ډیلي کې چاپ شوی دی.

دا کتاب په **۱۴۹** مخونو کې په ډېره ساده او خوږه ژبه ژباړل شوی، چې د هر لوستونکي زړه کېږي چې ویې لولي.(۲۰)

۲-۴-۷- په افغانستان کې کړکېچ :

داد ښاغلي منوهر سنګهـ بتره هغه لیکنه ده، چې په هندي ژبه لیکل شوې ده او د پنجابي ټریبیون په نامه یوه ورځپاڼه کې په ۲۰۰۹زکال د فبروری په ۲۰ نېټه چاپ شوې ده، لکه څرنګه چې وویل شول دا لیکنه په هندي ژبه لیکل شوې ده نو موږ یې دلته یوازې سرلیک راوړ او ددې لیکنې له ژباړې څخه عاجزه یو.(۴)

۲-۴-۸- بزکشي:

بزکشي د منوهر سنګهـ بتره هغه چاپ شوې لیکنه ده، چې په هندي ژبه لیکل شوې ده، خو له بده مرغه موږ ته ددې اثر یا کتاب نوم نه دی څرګند، چې په کوم اثر کې چاپ شوې ده. یوازې یې موږ ته دوه پاڼې په لاس راغلې دي او دا په دوو مخونو کې چاپ شوې لیکنه ده.(**۱۵**)

۲-۴-۹-له کافرستان څخه تر نورستان پورې :

دا د ښاغلي منوهر سنګهـ بتره په هندي ژبه لیکل شوې لیکنه ده، چې په (لویه زمانه) ورځپاڼه کې په ۱۹۹۲زکال د جون په **۲۴**مه نېټه چاپ شوې ده او همدارنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا لیکنه په یوه بل اثر کې چې نوم یې لاس ته نه دی راغلی په درو (۳) مخونو کې چاپ شوې ده.(۴:۵)

۲-۴-۱۰- یو یتیم ماشوم (An Orphans ID):

دادعبدالروف بېنوا یو ښایسته شعردی، چې منوهرسنګه بتره په انګلیسي ژبه ژباړلی دی او د (LMES) په نامه یوه ورځپاڼه کې چاپ شوی دی.

دغه ورځپاڼه په ۱۹۲۳زکال کې د دسمبر په ۲۲مه نېټه په دې ورځپاڼه کې چاپ شوې ده .(۸)

۲-۴-۱۱- تش :

دادسید شمس الدین مجروح پښتو شعردی، چې منوهر سنګه بتره په انګلیسي ژبه ژباړلی دی او په یوه اثر کې چې له بده مرغه یې نوم موږ ته په لاس نه دی راغلی په ۱۹۸۲زکال کې چاپ شوی دی.(۱۲)

داو د ښاغلي منوهر سنګه بتره هغه چاپ شوي آثار، چې ما د ښاغلي استاد هېواد مل او رفیع الله نیازي په مرسته تر خپل وسه پورې پیدا کړي وو او په دې تیزس کې مې ذکر کړل.

بتره په همدې ډول نورې هم زیاتې په پښتو ، انګلیسي، هسپانوي، اردو او هندي ژبه لیکنې لري، چې په آثارو ، ورځپاڼو او مجلو کې چاپ شوي دي.

۲-۵- ناچاپ آثار:

ښاغلی منوهر سنګه بتره چې د هندوستان له تکړه لیکوالانو او ژورنالیستانو څخه ګڼل کېږي. نه یوازې داچې چاپ شوي آثار لري، بلکې ډېرې ناچاپ لیکنې هم لري، چې تر اوسه په کوم اثر یا رسنی کې نه دي چاپ شوي او اوس ددې وخت را رسیدلی دی، چې زه یې په خپل تیزس کې راولم او چاپ یې کړم.

دا لیکنې ددې ښکارونديي کوي، چې ښاغلی بترا تر نن ورځې پورې چې د ناروغی په بستر کې پروت دی، قلم یې له لاسه نه دی غورځولی او خپل کوښښ یې کړی دی اودا په خپله دده مینه له قلم، کتاب او پښتو سره ښیي .نو داده اوس په ترتیب او په پرله پسې توګه یې دلته ذکرکوم اوراوړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۵-۱- دافغانستان په بیا ودانۍ کې د هند برخه :

دا یوه انګلیسي لیکنه ده، چې په ۲۰۱۱ز کال کې د بترا په قلم لیکل شوې ده.
دا لیکنه په کوم اثر، ورځپاڼه او مجله کې نه ده چاپ شوې، خو یوازې د آل انډیا د بهرنیو نشراتو په ټولو څانګو کې ویل شوې ده(۱۰).

۲-۵-۲-په افغانستان باندې د ترهګرو توره وریځ :

دا دمنوهر سنګهـ بتره په هندي ژبه یوه لیکنه ده، چې تر اوسه نه ده چاپ شوې او دا لیکنه دده په خپلو یادښتونو کې موجوده ده(۲).
نو اوس دلته د بتره ټولې هغه لیکنې را اخلو، چې چاپ شوي نه دي او په ترتیب سره یې یو تربله لیکو، چې په دې کې زیاتره هغه لیکنې دي چې په خپله له بتره صیب سره موجودې وې.تر څو تاسو هم ګټه ترې واخلئ.

۲-۵-۳-دهندیانواوپښتنوترمنځ ټینګه دوستي:

د هندیانو او د پښتنو ترمنځ سیاسي او کلتوري مناسبات د تواریخ د اوږدو کې روان دي ددغو روابطو رڼې پلوشې تر اوسه پورې ددغو ملتونو په زړونو باندې غورځېږي او روښانه کوي یې.په هند باندې ډېرو پښتنو پاچاهانو حکومتونه کړي دي او په دې ترڅ کې د خلکو ګډ کلتور منځ ته راغلی دی. د پښتنو زاړه آثار د هند د کلتوري میراث یوه شتمنه برخه ګرځېدلې ده.
قطب مینار په ډیلي کې د پاچا قطب الدین له خوا جوړ شوی دی له هغه څخه مخکې محمد غوري د ډیلي په مهرولي کې قوت الاسلام نومي جومات ودان کړی و دا دواړه آثار نن ورځ هم قایم دي او د هندیانو او د پښتنو د روابطو نمایندګي کوي.
له قطب الدین څخه وروسته د غوري کورنۍ هغه پښتانه پاچاهان تېر شوي دي، چې په هغوی کی ملکه راضیه بیګم هم شامله ده. هغه د هند په تواریخ کې یو لوړ مقام لري.
د سلطان شمس الدین شمس په مړینه هغه په قوت الاسلام نومي جومات کې ښخ کړی شو د هغه په دوره کې د حوض خاص او حوض شمسي او نورو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرد چاپېره لوی لوی باغونه او د تفریح ځایونه جوړ کړی شول، چې خلکو به ډیلي دعرب آباد په نامه یاداوه.

له سلطان ناصر الدین څخه وروسته دده یوه وزیر غیاث الدین بلبن په تخت کېښناست هغه د بیتي نظام الدین تر څنګ په کلا کې یو سور محل جوړ کړ، چې خلکو به دا ځای د غیاث پور په نامه یاداوه.

د غلجي کورنۍ پاچا سلطان علاوالدین غلجي د سیري په نوم یو لوی ښار ودان کړ، چې ددغه ښار کې د ورانو او نړېدلو کنډرونو او کنډوالو آثار اوس هم لیدل کېږي.

له هغه سره نږدې د کلتوري پروګرامونو لپاره یو لوی تالارهم جوړ شوی دی، چې د سیري ښاریې یونامتو او مشهورښارد یادولو وړ او لافاني ګرځولی دی.

دغه پاچا د قوت الاسلام علایي جومات دروازه هم جوړه کړه او د جومات په لمر پریواته خوا کې یې محل هم تیار کړو.

حوض خاص ددې پاچا یادګار دی ،چې اوس یې په هند کې د تروستانو دپاره د یوه ډېرښه په زړه پورې ځای په حیث وده موندلې ده اوترنن ورځې پورې نور ډېر پرمختګونه هلته کېږي.

تخلق پښتنو دریم ډیلي د تخلق اباد په نوم ودان کړی و. سلطان غیاث الدین تخلق ددغه ښار ودانونکی و. دده مقبره او د کلا دیوالونه اوس هم د یادګار په توګه موجود دي.

څلورم ډیلي چې دجهان پناه په نامه یې شهرت وموند د تخلق پښتنو دویم پاچا محمد تخلق ودان کړی و چراغ ډیلي، مسجد بېګم پور او نورې ودانۍ د هغه ډیلي یادګارونه دي.

دفیروز شاه تخلق له خوا پنځم ډیلي فیروز آباد کې جوړ شو دا ډیلي د زاړه ډیلي د باړه هندوراو څخه تر نوي ډیلي پورې خپور دی. له ډیلي دروازې څخه د باندې کابلي دروازه ده. د فیروز شاه د کوټیلی کنډرونه اوس هم موجود دي. په باړه هندو راو کې قدم شریف د فیروز آباد یادګار دی ،چې هلته د فیروز شاه تخلق د زوی شهزاده فتح خان قبر هم موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم ډیلي دغیاث الدین بلبن له خوا د نظام الدین اولیا له درګاه سره نږدې جوړ کړی شو ، چې دغیاث پور په نامه یادېده.

اووم ډیلي هم غوري پښتنو ودان کړو. د پښتنو له خوا جوړ شوي ښارونه او یادګارونه زمونږ د دوا ړو هېوادونو نږدې مناسبات په ښه شان سره ښیي. قطب مینار ډېر مشهور یادګاردی دا ۳۳۸ فټه جګوالی لري. ددې مینار په لومړي منزل کې د قران کریم آیتونه کښل شوي دي. سلطان بهلول لودي دا مینار ترمیم کړ. ددې په هر منزل کې ډول ډول نقشونه جوړ شوي دي.

له مهرولي سره نږدې د سلطان ناصر الدین محمود بن شمس الدین الشمس قبر دی د سلطان غیاث الدین شانداره مقبره چې اوس ودانه شوې ده له مهرولي سره نږدې ده.

زمرد پور اوس د نوي ډیلي برخه ګرځېدلې ده دا کلی دغوري پښتنو د وخت او عصر دی. په دې کلي کې له ډېرو او چونې څخه جوړ پنځه برجونه دي او په دغو برجونو کې ډېر قبرونه هم شته. د زمرد پور په څنک کې د لنګرخان پښتون مقبره ده دا هم د غوري پښتنو یادګار دی .

د تخلق کلا ته نږدې هزارستون نومي عمارت پروت دی، چې سلطان محمد تخلق ودان کړی و د شارع بدر چهاچي په وینا دا یو ډېر ښکلی او نفیس عمارت و.

د حضرت نظام الدین اولیا مقبره سلطان محمد تخلق ودانه کړې وه ،چې په پښتني طرز جوړه شوې ده.

د شیخ نصیرالدین محمود روشن چراغ دهلوي په زیارت باندې سلطان فیروزشاه تخلق ډېره عقیده لرله ده ددغه یادګار ګنبد هم ودان کړو.

د ډیلي د پیر روشن چراغ زیارت ته نږدې ست پلي نومي یو ځای دی، چې په اصل کې د فیروز شاه تخلق د ښکار ځای و.

ست پلي ته نږدې کړکۍ جومات دی، چې په پخوا زمانو کې دلته د کړکۍ په نامه یو کلی و ، چې نن هم په یوه کنج کې موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې اساس دغه جومات د دغه کلي په نوم مشهور شوی دی.دا جومات مربع او ځلور ګنبدې لري.دريو اړخونو ته يې په دې جومات کې په نهو ځايونو کې نهه برجونه جوړ کړي دي.

نورې ډېرې زينې هم شته. په ۱۸۵۷کال کې د انګريزانو په ضد د هند د آزادۍ لومړۍ جګړې په سلسله کې ډېر خلک په دې جومات کې راټول شوي وو ؛ تر ډېرو وختو پورې دلته خلکو به اورونه بل کړل او پخلي به يې کول.

دفيروز آباد په ښار فيروزشاه دمسافرو د استوګنې دپاره يو سل و شل سرايونه ودان کړي وو. دغه پاچا ۱۹ کاله پاچاهي وکړه. ددې مينار جامع جومات او د هغه مينار ډېر شهرت درلود.

فيروزشاه تخلق د اشوکا مينار له کوم ځای څخه راوړ او د فيروز آباد په کلا کې يې ښخ کړ او مينار زرين نوم يې ور باندې کېښود.

ددې شهزاده په سينه يوه ډبره پرته ده، چې په هغه باندې د رسول اکرم (ص) د مبارک قدم نخښه ده دا ډبره د بغداد د خليفه له خوا سلطان فيروز شاه ته د سوغات په توګه لېږل شوې و ؛په دې زيارت کې دهند قومي شاعر حضرت شيخ محمد ابراهيم ذوق زيارت هم دی.

د فيروز شاه وزير فيروز شاه جهان د ترکمان دروازې او سيتارام بازار په منځ کې يو عظيم الشان جومات جوړ کړی دی ،د خان جهان قبر هم په دغه جومات کې موجود دی.

دا جومات ډېر ښکلی دی دا ويل کيږي ،چې د زلزلې ، برق او تندر غونډې آفات هم دې ودانۍ ته زيان نشي رسولی د وزير خان جهان له خوا ډېر نور جوماتونه لکه :څنګه چې د کالو سرای مسجد ، د بېګم پور مسجد ، د چوبرجي مسجد او نقد هم ودان کړی شوي دي.

د فيروز شاه د زوی محمد شاه تفلق له خوا په حوض باندې يې د خپل پلار مقبره جوړه کړه چې اوس د کنډوالې په شکل بدله شوې ده.

دلودي پښتنو يادګارونه په ښه صورت اوس هم موجود دي. د سلطان سکندر لودي مقبره ډېره شانداره ده. ددې مقبرې تر څنګه د لودي خاندان نور نامتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشخاص هم ښخ دي دا ځای د لودي باغ په نامه یادېږي او ډېر خلک د سیل لپاره هلته ځي.

د شیر شاه سوري کلاجوړول د مغل پاچا همایون له خوا پېل شوه کلا تکمیل شوه دې کلا ته خلک زړه کلا هم وایي.

ددې کلا فوسیلونه سیلم شاه سوري په چونه پاخه جوړ کړل په دې کلا کې شیر شاه سوري بې ساري عمارتونه ودان کړل.

په ۱۹۰۷م کال د پښتون پاچا حبیب الله خان په وینا ددې کلا په صحن کې یوه څاه وکیندلی شوه.

له زړې کلا څخه یو میل لرې د عیسی خان سوري کلی دی ،چې هلته د عیسی خان سوري زیارت او جومات هم دی.

د شیر شاه سوري د پنځو کالو په حکومت کې دده د پاخه تدبیر او عدالت په برکت داسې کارونه سرته ورسول شول، چې په تواریخ کې یې مثال نه موندل کېږي .دده سیاسي شعور او باداري صلاحیت بې ساری دی.

شیرشاه د اسیا له ډېرو پوهو پاچاهانو څخه ګڼل کېږي، دده د پښتونوالی خویونه او د انسانیت لوړ خصلتونه د ډېرې ستاینې وړ دي.د شیر شاه د عدالت او انتظام نښې نښانې لا تراوسه ددې هېواد په خاوره کې موندل کېږي.

هغه یو ډېر عادل، مدبراو منتظم پاچا و. هغه د بزګرانو د حالت ښه کولو ته یې ډېرپام و. هغه نهایت متین او انصاف ښوونکی پاچا و. شیر شاه له بنګال څخه تر اباسیند پورې لوی سړک وویست د سړک په غاړو یې هر ځای مسافر خانې جوړې کړې د پستې او ډاک تیاری یې ونیولو ، باغونه، شفاخانې اومکتوبه یې هم جوړ کړل.

د شیر شاه سوري تر مړینې وروسته هغه د بهار په ساسرام کې د خپل پلار قبر ته نږدې خاورو ته وسپارل شو او هلته یې ور باندې یوه ښکلې مقبره جوړه کړه دده د قبر ګومبت یو قسم مخصوص عظمت لري دده د مرګ نه وروسته دده کشر زوی بلال خان په تخت کېښناست او د سلیم شاه لقب یې غوره کړو هغه اته کاله حکومت وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډیلي سلیم ګړهـ کلا د ده له یادګارونو څخه ده ،د مړینې وروسته هغه هم په ساسرام کې ښخ شو.

له دغو خبرو څخه په واضح ډول معلومېږي، چې د دومره نږدو اړیکو او روابطو په برکت د هندیانو او پښتنو ترمنځه ډېره راکړه ورکړه وشوه اویو او بل په ثقافت او ژوندانه باندې ژورې اغېزې وشوې.

هندیانو او په خصوصي ډول د پنجاب خلکو د پښتنو کالي اوخواړه خپل کړل د دواړو خلکو ژبو هم په یو او بل اغېزه وکړه او ډېر زیات تفاوتونه په غیر ارادي توګه خلکو په خپلو لیکنو او ویناګانو کې شامل کړل. د شمالي هند وګړي د پښتنو په شان مېړانه او زړه ور دي او د یو او بل په خویونو په ښه شان سره پوهېږي.دهندیانو او افغانانو ترمنځ د دوستۍ او ملګرتیا احساسات تل ژوندي دي.

۲-۵-۴-په سویلي اسیا کې دافغانستان نوعیت :

په جغرافیایی اوتاریخي ډول افغانستان د اسیا د څرخ په حیث پېژندل کېده. ددغې لرغونې خاورې ښلا ښلې منظرې د شلمې پېړۍ په فضا کې ډېرې دلچسپې او حیرانوونکې ښکارېدې.

افغانستان تل له ملګرو ملتونو سره مرسته، د غېر تحریک طرفداري او د استعمار او د نژادي توپېر مخالفت کړی دی. افغانستان د بې وسلې کولو داصولو له حمایت کوونکو هېوادونو څخه دی او دا په بین المللي اقتصادي همکارۍ او له سولې سره په ګډه ژوند کې اعتماد لري. ددې خبرې په پېژندلو ، چې د ښلا ښېلو هېوادو ترمنځه زیاترې جګړې په اقتصادي علتونو کېږي، افغانستان له ټولو ممکنو منابعو څخه د دوستانه اقتصادي مرستې د ترلاسه کولو هڅې کړې دي.

لیکن دغه هېواد هېڅکله له مرستې ترلي کوم داسې شرطونه نه دي منلي، چې د هغه په عزت النفسۍ تجاوز وکړي او یا ددې له نیکو سیاسي اصولو سره تضاد ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربېره د منځنۍ اسیا له کومو هېوادو سره د نږدې مناسباتو په لرلو سترو افغان مشرانو د هند ، جاپان او نیپال په شان د ختیځې او د سویلي اسیا له هېوادو سره ډېر نږدې مناسبات را پیدا کړل.

فقید پاچا محمد ظاهر شاه په ۱۹۶۹ع کال د جاپان په رسمي مسافرت ولاړ او درې میاشتې وروسته د جاپاني انجینرانو یوه ډله د هریرود د پروژې د مطالعې په غرض افغانستان ته راغله او په دې پروژه کې یې له افغانستان سره مرستې پېل کړې.

د یوه اسلامي هېواد په حیث افغانستان له نورو اسلامي مملکتونو سره نږدې همکاري کړې دي، لیکن له بده مرغه تراوسه پورې د ډیورنډ د کرښې لانجه هماغسې ځای په ځای پاتې ده.

د یو څو لسیزو د ناکرارۍ سربېره افغانستان اوس د منځنۍ اسیا ،سویلي اسیا او د لویدیځې اسیایي سیمې ترمنځه د یوه ځمکني پل په حیث له خپل قدرت څخه د استفادې کولو توان ځانته پیدا کړی دی. د افغانستان دې ته چمتو دی، چې د خپل مرکزیت گټې له خپلو گاونډیانو سره شریکې کړي.

د سیمه ییزې همکارۍ په اړه د سویلي اسیا د اتحادیې د څوکۍ د مشرانو په څوارلسمه غونډه کې د افغانستان ولسمشر ښاغلي حامد کرزي وویل:- چې « نور د افغانستان سیاسي او اقتصادي جلاتوب نه دی په کار، ددې په ځای د سیمه ییزې اقتصادي او سیاسي استحکام په خاطر د زیاتې اقتصادي همکاری ضرورت دي».

په همدې ډول د بهرنیو چارو وزیر ډاکټر سپانتا د سارک د وزیرانو د قونسل په غونډه کې وویل:- چې « افغانستان له خپلو گاونډیو هېوادو سره د ترانسپورت په شبکو ، د انرژۍ په وسایلو او د خلکو او د افکارو په ازادانه تگ او راتگ کې ژوره دلچسپي لري».

د ۲۰۰۵م کال په دسمبر کې په کابل کې د سیمه ییزې اقتصادي همکارۍ په اړه یوه کامیابه غونډه وشوه د ۲۰۰۶م کال په نوامبر میاشت کې همدا شان په نوي ډیلي کې یو کانفرانس جوړ شو ، په دې کانفرانس کې د کانونو ، صحت، د کارگرانو ، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني وسايلو او په وچو سيمو کې د تجارت او د ترانزيت مودې تر غور لاندې ونيولی شوې.

افغانستان د اقتصادي همکارۍ د انجمن يو فعال غړی دی او د دغه انجمن د هدفونو د ترلاسه کولو د پاره په شدت سره په کار کولو بوخت دی، څو اقتصادي ودې ته دوام ورکړي او د خلکو د ژوند معيارونه اوچت کړی شي.

د ۲۰۰۷ز کال د اپريل په مياشت کې د سارک په څوارلسمه غونډه کې افغانستان د اتم غړي په حيث ومنل شو. سارک په ۱۹۸۵ز کال کې تاسيس شوی و، چې په کې بنګله ديش، بوټان، هند، مالديوز، نيپال، پاکستان او سريلانکا شامل وو.

د ۲۰۰۵ز کال په نوامبر کې د سارک د سترو مشرانو په ډهاکه کې شوې غونډه کې افغانستان هم شامل شو دا ټول کار د هند د لومړي وزير ډاکټر منموهن سنګهه په هڅوو شو او نورو ټولو غړيو ددې پيشنهاد تاييد کړو، ځينې هېوادونه دا فکر کوي، چې افغانستان يوازې د منځنۍ اسيا برخه ده. ليکن يو شمېر زيات هېوادونه افغانستان د سويلي اسيا برخه ګڼي. ځکه چې دا هېواد په تاريخي، کلتوري او جغرافيايي ډګرونو کې له سويلي اسيا سره ټېنګې اړيکې لري. چين، جاپان، سويلي کوريا، ايران، امريکا او اروپايي يونين ته ددې انجمن د مشاورينو حيثيت ورکړ شوی دی.

په تاريخي تجزيه دا ورمعلومېږي، چې هند او پاکستان دواړه له افغانستان سره د ملګرتيا مناسبات غواړي د شلو کالونه په زياته موده کې د جنګ او جدل له کبله د زيان په نتيجه کې افغانستان چې له ترهګرۍ سره په مجادله کې کوم رول لوبولی دی، په سويلي اسيا کې د مصالحت او د امن د په ځای کولو د پاره ددغه هېواد له ګډون څخه غير هېڅ امکان نشته.

که د سويلي اسيا مملکتونه د همکارۍ په خپلو هڅو کې بريالي شي، نو بنايي چې سارک به د اروپايي يونين او د اسياغوندې انجمنونو په نسبت هم د نفوسو په لحاظ تر ټولو نه لوی وي او که دا سې وي، نو په دې سيمه کې به د همکارۍ نوي ودوانۍ پرانزي کوم، چې دا هېوادونه زيات اقتصادي، سياسي او نظامي قدرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته هم ورسوي. هر چاته معلومه ده، چې سارک په کرهنې، کليوالي ودې، صحت، نفوسو، د ښځو او د ماشومانو ښېګړې، چاپېريال، ساينس او تکنالوجي، ترانسپورت او د انساني انکشاف په معاملو کې ډېره فعاله برخه لري. د افغانستان د سارک د غړيتوب په برکت د سويلي اسيا او د منځنۍ اسيا د سيمو ترمنځه د يوه نوي حرکت قوت را پيښ شوی دی.

افغانستان ليواله دی، چې د تجارت په اړه ښه موقع منځ ته راولي، د سيمه ييزو د اورګاډو او د سړکونو په شبکو کې شرکت ومومي د سيمه ييزو د انرژۍ په بازارونو کې د يوه مهم انډيوال حيثيت ولري ،د مخدره شيانو تجارت له منځه وباسي او د طلايي عصر د ودې مقصدونه ترلاسه کړي.

په افغانستان کې تخميناً د طبيعي ګاز سل بليون مکعب مترو ته نږدې ذخيرې دي. په اوسني حال کې هېواد اټکلاً شل ميليونه مکعب متره ګاز په کال کې پيدا کوي او دا ټول هېواد دننه استهلاک کېږي.

د يوه او د بل هېواد د سړکونو د جوړېدو په واسطه به سيمه ييز تجارت پر مخ روان شي.

پاکستان نه پرېږدي چې هند د سړک له لیارې افغانستان ته صادرات وکړي نو دې قضيې سره به په جزي توګه د مجادلې د پاره هند د ديلارام او د زرنج ترمنځه له دوو سوو کيلومترو څخه زيات اوږد سړک جوړ کړ.

د سارک د غړيو هېوادوله خوا يوه داسې لوظنامه لاسليک شوې ده له کومې تر مخې چې به د تجارت يوه آزاده ساحه منځ ته راوستلی شي. ددې تر لاندې افغانستان به د منطقې يوه پراخ بازار ته ځان ورسولی شي ،چې په کې به د تجارت ترجيحي مواقع برابرې وي.

د سارک غړيو هېوادو يو لړ لوظنامې لاسليک کړې دي، چې د ترهګرۍ، د مخدره شيانو د تجارت، د ښځو او د ماشومانو د راوړلو وړلو او فعاليتونو سره مجادله وکړی شي. دوی د ترهګرۍ د پاره د پانګو د مخې نيولو او هغو د چقولو په اړه يو اضافي پروتوکول هم امضا کړی دی. د سارک په واسطه اعتماد زياتېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي. سیمه ییزې اداري منځ ته راوستلی کېدای شي، اساسي چوکاټونه تیار کېدای شي او له انکشافي مؤسسو سره په ګډه کار کېدای شي.

که په سویلي اسیا کې د افغانستان په شمول د خلکو ترمنځه تماسونه او په تجارت کې اسانتیاوې زیاتې شي نو یو نیم بلیون نفوس ترې ګټه کولای شي ټوله نړۍ د دې نه استفاده کولای شي.

دلرغونو تاریخي زمانو راهیسې افغانستان د سویلي اسیا د سلامتیا لپاره ډېر ارزښت ورکړی. په نولسمه پېړۍ کې تر بریتانوي پالیسۍ لاندې د افغانستان حیثیت په هندي نیمې قارې کې د یفرستېټ یعنې د یوه بېطرفه هېواد په توګه ومنل شو.

لیکن کله چې د ثور انقلاب راغی نو له هغه وروسته په لوی شمېر کې د بې کوره شوو کسانو بهیر د پاکستان په لور روان شو او د مهاجرینو د حرکت په علت په پاکستان کې ډېر فشار را پیدا شو.

په افغانستان کې د مجاهدینو فدایي جملې زیاتې سختې او تندې شوې دي، د کومو له کبله چې ډېر ځاني تلفات کېږي د لوید یځو هېوادو ځواکونو هم په افغانستان کې موجود دي د هغوی او د مجاهدینو ترمنځه یو نه ختمېدونکې جګړه لا اوس هم روانه ده.

دا وضعیت یو شان د ټولې سویلي اسیایي د منطقې د امن او سولې د پاره خطر دی.

په دې زمانه کې په سویلي اسیا کې د کرارۍ او د امن ضرورت دی. د پاکستان او افغانستان ترمنځه او د دغو هېوادو دننه د ترهګرۍ د فعالیتونو د مخې نیولو حاجت د میلیونو خلکو د ژوند د معیار د اوچتولو مسله د هر چا پام غواړي باید په دې منطقه کې سیاستمداران او مفکرین په ګډه کار وکړي او یو ځای تفاهم منځ ته راوړي باید زړه ور او پوه افغان ملت د پوهې او یووالي مثال وګرځي.

د افغانانو وروڼو او خویندو، په ویاړ د هند حکومت اعلان کړی دی ،چې په روانه میاشت کې یعنې په مارچ ۲۰۱۱ز کې افغانستان ته یو لک ټنه غله به په وړیا توګه ورکول کېږي. تل دې وي د هند او افغانستان وروالي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۵-۵- د هند په علمي ادارو کې د پښتو تصنیفونه :

کله چې زه په ۱۹۲۳-۱۹۲۴ ز کال کې د لومړي ځل لپاره مې د کابل مسافرت کړی و ، نو له نورو نامتو ادیبانو څخه پرته د مشهور پښتو پوهـاو نومیالی شخصیت پوهاند ښاغلي صدیق الله رښتین سره هم معرفي شوی وم. د دې کتنې په دوران کې هغه ماته وویل، چې څه موده پخوا هغه د هند په ځینو علمي ادارو او کتابخانو کې پښتو نسخې کتلې وې هغه په دغو موندنو ډېر خوشحاله و. نوموړي زیاته کړه، چې هغه یوازې د رامپور په رضا کتابخانه کې د پښتو څلوېښت قلمي نسخې موندلې وې. دغه شان د ډیلي د ملي میوزیم اټکلا او د کلکتې د ایشیایي ټولنې په کتابخانو کې او یا (۷۰)نسخې دده تر سترګو لاندې راغلې وې.

څو کاله وروسته یو بل روښنفکر ښاغلي زلمي هېواد مل هم د هند مسافرت وکړ، چې لومړی مقصد یې په بېلا بېلو کتابخانو کې د پښتو د ادبي مرغلرو لټول وو.هغه د ډیلي او رامپور څخه پرته د علیګړه مسلم پوهنتون مولانا ابوالکلام ازاد لایبریري (کتابتون) د لکنهو سټېټ ارکایوز، د پټنې خدا بخش پبلک لایبرېري(کتابتون) ، د بنګال ایشیا ټک لایبریري(کتابتون) ، د کلکتې وکټور یا میوریال، د کلکتې نیشنل لایبریري(کتابتون) ، د حیدرآباد سالارجنګ میوزیم، د دکن اور ینټیل مینیو سکرپټ لایبریري او د تخلق آباد انډین انسټیټوت اف اسلامک سټډیز ته لاړ. له دغو ادارو څخه پرته د ډیلي د پوهنتون په کتابتون کې، د ټونک په اینډبک پرشین ریسرچ انسټیټوت او په ځینو نورو ادارو کې هم د پښتو علمي نسخې موندلی شوو.

د رامپور په رضا لایبریري کې تفسیر افضلیه چې مترجم یې افضل خان عمر خېل دی موجود دی، نسخه د درې کرښیزو سرو او آبي جدولونو ترمنځ په توره سیاهي کښل شوې ده، خو قرآني ایات یې په سره رنګ کښلي دي. د نسخې د لومړي پاڼې د الف مخ پر تندي یو مربع ګلدار مهر لګیدلی دی.

د تفسیرافضلیه د دویم ټوک خصوصیات کټ مټ د لومړي ټوک په شان دي.بله د علي محمد مخلص په لیک یوه تصوفي رساله ده، چې منظومې برخې هم لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رساله د پېل او پای له خوا بشپړه ده. د نسخې په پای کې ځینې متفرق یادښتونه هم راغلي دي.

رشید البیان د عبدالرشید د نظمونو مجموعه د هنري ارزښت لرونکو نسخو په لړ کې حسابېدلی شي. دا د ډیلي موزیم په کتابتون کې موجوده ده.

همدغه شان د عبدالرشید پنځه نورې نسخې په هند کې پرتې دي، چې یوه ورڅخه په رضا لایبریري (کتابتون) کې ده او یوه د تخلق آباد په انډین انسټیټوټ آف اسلامیک سټډیز کې ده.

فرحت المجتبی د با یزید روښان نسخه چې د بادشاه فرخ سیر په عهد کې لیکل شوې وه د ډیلي د میوزیم په کتابتون کې موجوده ده.

ددې خطاط ګل محمد روښاني دی. په دې کې ځای په ځای په سره رنګ عبارات هم راغلي دي. نسخه د کاتب په خط د پاڼو نومرې لري.

د خوشحال خان خټک فصلنامه د رضا لایبریري (کتابتون) په پښتو کولکشن کې ده، چې عناوین یې په سره رنګ دي تر بسم الله وروسته پېل یې داسې دی:

که سل سل ثنا په هغه ښایي چې ثنا یې هر څوک وایي
که څوک کوزدي که څوک پاس دي
دده واړه په سپاس دي

یانې یې داسې دي:

که تر دا څوک ښه ووایي
مرګ یې مه وه تل یې پایې
و سلام خبره تم شوه
که په بیش وه که په کم شوه

داخوند قاسم تالیف، فوايد الشریعت د رضا لایبریري د پښتو کولکشن یوه برخه ده.

د لومړۍ پاڼې پر اول مخ یې ګلدار مربع مهر او بیا دکتابتون ریاست رامپور مهرونه ځای په ځای لګیدلي دي.

پیل یې داسې دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجب نور دي پیدا شوي د حضرت له خاندانه
و افغان ته راختلی تر مذله پاکه کانه

او په پای کې وايي:

قاسمه واوره په زړه يې پند کړه
په دا ځای غافل شه مه پر عمل کړه
دا دې ځای نه دی ته مسافر يې
په دا لارو تلل کړه

مخزان الاسلام

دا د درويزه او د نورو تاليف دی او دا د دکن په سالار جنګ موزيم کې پروت دی د نسخې په لومړۍ پاڼه د سالار جنګ ميوزيم اوږد مستطيلي مهر او بيا د منيرالملک مهرونه لګېدلي دي.

د دې پېل دا سې دی:

تر بسم الله وروسته
په نامه د حق آغاز کړم
اوس له حق سره په راز کړم

د مقصود المومنين عربي ليکوال ابا يزيد روښان دی او د پښتو د مترجم نوم معلوم نه دی. دا کتاب د سالار جنګ د موزيم په عربي کولکشن کې موجود دی. د عربي متن تر هرې کرښې لاندې پښتو ترجمه په سره رنګ کښلې ده.

دارزاني روښاني د لوی ديوان څو ګڼې وډې پاڼې د ميرزا خان انصاري له ديوان سره يو ځای چاګڼې وډې ګنډلې دي. په دې کې د ارزاني ټول رباعيات راغلي دي، چې ده خپلې څو نورې رسالې په دغه شعري قالب کې ويلې دي.

د ارزاني د ديوان دغه برخه په دې رباعۍ پای ته رسيدلې ده:

که په غره دي که په رغونه
که غر څه دي که مرغونه
واړه ښاد د حق په ياد دي
که شاهان دي په توغونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رضا لایبریري په پښتو کولکشن کې د بابو جان د کلیاتو مجموعه یونا یاب شی دی، چې له ۳۱۲ پاڼو څخه جمله دي، د نسخې په منځ کې عناوین، نومونه او آیتونه په سره رنګ کښل شوي دي.

لومړی دفتر یې ۷۲ پاڼې دی په کوم کې چې الف نامه، حمد، نعت، د اصحابو کبار و محامد، مدرح شاه اورنګ، فصل توحید باري تعالی، باب در بیان ایمان او فرایض، فصل وصف رسولان و پادشاهان، قصه مریم اونور راغلي دي.

ددویم دفتر د ۷۲ مې پاڼې د (ب) مخ پای کې شروع شوی او د ۱۲۱ پاڼې د دویم مخ په نیمایي کې پای ته رسیدلی دی. په دې برخه کې د پیغمبرانو قصې، فقهي او دیني مسایل د اشعارو په بڼه بیان شوي دي. د ۱۲۱ پاڼې د دویم مخ په نیمایي کې قصیده سریاني پیل شوې او په ۱۲۹ پاڼه کې پای ته رسیدلې ده او داسې متفرق اشعار او حکایات راغلي دي، چې یو هم په کې د یوسف–زلیخا لنډه قصه ده پیل یې تر (بسم الله) وروسته داسې دی:

د الف له برکته مرحمت کړه
ب، بندګي مې کړه مقبوله عنایت کړه
ت، تایب مې کړه له غیره
ث، ثواب مې فضلیت کړه
ج، جمال راته جلوه کړه
ح، ح لم مې خاصیت کړه

پای یې داسې دی:

قناعت توکل نقش د فقیری دی
بل هماشی رحلت نه کاله کړنګه
قدم په (سمه) لار ږده بابو جانه
ګوندې خدای دې خاتمه نه کاندې ړنګه

دحمید الله دیوان د ډیلي په میوزیم کې پروت دی: چې په اتیاو پاڼو کې پای ته رسیدلی دی خطاط یې ګل محمد پېښوری دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوشحال خان خټک کلیات (لومړی ټوک) په رضا کتابخانه کې موندل کېږي نسخه د تذهیب او هنري ښېګڼو له پلوه لوړ معیار لري د نسخې تر ۲۸۲مخ پورې رباعیات لیکل شوي دي. په نسخه باندې څوځایه د کتابخانې ریاست مهرونه لګیدلې دي.

تر بسم الله وروسته یې پېل داسې دی:

که واړه خلق ثنا د خدای کا
نور هر څه پرېږدي خو د های های کا
ثنا یې ډېره ده تر حسابه تېره ده
څوک به یې کومه ثنا په ځای کا

پای دادی:

په یوه نفس الوځي چې عنقا درومي څو کاله
دی میوه د هغه باغ خوري چې یې ونه
چې په دا مشکل خبر شي نانهاله
ځان به خلاص کا له جنجاله

د خوشحال خان خټک د کلیاتو دویم ټوک هم په رضا کتابخانه کې موندل کېږي. د نسخې پېل له غزلو شوی دی د نسخې په حاشیو کې هم په ډېر ښکلي هنري نستعلیق خط د خان ټوټې او غزلې لیکل شوي دي. پر نسخه د کتابخانې ریاست رامپور مهرونه لګېدلې دي.

تر بسم الله وروسته یې پېل داسې دی:

صورت ګر چې شه صورت په دیوال ساز کا
کل عالم یې په صفت زبان دراز کا

پای یې داسې دی:

پاک دی که ناپاک دی د خپل ځان ثنا صفت کا
خوش له خپله ځانه په خپل کار کې فراغت کا
هېڅوک محتاج نه دي چې به غوږ په نصیحت کا
خپل غرض ته ګوري کار د زړه په مصلحت کا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې فضولي کړی د م بخود او سه خوشحاله

دخوشحال خان ختـک د کلیـاتو نسخه پـه دوو برخو کې تنظیم شوې ده. پـه لومړۍ برخه کې غزلیات، مربع، مخمسات، ترکیب بند او نور متفرق اشعار دي په دویمه برخه کې قصاید ، مثنوي او رباعیات راغلي دي.

ددولت دیوان نسخه یې هم په رضا کتابخانه کې ساتلې شوې ده. دا پـه دوو دفترونو کې ترتیب شوې ده. د پېل له خوا بشپړه ده خو د پای له خوا ناقصه ده.

پېل یې تر بسم الله وروسته داسې دی:

ای کریمه، ای رحیمه، ای رحمانه
ای ستاره، ای غفاره، ای سبحانه
ای خالقه، ای رازقه، ای مالکه
ای روفه، ای معروفه مستعمانه

پای یې داسې دی:

ښه عمل به یې شاهد مه روی دلبر کا
تر ابده به یې مل همدم غمخور شي
په دیدن به یې خوښ ناست اوسي بیغم تل
پرې مشفق به تر فرزنده هم ترمور شي

د هند په کتابخانو کې د پښتو دادب ډېرې مرغلرې پرتې دي. که موقع را برابره شوه ؛نو دداسې نورو الماسو او جواهراتو نمونې به تاسو پـه خدمت کې وړاندې کړم. زه د ښاغلي زلمی هېواد مل د هڅو ستاینه کوم چا چې د داسې ارزښت ناکو ادبي نسخو پـه اړه پلټنه کړې ده او نسخې یې نړۍ ته وړاندې کړې دي.

۲-۵-۲- دآل انډیا راډیو دپښتو پروګرامونو دشپېتو کلونو سفر:

دتـاریخ پـه اوږدو کې دهند او افغانسـتان ډېـر نـږدې مناسبات تېـر دي ددغـو دواړو هېوادونو ترمنځه د فن او کلتور پـه ډګر کې همکاري او نږدې والی د دوو ملتونـو د خوښـۍ او خوشـحالۍ موجـب ګرځېـدلی دی. ددواړو هېوادونـو ملـي ارمانونـه یـو شـان پـاتې شـوي دي. دواړه د خـارجي غلبې او اسـتعمار پـه ضـد لـه مجادلې څخه پرتـه د خپلو ملتونـو د اقتصـادي ودې او پرمختـګ پـه کـارونو کـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بوخت پاتې شوي دي. د هند په نيمه قاره کې ځای په ځای د پښتنو بې شمېره آثار او يادګارونه موندل کېږي.

په افغانستان کې هم د بوډا ډېر زاړه آثار د دواړو هېوادونو د ګډ ميراث ياد تازه کوي. آريانا د افغانستان بل نوم دی او په هغه خاوره زمونږ ګډ کلتور بنسټ کېښودل شو.

ښايي چې ددغو ټينګو اړيکو په علت او د نږدې دوستۍ په پېروۍ د آل انډيا راډيو دخارجي نشرياتو په څانګه کې تر ټولو نه اول په پښتو پروګرامونو پېل وشو ، فعلاً د پښتو د پروګرامونو له معرفي کولو سره په دې هېواد کې د خارجي نشرياتو پېل وشو. دا په ۱۹۳۹ز کال کې وه ،چې پښتو پروګرامونه د آل انډيا راډيو له سټوډيو ګانو څخه د افغانستان او د پښتونخوا په پياوړي سيمه کې زمونږ پښتنو ورونړو غوږونو ته ورسېدل او دا کار تر اوسه پورې په سپېڅلو احساساتو او نيکو ارمانونو په درنه توګه روان دي.

ددغو خپرونو په برکت زمونږ ګډ ثقافت او ژوندانه باندې ژورې اغېزې شوي دي. زمونږ دواړو ملتونو له يوه او بل سره د انسان دوستۍ، تراحم، سولې او شرافت په اساس کړه وړه کړې دي. او د آل انډيا راډيو پښتو څانګې د همدغو احساساتو ترجماني کړې ده.

ددغو خپرونو دهند د پښتنو د پاره د دوستۍ تلوسو د هنداري کار کړی دی د تېرو نهه پنځوسو کلونو راهيسې د آل انډيا راډيو د پښتو څانګې د افغانستان د خير او عافيت دعاګانې کړي دي.

آل انډيا راډيو دخبرونو په ډګر کې ډېر شهرت ترلاسه کړی دی. ددې شبکې له خوا نشر کړی شوي خبرونه تل ريښتني او اتحاد وړ منل شوي دي. د پښتو څانګې په هڅو خپلو پښتنو ملګرو او ورونړو ته د حقيقي او ريښتني پېښو احوال ورکول ددې څانګې لويه وظيفه ګڼل شوې ده. له خبرونو څخه پرته په روانو واقعاتو څېړنې او تبصرې د پروګرامونو مهمه برخه پاتې شوې ده.

يوه بله د پاملرنې وړ خبره ، د مجلو او ورځپاڼو د سرمقالو په اساس له اخباري تبصرو سره اړه لري. د هندي او اسلامي اخترونو نمانځنې، په ديني او روحاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضامینو دافکارو څرګندونې او د قران کریم تلاوتونه د پښتو څانګې له عادي او جدي کارونو څخه دي.

د پښتو پروګرامونو د خپرونو په ساعتو کې څو ځله تبدیلۍ راغلې دي، لیکن اوس هره ورځ د سهار او ماښام له خوا دوه ساعته خپرونې کېږي له یو څو کالو راهیسې همدغه مهال ویش روان دی، په دغو خپرونو کې موسیقۍ ته مخصوص ځای ورکړل شوی دی. د هندي فلمي سندرو او بزمي اشعارو سره پښتو سندرو هم لوړ مقام حاصل کړی دی.

پښتو څانګه د هنر او ادب او نور تربیوي او اختصاصي او معلوماتي پروګرامونه هم لري، چې زیاتره د پښتو څانګې غړي په خپله لیکي.

کله چې زه په ۱۹۵۴ز کال کې د آل انډیا راډیو په خارجي نشراتو کې شامل شوم نو زما په یاد دي ،چې د پښتو څانګې مشري د ښاغلي انوارالحق ګران په غاړه وه، چې یو صلاحیت لرونکی او تحرک سړی و. ښاغلي سراج الحق ګران او عیسی خان جاله وان دده له مرستیالانو څخه وو. د نورو غړیو په جمله کې ښاغلي جمنا داس تلوار، کشوري لال تلوار، چکرورتي کپور، تربیني لال کپور، هر بهګوان ملهوترا ، اچرج سنګهه هوړه، ولي محمد بابر، وزیر چند او ځینې نور سړي هم وو، چې چا خپل ژوند پښتو پروګرامونو ته وقف کړی و. دوی ټولو د پښتو ژبې او ادب په غني کولو کې لویه برخه اچولې وه. د ښاغلي ګران او دده خپلوانو له هند څخه له تګ څخه وروسته ښاغلو ننګ یوسفزی، غلام غوث خیبري، ضامن مومند ، عبدالعلي ارغنداوي، عبدالکریم محب، ثنا الله خان، مالیا ، سیار او نورو د آل انډیا راډیو په پښتو څانګه کې وظیفه په ځای کوله.

له نیکمرغه زه په ۱۹۶۳ز کال کې د هند حکومت له خوا د پښتو زده کړې لپاره کابل ته واستول شوم، چېرته چې ما په یوه کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو په پوهنځۍ کې ددې درنې ژبې علم ترلاسه کړو او د پښتو ژبې او کلتور د مینې په دریاب کې لاهو شوم. د پښتو علمي کارونه زما د ژوند لویه برخه وګرځېدله.

د پوهنتون له خوا ټاکل شوو معلمینو څخه پرته چا چې زما سره د پښتو د زده کړې په کار کې مرسته وکړه، په هغو کې ځنې لوړ او سپېڅلي پښتنانه ادیبان او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عالمان وو ، چې د هغو له جملې څخه ښاغلی صديق الله رښتين، قيام الدين خادم، ګل پاچا الفت، عبدالرووف بېنوا ، عزيز الرحمان صيفي، ميرحسين شاه، محمد ارسلان سليمي، مجاور احمد زيار ، سعد الدين شپون، بهاوالدين مجروح او عبدالحی حبيبي ډېر د قدر وړ او ستاينې وړ شخصيتونه وو.دوی سره زما اړيکې د پښتو او پښتونولۍ پورې محدودې وې. د دوی يادونه ما له دې لپاره کړې ده ،چې له دغو څخه هر چا چې وروسته د هند مسافرت وکړ، هغه د آل انډيا راډيو په پښتو خپرونو کې د خپل علم او قابليت برخه وا چوله.

ما به له هغوی سره مرکې کولې اوخپرولې به مې او د دوی د افکار د خوندي ساتلو لپاره به مې ثبت کولې.

ډيلي ته په راستون کله چې د پښتو څانګې مشري ما ته راوسپارلی شوه،نوما د اوريدونکو دخطونو او فرمايشونو پروګرام پيل کړو. اوريدونکو ډېر جوش اوخوښي ښکاره کړه او هره مياشت په زرګونو ليکونه رارسيدل. دا ليونتوب د دواړو خواوو څخه پيل شو.

اوريدونکو به پوښتنې کولې او مونږ به په هفته کې درې ځله د ځوابونو پروګرام جوړکړ د ليکونو يو داسې سيلاب راغی، چې تر قابو لاندې راوستل مشکل شول. وروسته ما د اوريدونکو داستفادې لپاره د اردو ژبې د يو سلو نه زيات درسونه خپاره کړل دوی لپاره به اوريدونکو ډېرې ښې خاطرې څرګندولې.

دآل انډيا راډيو په پښتو پروګرام کې کيسې، نمايشنامې يعنې فيچرونه، ډرامې، هنري او ادبي مضامين، اشعار، د ماشومانو اديبات، معلوماتي مقالې اوتفسيرونه نشر کېږي. زيات ارزښت د هندي وګړو او د افغانستان د نفوسو ترمنځه د دوستۍ د جذبې له ټېنګولو ته ورکول کېږي. څه موده پخوا د علامه رابندر ناتهـ ټاګور د ليکنو په اساس به پروګرامونه ترتيب کېدل د سنسکريت د آثارو تربيتي پروګرامونه به هم وړاندې کېدل دمعاصرو هندي اديبانو آثارو ته به مناسب ځای ورکېدل اواوس هم ورکول کېږي.

په هند باندې کومو افغان پاچاهانو پاچاهي کوله او د چا مقبرې ،مسجدونه او نور يادګارونه دلته موجود دي، دهغو په باب څو ځلې پروګرامونه نشر شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، لـه هغـو سـره سـره د هـنـدي جـامعې عنعنـوي اخلاقـي ارزښـتونه هـم پـه دغـو پروګراموونو کې راوړل کېږي.

د پښتو څانګې په ارشيف کې په سوونو دهندي اولسي ادبياتو د کيسو ژباړې موجودې دي. ددغـې څانګې الـمارۍ د هـنـدي فلمونـو لـه قيصـو څخـه ډکـې دي د افغانستان او پښتونخوا د نوميالو شاعرانو، ليکوالانو او قهرمانانو احوال هم په ډېرو متنونو کې ليدل کېداى شي.

دآل انډيا راډيو پښتو څانګې يو ډېر اوږد ژوند کړى دى او اوس هم په خپل مسـافرت روان دى. ډېـر برياليتوبونـه ددې څـانګې پـه برخـه شـوي دي. لـه ډېـرو محدوديتونو او مشکلاتو سربېره دغه څانګه د هند او افغانستان د نږدې دوستۍ او ښو مناسباتو بېرغ پورته ساتلى دى. په تېرو شلو کلونو کې ګران دوست هېواد افغانستان له ډېرو ستونزو او ربړونو سره مخامخ شوى دى هلته ډېرې وينې تـوى شوي دي. د خارجي مداخلت او لاسوهنې له کبله ډېر زيات زيان خلکو تـه رسـيدلى دى. د آل انډيا راډيو د پښتو څانګه دهغې مبارکې ګړۍ انتظار باسي، کله چې پـه افغانستان کې سوله بيا ځاى پـه ځاى شي، خلـک بـه بيا پـه خندا، هوساينې او خوشحالۍ ژوند وکړي، په فضا کې به بيا د خوږو سندرو انګازې پورتـه شي او د ملي اتڼ جوش او ذوق بـه ليـدل کېږي. متيقين يم، چې دهغې خوښـۍ او ښـادۍ انعکاس به د آل انډيا راډيو په پښتو پروګرامونو کې په ښه شان سره کېږي.

ددغـې څـانګې مسـتقبل د ځلمـي روشـن لال ملهـوتره پـه لاس کـې ځلانـد او روښانه ښکاري خلک به راځي او ځي، نړۍ به استخدام کېږي او وبه ووځي ليکن دغـه څانګـه بـه د هنـد او افغانسـتان د ښـو مناسـباتو پـه توګـه بـه قايمـه وي او ډېر پرمختګ به وکړي.

۲-۵-۷- دهنداوافغانستان مناسبات دتاريخ په منځنۍ دوره کې:

د هند او افغانستان ترمنځه مناسبات له پېړيو پېړيو راهيسې روان دي. دهند په ببلا ببلو ځايونو کې د افغانانو تاريخي آثار د هغې زمانې ياد تـل تـازه سـاتي، چې هغوى په هند کې دخپلې هستوګنې په دوران کې قايم کړي وو. تر ټولو نـه اول مونږ د هغو آثارو ذکر کوو، چې اوس هم د ټولو خلکو پام خپلې خواتـه را کـاږي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې دورې څخه مخکې د افغانستان په بېلا بېلو برخو کې د هندي پاچاهانو لکه چې د کنشک او د نورو آثار او س هم ليدل کېږي.

په ۱۱۹۲ز کال کې سلطان محمود غوري په هند باندې دويمه حمله وکړه او له دې هېواد څخه دورستنيدو نه مخکې يې قطب الدين ايبک د ډيلي د سپه سالار په حيث وټاکه.

کله چې محمود غوري ووژل شو نو قطب الدين ايبک خپل ځان د تاريخ په پاڼو کې د پاچا په حيث اعلان کړو، چې د تاريخ په پاڼو کې د غلام پاچا په نامه ياد يږي.

د قوت الاسلام جومات يې ودان کړو، چې په هند کې لومړی جومات و. قطب منار په ډيلي کې د پاچا قطب الدين له خوا جوړ شوی و .دا دواړه آثار نن هم شته او د هنديانو او د پښتنو د روابطو نمايندګي کوي.

له قطب الدين څخه وروسته د غوري خاندان نهه پښتانه پاچاهان تېر شوي دي، چې په هغوی کې ملکه راضيه بېګم هم ده، هغه د هند په تاريخ کې يو لوړ مقام لري.

د سلطان شمس الدين الشمس په مړينه دی په قوت الاسلام جومات کې ښخ کړی شو. دده په دوره کې د حوض خاص او حوض شمسي او له نورو آثارو څخه ګرد چاپېره لوی لوی باغونه او د تفريح ځايونه جوړ کړی شول، چې خلکو به ډيلي د طرب آباد په نامه يادا وه.

له سلطان ناصر الدين څخه وروسته دده پوه وزير غياث الدين بلبن پر تخت کېښناست هغه د بستي نظام الدين تر څنګ په کلا کې يو سور محل جوړ کړو، چې خلکو به دا ځای د غياث پور په نامه يادا وه.

د غلجي کورنۍ پاچا سلطان علاوالدين غلجي د سيري په نامه يو نوی ښار ودان کړو، چې د غه ښار د ورانو او نړېدلو او کنډوالو آثار اوس هم ليدل کېږي له هغه سره نږدې د کلتوري پروګرامونو لپاره يې يو لوی تالار جوړ، چې سيري يې اوس لافاني ګرځولی دی.

دغه پاچا د مسجد قوت الاسلام علايي دروازه هم جوړه کړه .ده د جومات په لمر پريواته خوا کې خپل محل هم تيار کړو. حوض خاص ددې پاچا يادګار دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس هند ته د تورستانو د پاره د یوه ډېر په زړه پورې ځای په حیث وده موندلې ده او ډېر پر مختګونه هلته کېږي.

د تخلق افغانانو دریېیم ډیلي د تخلق آباد په نامه ودان کړ. سلطان غیاث الدین تخلق د دغه ښار ودانونکی و دده مقبره او د کلا دیوالونه اوس هم د یادګار په توګه موجود دي.

څلورم ډیلي چې د جهان پناه په نامه شهرت وموند ، د تخلق کورنۍ د دویم پاچا محمد تخلق ودان کړی و. چراغ ډیلي جومات بېګم پور او نورې ودانۍ د هغه ډیلي یادګارونه دي.

د فیروز شاه تخلق له خوا پنځم ډیلي فیروز آباد جوړ کړی شو. دا ډیلي له زاړه ډیلي څخه تر نوي ډیلي پورې غزیدلی دی، ددې ډیلي له دروازې څخه د باندې کابلي دروازه ده د فیروز شاه د کوټلی کنډرونه اوس هم لیدل کېږي. په باړه هندوراو کې قدم شریف د فیروز آباد یادګار دی ،چې هلته د فیروز شاه تخلق د زوی شهزاده فتح خان قبر هم پروت دی.

شپږم ډیلي دغیاث الدین بلبن له خوا د نظام الدین اولیا له درګاه سره نږدې جوړ شو ، چې د غیاث پور په نامه یادېده اووم ډیلي هم غوري پښتنو ودان کړو.

د پښتنو له خوا جوړ شوي ښارونه او یادګارونه زمونږ دواړو هېوادو نږدې اړیکې په ښه شان سره ښايي. قطب مینار ډېر مشهور یادګار دی دا ۳۳۸ فټه جګوالی لري ددې مینار په لومړي منزل د قران کریم ایتونه کښل شوي دي.

سلطان بهلول لودي دا مینار ه ترمیم کړ، ددې په هر منزل کې یې ډول ډول نقشونه جوړ کړي دي.

له مهرولي سره نږدې د سلطان ناصر الدین محمود بن شمس الدین الشمس قبر دی د سلطان غیاث الدین شانداره مقبره چې اوس ودانه شوې ده، له مهرولي سره نږدې ده.زمرد پور اوس د نوي ډیلي برخه ګرځېدلې ده دا کلی د غوري پښتنو د وخت او عصر کلی دی.په دې کلي کې له ډېرو او چونې څخه جوړ پنځه برجونه دي او په دغو برجونو کې ډېر قبرونه هم شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زمرد پور په څنګ کې د لنګر خان پښتون مقبره ده ،دا هم د غوري پښتنو یادګار دی.

د تخلق کلا ته نږدې هزارستون نومې ودانۍ پرته ده، چې سلطان محمد تخلق جوړه کړې وه. د شاعر بدر چهاچې په وینا دا یوه ډېره ښکلې ودانۍ وه.

د حضرت نظام الدین اولیا مقبره سلطان محمد تخلق ودانه کړې ده، چې په پښتني طرز جوړه شوې ده. د شیخ نصر الدین محمود روشن چراغ دهلوي په زیارت باندې سلطان فیروز شاه تفلق ډېره عقیده لرله ده دغه یادګار ګنبد هم ودان کړو.

د ډیلي د پیر روشن چراغ زیارت ته نږدې ست پله نومې یو ځای دی، چې په اصل کې د فیروز شاه تخلق د ښکار ځای و. ست پلي ته نږدې د کړکۍ جومات دی په پخوانو زمانو کې دلته د کړکۍ په نامه یو کلی و، چې نن هم په یوه صورت موجود دی.

په دې اساس دغه جومات د دغه کلي په نوم مشهور شوی دی دا جومات مربع او څلور ګنبدې لري دریو اړخونو ته یې درې دروازې دي او د قبلې اړخ ته یې کومه دروازه نشته. په دې جومات کې په نهو ځایونو کې نهه برجونه جوړ شوي دي او د هر برج لاندې څلور څلور ستنې لګول شوي دي.

په دې جومات کې ډېرې ستنې هم شته په ۱۸۵۷ز کال کې د انګریزانو په ضد د هند د آزادۍ د لومړۍ جګړې په سلسله کې ډېر خلک په دې جومات کې راټول شوي وو تر ډېرو وختو پورې دلته خلکو به اورونه بلول او پخلي به یې کول.

د فیروز آباد په ښار کې فیروز شاه د مسافرو د استوګنې د پاره یو سل و شل سرایونه ودان کړي وو. دې پاچا ۲۹ کاله پاچاهي وکړه.

د دې ښار جومات او مینار ډېر شهرت درلود فیروز شاه تخلق د اشوکا مینار له کوم ځای څخه راوړو او د فیروز آباد په کلا کې یې ښخ کړو او مینار زرین نوم یې ورباندې کېښود.

په باړه هندو راو کې فیروز شاه تخلق یو زیارت جوړ کړی و، چې په کې د ده د ځوی شهزاده فتح خان قبر دی د دې شهزاده په سینه یوه ډبره پرته ده، چې ورباندې د رسول اکرام (ص) د مبارک قدم نخښه ده دا ډبره د بغداد د خلیفه له خوا سلطان

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیروز شاه ته د سوغات په توګه لیږل شوی و. په دې زیارت کې د هند د نوي شاعر حضرت شیخ محمد ابراهیم ذوق زیارت هم دی.

دلودي پښتنو یادګارونه په ښه صورت کې اوس هم موجود دي د سلطان سکندر لودي مقبره ډېره شانداره ده. ددې مقبرې تر څنګه د لودي کورنۍ نور نامتو کسان هم ښخ دی. دا ځای په نوي ډیلي کې د لودي باغ په نامه یادېږي او ډېر خلک هلته د ګرځېدو لپاره ځي.

شیر شاه سوري د مغل پاچا همایون له خوا چې کومه کلا پېل شوې وه سرته ورسوله دې کلا ته خلک زړه کلا وایي، په دې کلا کې شیر شاه سوري بې ساري ودانۍ جوړې کړي.

له زړې کلا څخه یو میل لرې د عیسی خان سوري کلی دی، چې هلته د عیسی خان سوري زیارت او جومات دی.

د شیر شاه سوري په حکومت کې دده د پاخه تدبیر او عدالت په برکت داسې کارونه سرته ورسول شول، چې په تاریخ کې یې مثال نه موندل کېږي. دده سیاسي شعور او اداري صلاحیت بې ساری دی. دده افغاني خویونه او د انسانیت لوړ خصلتونه د ډېرې ستاینې وړ دي.

هغه د بزګرانو د حالت ښه کولو ته ډېره توجه لرله شیر شاه له بنګاله تر اباسیند پورې لوی سړک وویست.

د سړک په غاړو کې یې هر ځای مسافر خانې جوړې کړې او داسې نور کارونه یې وکړل، چې د غه انسان دوستي او متانت په ښه شان سره ښیي. شیر شاه سوري تر مړینې وروسته د بهار په ساسرام کې خاورو ته وسپارل شو.

له دغو خبرو څخه په واضح ډول جوتېږي، چې د تاریخ په منځنۍ دوره کې دهند او افغانستان تر منځه د ثقافت او د فنونو په ډګر کې ډېرې ژورې او ټېنګې اړیکې وې، چې انګازې یې مونږ په موجوده عصر کې هم اورو.

۲-۵-۸- دهندیانواودپښتنوترمنځ یووالی:

هندیان او پښتانه په ډېرو ډګرونو کې سره یووالی لري. له ډېرو پېړیو راهیسې د دوی ترمنځه سیاسي، اجتماعي او کلتوري اړیکې روانې پاتې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه ملتونه د ایمانداری، ملي غرور، مساواتو، د وطن د مینې، دفاع او ساد ګۍ په شان صفتونو باندې ویاړي. استقامت او ملي استقلال د دواړو قومونو لوی میراث دی دواړه اجتماعي عنعناتو، دودونو او مقرراتو ته ډېر ارزښت ورکوي.

په ځانګړې ډول د شمالي هند د خلکو او د پښتنو ترمنځه په احساساتي او روحاني سویه ډېر نږدې والی ښکاره کېږي. په دې ګډون کې هغه ټول شیان پراته دي، چې د دوی د فرهنګي عظمت او ملي روایاتو اساس ګڼل کېږي.

که د ژبو اړخ واخلو نو ګورو به، چې هندي او پښتو ژبې د یوه او بل سره څومره ورته والی لري او څومره یو شان لغتونه او متلونه لري. پښتو د پښتنو د ملي ژبې نوم دی او د دوی د وطن نوم دی پښتونخوا یا پښتونستان. د هندیانو ملي ژبه هندي ده او د دوی ملک دی هندوستان د دواړو قومونو خلک تور ویښته او غنمي رنګ لري او د هغو له سترګو څخه د شجاعت، زړورتیا، ملي برم او د سخا رڼا ځلېږي. که څه هم د نورو قومیتونو عناصر د پښتنو او هندیانو سره ګډ شوي دي، لکه څنګه چې له ژوندیو او محرکو ټولنو سره پېښېږي، بیا هم د دوی په قامي روح او سیاسي افکارو کې هېڅ تغیر نه دی راغلی دا د دغو دواړو قومونو د استقلال او روحي استحکام مستقله نښه ده.

هندیان او پښتانه دواړه د عزت، شرف او شخصي حریت اعلي معیار ساتي له ذلت سره هېڅ ته سر نه ټیټوي، لیکن دواړه د خپلو مشرانو ډېر عزت او احترام کوي. د هغوی اطاعت قبلوي او په ډېره عاجزۍ یې امر مني. مشرانو ته خپل حق ادا کوي او له خپلې وظیفې څخه هېڅکله ځان نه ژغوري.

د مهربانۍ او خواخوږۍ په مخ کې خپل ځان قربانوي او د هر شي له لاسه ورکولو ته حاضر وي. د هندیانو او د پښتنو په زړونو کې د ملي غرور احساس کلک او ټېنګ دی، په دوی باندې ملت او وطن له هر شي نه ګران دی دوی د خپل ملي حریت د ساتلو په لاره کې د هېڅ ډول فداکارۍ صرفه نه کوي.

د استقلال د ساتنې د هدف د ترلاسه کولو لپاره دوی سختو او پېچومو لارو څخه تېرېږي. هندیان او پښتانه په خپل ملیت خورا نازان دي. دواړه د هېڅ سلطه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه مني او د حاجت د مخې نيولو لپاره هر وخت مجادلې ته چمتو وي.د پښتنو ملي شاعر خوشحال خان خټک د خپل ملت په نازېدلو ويلي وو.

د افغان په ننګ مې وتړله توره
ننګيالی د زمانې خوشحال خټک يم

هماغه شان يو هندي شاعر ويلي دي:

سب سی پیاری مجھی وطن کې ابرو هی
تلوار میری هاتهو می چلتی هر سو هی
جو بهی اس پر بد نظر ډالی ګا
وه صديو تک اپنی دردو کو پالی ګا

شرافت او غيرت د هنديانو او د پښتنو شيوه ده.

يو افغان شاعر ليکلې دي:

مغرور شو مه په دې چې افغان يمه زه
اګاه نه يمه هېڅ چې نادان يمه زه
د ځانه نه يم خبر، نه له بده حاله
والله خزان وهلی، ګلستان يمه زه

د علامه اقبال دا شعر ډېر ښکلی دی:

هندی هی هم وطن هی هندوستان همارا

د يوه هندي شاعر افکار د ملت له مينې څخه ډک له دې شعر څخه څرګندېږي، چې د يوه پښتون له دې احساساتو سره ورته والی لري.

مجهی خبر هی نه دین اور نه دنیا کی
می تو جیتا هو بس وطن کی لی
میری جان اور ایمان هی اس په نچهاور
ایثار کی ګهونټ پیتا هو بس وطن کی لی

هنديان او پښتانه د عاجزانو، فقيرانو، غريبانو او د حاجتمندانو څارنه کوي. له معيوبانو سره مرسته او مهرباني کوي، د مېلمنو هر کلی کوي. دواړه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ننګ، لوړ همت او ټېنګ عزم ښتنتان دي ،لیکن دوی تکبر نه کوي او عجز له لاسه نه ورکوي د لوړ همت انسان له هر چا سره په ورین تندي غږېږي.

شگفته کرہ لکه لمر تندی هر چاته
چې په تله دې سیا پوش تمام جهان شي

په هندي ژبه کې دا شعر دی:

خنده پشیانی سی هر ایک سی بات کرو
کهلی دل سی مسکراو اور ملاقات کرو

هندیان او پښتانه د هیچا غلامي نه مني دواړه په شخصي سویه د شرافت، نرمۍ او له انسانیت څخه کار اخلي، لیکن هېڅوک خپل ثقافت او ملي برم ضرر رسولو ته نه پرېږدي. په خپل ځان اعتماد لري لیکن که ځېنې غلطی ورڅخه پېښېږي، نو ددې اعتراف کوي.سمد ستي خپله خطا مني، تل د ترقۍ په لیاره پر مخ ځي پر هېچا ظلم نه کوي او د ظالمانو مخه نیسي دواړه ملتونه په مساواتو کې یقین لري، هر انسان ته په درنه سترګه ګوري له خلکو سره عزیزانه سلوک کوي او له بې تکلفۍ څخه کار اخلي.

ما څو ځلې د پښتونخوا مسافرت کړی دی او له بې شمېره پښتنو سره مې کتلي دي.ما تل دا فکر کاوه ،چې هندیان او پښتانه سره یو شان خلک، یو شان افکار، احساسات او عادات لري.

یوازې د ژبې فرق و هندیان هندي او نورې ژبې وایي پښتانه زیاتره پښتو وایي نور د دوی ټول خصلتونه یو شان دي په پښتونخوا کې د ځینو مشکلاتو له کبله یو شمېر زیات پښتانه هند ته مهاجرت کولو ته اړ شول.

ځکه زموږ خوراک یو شان و زمونږ کالي یو شان، پښتني او هندي ښځې یو شان شرم او احیا لري، زمونږ کره وړه یو شان دي، زمونږ افکار او نظریې یو شان دي، زمونږ ماشومان هېڅکله خپل ځانونه بېګانه یعنې نابلده نه ګڼي ټول پښتانه په هندي ټولنه کې د خوښۍ او خپلوی حس کوي ؛پښتانه وایي، چې سلامت اوسې، هندیان او په ځانګړې ډول پنجابیان وایي: «رکهه سائیی دی» پښتانه وایي دا ستاسو خپل کوردی هر کله راشئ هندیان وایي «آپ کا اپنا گهر هی، پهر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرور آیی ګا» پښتانه وایي «خدای دې مل شه» هندیان وایي «ایشور آب کې رکهشا کری» یعنې خدای دې محفوظ ساتي.

په هند او افغانستان کې د انساني وروروليـ حس ډېر زیات لیدل کېږي.په پښتنو کې د جرګې روایت دی په هندیانو کې د پنچایت دستور دی جرګه او پنچایت چې کومې فیصلې کوي، د کلي خلکو ته هغه منظورې وي ټول وګړي د هغو تصمیمونو احترام کوي. دا د جمهوریت یو ځلاند مثال دی هندیان او پښتانه دواړه جمهوریت او انصاف خوښونکي خلک دي. دوی د ژوند تر اخري سلګۍ پورې د خپل وطن دفاع کوي.

هندیان د خپل ټاټوبي هند لپاره ځانونه قربانوي پښتانه د خپل مسکن پښتونخواه لپاره د غازیانو په شان دتورې په تړلو پرله پسې مجادله کوي دواړو ته خپل وطن تر ټولو فضیلتونو لوړ دی دوی د خپل مملکت د ګټې لپاره د هر څه نه تېرېږي.

ددوی دپاره وطن یوه داسې کلمه ده ، چې پرې ځانونه قربانوي د دفاع په لیاره کې په سرومال لوبې کول د هندیانو او د پښتنو فطرت دی.

زلمي ولاړ تورې تر ملا دي

غزا له ځي پر خپل وطن سرورکوینه

جانان مې سر په وطن کېښود

۲-۵-۹- دفخرافغان خان عبدالغفارخان په یاداوویاړکې :

کله چې پادشاه خان خان عبد الغفارخان په ۱۸۹۰م کال کې له پېښور سره نږدې داتمانزوپه اشنغرکلي کې زوکړه وکړه ،چاته نه وه معلومه،چې دغه هلک به یوه ورځ په نړۍ کې دانساني آزادۍ او دپښتني برم په آسمان کې دیوه ستوري په حیث وځلېږي.هغه خپل ټول ژوند دخلکو دخدمت او ښېګړې لپاره وقف کړ.هغه دهند دنیمې وچې د سرنوشت په بدلولو کې داسې برخه لرله،چې تراوسه پورې په میلیونونو خلک دهغوی یاد ته خپل سرونه ټیټوي اودیوه لوی رهبراوزعیم په حیث دهغوی احترام کوي.زه په یقین سره ویلی شم ،چې څومره ایثاراوقرباني پاچا خان په خپل اوږد ژوند کې وکړه.هغه په ټوله نیمه وچه کې دبل کوم قومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرپه برخه ونه شوه.دانګلیس استعمارچیانوله منګولوڅخه دنیمې وچې دخلکودآزادولولپاره په مبارزه کې فخرافغان نه یوازې میړانه ښکاره کړه، بلکې ټول ملت یې له ژورخوب څخه راویښ اومتحد کړو.پښتنوورته دفخرافغان یا دپاچا خان خطاب ورکړواوهندیان چې تراوسه پورې دسرحدي ګاندهي په نامه یادوي.هغوی دلوړواخلاقوخاوند اوخپلووطنوالوته یې دلوړهمت ،ننګ اوغیرت اواستقلال لارښوونه کوله.هغه نه یوازې په پښتونخوا کې دخدایي خدمتګارانوتحریک شروع کړ،بلکې دهندلـه ملي کانګرس سره یې یوځای کړو.دکوم په نتیجه چې انګریزي استعمارچیان دهند لـه نیمې قارې څخه د خپل ټغررا ټولولوته اړشول.

پاچا خان دهند دنیمې وچې دسیاسي اوروحاني مشرپه توګه ومنل شو.نوموړی دعدم تشدد دعلمبرداپه حیث مشهورشو. دی دسولې اودهم آهنګی مرستیال اودهنددآزادۍ دجنګ سترسالارمهاتماګاندي صمیمي ملګری و.دوی دواړو دیوه اوبل لپاره ډېره مینه اواحترام درلود.هرکله چې دهندملي کانګرس له ګاندهي جي سره په کومه معامله موافقه نه درلوده،نوپاچاخان تل دګاندهي جي په پړه ولاړپاتې شواوورسره یې مکمله مرسته وښودله ،کله چې په ۱۹۳۱م ع کال کې پاچاخان ته دکانګرس دګوند دریاست دقبلولوپیشنهاد وشو.نوهغه دده په وینا دهغه لـه منلوڅخه انکاروکړ،چې هغه یوازې دخلکوخدمتګاردی اوورته ددې عهدې ضرورت نشته ،لیکن هغه دیوې اوږدې مودې لپاره دکانګرس دکارکوونکې کمیټې دغړي په توګه په کارکې بوخت پاتې شو .دګاندهي جي اوپاچا خان ترمنځه اخلاص اودزړه درنښت دومره زیات و ،چې هغوی دواړودوطن دآزادۍ په مجادله کې اوږه په اوږه دامپراتوریانوله وحشت سره ډک فعالیتونه په ځان زغمل.

خان عبدالغفارخان صاحب دهند دنیمې وچې دویش په باب دمسلم لیګ دغوښتنې سخت مخالفت کاوه.کله چې دکانګرس ګوند دویش پلان ومنلونوپاچا خان ورته وویل ،چې تاسوموږلیوانوته اچولي یو ،هغوی لـه شروع څخه ترآخره پورې دیوه متحد اوسیکولرهند ارزولرله.همدغه مقصد دپوره کولولپاره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای خدمتګارانو تحریک منځ له راوستی واوورته یې ویلي وو ،چې زه ورته یوه داسې وسله ورکوونکی یم ،چې پولیسان او عسکران به ددې په ضد دریدلی نشي.دادرسول اکرم وسله ده ،چې تا سوورسره بلد نه یی.هغه وسله دتحمل اودصداقت ده.دنړۍ هیڅ قوت ددې په ضد نشي دریدلی.

په دې تحریک کې دیو لکونه زیات ځوانان شامل شول اوهغوی په سرږ سینه دانګریزانو ترکنترول لاندې دقوا وو ظلمونه وزغمل.دخدایي خدمتګارانو له خوا داعتصابونو په نیولو اودعدم تشدد په اساس دناوړه فعالیتونولاس ته راوتل.دپاچاخان مشر وروړډاکټرخان صاحب ددغه تحریک سیاسي مشري کوله ،لیکن دمسلم لیګ دمشرښاغلي محمد علي جناح له خوا دده حکومت ړنګ کړی شو.

د۱۹۳۰ م ع کال داپریل په درویشمه نیټه پاچا خان دمالګې دسیته اګره په علت داحتجاجونو په دوران کې دپولیسو له خوا ونیول شو.دخدایي خدمتګارانویوه ډله دپیښور په قصه خوانۍ بازار کې راټوله پدل .انګریزانو خپلو عسکروته امروکړ،چې په راټول شویو خلکوباندې دماشین ګڼو په واسطه ګولۍ وچلوي.په هغه ساحه کې دوه نیم سوه بې وسلې مظاهره کوونکي کسان له ډېرې بې رحمۍ څخه په ګولیوو ویشتل شول.خدایي خدمتګارانو چې دپاچاخان له خوا دعدم تشدد په اصولوروزل شوي وو ،بې له تشدد دعکس العمل هغه بې انصافي وزغمله.

پاچاخان په پښتنو باندې غږوکړ،چې ستا سو کوربربادۍ ته ولیدلی دی.ودریږئ اودا یاد وساتی ،چې تاسو له کوم نسل سره اړیکې لرئ ،کله چې دکانګرس دګوند له خوا دهند دنیمې وچې دویش دمنع کولو دپیشنهادونوله منلو څخه یې انکاروکړ،نو پاچاخان اودهغوی پیروان دپاکستان اوهند دواړو څخه خوابدي شول.لیکن کله چې له پاکستان سره شاملیدو په باب دریفرېنډم اعلان وشو ،نو پاچا خان دهندملي کانګرس دواړو دریفرېنډم بیکاټ وکړ.په دې علت په ۱۹۴۷ ع کال کې دخیبرپښتونخوا له پاکستان سره شاملیدنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېرلږ اکثریـت پــه اســاس ممکنــه شــوه.په دې ریفرېنــډم کــې یــوازې ۵۰،۱ فیصد خلکو دراېو په ورکولو کې برخه واخېسته.

خـان عبـد الغفار خان صـاحب د ۱۹۴۸ ع کـال د فبـرورۍ پـه درویشـمه نیټـه د پاکسـتان د نـوي مملکت دوفـاداری لوړه وکړه ،ځکـه چې هغـه وخت د پاکسـتان د اساسي قـانون د جوړلو د اسمبلۍ اجلاس کیده.د هماغـه کـال د مۍ پـه اتمـه نیټـه پاچاخان لومړی قـامي مخالفت ګوند جوړکړ،چې نوم یې د پاکسـتان آزاد ګوند کېښودل شو.هغه د غیرفرقه دارانه فلسفې د خپلولو تصمیم ونیولو.

لـیکن د پاکسـتان د حکومـت لـه خـوا پـه فخر افغـان بانـدې هماغـه شـان شـک اوبـدګمانۍ دوام درلـوده اود غـه عظیم مشـر د ۱۹۴۲ م څخـه تـر ۱۹۵۴ م پـورې پـه کـورکې بند وسـاتلی شو.له بند څخه په خلاصیدو هغه په اساسي قـانون سازه اسـمبلۍ کـې بیـا وینـا وکړه،پـه دې وینـا کــې پــه بـابړه کــې د هغــه د مرستیالانو دوږلو غندنه شوه.

پاچاخـان د لویـدیځ پاکسـتان دیـوه یونټ د جوړلو د مخالفت لـه کبله څوځلې و نیول شو.د هغه دورورډاکټرخان صاحب لـه قتل څخه وروسته د حکومت له خوا سرحدي ګاندهي ته دیوه وزیرپه حیث په حکومت کې د شاملیدو پیشکش وکړی شو ،لیکن هغه ونه منلو .نومړی تر ۱۹۵۷ م پورې په بندي خانه کې و اوپه بل کـال کې بیـا ونیـول شو.لیکن په ۱۹۲۴م کې دی دومره ناروغـه شو ،چې حکومت یې خوشې کولو ته اړشو.

د خپلو ناروغیو په باب پاچاخان پـه خپـل پیغـام کې وویـل:«زه چې کله د عـلاج لپاره لـه ملک نـه بهرتلم نو هغـه وخت د پاکسـتان د جوړیدو اتلس کالـه تیرشوي وواوپـه دې اتلسو کالو کې مـا پـنځلس کالـه پـه جیـل کې تیرکړي وواوپاتې درې کالـه پـه نظربندۍ کې.زه لـه کـوره د عـلاج لپاره نشـوم وتلی.د قـام اوولس خدمت خولویه خبره وه ،زه یو خدایي خدمتګاریم اوله خپل خدای سره مې دا وعده کړې ده ،چې د هغه د مخلوق خدمت به کوم اوترمرګه به یې کوم.نوچې کله زما عـلاج مکمل شونوما ځان سره فکروکړو ،چې پـه پاکسـتان کې خومالـه څوک د خدمت موقع نه راکوي نو دامې بهتره وګڼله ،چې زه افغانستان ته لاړشم ولې ،چې هغه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ ورونه دي او دا باقي عمر مې له هغو ورونو سره تېر کړم نو ځکه تا سو ته معلومه ده، چې ما د غه ۸ کاله هلته د افغانستان د اولس سره په خدمت کې تېر کړل او دا سې علاقه او کلي مې پرې نښود، چې ما هلته د وروروله او قامولۍ پیغام د هغوی غوږونو ته نه وي رسولی.

کله چې پاچا خان په سپتمبر ۱۹۲۴م کې د پاکستان له بندي څخه خلاص شو .نو هغه د خپل علاج لپاره بریتانیا ته لاړ ،لیکن دوه میاشتې وروسته بیرته کابل ته راورسېدو. هلته د ډېرو افغانانو له خوا یې تود هرکلی وشو. د پښتو د غه ستر زعیم تر۸ کالو پورې په افغانستان کې هستوګنه لرله چیرته چې د د غه د رانه هېواد له خلکو سره یې مناسبات نور هم نږدې او پراخ شول.

پاچا خان صاحب په دسمبر ۱۹۷۲ م کې بیا پاکستان ته لاړ، چېرته چې خیبرپښتونخوا او بلوچستان کې د نیشنل عوامي ګوند ایالتي حکومتونه جوړ شوي وو. هغه ۱۹۷۳ م ع کال په نوامبر میاشت کې د صدر اعظم ذوالفقار علي بهټو د حکومت له خوا ونیول شو او فخر افغان ورته تر ټولو نه ناوړې حکومت په توګه بیان شو. بادشاه خان په ۱۹۸۵ م کې د هند د ملي کانګرس د سلمې کالیزې په نمانځلو کې د ګډون لپاره هند ته تشریف یوووړل او بیا یې په ۱۹۸۷م کې د هند تر ټولو نه لوی اعزاز بهارت رتن په ورکېدو سره وویاړل شول. خلکو د سرحدي ګاندهي د امسافرت دیوه جشن په توګه ونمانځلو.

په ۱۹۸۸م کال کې کله چې د هند او پاکستان د نیمې قارې او د افغانستان د عوامو تر ټولو نه زیات درانه او پیاوړي مشر له دې فاني د نیا څخه رخصت شو ،نو هغه وخت په پېښور کې په کور کې بندي و. د دوی په رضا دی د ختیځ افغانستان په جلال آباد کې ښخ کړی شو او د ده هدیره زمونږ ټولو لپاره د زیارت ځای ګرځېدلی و. د فقید ستر مشر د اعقیده وه، چې د افغانستان په خاوره کې د هغوی د تدفین له کبله د خیبر د دواړو خواوو پښتانه به کم تر کمه په احساساتي او روحي ډول یو شي او د هغوی لرغونی تهذیب به په راتلونکي کې د لمر په شان په ټوله نړۍ باندې وځلیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هند کې د پاچاخان په باب یو شمېر کتابونه چاپ شوي دي، چې په کې د نیمې وچې له استعمار څخه د آزادۍ د سترمشر د برخې ویاړنه هم شوې ده. په دغو کتابونو کې د ښاغلي ایک ناتهه الیمورن، راجموهن ګاندهي، چې د مهاتما ګاندهي لمسی دی، پیاري لال ډي جي تندوګر او د نهرو یادګاري موزیم او کتابتون له خوا چاپ شوې نسخې ډېرې مقبولې دي. لکه څنګه چې هرچاته معلومه ده د مهاتما ګاندهي او د سرحدي ګاندهي خان عبدالغفار خان صاحب ترمنځه ډېر نږدې والی او د یوه او بل لپاره ډېر احترام و.

په ۱۹۳۸ م ع کال کې پاچاخان مهاتما ګاندهي له ځان سره د اتمانزو په خپل کلي او د ایالت نورو ځایونو ته هم بوتلو. څلور ورځې په کلي کې له تېرېدو څخه وروسته دوی پېښور او نوښهره ته لاړل. هلته د اتمانزو او د پېښور په شان ګاندهي جي د خدای خدمتګارانو له سالارانو سره یوه غونډه وکړه. سالارانو ورته په یوه تحریري استقبالیه بیان کې وویل: چې مونږ ستاسو څخه متشکریو، چې تاسو مونږ ته د عدم تشدد یوه داسې وسله راکړې ده، چې له پولادو څخه د جوړ شوو وسلو په نسبت زیاته اغیزه ناکه ده. هغوی مهاتما ته یقین ورکړو، چې په عدم تشدد کې زمونږ اعتقاد مستقل او بې له شرطه دی او مونږ به تل په دې ټینګ ولاړ پاتې کیږو. ګاندهي جي ورته مبارکي وویله او ورته یې توصیه وکړه، چې که هغوی په دې عمل عقیده وکړي نو هغوی به یو نوی تاریخ جوړ کړي.

ګاندهي جي د خدای خدمتګارانو د نظم او نسق ډېره ستاینه وکړه ویې ویل: چې «ما په خپل ژوند کې داسې خاموشه او منظمې جلسې ډېرې کمې لیدلې دي.» د فخر افغان په خپلو تورو کې د ګاندهي جي دا امید پیدا شو، چې د دې د رنو او تورزنو پښتنو په ذریعه د خپل ژوندون مقصد حاصل کړي او لکه وایي: «زما دعا ده، چې پښتانه دې نه یوازې دا چې هندوستان ته آزادي وګټي بلکې د دغه آزادۍ په برکت ټولې دنیا ته د عدم تشدد دازرین اصول ورمعرفي کړي.» یو څو خدایي خدمتګارانو ګاندهي جي ته وویل: مونږ منو، چې مونږ خپګان په یوه پوره ډول له خپلو زړونو څخه لرې کولای نه شو. په پوره توان لګولو هڅه به کوو، چې داسې ناتواني لرې کړو. ګاندهي جي په دې وینا خوشحاله شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاندهي جي او فخر افغان خان عبد الغفار خان دیوه او بل په ملګرتیا د صوبه سرحد د ډېرو نورو ځایونو مسافرت هم وکړ او د بېلو بېلو رایو لرونکو شخصیتونو او له نورو خلکو سره د افکارو تبادله وکړه. هر ځای ته چې دوی لاړو. د هغوی هر کلی وشو او په خصوصي ډول ګاندهي جي د پښتنو په خیالاتو پوه شو او ورته یې وویل چې هغوی ته په کار دي ، چې د خپل ملک خدمت ته ملا وتړي.

فقید ښاغلی علي صادق علي د کانګرس یو لوی مشر او د هند له آزادۍ څخه وروسته د مهاراشترا او د تامل ناډو د ایالتونو والي و ، د پاچا خان د بې ساري خصوصیتونو په باب د لیکلو په ضمن کې ویلي دي ، چې سرحدي ګاندهي د هند د نیمې قارې د انګلیسانو له جنګ څخه د آزادو لود خپلو هڅو په وخت د خلکو په عمومي ویښتیا کې اغېزه ناکه برخه درلوده. د هغوی تر مشرتابه لاندې خدایي خدمتګارانو ډېرزړه ورکارونه وکړل. محترم پاچا خان یو سپېڅلی مسلمان و او ګاندهي جي یو نیک هندو و. لیکن د دغو دواړو مشرانو افکار او نظریې یو شان وې ، چې مقصد یې د ټولې نیمې وچې د خلکو د اخلاقو او له وطن سره د مینې د احساساتو ټینګول وو. د پاچا خان خپل ساده ژوند شجاعت ، نه ویرېدنه ، له شان و شوکت څخه پرهیز ، له کړاو نو څخه د تیرید و چمتو والی د اسې صفتونه وو ، چې هغوی په اسانۍ سره خپلو وګړو ته د جدوجهد الهام ورکولی شو. پاچا خان چې خپل ځان لپاره کومه سمه او ټینګه لار غوره کړه هغوی کولی شول ، چې په هغه د خپلو خلکو د انساني ورورولۍ ، مساواتو ، زغم ، رښتیا او عدم تشدد خویونه لا هم ټینګ کړي.

ښاغلي خورشید عالم خان چې د هند د خارجه وزارت مملکتي وزیر او بیا د کرناټک د ایالت والي و. د پیاوړي مشر خان عبد الغفار خان په ویاړ کې لیکلي دي ، چې هغه د خلافت د غورځنګ په دوران کې د لومړي ځل لپاره له مهاتما ګاندهي سره په تماس کې شوی و. هغوی تر ډېره حده پورې د مولانا ابو الکلام آزاد ، علي ورونو او د حکیم اجمل خان ګوندي مشرانو سره ورنږدې شول ، چې د هغوی ټولو معزز قامي مشران وو. د پاچا خان د ناراحته اجتماعي او سیاسي جدیت له کبله مقامات و د رېدل. وربانـدې محاکمه وشوه او هغوی د ۱۹۲۱م کال د سپتمبر په

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ولسمه نیتهه د دریو کالو تر با مشقت جزا لاندې بندي کړی شو. کله چې په ۱۹۹۲م ع کال کې د خدایي خدمتګارانو په غورځنګ پیل وکړنو هغه خپل ځان د الله پاک د خدمتګارانو په حیث وګاڼه. هغه به تربګنی ختمې کړي ، خپلو ماشومانو ته به تعلیم ورکړي ، خپلو ښځو ته د مهربانۍ په سترګه ګوري، دواده مصرف به کم کړي. د ظالمانو په ضد به مجادله وکړي او په مکمل ډول د عدم تشدد لاره اختیار کړي. پاچاخان د پښتنو په زړونو کې د داسې تعمیري پروګرامونو د تعقیبولو جذبه راپیدکړه ، چې په واسطه یې خپل اقتصادي ، ټولنیز او علمي حالات ښه کړی شي.

ښاغلي خورشید عالم خان لیکلي دي، چې پاچاخان یو پاک دیني انسان و او له دې سره سره هغه یو پوه معقول او باسیرته مشرهم و. هغه ډېر رحم دلـه ، زړه ور، تخیلي او نجیب شخصیت درلوده او له دې کبله هغه نه یوازې د فخر افغان بلکې د فخر هند د بللو مستحق هم دی. مونږ ته لازمه ده ، چې د پاچاخان د افکارو ، عملونو او د اجتماعي ،اقتصادي فلسفې مطالعه وکړو او له هر ډول جګړو او مخالفتونو څخه غاړه وغړوو.

میرمن سعیده سید بن حمید لیکلي دي ، چې کله خان عبدالغفارخان صاحب زوکړه کړې وه ، نو پښتنو له هغې څخه مخکې له انګریزانو سره په مجادله کې پنځوس کاله تېرکړي وو. پاچاخان د یوې نامتوکورنۍ فرزند و ، چې دوه هدفونه یې درلودل. یو د خپلو خلکو ترمنځه د یووالي او بل له انګریزانو څخه د خلاصون. سربېره پردې د خپلو هڅوله امله برتانیوانو ونشول کولی ، چې پښتانه ترخپل لاس لاندې راولي او یا هغوی د ډېورنډ د کرښې په ختیځو او سویلي برخو کې مستقیما ترخپل کنترول لاندې راولي.

د خان عبدالغفارخان صاحب له انګریزانو سره مجادله وه او د کومې په واسطه چې هغه خپله سلطه قایمه کړې وه. قبایل وو. هغه وخت په ډېرې ناآوازۍ کې ژوند کاوه. د هغه کرهنیز تولیدات ډېر کم وو او تجارت یې د صفر برابرو. پښتنو نشول کولی ، چې د هند د ملي کانګرس په شان خپل کوم سیاسي ګوند وچلوي. ښاغلي عبدالغفارخان صاحب په یوه ملوک الطوایفي کلتورکې له خدایي خدمتګارانو څخه له انګریزانو څخه د آزادۍ د ترلاسه کولو او د خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو دا وچتو لو لپاره د عدم تشدد عقیده خپله کړه.پاچاخان وویل:دیوه مسلمان یا د پښتون لپاره په عدم تشدد باندې اعتقاد کول بیخي د حیرانۍ خبره نه ده.د فخر افغان په خپل ځان کنترول او له ځانه د تېروید و لاره غوره کړه، چې د خپلو خلکو د ښه والي او ښېګړې موقعې را پیدا کړي.

د فخر افغان فرزند خان عبدالولي خان صاحب د خپل ګران پلار په باب د لیکلو په ترڅ کې د هغه د لومړي ځل د ګرفتارۍ کیسه دا سې بیان کړې ده:د لومړي لوی جنګ په ختمیدو د انګریزانو حکومت د هند په مرکزي قانون سازه اسمبلۍ کې د رولټ د قوانینو مسوده وړاندې کړه.هندې قام پرستانو دغې مسودې د ملک د جارایستلو په حیث هڅې وګڼلې ،ځکه چې انګریزانو ژمنه کړې وه، چې د جنګ پای ته رسیدو څخه وروسته به هېواد ته یو رقم خود مختاري ورکړی شي.په ټول هند کې احتجاجي جلسې وشوې.یوه جلسه د پاچاخان په کورنۍ کلي اتمانزو کې وشوه ،کوم صدارت چې پاچا خان په خپله وکړو.نو موړی و نیول شو او هتکړۍ پرې ولګولی شوې. نو موړی له چارسده څخه تر پېښوره پورې ۱۲ میله پلې تلو ته اړ کړی شو، کله چې د هغه له لاسو نو څخه وینې څڅېدلې.کله چې د خلافت غورځنګ شروع شو ،نو دهغه په اجلاس کې افغانستان ته د هجرت غږ وشو.پاچاخان افغانستان ته په راتلو د غازي امان الله خان سره وکتل چاچې له برتانیې سره په جنګیدو هغه استعماري قدرت ته له افغانستان سره دیوې لوزنامې کولو ته اړکړی شوی و.افغانستان دیوه آزاد او خپلواک هېواد په څېر د منل شوا و دې نو رو هېوادو سره ډیپلوماتیکي مناسباتو د قایمولو حق درلود.

پاچا خان لیوا له و، چې پښتانه دې تربګنۍ او دښمنۍ پرېږدي او خپل اختلاف د ټوپک په ځای د خبرو اترو او د وروروليۍ او د مینې له لیارې حل کړي.له دې څخه پرته دوی د آزادۍ اسلامیه سکول (ښوونځی) د بنسټ تیږه هم کېښوده له او د وخت په تېرېدو سره نور مکتبونه هم له دې سکول سره شامل شول.متعلمین به تشویقیدل ،چې هغوی دې د حضرت رسول الله د ژوند او تعلیماتو ښوونه هم تر لاسه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګریزانو به زیړزیړ کتل ،چې ځلمی پاچاخان څنګه د پښتنو په ژوند کې اصلاح ګاني کوي ،دزړودردونو رسمونو یاد کموي،دوطنو والو په ژوند کې سادګي راپیدا کوي اوورې ورې دښمنۍ له منځه وړي.

د پښتنو ځلمي مشرد اسلامي مکتبونو په واسطه دیوې روغې ،خوشحاله اوسرې غونډۍ ټولنې د تاسیس آرزو هم لرله.انګریزان په دغه مهمه اوحساسه سیمه کې په دغو بدلونونو ډېر شکمن اوخپه شول.هغوی دا سیمه له افغانستان څخه جلا کړې وه اودلته دغه سړي ترافغانستان له بادشاه سره دملګرتیا اړیکې ټینګې کړې ،هغه بادشاه چې دبریتانوي معیارونو دهغې لوی دښمن شوروي اتحاد سره ډیپلوماتیکي مناسبات قایم کړي وو.یوې خوا انګریزانو هڅې کولې ،چې دکتابونو په لیکلو دافغانانو اوپښتنو په منځ کې نسلي بې اتفاقي راپیدا کړي اوله بلې خوا دغه ځلمی لګیاو ،چې دټولو پښتنو دیووالي تلقین کوي اووایي،چې دا ملت هیڅکله سره جلا کیدای نشي.انګلیسان د بېلوبېلو قبایلو لپاره دبیلوبیلو ایجنسو په قایمولو دهغو په منځ کې دبې اتفاقۍ په راپیدا کولو کې بوخت وو اوله دې برعکس دوی دیوې ونې دتنې په شان دي اوبېلې بېلې قبیلې دوه ښاښونه دي.له دې کبله انګریزان افغانستان په سیاسي ډول دویشلو په خپله ناوړه لوبه کې په اداري سویه هم پاتې شول.

ښایي چې دفخرافغان مخې ته ترټولو نه لویه مسأله دپښتني ټولنې دغه قند مزاجي وه،چې هغوی په ډېرې وړوکې پاړوني هم ټوپک په لاس کې ونیو ،پاچاخان خلک دیوه اوبل لپاره احترام ،انساني خواخوږي اوپه ځانګړې ډول دعدم تشدد په مقدس اسلامي اصولوپوه کړل اوددې په نتیجه کې په پښتني ټولنه کې ډېرتغییرراغی اوپه خلکو کې له پیړیوراهسې د روانو دښمنیو د پرېښودلو تمایل وغوړېدل،ځکه چې انګریزانو دغه وضیعت نشوزغملی ،هغوی پاچاخان بندي کړواودریو کالولپاره یې دتوروتنبو په شا واچاوه ،چېرته چې دهغه ځان په عذاب کې و.

پاچاخان په بندي خانه کې حس کړل،چې پښتنو ته دیوې ورځپاڼې اویا دجریدې ضرورت دی.له همدې کبله دوی دپښتون نومې جریدې آغازوکړ،ویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي چې غازي امان الله خان هم په دې ګام ډېر خوشحاله شو. کله چې پاچاخان بنګال ته لاړ نو انګریزانو هغه ونیولو او د عیسویانو یوې غونډې ته دوینا کولو په الزام د دوو کالو لپاره په جیل کې واچول شو.

د ۱۹۳۵ م کال کې په سرحدي صوبه کې انتخابات وشول په کومه کې چې خدایي خدمتګارانو لوی بریالیتوب خپل لاس ته راوړ. هغه نوابانو، خانانو، خطاب لرونکو جاګیردارانو او نورو ته ماتې ورکړه. انګلیسانو صاحبزاده عبدالقیوم د وزیر اعظم په چوکۍ کېښناوه، لیکن کله چې کانګرس د حکومت واګې په خپل لاس کې د نیولو تصمیم ونیولو. د صاحبزاده د وزارت په ضد د عدم تشدد قرارداد تصویب وشو او ډاکټر خان صاحب د وزیر اعظم عهده سنبال کړه. له انتخاباتو څخه وروسته فخر افغان خان عبدالغفار خان صاحب ته صوبه سرحد ته د راتللو اجازه ورکړی شوه. بریتانوي مقاماتو الزام ولګاوه، چې یوازې د پاچاخان صاحب د موجودیت له کبله د صاحبزاده وزارت ماتې وخوړله، کله چې پاکستان منځ ته راغی نو ګورنر جنرال ښاغلی محمد علي جناح د ډاکټر خان صاحب وزارت ړنګ کړ او د هغه په ځای د مسلم لیګ حکومت وټاکل شو. د غه خبره بیخي له نظره وغورځولی شوه، چې ډاکټر خان صاحب ته په ایالتي اسمبلۍ کې د ۳۳ غړو مرسته وه او د مسلم لیګ یوازې ۱۷ غړي وو. بادشاه خان او د دوی ډېر همکاران ونیول شول اوبیا په چارسده کې د بابړه پېښه وشوه په کومه کې چې ۲۰۰ تنه په بې رحمۍ سره په ګولیوو ویشتل شول. بادشاه خان صیب بې له کوم عدالت له محاکمې څخه د شپږو کالو تراوږدې مودې پورې په بندي خانه کې وساتل شو او هغه ډېر و سختو او کړاونو ښکار شو.

د تاریخ له پلوه به دا خبره هیڅکله نشي هېره، چې د پاچا خان غوندې یو سپېڅلی مسلمان، د پاک زړه انسان، ریښتوني وطن پالونکی او د الله پاک نیک بنده د خپل ملک د سیاستمدارانو له لاسه دومره ظلمونه او ستمونه په ځان باندې زغملو ته اړشي. دا د خواشینۍ خبره ده، چې د هند او پاکستان په نیمه وچه، په قبایلي سیمو او دګران هېواد افغانستان په ځینو سیمو کې او س هم د تشدد او ترهګرۍ پېښې دوینو د تویولو فعالیتونه دې بند شي او په دې ټوله سیمه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

امن او سوله په ځای کړی شي او په دې ساحه کې میشته ټول وګړي په امنیت او خوشحالۍ کې ژوند وکړی شي.دا سې دعا ګانې به د پاچاخان پاک روح ته تسکین ورکړي او زما بله دعا دا وه ،چې د الله پاک دې رحم وکړي، چې د هند او افغانستان اولسونه دې د تل لپاره په نړۍ کې د ورونو په شان و اوسیږي.دیوه او بل لپاره په خواخوږۍ ژوند وکړي او په هرډګر کې په سیاسي ،اقتصادي، کلتوري، معاشرتي ،تعلیمي او احساساتي ډول سره نورزیات نږدې شي ،چې په اوسني او په راتلونکي زمان کې هم د دوو ملګرو هېوادونو په شان وګڼل شي.

۲-۵-۱۰- دهند دفن اوکلتورپه ارتقا کې دپښتنوبرخه :

د هندیانو او پښتنو ترمنځ د فن او کلتور په ډګر کې نږدې مناسبات د تواریخ یوه روښانه پاڼه ده پښتنو دهندي ژوند په هره برخه کې لوی رول لوبولی دی، چې نښې نښانې یې تر اوسه پورې موجودې دي او د هغو وختونو یاد تازه کوي، کله چې د دغو دوو لویو قومونو ترمنځه مثبته همکاري په محرک ډول روانه وه.

آریانا د افغانستان بل نوم دی او په هغه خاوره زمونږ ګډ کلتور بنسټ کېښودل شو. ریګ وېدا د انسان تر ټولو نه پخوانۍ اثر دی او دا لوی کتاب یوازې د هند او افغانستان میراث نه دی ،بلکې ټوله نړۍ پرې ویاړي د هغو ورځو ګندهارا – عصري افغانستان د هغو اریاو وطن و چا چې له هندیانو سره ګډ اعتماد کړی ،اداري او ګډ عنعنات یې درلودل.

کله چې لوی (بودا) خپل پیغام نړۍ ته ورکړو هغه د هندیانو او د هغه وخت پښتنو لپاره د مساوي تسکین باعث وګرځېد اوس هم د افغانستان په بېلا بېلو برخو کې د هغې زمانې بې شمېره زاړه آثار موندل کېږي په دنیا کې د بوډا تر ټولو نه جګه مجسمه په بامیانو کې ده په بګرامو کې د ډبرو او د فیل په غاښونو ښکاري اوس هم د هند او پښتونخوا د ګډ میراث یو په زړه پورې مثال دی. د تواریخ په اوږدو کې د پښتنو او د هندیانو ګډ سرنوشت د یادونې وړ خبره ده. د سکندر اعظم د راتګ له کبله یوناني کلتور د افغانستان له لیارې هند ته رسېدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

و د باختري پاچاهانو د وخت د بلخ ښار ذکر په سنسکريت کې د باهلک په توګه راځي.

دافغانستان او دهند په ژوند کې ډېر داسې شيان چې اوس عادي ګڼل کېږي، له قديم يونان څخه د مسافرو، فيلسوفانو، ليکوالانو او د مفکرينو په واسطه په دغه سيمه کې رسيدلي وو. دکالي او د قلم په لغتونو مونږ ټول پوهېږو، ځکه چې دا د افغاني او د هندي ژبو برخه ګرځېدلي ده. هر څوک چې د ښېلا ښلو آريايي ژبو دجوړښت مطالعه کول غواړي، هغه ته لازمه ده، چې په افغانستان او په شمالي هند کې د هغو د مروجو ښو له يو او بل سره مقايسه وکړي په دې ډګر کې هم مونږ د پېړيو پېړيو راهيسې د ګډ کلتور او ميراث ثبوت ګورو.

يوه عظيم شخصيت جمال الدين افغاني د اسيا او د افريقا قارو ته يو نوی فکر او فلسفه وښله د هغې په برکت د لويديځ د غلبې نښې نښانې له ختيځې نړۍ څخه لګيا دي. په نولسمه پېړۍ کې د آزادۍ لپاره د پښتنو الې ګولې د اسيا د خلکو لپاره د يوه روښانه مثال په توګه ثابتې شوې. هغوی به په داسې حال کې د ژوند ديموکراتيکي ښې ساتلې، له کومو سره چې داروپا د سياست زده کونکي بلد نه وو. په جرګو کې او د سرو د آزادۍ په مفکوره کې او د قبايلو په ژوند کې همدا ديموکراسۍ تخم په ښه توګه ساتل شوي دي. په ټوله نولسمه پېړۍ کې د پښتنو د آزادۍ مبارزې د اسيايي هېوادونو د ولسونو لپاره دتشويق او د الهام باعث ګرځېدلی.

له لومړي لوی جنګ څخه وروسته افغانستان بيا د يوې آزادې هستۍ په توګه په خپلو حقوقو ټېنګار وکړ په هغه وخت کې هندي خلک هم د غلامۍ له خوب څخه د آزادۍ رڼا ته راويښ شول هند په يو څو کالو کې د آزادۍ ناوې وګټله اوس موږ د يوې نوې ټولنې په حيث په يوه نوي اجتماعي نظام کې له پاتې نړۍ سره يو ځای پر مخ ولاړ يو. اوس هر څوک د مساواتو په اساس د خپل سرنوشت د ټاکلو په کار کې بوخت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندي کلتور له پښتونخواه څخه د صوفي بزرګانو او زلميانو په راتګ ډېر بډای شو د چشتيه صُوفي سلسلې باني غريب نواز حضرت خواجه معين الدين د افغانستان يو سوغات دی، چې په هند کې يې د يوه نوي روحاني ژوند اغاز وکړ.

ددې هېواد په زړګونو او لکونو خلک د هغوی د نېک ژوند او تعليم تر اغېزې لاندې راغلل لا تر اوسه پورې بې شمېره وګړي بېله د مذهب او دين امتياز په اجمېر شريف کې د هغوی مزار ته زيارت کوي او د خپلو آرزوګانو د پوره کولو لپاره دعاګانې ورته کوي هماغه شان بابا شيخ فريد الدين ګنج شکر هند ته د پښتونخوا تحفه ده هغوی هم د صوفيانو له چشتيه سلسلې سره اړه لري. هغوی د خواجه قطب الدين بختيار کاکي مريد او د حضرت نظام الدين اوليا مرشد و، چې په ټوله نړۍ کې يې ډېر شهرت ترلاسه کړ و د بابا شيخ فريد دومره لوی او پاک شخصيت و، چې کلام يې د سکهانو په مقدس کتاب سری ګورو ګرنتهـ صاحب کې هم ثبت دی او د ټولې نړۍ سکهان په ډېر احترام د هغه عبادت کوي.

له دغو صُوفي زعيمانو څخه پرته ډېر نور لوی او پاک شخصيتونه له پښتونخوا څخه هند ته راغلل او د پوه ګډ کلتور په ارتقا کې يې ونډه ورکوله.

پښتنو په هند کې د ودانيو په جوړلو ډېرې مظاهرې کولې سلطان محمد غوري په ډيلي کې قوت الاسلام نومي جومات جوړ کړ. دده جرنيل قطب الدين د قطب مينار په ودانی پېل وکړو دا دواړه آثار تراوسه پورې موجود دي او د نړۍ له بېلا بېلو هېوادونو څخه د تورستانو د دلچسپۍ مرکزونه دي.

د قطب مينار د جوړولو کار شمس الدين الشمس پای ته رسولی و د الشمس په دوره کې د حوض خاص او حوض شمسي څخه ګرد چاپېره لوی لوی باغونه او د سيل د پاره داسې ښه د تفريح ځايونه جوړ شول، چې خلکو به ډيلي د طرب آباد په نامه يادا وه.

سلطان ناصر الدين د جمنا د سيند په غاړه يوه سپينه ماڼۍ ودانه کړه، چې نوم يې هزارستون کېښود. غياث الدين بلبن د ډيلي د بستي نظام الدين تر څنګ په کلا کې يو سور محل جوړ کړ، چې خلکو دا ځای د غياث پور په نامه هم يادا وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هند کې د اردو ژبې باني امير خسرو و ، چې هغه په دې هېواد کې زېږېدلی وليکن د ده نيکه د افغانستان د بلخ له مربوطاتو څخه د يوه کلي و. اردو ژبې د هند د بېلا بېلو قامونو ترمنځه د لساني او کلتوري يووالي په ټېنګولو کې بې ساری رول لوبولی دی. امير خسرو د غياث الدين بلبن د دربار شاعر چې اصلاً افغان و او نيکه يې له بلخ څخه و ،هند ته راغلی و.

د غلجايي کورنۍ سلطان علاو الدين غلجي په ډيلي کې د سيري په نوم يو نوی ښار ودان کړو ، چې کنډرونه يې اوس هم ليدل کېږي.

دې پاچا د زړې کلا هزارستون ترميم کړ او د مسجد قوت الاسلام علايي دروازه يې هم جوړه کړه .هغه د علايي مينار په ودانولو هم پيل وکړ، چې جګوالی يې تکيمل ته ونه رسيدو. دا مينار لا تر اوسه د قطب مينار په احاطه کې د ننه موجود دی. د نظام الدين اوليا د درګاه اکثر ځايونه د همدې پاچا په وختو کې ودان شوي دي.

د فيروز شاه تخلق په دوره کې څو برجې مسجد ، د ترکمان ګيټ لوی مسجد ، د کوټلې مسجد ، د کالو سرای مسجد ، د بېګم پوري مسجد او د مالويه نګر په څنګ کې کړکۍ مسجد ، دا ټول جوړ او ودان شول. د فيروز شاه کوټله د همدې پاچا کلا وه، چې اوس د هغې کلا ځېنې وراني کنډوالي پاتې دي.

پاچا سکندر لودي د اګرې په خوا کې سکندر نومي ځای ودان کړو د اګرې قلا هم همدې پادشاه جوړه کړې ده، چې د غه کلا مغلو ترميم کړه او د پښتنو د دورې نه وروسته يې دغه کلا په خپل نوم کړه د ډيلي په لودي باغونو کې د لودي خاندان د ډېرو پاچاهانو مقبرې دي، چې ډېر خلک هلته ځي او د لودي سلاطينو ياد تازه ساتي.

پاچا شېرشاه سوري د شېر ګړه په نامه يوه کلا او يو ښار ودان کړو ، چې آثار يې د يوه جګ فصيل او شانداري دروازې په شکل کې موندل کېږي. شېر شاه سوري له بنګاله تر پېښوره پورې لوی د پاچاهي سړک تېر کړو ، چې په هر پړاو کې يې د مسافرو لپاره ښه سرايونه ودان کړای شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازې دا سړک د پښتنو او هندیانو ترمنځ د تګ راتګ او راکړې ورکړې لویه وسیله وګرځېده او دا شان پښتنو له هند سره فرهنګي او اجتماعي اړیکو د لا ټینګولو لپاره لوی سامان مهیا کړو.

شېرشاه سوري به هولي او اختر یو ځای نمانځل هغه دواړه یې یو شان ګڼل او هر چاته یې ترغیب ورکړ، چې هغه دې په دواړو کې له خوښۍ سره ګډون وکړي. ددې تفصیل د شېر شاه سوانح نګار ناظم خان په ښه شان بیان کړې دي. شېر شاه دا هڅه کوله چې د هند له ټولو قامونو څخه د هېواد یو متحد قومیت جوړ کړي. همدغه راز یې پښتنو ته تل ددې خبرې تلقین کاوه ،چې ټول سره یو شی او قبایلیت په افغانیت کې مدغم کړي.

په هند کې د پښتنو له خوا جوړ کړی شوي ډېر زیات جوماتونه، کلاګانې، زیارتونه، مقبرې، باغونه، سړکونه او سرایونه موجود دي. دا د هغو فرهنګ او کلتور ته د پښتنو پایيدار سوغاتونه او یادګارونه دي ،چې په هره یوه مانۍ د پښتنو د فن او هنر چاپ پروت دی. هغوی د هند ګډ میراث په بډای کولو کې شتمنه برخه اخیستې ده. په تاریخي ډول دا دوه قومونه د یو او بل سره ډېر نږدې شوي دي.

په ادبي ډګر کې هم پښتنو په هند کې د ستاینې وړ کار کړی دی، چې ثبوت یې د پښتنو خطي نسخو کې موندل کېږي ،چې د هند په بېلا بېلو کتابخانو کې پرتې دي ددغو قلمي نسخو موجودیت زموږ دواړو هېوادو د فرهنګي همکارۍ علامه ده.

ددغو خطي نسخو مراکز د ډیلي ملي موزیم، رامپور رضا لایبریري او د بنګال ایشیا ټک سوسایټي دي. دا نسخې په علیګړهـ، لکنهو، پټنه، کلکته، حیدراباد، تونګ او نورو ځایونو کې هم پیدا کېږي.

د پښتنو لوی شخصیت خوشحال خان خټک له هند سره نږدې اړیکې درلودې. د هند په اړه یې ډېر څه لیکل او داسې له هند سره یې فرهنګي او ادبي روابط ډېر زیات ټینګ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتنو په هر ډګر کې له دې هېواد سره مینه او علاقه ښکاره کړه او په دې کې به هېڅ مبالغه نه وي، چې د پښتنو او هندیانو کلتوري او فني علایق دومره نږدې دي، چې په دې ډول نورهېوادونه په دې سویه خپلې اړیکې نشي ساتلی، په وروستیو ورځو کې د ښاغلي سرآهنګ غوندې د موسیقۍ فنکار د دې هېواد په فرهنګ کې د یادونې وړ کار کړی دی.

په تېرو څوکلونو کې چې ګران افغانستان له ډېرو مشکلاتو سره مخامخ شوی دی په دغه وخت یو شمېر زیات پښتانه له خپلو کډو سره هند ته راغلي دي او ډېر دلته میشت شوي دي.هغوی خپل کلتور او هنرونه له ځانه سره راوستلي دي او د یو او بل اغېزې په هر چا باندې کړي دي د فرهنګي کړه وړه او اجتماعي زغم عمل پرله پسې روان دی.

۲-۵-۱۱- دهنداوافغانستان ترمنځ لرغوني مناسبات :

د نړۍ په دغه سیمه کې چې هند او افغانستان نومېږي ،د تېرې پېړۍ په اوایلو کې له تاریخ پر مخ آثار لټونې د لویدیځو علمي هستونوله خوا شروع شوې وې.له دغو علمي لټونو څخه دا نتیجه لاس ته راځي، چې د هند او افغانستان په خاورو کې د شپږو زرو کلونو په شاوخوا کې هندیانو مدنیت درلود.دهرپه دې سیمه کې ترتاریخ دمخه د دې سیمې مدنیت د کچهـ تر جزیره نما پورې هم غځېدلی و او د هغه ځای له زیاتو غونډیو څخه داسې آثار موندل شوي دي، چې دد هړ د مدنیت آثارو ته بیخې ورته دي او د کشفیاتو دا ساحه د راجکوټ د ښار سویلي خواته پرته ده.

ددوه نیم زره کاله قبل مسیح په شاوخوا کې د آریایي سپین پوستو انسانانو یو لوی جمعیت په آریانا نومي هېواد اودآمو په شمالي غاړو کې دکوچنیتوب اومالدارۍ ژوند تېراوه او شمېر یې چې زیات شو، نو د آمو سویلي سیمو او د باختر ورشو ته راغلل او د هندوکش په شمالي او سویلي لمنو کې مېشته شول.

دغو خلکو د نفوسو او قبیلو د زیاتوالي په سبب لمر ختیځې خواته هجرت وکړ او د هند شمالي ارتو سیمو ته تېر شول او دلته یې یو مدنیت جوړ کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه مدنیت د ویدا په پخوانیو څلورو کتابو کې انعکاس لیدل کېږي. په همدې دلیل ورته ویدي مدنیت وایي، چې د څوارلس سوه قبل مسیح په شاوخوا کې موجود و څلور ویده دي: دیګ وید، سام وید، اتهرو وید، میجر وید، تر ټولو پخوانی وید ریګ ویدا دی، چې په کې د افغاني قبیلو، پاچاهانو، نومیالیو خلکو، غرو او جغرافیایي ځایونو ډېر نومونه راغلي دي.

د آرین خلکو تاریخي دوره د ویدي سرودو سره شروع کېږي او له همدې تاریخي منبع څخه د آرین خلک افکار، عقاید، د ژوند طرز او د افغانستان له خاورې څخه د دوی مهاجرت څرګندېږي د ژبپوهنې له مقایسو څخه دا ښکارېږي، چې د افغاني ژبو او د ویدي او د سنسکریت د ژبو ترمنځ ډېر ژبني مشترکات موجود دي دا هم ویل کېږي، چې د ویدي د لرغونو ورک شوو سرودونو راتلل همدا د افغانستان او د باختر ورشو ده، چې د دې او سنیو موجوده سرودو نویوه برخه به هغو ورکو شوو سرودو نوې بڼه وي له لرغونې افغانستان سره د ویدي مدنیت ډېره ټېنګه رابطه له دې څخه څرګندېږي، چې د ویدي او سنسکریت پخوانۍ ډېرې کلمې په پښتو او دري ژبو کې ریښې لري.

د ریګ ویدا په سرودونو کې د افغاني خاورې د ډېرو سیندو یادونه شوې ده په اتهرو ویدې کې د بلخ نوم د بېلګې په شکل یاد شوی دی. وروسته یې د مهابهارت په کتاب کې بېلګه راغلې ده.

په ویدي سرودو کې د لسو آریایي قبیلو جګړه یاده شوې ده، چې د روایې د سیند پر غاړه شوې وه او په دغو قبیلو کې د افغانستان د خلکو هم ډېر نومونه شته. لکه الینا (د الیشنګ او الینګار خلک) او بهالانه (د بولان د دې خلک او پکتهه (پښتون) له دې جملې څخه د ریګ ویدا په دویم ټوک کې د پکتهه د قبیلو او د هغو نومیالي کسانو او پاچاهانو څو وارې یادونه شوې ده له هغو څخه پکتهه نامتو پاچا توروهوني یعنې شمشرباز نومېده.

هند او افغانستان یو ډېر لرغونی او ګډ تاریخ لري، چې په کې د یونان د پاچا سکندر اعظم ذکر هم راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه پاچا په ۳۲۲ قبل مسیح کال کې له خپل لښکر سره په هغه پله د هند خواته تېر شو ، چې اوسني اټک ته نږدې يې د اباسين پر سيند تړلی و. هغه د ټېک سلا پلو لاړ او بيا جهلم خواته وخوځېد. ده د پنجاب له پاچا پروس سره جګړه شروع کړه د جګړې په پای کې سکندر خپل رقيب ته ټولې فتح کړې سيمې بېرته ورکړې او دی يې له خپلو دوستانو څخه وګاڼه سکندر او ده د لښکرو يوه لويه برخه د افغانستان له سويلي خوا څخه د فارس لوري ته ولاړ.

د سکندر تر مړينې وروسته د ده جنرال سيوکوس د بابل حکمران شو او له هغه ځايه يې اسيا ته مخه وکړه هغه د افغانستان لمر ختيځو سيمو ته وخوځېد څو چې هند ته د سکندر د تګ لاره تعقيب کړي په ۳۰۵ ق م کې سيوکوس د کابل له لارې د سند او هند خواته ولاړ تر اباسين تېر شو خو د اباسين په لمر ختېځه غاړه کې د چندر ګپت له لښکرو سره مخامخ شو ، څنګه چې د چندر ګپت لښکر ډېر غښتلی و نو سيلوکوس روغه ورسره وکړه او ډېر ولايتونه يې چندرګپت ته پرېښودل په دې ډول د آريانا نيمه خاوره د هندوکش تر سويلي برخو پورې د چندر ګپت لاس ته ورغله او دا لومړی ځل و ، چې د هندي آريايانو فرهنګي او سياسي اغېزه د اندوس له لمر ختېځې خوا څخه د اندوس لمر لويديځ پلو ته را تېر شو.

د چندر ګپت له مړينې وروسته د ده زوی بندو سار پر تخت کېښناست د سيوکوس تر مرګ وروسته د ده زوی انياکوس پاچا شو او د موريا د پاچا بندوسار سره يې ډېر ښه دوستانه مناسبات درلودل بندوسار په ۲۷۳ قبل مسيح کې وفات شو او ده پر ځای د ده نامتو زوی اشوک پر تخت کېښناست .اشوک د هند له لورې سترو او نامتو پاچاهانو څخه و ، چې ځلويښت کاله يې د هند له بنګاله د افغانستان تر ارغنداوه په ډېر برم پاچهي وکړه.

په ۲۶۰ ق م کې د کالنګا په جګړه کې اشوک يو لک تنه خلک ووژل او يو سل وپنځوس زره تنه يې بنديان ونيول تر سلو زرو پورې انسانان هم له لوږې مړه شول دغه خونړيو پېښو د اشوک پر شخصيت ژوره اغېزه وکړه او ده په روحي وضع کې څرګند بدلون راغی. ده د مهاتما بدهـ و وفات او امان دين ومانه او د يوه راهب او مذهبي سړي بڼه يې اختياره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشوک درې تنه بوډايي مبارزان د کندهار، کشمير او د لمر ختيځې آريانا (افغانستان) نو رو سيمو ته ولېږل.هغوی د بدهـ د تعليم په خپرولو ګوتې پورې کړې، چې همدې پلوه اوس د ګندهارا په ناوه او د افغانستان په لمر ختېځه سيمه کې ډېرې بوډايي نښې ليدلی کېږي او هم دا وايي چې اشوک د خپل هېواد په شمال کې څلور لويې ستوپې يې جوړې کړې وې، چې يوه يې د پېښور د بالاحصار پر غونډۍ وه د فرانسوي موريس فوشه په خوله ښايي دا به هم هغه ستوپه وي، چې د « سترګې د سوغات» په نامه يادېدله او هغه ځای و، چې د بوډايانو په ګروهه بدهـ خپله سترګه قرباني کړې وه.

د ۱۲۰م کال په شاوخوا کې د کوشانيانو خورا نامتو او ډېر واکمن امپراتور د افغانستان د کوشاني پاچاهانو د دويمې کورنۍ موسس کنيشک پاچا شو، چې لقب يې د ګندهارا پاچا و او په سکو کې يې ځان د پاچاهانو پاچا باله. دده د امپراتورۍ لمن تر لرغونې آريانا او اوسني افغانستان د باندې په هند کې هم خبره شوه.دده د هېواد وېش لمر لويديځ پلو ته د خراسان سره نښتی و او په شمال کې يې کاشغر او يارکند هم فتح کړ او د چين له امپراتور څخه يې يرغمل اخېستی و د امپراتورۍ مرکز يې په ګندهارا کې و او دا هغه سيمه ده، چې د کابل سيند په کې بهېږي او چې له دې سيمې تېر شي، نو بيا د سند په سيند ګډېږي.

کنشک دوه پايتختونه درلودل د دوبي پايتخت يې په کاپيسا کې او د ژمي پايتخت يې په پېښور کې و.کنشک د ۱۵۱م کال په شاوخوا کې مړ شو او تر ده وروسته دده د امپراتورۍ ارث هېواد دده د زامنو ترمنځ ووېشل شو.

د ۱۲۹م کال په شاوخوا کې هوويشکا، د کنشک زوی په هند کې پاچا او خداوند زاده شهنشاه په نامه وباله شو. يوولس کاله وروسته يې د امپراتورۍ لمن د افغانستان تر لمر ختيځو سيمو پورې را ورسيدله دده سيکې د پروان په بګرام کې ډېرې موندل شوي دي، چې ور باندې په يوناني رسم الخط ليکل شوي وو. « شانن شا اوو سپتکی کوشان، رهوويشکا زوی واسوشکا نږدې پنځه ويشت کاله پاچهي وکړه او دده د واکمنۍ په وخت کې د افغانستان ځينې برخې له کوشاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

امپراتورۍ څخه ورو ورو بېلې شوې او د اسوشکا واکمني زیاتره د هند په سیمو کې پاتې شوه.

د ۲۲۰م کال په شاوخوا کې یو بل سړی کېداد چې د کوشانیانو له کهول څخه و ، په باختر کې پاچا شو ،هغه د کوچنیو کوشانیانو د کهول موسس بلل شوی دی. دده امپراتوري دملکو الطوایفۍ بڼه غوره کړه له واکمن سلطنت څخه بېل بېل کوچني کوچني حکومتونه منځ ته راغلل دآمو سیند له شال څخه کوچي قبیلو د باختر پر «کېداریانو» په یرغل لاس پورې کړ او د آمو له هغې غاړې څخه یې پردې غاړه څو وارې ودانګل.

د پنځه سوم میلادي کال په شاوخوا کې د زابلستان له نومیالیو پاچایانو څخه یو پاچا چې توره من یعنې شمشیري نومېدو ، د هند خواته په بریالیتوب تللی او د هند د ګوپتا دولت یې لړځولی او د هند په ساکالا یعنې سیالکوټ کې یې خپل هندي پایتخت وټاکله. د توره من نوم د هند په دوو کتیبو کې یاد شوی دی. دده ذکر د «زاولي شاه مهاراجا توره من» په حیث مشهور شو.

ده په هند کې له بهانوګپتا او د ولابهي پاچا او دهند د نورو نورو محلي امیرانو او له شهزاده ګانو څخه جاج واخیست.

دده د مړینې وروسته کله چې دده زوی میراکولا په تخت کېښناست نو دده پاچاهي د ګوالیار په کتیبه کې یاد شو.

پوهاند عبدالحي حبیبي دده نوم هم پښتو بللی ،چې هیر« د لمر معنا او کول» د پښتو «کهول» ، «خاندان» دی، یعنې « د لمر کهول» او ځینو څېړونکو خولا « مهرګلی» ګڼلی دی.

میرا کولا په هند کې هندي منابعو په وحشتناکه خونړیو پېښو تعبیر کړی دی. دهند شهزادګان یو ځای شول او ټول په ګډه له میراکولا سره وجنګېدل، څو چې تر یوې سختې جګړې وروسته د لومړي ځل لپاره مېراکولا ماته وکړه او کشمیر ته رهي شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا د هند ټولو راجګانو په یوه اتفاقي «میرا کولا» ته پاڅېدل، چې په نتیجه کې د افغانستان د یفتلي دولت اغېزه ورو ورو له زاړه هند څخه راټوله او یوازې د کشمیر په سیمه کې محدوده پاتې شوه.

د یفتلیانو د هغو سکو له مخې چې په هډه، کابل، غوربند او نورو ځایونو کې پیدا شوي دي، د یفتلي پاچهانو بڼې د پښتنو د غلجیو کوچیانو بڼو ته ډېر ورته دي.

د هغه وخت له سکو او بوتانو څخه ثرګند ېږي، چې یفتلیانو د بودا مذهب منلی نه و بلکې د لمر رڼا او آتشکدې یې لمانځلې، ځکه چې د دوی پېر یوه سکه باندې د اتشکدې شکل د دوو نرو لرونکو ساتونکو سره کېندل شوي دي.

د تاریخ له دغو پېښو څخه څرګند ېږي، چې هند او افغانستان د لرغونو وختونو راهیسې ګډ تاریخ او کلتور لري په نورو ویناګانو کې به د دغو دواړو هېوادو د سیاسي او فرهنګي اړیکو په اړه نور په زړه پورې معلومات وړاندې کړی شي.

۲-۵-۱۲- دشلمې پېړۍ دپښتو عظیم شاعرښاغلی ګل پاچا الفت :

ښاغلی ګل پاچا الفت د افغانستان د ادب د اسمان یو ځلانده ستوری دی، چې ساری نه لري. هغه یو داسې لوړ شخصیت دی، چې پرې ټول افغانان ویاړي هغه اوس زمونږ په منځ کې نشته او درې لسیزې مخکې له دې فاني نړۍ څخه رخصت شو، لیکن ده د خپل لیاقت او شعور دومره رڼا په دې نړۍ کې خوروله ده، چې هغه په خپله اوس هم ژوندی ښکاري او دده آثار زمونږ لپاره یو لوی وراثت غوندې دی. ښاغلي ګل پاچا الفت د یوه ګل په شان و، چې په خپل ژوند کې یې ښه خوشبویي کوله هغه په فطرت فیاض او پاچا و او دده په زړه کې د نورو لپاره د ژور محبت او الفت دودونه بهېدل.

په لغمان کې زیږېدلی ګل پاچا د پښتو د ادب یو بهترین شاعر او لیکوال وګرځېد. هغه په نظم او نثر دواړو باندې ډېر نفوذ درلود هغه په خپلو لیکنو کې د فطرت ډېر نازک دقایق څرګند کړي دي. دده هر یو شعر د یوې مرغلرې په شان دی هغه به هر نظم ته ډېر ښکلی او زړه ښکوونکی رنګ ورکاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښاغلي ګل پاچا الفت له خوا ليکل شوی نثر او نظم دواړه، له غريبانو سره دده د خواخوږکۍ او مينې عکاسي کوي. داسې معلومېږي، چې دده ټول آثار د مظلومانو او بې کسو خلکو په بدبختۍ او نيکو تجاوزاتو ته ګوته نيسي او خلک د بې انصافۍ په ضد اخلاقي مجادلې ته اماده کوي.

په شخصي ډول دا زما نيک مرغي ده، چې د نن نه پنځه څلويښت کاله مخکې د کابل د لومړي مسافرت په دوران کې زما پېژند ګلوي ددغه عظيم شخصيت سره وشوه. زما هغه مسافرت د کابل د پوهنتون د ادبياتو په پوهنځۍ کې د پښتو ژبې د زده کولو لپاره و. د زده کړې د هلو ځلو په وخت کې مې د ښاغلي الفت او له نورو پوهانو سره مې وليدل. له الفت صاحب څخه مې د يو څو معياري پښتو کتابونو لپاره پوښتنه وکړه، هغه وخت هغه د قبايلو د مستقل رياست رييس و او له پښتو سره زما په علاقه ډېر قايل شول په پراخ تندي او سړه سينه هغوی ما ته يو شمېر زيات کتابونه راکړل، چې ما د يوې قيمتي سوغات په توګه له ځانه سره هند ته راوړل.

څه موده وروسته مې د پښتو اشعاروا ړول انګليسي ژبې ته چې زما يوازينۍ هيله وه، پېل کړل او په هغه وخت کې مې د هغوی ځينې غوره اشعار ترجمه کړل.

زما ټولې ترجمې په انګليسي ورځپاڼه کابل ټايمز کې خپرې شوې او د تاريخ د انجمن په درې مياشتنۍ مجله افغانستان کې هم ورته ځای ورکړی شو، هغه کال زما لپاره ډېر ګټور او سودمند ثابت شو، ځکه چې د ښاغلي ګل پاچا الفت غوندې له لوړو شخصيتونو سره مې په پښتو کې د ګړېدو تمرين کاوه او ګټه مې ترې اخيسته.

ښاغلي الفت يو لوی محب الوطن و دده په هره ساه کې د خپل ټاټوبي مينه وه. له وطن سره مينه او وفا دده لپاره يو عبادت و، کله چې د رنځ په حال کې نوموړی د تداوۍ لپاره ډيلي ته راغلو نو يو څو ورځې له هغوی سره د ملګرتيا شرف زما په برخه شو ماته معلومه شوه، چې د هغوی په هره وينا کې له خپلې خاورې سره د محبت موسيقي غږېده له هغوی له خوا ويل شوې هره جمله د افغانانو د هوساينې لپاره دعا وه په اصل کې د هغوی په رګونو کې د وينو رنګ د پښتونوالۍ رنګ و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالفت صاحب د آثارو جدول لوی دی ،لیکن دهغه له آثاروڅخه «د زړه وینا» زما ډېر خوښ شو ادبي بحثونه، غوره اشعار، غوره نثرونه، لوړ خیالونه او ژور فکرونه د پسرلي نغمه او عالي افکار نور داسې آثار دي، چې ډېر اغېز لرونکي دي. په «د زړه وینا» کې د ښاغلي الفت ځینې اشعار لکه چې مینه او دوستي، صلح کل، دهقاني، وطن خاوره، ګرانه وطنه، ملت او مملکت، د وطن ترانه، زخمي زړه او همدردي او نور هم ډېر اغېزناک او په زړه پورې دي. یو ځای هغه وايي:

وطن دې کور زمونږ د سترګو تور زمونږ
او به يې دي لکه شودې د خپلې مور زمونږ

او بیا:

د وطن په محبت باندې قسم خورم
چې د ځان له غمه زیات د وطن غم خورم
د وطن د شرفت سپریم نه وبریږم
که د تورو ګزارونه دم په دم خورم

شاعر «د امید رڼا» نومي نظم کې دا وايي:

نوی دود دی راغلی یوه نوې رڼا وینم
دا زوړ خیال نه پاتې کېږي چې د وخت تقاضا وینم
توره شپه په ختمېدو ده رڼا يې د سبا وینم
نوی ژوند راځي هر ګوره نوې نوې هوا وینم
تحول دی چې دا دروم‌ي د افغان او پښتون کور ته
ښه موسم د تکامل دی، ځي چې ځو د کمال لور ته
زمانه راوړي هر وخت کې نوي نوي پیغامونه
معلم د زمانې تل راکوي نوي درسونه
دا دنیا یو پوهنتون دی شاګردان يې ولسونه
تا څه زده کړه له دې عصره ای افغانه ای پښتونه
امتحان دې ډېر نږدې دی، چې به څه درنه جوړېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ورځ ده اوس راغلې چې احوال دې معلومېږي

ګرانه وطنه

ګرانه وطنه څومره زیبا یې
جنت د ځمکې زړه د دنیا یې
ښاغلي تاج ته د ایشیا یې
ورړ د ستایلو ته په رښتیا یې
لعل او ګوهر شته ستا بدخشان کې
تمدن خور شو ستا په جهان کې
نیکیالي تا دي هر وخت روزلي
ښه ښه ځوانان دي تا زیږولي
کارنامې ستا دي تاریخ ساتلي
ستا فرزندان دي څومره غښتلي
زمریان پراته دي ستا په لمن کې
تل پسرلی وي ستا په چمن کې

په غوره نثرونه، تالیف کې ښاغلي الفت د خپلې پاکیزه روح قیمتي عکس وړاندې کړی دی د عقل په باب هغه وایي چې:

عقل هر کله زموږ خیر او ګټه راښیي

عقل د اخلاقو تابع دی، که اخلاق ښه وي، عقل هم ښه کېږي، که اخلاق بد و، عقل هم په بدو لارو روانېږي او بده لاره ښیي.

مؤلف په جبر او اختیار کې وایي چې:

د دنیا ډېر پوهان په دې عقیده دي، چې د انسان ډېر کارونه په ظاهره ارادي او اختیاري معلومېږي. مګر په حقیقت کې د مجبوریت اثر وي او خبره له اختیاره وتلې وي.

په خپل اثر «ادبي بحثونه» کې ښاغلي الفت د ادب تعریف، د ادب تقسیم، شعر د خوشحال په نظر کې، د حمید، شیدا، د علیخان په نظر کې، او په ژوند کې د شعر او ادب اغېزه غوندې ډېر ښه ښه مضمونونه زمونږ لپاره پرېښودلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي الفت د خوږې وینا څښتن و ، یو لوړ شخصیت یې درلود په وطن مین و ، د لاچارو خلکو دوست او همدرد و ، یو سوچه پښتون و ، د یوه اعلي اخلاقو انسان و ، په رښتینې مانا کې یو سپېڅلی مسلمان و ، یو عظیم شاعر و ، د مثبتو افکارو لیکوال و. له فطرت سره اشنا و ، د قادر کریم د کایناتو سندرغاړی و ، یو لوی مفکر او فیلسوف و ، هغه د ستاینې وړ شخصیت خاوند و ،هغه د صفاتو مجسمه وه او د سادګۍ او عاجزۍ سرچینه وه.

مونږ د دغه لوړ شخصیت یاد ته خپل سر ټیټوو او د ده پاک روح لپاره له لوی خدای څخه رحم او برکت غواړو.

۲-۵-۱۳- دهند دآزادۍ په جداوجهد کې دپښتنو اودبلوڅانوبرخه :

له انګلیسي استعمارچیانو څخه د هند د نیمې وچې د آزادۍ په جدوجهد کې د پښتنو او د بلوڅانو هلې ځلې او قربانۍ د تاریخ په پاڼو کې په سرو زرو لیکلې شوي دي. په هغو قهرمانانو کې پوهان، عالمان، لیکوالان، شاعران او عام خلک ټول شامل وو ، که څه هم د هغو مشرتابه د دوو لویو مشرانو په لاس کې و ، چې د فخر افغان خان عبدالغفار خان صاحب او د ښاغلي عبدالصمد خان صاحب په نامه یادېدل.

دغه دواړه زعیمان د هند کانګرس د ګوند د مشرانو ، په خصوصي ډول د مهاتما ګاندهي او له ښاغلي جواهر لال نهرو سره ډېر نږدې وو او دواړو د کانګرس دعدم تشدد عقیده خپله کړې وه او دا ځکه چې د آزادۍ د تحریک مشران په دې خبره پوهېدل، چې رښتیا او عدم تشدد ددرواغو او د تشدد په نسبت زیات پیاوړي او اغېزه ناک دي.

پاچا خان د یوې اوږدې مودې لپاره د کانګرس دکارکوونکو کمېټې د غړي په توګه په کار کې بوخت پاتې شول د ګاندهي جي او د پاچا خان ترمنځه اخلاص او د زړه درنښت دومره زیات و ، چې هغوی دواړو د وطن د آزادۍ په مجادله کې اوږه په اوږه د امپراطوریانو له وحشت سره ډک فعالیتونه په ځان زغمل.

پاچاخان له شروع څخه ترآخره پورې د یوه متحد او سیکولر هند آرزو لرله همدغه مقصد د پوره کولو دپاره یې د خدایي خدمتګارانو تحریک منځ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوست او ورته یې وویل، چې دا د تحمل او د صداقت وسله ده او د نړۍ هېڅ قوت د دې په ضد د رېدلی نه شي.
په دې تحریک کې د یو لک نه زیات ځوانان شامل شول او هغوی په سره سینه د انګریزانو تر کنترول لاندې د قوا و ظلمونه په ځان زغمل د پاچا خان مشر ورور ډاکټر خان صاحب د دغه تحریک سیاسي مشري کوله.
د ۱۹۳۰ز کال د اپریل په درو بشتمه نېټه پاچا خان د مالګې د سیته اګره په علت د احتجاجونو په دوران کې د پولیسو له خوا ونیول شول د خدایي خدمتګارانو یوه ډله د پېښور په قصه خوانی بازار کې راټولېده.
انګریزانو خپلو عسکرو ته امر وکړ، چې په ټول شویو خلکو باندې د ماشین ګنو په واسطه ګولۍ وچلوي په هغه ساحه کې دوه نیم سوه بې وسله مظاهره کوونکي کسان له ډېرې بې رحمۍ څخه په ګولیو وویشتل شول. خدایي خدمتګارانو چې د پاچا خان له خوا د عدم تشدد د عکس العمل پرته هغه بې انصافي په ځان وزغمله، پاچا خان په پښتنو باندې غږ وکړ، چې تاسو کور بربادۍ ته لویدلی دی ودرېږئ اودا بیا ودان کړئ او دا یاد ساتي، چې تاسو له کوم نسل سره اړیکې لرئ.
کله چې په ۱۹۳۸ز کال کې پاچا خان، مهاتما ګاندهي له ځان سره اتمانزو خپل کلي او د ایالت نورو ځایونو ته بوتلو، نو ګاندهي جي د خدایي خدمتګارانو له سالارونو سره یوه غونډه وکړه په هغه غونډه کې سالارونو ګاندهي جي ته په یوه تحریري استقبالیه بیان کې وویل ،چې مونږ ستاسو څخه مننه کوو، چې تاسو مونږ ته د عدم تشدد یوه داسې وسله راکړې ده، چې له پولادو څخه د جوړ شوو وسلو په نسبت زیاته اغېزناکه ده. هغوی مهاتما ته یقین ورکړو، چې په عدم تشدد کې زمونږ اعتقاد مستقل او بې له شرطه دی او مونږ به تل په دې ټېنګ ولاړ پاتې کېږو.
ګاندهي جي ورته مبارکي وویله او توصیه یې ورته وکړه ،چې که هغوی به په دې عقیده عمل وکړي او یو نوی تاریخ به جوړ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاندهي جي د خدايي خدمتګارانو د نظم او نسق ډېره ستاينه وکړه ، ويې ويل «ما په خپل ژوند کې داسې خاموشه او منظمې جلسې ډېرې کمې ليدلې دي» دفخر افغان په خپلو تورو کې، د ګاندهي جي دا اميد پيدا شو ، چې ددې درنو او تورزنو پښتنو په ذريعه د خپل ژوندون مقصد حاصل کړي او لکه وايي زما دعا ده ، چې پښتانه دې نه يوازې دا چې هندوستان له آزادي وګټي ، بلکې ددغه آزادۍ په برکت ټولې نړۍ ته د عدم تشدد دا زرين اصول ور معرفي کړي.

ګاندهي جي او پاچا خان د يوه او بل په ملګرتيا د صوبه سرحد د ډېرو نورو ځايونو مسافرت هم وکړ او د بېلا بېلو رايو لرونکو شخصيتونو او له نورو خلکو سره د افکارو تبادله وکړه ګاندهي جي ورته وويل ، چې هغوی دې تل د خپل ملک خدمت ته ملا وتړي.

سرحدي ګاندهي يعنې پاچا خان خان عبدالغفار خان د هند د نيمې قارې د انګليسانو له منګولو څخه د آزادولو د خپلو هڅو په وخت د خلکو په عمومي ويښتيا کې اغېزه ناکه برخه درلوده.

دهغوی تر مشرتابه لاندې خدايي خدمتګارانو ډېر زړه ور کارونه وکړل. د پاچا خان خپل ساده ژوند ، شجاعت ، نه وېرېدنه ، له شان څخه پرهيز ، له کړاونو څخه د تېرېدو چمتوالی داسې صفتونه وو ، چې هغوی په اسانۍ سره خپلو وګړو ته د جدوجهد الهام ورکولی شي.

کله چې په ۱۹۲۱ز کال په فخر افغان باندې محاکمه شوې وه نو هغه د دريو کالو بامشقت جزا لاندې په بندي خانه کې اچول شوی و انګليسانو نشو کولای ، چې پښتانه تر خپل لاس لاندې راولي.

پاچاخان لېوالـه و ، چې پښتانه دې تربګنۍ او دښمنۍ پرېږدي او خپل اختلافات د ټوپک په ځای د خبرو اترو او د وروروليـ له لياري حل کړي؛ چېرته چې انګليسان د بېلا بېلو قبايلو ترمنځه د نااتفاقۍ په را پيدا کېدو کې بوخت وو ، پاچا خان په جګ آواز اعلان کاوه ، چې پښتانه د يوې ونې د تنې په شان دي او بېلا بېلې قبيلې ددې ښاخونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې کبله انګريزان افغانستان په سياسي ډول د وېشلو په خپله ناوړه لوبه کې په اداري سويه هم پاتې شول . کله چې پاچا خان بنګال ته لاړو نو انګريزانو هغوی ونيولو او د عيسويانو يوې غونډې ته د وينا کولو په تور د دوو کالو لپاره په جېل کې واچول شول.

د ۱۹۳۵ز کال تر قانون لاندې په سرحدي صوبه کې انتخابات وشول په کومو کې چې خدايي خدمتګارانو لوی بريالیتوب خپل لاس ته راوړو هغوی نوابانو ، خانانو ، خطاب لرونکو ، جاګيردارنو او نورو ته ماتې ورکړه.

په تاريخ کې به دا خبره هېڅکله نه شي هېره ، چې د پاچا خان غوندې يو سپېڅلی مسلمان د پاک زړه انسان، رښتونی وطن پالونکی او د الله پاک نيک بنده د خپل ملک پاکستان د سياستمدارانو له لاسه د دومره ظلمونو په ځان باندې زغملو ته اړ شو ، ليکن د هغوی تر لارښوونې لاندې پښتنو بشرتوب ته يوه نوې معنې ورکړه.

د فخر افغان پاچا خان په شان د بلوچستان لوی مشر خان عبدالصمد خان صاحب هم د هند د نيمې وچې د آزادولو په جدوجهد کې يوه صميمي او زړه ورزړه پيدا کړی و. بلوڅانو هم د قامي تحريک مخ ته بوتلو په لياره کې ډېر زحمتونه په غاړه اخيستل او د تاريخ په پاڼو کې يې يو ژور چاپ پرېښود.

لکه څنګه چې خان عبدالغفار خان صاحب د سرحدي ګاندهي په نامه مشهور شو ، هماغه شان خان عبدالصمد خان صاحب د خپلو قربانيو په برکت د بلوڅ ګاندهي په حيث وپېژندل شو هغوی د پنځويشتو کالو په عمر کې د څو بلوڅو ځلميانو په ملګرتيا د انجمن وطن په نامه د يوه ګوند ډبره کېښودله ، چې په هغه کې پښتانه او بلوڅ غړي شامل شول. د يوه نه ستړکېدونکي مجاهد په حيث دوی په بلوڅو وګړو کې سياسي ويښتيا راوستله.

خان عبدالصمد خان صاحب د يوه قام سرپرست مشر په حيث خپل اجتماعي نهضت له هند قامي تحريک سره يو ځای کړو. هغوی په انډين نيشنل کانګرس کې شامل شول. خپل انجمن يې د وطن ګوند په کانګرس پورې مربوط کړ د هند له قام پرستو مشرانو سره يې رابطه ټېنګه شوه. کله چې د شمالي هند د يوه انقلابي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنظیم دنوجوانان بهارت سبها سره یې له ډېر نږدې نه په تماس کې شو. نو په ۱۹۲۸ او ۲۹ ز کلونو کې ډېر امتیازات یې په برخه شول.

په ۱۹۲۹ز کال کې د کانګرس د لاهور په غونډه کې خان شهید په بلوچستان کې د امپراتورۍ حکومت د ظالمانو فعالیتونو په اړه وینا وکړه، هغوی په ۱۹۳۰ز کال کې د انګلیسي رژیم له خوا د دوو کالونو په جزا محکوم کړی شول ،لیکن له خوشې کېدو څخه وروسته یې بیا خپل پخواني سیاسي فعالیتونه او قامي تحریکات پیل کړل.

په ۱۹۳۴ز کال کې خان عبدالصمد خان صاحب بیا د درېیو کلونو لپاره په بند کې واچول شو. د دویم لوی جنګ له پیل کېدو څخه وروسته د بلوڅانو سیاسي فعالیتونه زیات شول د ۱۹۴۲ز کال د اګست په میاشت کې خان شهید د درېیو کلونو لپاره په بندي خانه کې واچول شو، لیکن دجزا پوره کولو وروسته یې بیا په خپل سیاسي کارونو لاس پورې کړ.

د ۱۹۴۶ز کال په پای کې کله چې دا خبره څرګنده شوه، چې بریتانوي حکومت د نیمې وچې د ویستلو لپاره د مسلم لیګ دغوښتنې منلو ته چمتو دی، نو پاچا خان او خان شهید د پښانو او د بلوڅانو د خپلواکۍ لپاره غږ پورته کړو.

د پاکستان د منځ ته راتلو څخه وروسته خان شهید په مېړانه ډول د یوه خپلواک بلوچستان لپاره مبارزې ته دوام ورکړو. هغه د پاکستاني مقاماتو تر امر لاندې ونیول شو ،لیکن ۱۹۵۴ز کال کې خوشې شو. په۱۹۵۸ز کې بیا ونیول شو او لس کاله وروسته آزاد شو.

خان عبدالصمد خان صاحب یو سپېڅلی انسان او سوچه قام پرست مسلمان و، چې له فرقه دارانه اختلافاتو څخه باندې و هغوی د هند د آزادۍ په هڅو کې یو لوی رول لوبولی و او ددې نیمې وچې ټول خلک د فخر افغان او د خان شهید په قربانیو ویاړي او د زړه له کومې یې احترام کوي. دا د دوی د لارښوونې نتیجه وه، چې پښتنو او بلوڅانو د هېواد د آزادۍ په لیاره کې دومره قربانۍ ورکړې او په اخره کې امپراتوریان له نیمې وچې څخه د خپل ټغر راټولو ته اړ شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۵-۱۴- دډېرې مودې راهیسې افغانستان دمنځنۍ اسیا یوه مهمه برخه کنټرول کېده:

دا دلویدیځ له خوا په هند باندې د یرغلونو او بریدلو یه لاره وه او همدغې سیمې په واسطه به مذهب منځنۍ اسیا او چین ته خپرېدو. په جغرافیایي او تاریخي توګه افغانستان د اسیا د څرخ په حیث پېژندل کېده. ددغې لرغونې خاورې ډراماتیکه کیسه ډېره لویه ده خو ددغه ډرام ببلا بېلې منظرې د شلمې پېړۍ په ستیج باندې نه یوازې دلچسپې بلکې سپېڅلې او حیرانوونکې ښکارېدې. له نولسمې پېړۍ څخه د شلمې پېړۍ تر لومړیو لسیزو پورې افغانستان د لويې لوبې، یوه بې کسه او بشپړه برخه پاتې شوې وه په کومې کې چې بریتانیا او سوویت یونین په حقیقي توګه رقیبان او حریفان وو.

افغانستان د فرنګیانو په ضد په درېیم جنګ کې د بري په موندلو د خپلې آزادۍ ناوې وګټله. له هغې راهیسې د افغان مشرانو سیاست د هېواد د یوې طرفۍ په ماتولو او په اقتصادي او اجتماعي ودې مرکوز پاتې شو.

افغانستان تل له ملګرو ملتونو سره مرسته، د غیر منسلک تحریک طرفداري او د استعمار او د نړدې توپیر مخالفت کړی دی افغانستان د بې وسلې کولو د اصولو له حمایت کوونکو هېوادونو څخه دی او دا په بین المللي، اقتصادي، همکارۍ او له سولې سره په ګډه ژوند اعتقاد لرونکی دی. ددې خبرې په پېژندلو چې د ببلا بېلو هېوادونو ترمنځه زیاتره جګړې په اقتصادي علتونو کېږي، افغانستان له ټولو ممکنو منابعو څخه د دوستانه اقتصادي مرستې د ترلاسه کولو هڅې کړې دي. لیکن دغه هېواد هېڅکله له مرستې سره تړلې کوم داسې شرطونه نه دي منلي، چې د هغه په عزت النفسۍ تجاوز وکړي او یا ددې د نیکو سیاسي اصولو سره تضاد ولري.

له سوویت یونین سره د نړدې والي له کبله افغانستان په طبیعي ډول د ازبکستان او د تاجکستان غوندې د منځنۍ اسیا له هېوادونو سره نړدې مناسبات درلودل. لیکن هېڅ د یوه او د بل هېواد په کورنیو چارو او یا په قامي کلتور کې هېڅ مداخلت نه کاوه. له دې سره سره سترو افغان مشرانو د هند، جاپان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نیپال په شان د ختیځې او سویلي اسیا له هېوادونو سره ډېر نږدې مناسبات را پیدا کړل.

د غیر منسلکو هېوادونو سره د دوو اړخیزې او درې اړخیزې همکارۍ په اساس په سلا مشورو او په ورکړه راکړه پېل اوو پالل شو.

زما په یاد دي، چې فقید پاچا محمد ظاهر شاه د ۱۹۶۹ز کال په اپریل کې د جاپان په رسمي مسافرت او درې میاشتې وروسته د جاپاني انجینرانو یوه ډله د هربروډ د پروژې د مطالعې په غرض افغانستان ته راغله او په دې پروژه کې یې له افغانستان سره مرستې پېل کړې.

د یوه اسلامي هېواد په حیث افغانستان له نورو اسلامي مملکتونو سره له نږدې همکاري کړې ده او یو وخت یې په فرانسه باندې زور اچولی و، چې هغه دی الجیریا، مراکو او تیونیسیا ته خپلواکي ورکړي، لیکن تر اوسه پورې د پښتونستان د مسالې حال نه دی موندل شوی او د ډیورنډ د کرښې لانجه هماغسې په ځای پاتې ده.

د یوځولسیزو د ناکرارۍ سربېره افغانستان اوس د منځنۍ اسیا، سویلي اسیا او د لوید یځې اسیایي سیمې ترمنځه د یوه ځمکني پل په حیث له خپل قدرت څخه د استفادې کولو توان ځانته پیدا کړي. په ستراتیژیکه توګه په دې مهم هېواد کې سوله او سوکالي به ورته نوي اقتصادي مواقع برابرې کړي. دا کار د افغانستان په اوږو د ېر مسولیتونه هم اچوي، چې هغه دې د اسې پالیسۍ او اداري میکانیزم منځ ته راوړل دي، چې د هغه له مخې خپلو صلاحیتونو په واسطه مشخصې سیمه ییزې پروژې سرته ورسوي. افغانستان دې ته چمتو دی، چې د خپل مرکزیت ګټې له خپلو ګاونډیانو سره شریکې کړي. د افغانستان د قامي ودې ستراتیژۍ دا خبره په ښه شان سره جوتوي، چې سیمه ییز اقتصادي تعاون د افغانستان د حکومت لومړی هدف دی.

د سیمه ییزې همکارۍ په اړه د سویلي اسیا د اتحادیې د ځوکۍ د مشرانو په څوارلسمه غونډه کې د افغانستان ولسمشر ښاغلي حامد کرزي په ډاګه وویل:، چې « نور د افغانستان سیاسي او اقتصادي جلاتوب نه دی په کار ددې په ځای د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمه ییز اقتصادي او سیاسي استحکام په خاطر د زیاتې اقتصادي همکارۍ اړتیا ده».

په همدې ډول د بهرنیو چارو وزیر ډاکټر سپنتا د سارک د وزیرانو د کونسل په غونډه کې وویل ،چې « افغانستان د خپلو ګاونډیو هېوادونو سره د ترانسپورت په شبکو ، د انرژۍ په وسایلو او د خلکو او د افکارو په ازادانه تګ او راتګ کې ژوره دلچسپي لري».

داسې ډېر بین المللي اعلانونه شوي دي، چې په واسطه یې د منځنۍ ، سویلي او لویدیځې اسیایي سیمو ترمنځه، د اقتصادي همکارۍ او د یووالي لپاره د افغانستان ارزښت منل شوی. په دغو کې د ۲۰۰۲ ز کال د ښه ګاونډیتوب د مناسباتو اعلان، د ۲۰۰۳ ز کال د دوبۍ اعلان، دهمدغه کال د برلن لوظنامې، د ۲۰۰۴ ز کال د بشکیک کنفرانس، د ۲۰۰۵ ز کال د کابل کنفرانس او د ۲۰۰۶ ز کال د ډیلي کنفرانس هم شامل دي.

د ۲۰۰۵ ز کال په دسمبر کې په کابل کې د سیمه ییزې اقتصادي همکارۍ په باب یوه کامیابه غونډه شوې وه او د ۲۰۰۶ ز کال د نوامبر په میاشت کې همدا شان په نوي ډیلي کې یو کنفرانس جوړ شوی و. د پاکستان دحکومت له خوا د یوه بل سیمه ییز کنفرانس په اسلام اباد کې دکولو پیشنهاد د افغانستان د حکومت له خوا ومنل شو. د نوي ډیلي په کنفرانس کې د دریمې غونډې لپاره په منل شوو مودو کې د کانونو ، صحت، د کارګرانو او د انساني وسایلو او په وچو سیمو کې د تجارت او ترانزیت مودې هم شاملې وې.

د افغانستان دبهرنیو چارو د وزارت له خوا له ګاونډیو هېوادونو سره سیمه ییزې همکارۍ ته زیاتې اداري ګټې د ورکولو په غرض یوه کمېټه تاسیس کړې شوه، د کومې په غونډه کې چې د سیمه ییزو هېوادو سفیرانو او نورو نماینده ګانو د جي ۸ هېوادونو او د اسیا د ودې د بانک، عالمي بانک، دملګرو ملتو انکشافي بانک او د اغا خان د ودې د انجمن د نماینده ګانو له خوا ګډون شوی و. افغانستان لګیا دی د دوه اړخیزو او ډېر اړخیزو تجارتي او اقتصادي تړونونو تر مخې له خپلو ډېرو ګاونډیو هېوادونو سره اړیکې ساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د اقتصادي همکارۍ د انجمن يو فعال غړی دی او د دغه انجمن د هدفونو د ترلاسه کولو لپاره په شدت سره په کار کولو بوخت دی. څو اقتصادي وده جاري وساتلی شي او د خلکو د ژوند معيارونه اوچت کړی شي.

د ۲۰۰۷ز کال د اپريل په مياشت کې د سارک په څوارلسمه غونډه کې، افغانستان د اتم غړي په حيث ومنل شو. له دې ګران هېواد څخه هيله کېږي ،چې دا به د دغې ادارې په تخنيکي کمېټو او د کار په ډلو کې خپله ونډه اخلي. ځکه چې هر چاته معلومه ده سارک په کرهنې، کليوالي ودې، صحت، نفوسو ، د ښځو او د ماشومانو ښېګړې، چاپېريال، ساينس او تکنالوجي، ترانسپورت او د انساني انکشاف په معاملو کې ډېره فعاله برخه لري. د افغانستان د سارک د غړيتوب په برکت د سويلي اسيا او د منځنۍ اسيا د سيمو ترمنځه د يوه نوي حرکت قوت را پيدا شوی دی.

افغانستان د شنګهای د همکارۍ د انجمن په تماس ډلې کې هم شرکت لري دا په دې انجمن کې هم د يوې مهمې برخې هيله لري. دا هېواد د منځنۍ اسيا د سيمه ييز اقتصادي تعاون غړيتوب لري. دا د منځني او د سويلي اسيا د ترانسپورت او د تجارت د فورم غړی هم دی.د دغو په واسطه افغانستان د زياتې سيمه ييزې همکارۍ سره اړه لرونکو پروژو او فعاليتونو باندې خپل پام مرکوز وي.

افغانستان لېواله دی، چې د تجارت په اړه ښه موقع منځ ته راوړي، د سيمه ييزو د اورګاډو او د سړکونو په شبکو کې شرکت ومومي د سيمه ييزو د انرژۍ په بازارونو کې د يوه مهم انډيوال حيثيت ولري، د مخدره شيانو تجارت له منځه وباسي او د طلايي عصر د ودې مقصدونه ترلاسه کړي.

سارک په ۱۹۸۵ز کال کې تاسيس شوی و ،چې ورکې بنګله ديش،بوټان، هند ، مالديوز، نېپال، پاکستان او سريلانکا شامل وو.

د ۲۰۰۵ز کال په نوامبر کې د سارک د سترو مشرانو په ډهاکه کې شوې غونډه کې افغانستان هم په دې کې شامل کړی شو. دا ټول کار د هند د لومړي وزير ډاکټر منموهن سنګهـ په هڅو وشو او د پاکستان په شمول نورو ټولو اوه غړيو ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیشنهاد تایید وکړو. ځینې هېوادونه دا فکر لري، چې افغانستان یوازې د منځنۍ اسیا برخه ده.

لیکن یو شمېر هېوادونه افغانستان د سویلي اسیا برخه ګڼي ځکه چې دا هېواد په تاریخي، کلتوري او جغرافیایي ډګرونو کې له سویلي اسیا سره ټېنګې اړیکې لري چین، جاپان، سویلي کوریا ، ایران، امریکا او یورپین یونین ته ددې انجمن د مشاهدینو حیثیت ورکړ شوی دی.

ځینې سیاسي مفکرین دا حس کوي ،چې په تاریخي تجزیه دا ور معلومېږي، چې هند او پاکستان دواړه له افغانستان سره د ملګرتیا مناسبات غواړي ددې علت دادی ،چې افغانستان په منځنۍ اسیا پورې تړلی هېواد دی ،چې هغه سیمه په طبیعي منابعو غني ده حقیقت دادی ،چې د سارک د یوه غړي په توګه افغانستان ته د ودې د پانګې یوه برخه ترلاسه کوي. په ځینو ساحو کې دا فکر چې د امریکا حکومت ددې لپاره د افغانستان د سارک د غړیتوب لېوالتیا درلوده، چې دغه جنګ ځپلي هېواد ته په یوه اداري چوکاټ کې ځای ورکړ شي ،لږ څه خوشي ښکاري.

یوه خبره داده ،چې هند او پاکستان دواړه دا هیله لري ،چې افغانستان به ورته له منځنۍ اسیا څخه د انرژۍ د ترلاسه کولو لپاره د ترانزیت اسانتیاوې ورکړي .بله دا چې د شلو کلونو د جنګ له کبله د تباهۍ په نتیجه کې افغانستان چې له ترهګرۍ سره په مجادله کې کوم رول لوبولی دی، په سویلي اسیا کې د مصالحت او د امن د ور په ځای کولو لپاره ددغه هېواد له ګډون څخه غیر هېڅ امکان نشته.

که د سویلي اسیا مملکتونه د همکارۍ په خپلو هڅو کې بریالي شي، نوښایي چې سارک به د یورپین یونین (اروپایي) اود اسیا غونډې انجمنونو په نسبت هم د نفوسو په توګه تر ټولو نه لوی وي او که دا سې وي نو په دې سیمه کې به د همکارۍ نوي ورونه پرانزي، کوم چې دا هېوادونه زیات اقتصادي، سیاسي، او پوځي ځواک ته هم ورسوي دا به په دغو هېوادو پورې اړه لري، چې دوی تر کومه حده پورې پرمختګ خوښ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سارک يو خصوصيت دا دی، چې په دې کې په دوه اړخيزه معاملو غور نشي کېدای؛ ليکن په څنګ لاره د دغو په لړ کې خبرې اترې کېدای شي.

په دې انجمن کې جمهوريتونه، ولسي حکومتونه او پاچاهي شامل دي. د دغو هېوادونو نفوس د نړۍ پنځمه برخه کېږي د دنيا نيم نادار خلک په دې سيمه کې اوسېږي ايران او چين دواړه د سارک د غړيتوب لپاره لېوالتيا ښکاره کړې ده. چين او جاپان اوس د شاهدينو په حيث شامل کړی شوي دي.

هند او پاکستان چې د سارک د انجمن لوی غړي دي او د دوی ترمنځه د اوږدې مودې راهيسې اختلافات دوام لري، نو له همدې کبله سيمه ييزه سوداګري همکاري د اروپايي يونين او د اسپان په مقابل کې کمه ده دا خبره د لومړي وزير ډاکټر منموهن سنګهه له خوا وکړی شوه. ښايي چې په سارک د افغانستان په ګډون په وچه کې د دغه ګران هېواد ته لاس رسېدنه اسانه شي او د تجارت ستونزې به يې لرې شي.

د سارک د سترو مشرانو کالنۍ غونډه د ۲۰۰۷ز کال د اپريل په دريمه نېټه په لوی ډيلي کې پېل شوه. په کومه کې چې د افغانستان ولسمشر ښاغلي حامد کرزي هم ګډون کړی و. د بهرنيو چارو وزير ښاغلي سپنتا د اپريل په دويمه د وزيرانو غونډې ته خطاب وکړو او وويل: چې افغانستان به په هېواد کې د ننه له خارج څخه پانګې غواړي، دغه هېواد به د سويلي او د منځنۍ اسيا د هېوادونو ترمنځه د تجارت لپاره لاره برابروي او تر ټولو نه مهمه خبره داده، چې افغانستان د سارک له غړيو هېوادونو څخه د ترهګرۍ په ضد په ساحو کې د شموليت هيله لري.

ډېر خلک اعتراف کوي ،چې سارک به افغانستان ته ګټور ثابت شي او دا به سيمه ييز استحکام کې خپله ونډه ترسره کړي. افغانستان کولای شي، چې د ترهګرو د پاکستان له سيمې څخه د ورننوتلو په اړه د سارک د غړيو هېوادونو څخه مرسته وغواړي.

افغانستان مخکې د اقتصادي همکارۍ د انجمن او د اسلامي هېوادونو د انجمن غړی و. ليکن سارک يوه داسې موسسه ده ،چې د افغانستان له سرحداتو سره نږدې پراته هېوادونه ددې غړيتوب لري. دا هېواد له پاکستان سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴۳۰کیلو متره ګډه سرحدي پوله لري او د چین او ایران غونډې هېوادونه هم د افغانستان په سرحد کې پراته دي، چې د سارک مشاهدین دي.
د نړیوال بانک له خوا سپارښتنه شوې ده ،چې په پېل کې د انرژۍ د تجارت لپاره دوه ځایونه وټاکل شي: «لومړی د هغې سیمې لوید یځه خوا چې په کې افغانستان ، پاکستان او شمال لویدیځه خواته هند شامل دي دا سیمه به د منځنۍ او له لویدیځې اسیا څخه انرژي اخلي د انرژۍ د تجارت بل ځای ددې سیمې ښي خواته وي، چې په هند ، نېپال، بوټان، بنګله دیش او سریلانکا شامله ده. په دغو کې به د هند انرژي د وارداتو لوی اړخ وي».
په افغانستان کې د طبیعي ګازو سل بیلیون مکعب مترو ته نږدې ذخېرې لري او س مهال دا هېواد اټکلاً شل میلیونه مکعب متره ګاز په کال کې پیدا کوي او دا ټول به د هېواد دننه استهلاک کېږي.
د سارک په اوسنۍ ستره غونډه کې د ترانسپورت ښه سیستم تضمین کړی شوی دی. د اسیاسي ودې د بانک له خوا د ترانسپورت له بېلا بېلو سیستمونو څخه جوړ د یوه بشپړ سیستم په اړه مطالعه مکمله شوې ده. په دې کې به افغانستان هم شامل کړی شي.
د سارک د بېلا بېلو حکومتونو څخه جمله د ترانسپورت په اړه ډله موظفه ده، چې سیمه ییزې پروژې وپېژني او داسې لوظنامې تیاري کړي د کومو هدف چې بالاخره سویلي اسیا له منځنۍ سره ونښلوي له لویدیځې اسیا سره د ترانسپورت په واسطه نښنول وي.
هند له مخکې څخه د ډېلارام او د زرنج ترمنځه له دوو سوو کیلو متره څخه زیات اوږد سړک جوړ کړی دی.
د یوه او د بل هېواد د سړکونو د جوړېدو په واسطه به سیمه ییز تجارت پر مخ روان شي.
د سارک د غړیو هېوادو له خوا یوه داسې لوظنامه لاسلیک شوې ده، د کومې تر مخې چې به د تجارت یوه آزاده ساحه منځ ته راو ستلی شي او هلته په ټولو شیانو باندې هېڅ ګمرک نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تردې لوظنامې لاندې به تر ۲۰۱۲ زکال پورې ګمرک کم کړي شي، لیکن د افغانستان، نېپال، بوټان او مالدیف غوندې هېوادونو ته به د ګمرک د کم کولو لپاره درې کاله نور وخت ورکړی شي.

ددې معاهدې تر لاندې افغانستان به د منطقې یوه پراخ بازار ته ځان ورسولی شي، چې په کې به د تجارت ترجیحي مواقعې برابرې وي.دا وخت د افغانستان زیاته تجارتي انډیوالي له امریکا ، هند او پاکستان سره ده د تجارت لپاره مهم شیان تازه او وچې مېوې، غالۍ، وړۍ، مالوچ، پوست، وړین پوست او قیمتي او نیمه قیمتي غمي دي.

داسې ویل کېږي ،چې په نړۍ کې تر ټولو نه زیات اپین (افیون) په افغانستان کې تیارېږي، له کومو موادو څخه چې هیروین (Heroin) جوړېږي.اروپا په سلو کې له اتیاوو څخه تر نوي برخو پورې له افغانستان څخه وړل کېږي.

په دې اړه د ملګرو ملتو د مخدره شیانو او د جرایمو په اړه دا هم ویل کېږي ،چې اداري له خوا ویل شوي دي ،چې د طالبانو په وخت کې څومره اپین تیارېدل، د هغه څخه ۳۳ زیات اپین اوس تیارېږي.

په سارک کې د افغانستان له شاملېدو سره به ددغه هېواد حکومت ته د بغاوت په ضد د نورو غړیو هېوادو مرسته ترلاسه شي ځکه چې د مخدره شیانو له تجارت څخه پانګې د ترهګرو عناصرو لاس ته ورځي.

د سارک غړو هېوادو یو لړ لوظنامې لاسلیک کړي دي ،چې د ترهګرۍ، د مخدره شیانو د تجارت، د ښځو او د ماشومانو د راوړلو وړلو له فعالیتونو سره مجادله وکړی شي دوی د ترهګرۍ لپاره د پانګو د مخنیولو او د هغو د چقولو په اړه یو اضافي پروتوکول هم امضا کړی دی.

داسې دستاویزونه له غړیو هېوادو سره مرسته کوي، چې هغوی یو شان اصولونه خپل کړي، مثبت قوانین جوړ کړي او یو او بل ته معلومات ورانديې کوي .د سارک د یوې قوې د جوړولو پیشنهاد هم تر غور لاندې دی.

لیکن دا د یادوړ خبره ده ،چې سارک تراوسه پورې دومره پرمختګ نه دی کړی څومره چې ورڅخه هیله کېده له بده مرغه د هند او پاکستان ترمنځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختلافات د مخکې په شان موجود دي ،بلکې دا د دهشت ګردی له کبله لا هم زیات شوي دي.

بله خبره داده، چې د پاکستان حکومت هند ته لاره نه ورکوي ،چې افغانستان د انساني خواخوږۍ په اساس د مرستې شیان راولېږي. د ډېرو کلونو راهیسې پاکستان، دهند او افغانستان ترمنځه په وچه د تجارت لاره بنده کړې ده او هند اړ دی، چې د مرستې شیان یا خو په هوایي لاره او یا د ایران په لاره افغانستان ته ورسوي.

لیکن دا چې ښېلا ښېلو هېوادونه یو ځای په کېښناستو د یوه او بل سره خبرې کولو ته چمتو دي، د ډاډ وړ خبره ده ،چې د سارک په واسطه خپل منځنی اعتماد زیاتېدای شي سیمه ییز اداري منځ ته راوستل کېدای شي، اساسي چوکاټونه تیار کېدای شي او له انکشافي موسسو سره په ګډه کار کېدای شي د اشیان او د اروپایي یونین غونډې اداري له سارک سره د تعاون لېواله ده که په سویلي اسیا کې دخلکو ترمنځ تماسونه او په تجارت کې اسانتیاوې زیاتې شي نو یو نیم بلیون نفوس ګټې ترې اخېستلی شي او ټوله نړۍ ددې نه استفاده کولای شي.

دلرغونو تاریخي زمانو راهیسې افغانستان د سویلي اسیا د سلامتیا لپاره ډېر اهمیت لري په نولسمه پېړۍ کې تر بریتانیوي پالیسۍ لاندې د افغانستان حیثیت د هندي نیمې قارې کې د بفرسټېټ یعنې د یوه بې طرفه هېواد په توګه ومنل شو. لیکن کله چې په ۱۹۷۸ز کال د ثور انقلاب راغی او پاچاهي ختمه شوه ،نو یو نوی بحران پېل شو. ددې اغېزه په پاکستان باندې ډېره زیاته شوه ،ځکه چې په لوی شمېر کې د بې کوره شوي کسانو بهیر په پاکستان پلو روان شو د روسي عسکرو د راننوتلو له کبله او د مهاجرینو د حرکت په علت په پاکستان کې ډېر فشار را پیدا شو.

په هماغه وخت کې د امریکا په سترګو کې د پاکستان ستراتیژیک اهمیت ډېر زیات شو ،ځکه چې پاکستان د شوروي مداخلې په ضد د آزادۍ لپاره جنګېدونکو افغانانو ته وسلې او نوره مرسته ورکړه .په دې کار کې پاکستان ته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

امریکا سیاسي، مالي، او عسکري ملاتړ ترلاسه شو. کله چې په دسمبر ۱۹۷۹ز کال کې شوروي سلطه بشپړه شوه نو پاکستان د جنګ د لومړي صف هېواد شو.

ددې په نتیجه کې امریکا له خوا هغه بندیزونه چې د سایې منګتېن د ترمیم د خلاف ورزي له کبله لګول شوي وو ژر لرې کړی شول. د افغانانو له خوا په مجادله کې د اسلام مهم رول و، په مجاهدینو کې زیات شمېر د پښتنو و یوې خوا پاکستان له امریکا سره عسکري او ستراتیژیک تړون درلود او له بلې خوا هغه هېواد له جنګېدونکو کسانو سره مذهبي او نږدې اړیکې لرلې.

په دغه علتونو پاکستان د مقاومت په تحریک کې اخته شو د پاکستان د پټ اژانس آی ایس آی له خوا مجاهدینو ته د رقمونو او د وسلو په برابرولو کې مهم رول ولوباوه.

د پاکستان ستر مشر په پنځو کلونو کې د امریکا له حکومت څخه تقریباً دڅلور بلیونو ډالرو اقتصادي او عسکري مرسته ترلاسه کړه، بیا چې کله طالبان منځ ته راغلل، هغوی زیاتره په پاکستان کې د افغانانو پناه ګیرانو اولادونه وو، چې په مدرسو کې یې روزنه او ښوونه وشوه.

اوس په پاکستان کې د هغه هېواد د حکومت او ترهګرو ترمنځه شخړې روانې دي د پاکستان له سیمې څخه ترهګر سویلي او خېتځ افغانستان ته په ورننوتلو امنیت ته خطر رسوي. د امریکا او د ناټو د غړیو هېوادونو عسکر په افغانستان کې موجود دي او د هغوی او د مبارزینو ترمنځه د تېرو شپږو کلونو راهیسې یو نه ختمېدونکی جنګ روان دی.

دا وضعیت یو شان د ټولې سویلي اسیا سیمې دامن او سولې لپاره خطر دی امریکا تر اوسه پورې د افغانستان او پاکستان په سیمو کې د خپلو هدفونو په پوره کولو کې پاتې ده هغه پاکستان ته د راتلونکو پنځو کلونو لپاره هر کال د یو نیم بلیون ډالرو د ورکولو لوظ کړی دی. د پاکستان له خوا له امریکا څخه وسلې هم پېرودلی شي.

ددې کال د مارچ په میاشت کې په ماسکو کې د افغانستان په اړه د شنګهای دهمکارۍ د انجمن یوه ځانګړې غونډه وشوه، چې په کې د دغه انجمن شپږ واړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غړي حاضر وو. د ځلورو مشاهدو هېوادونو نماينده ګان چې له هند ، ايران، پاکستان او منګوليا څخه جمله وو ،هم په دې غونډه کې ګډون وکړ. په دې کې د هند استازي غوښتنه وکړه، چې بايد افغانستان ته د شنګهاى د همکارۍ د انجمن غړيتوب ورکړی شي ،هغه وويل:چې د سارک او د شنګهای د همکارۍ د انجمن د غړيتوب په وسيله به افغانستان د دې منطقې له هېوادونو سره خپلې اړيکې بيا ن کړي او د قدرت خاوند به شي.

هندي استازي وويل، چې افغانستان به ۲۰۰۷ز کال کې په سارک کې شامل شوی و ، ليکن تر اوسه پورې د غه هېواد د شنګهای د همکارۍ د انجمن نه غړی دی او نه مشاهد.

ځلور ورځې وروسته د مارچ په يو دېرشمه نېټه د افغانستان په اړه د ملګرو ملتونو له خوا هند کې هم يوه غونډه شوې وه.

اوس به هند په راتلونکې مياشت يعنې په اګست کې د افغانستان په انتخاباتو کې ورسره مرسته وکړي.د افغانستان د مامورينو يوې ډلې په نوي ديلي کې د هند له انتخاباتي کميسيون سره ليدنې کتنې کړي دي.

د سويلي اسيا د هېوادو د يوه او بل سره د اړيکو د لا هم ټېنګولو په غرض هند د ملګرو ملتو د تعليمي، ساينسي او کلتوري موسسې يونسکو ته پيشنهاد کړی دی ،چې په ډيلي کې دې د سولې، ودې او د جګړو د حل کولو د مطالعاتو لپاره د علي درجې يو پوهنتون جوړ کړی شي. دا به د امن او د سولې پوهنتون وي، چې د ټولې سويلي اسيا عالمانو او پلټونکو ته د استفادې وړ وي.

په دې زمان کې په سويلي اسيا کې د کرارۍ او امن ضرورت دی. د پاکستان او افغانستان ترمنځه او د دغو هېوادو دننه د ترهګرۍ د فعاليتونو د مخنيولو حاجت دی. په هند کې په يو شو ځايونو کې اخ و ډب په ليدو کې راځي.

په نيپال، سريلانکا او بنګله ديش کې تشدد او ځاني تلفات شوي دي تر ټولو نه اول امن او سوله په کار ده، د ميليونو خلکو د ژوند د معيار د اوچتولو مساله د هر چا پام غواړي بايد د ودې او انکشاف په لاره کې د ستونزو د لرې کولو لپاره د ټولو هېوادونو سياستمداران او مفکرين په ګډه بدې ووهي او د خپل منځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفاهم لپاره کار وکړي.باید په افغانستان کې بله میاشت کېدونکي انتخابات د زړه ور افغان ملت د پوهې او یوالي مثال وګرځي.

۲-۵-۱۵- دهنداوافغانستان ترمنځ اوسني مناسبات :

د هند او افغانستان ترمنځه دوستانه اړیکې د پخوانیو زمانو راهیسې را روانې دي. ددې عنعنې د دوام په لړ کې ددغه کال یعنې د ۲۰۱۱ز کال په اکتوبر میاشت کې د هند لومړی وزیر ډاکټر منموهن سنګهـ او د افغانستان د ولس مشر ښاغلي حامد کرزي ترمنځه په نوي ډیلي کې یوه لوظنامه لاسلیک شوې ده. دا لوظنامه د دواړو هېوادونو په منځ کې د ستراتیژیک اندیوالۍ په اړه لومړی هڅه ده.

له نورو مهمو خبرو څخه پرته به هند د جنګ ځپلي افغانستان د حفاظتي قواوو د تربیې، دمجهز کولو او د هغوی د ظرفیت او صلاحیت په زیاتونو کې مرسته وکړي. ددواړو هېوادونو ترمنځه دا لوظنامه هم وشوه، چې هند به په افغانستان کې د نفتو او د معدني موادو په انکشاف کې هم ورسره همکاري وکړي.

ډاکټر منموهن سنګهـ وویل: چې هند او افغانستان دواړه دې ته موقف دي، چې په هر صورت او بڼه کې له ترهګرۍ سره مجادله وکړی شي. د افغانستان ولس ډېر کړاونه او مصیبتونه زغملي دي او باید هغوی بې له بهرني مداخلت، جبر او تهدید څخه خپل سرنوشت ټاکلو ته پرېښودی شي. په تېرو وختونو کې هند د افغانستان د ملي قواو یو شو منصبداران روزلي دي. لیکن هند هېڅکله د افغانستان په حفاظتي عملیاتو کې برخه نه ده اخېستې.

هند به د افغانستان له خوا د تجارت لپاره د مواد ولپاره په لټولو کې مرسته وکړي دغه هېواد به په افغانستان کې د هایډرو کاربن او د معدنیاتو په لټولو کې هم کومک کوي، ددغې لوظنامې متن په څلورو ژبو اجرا شوی دی او دا ژبې هندي، پښتو، دري او انګلیسي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړو خواوو دا لوظ کړی دی، چې د تجارت او د پانګې لګولو لپاره به یو داسې چاپېريال منځ ته راولي، چې د محصولونو د تهيه کولو په اړه د کار طريقه اسانه شي.
د تجارت د شيانو د الوتکو په واسطه د وړلو راوړلو عمل به پېل شي او په پور د مال د برابرولو او د بيمې اسانتياوې هم په ځای کړی شي.
ډاکټر منموهن سنګهـ او ښاغلي حامد کرزي دا خبره سپينه کړه، چې دغه تړون به د هېڅ يوه هېواد او د هېواد کومې ډلې په ضد نه وي.
د ستراتيژيک انډيوالۍ تړون به يو داسې بنيادي چوکاټ منځ ته راوړي، چې په سياسي او حفاظتي ډګرونو کې همکاري تضمين شي، اقتصادي همکاري به لاهم تقويه شي د پوهنې، اقتصاد، ټولنې، کلتور او د ظرفيت په زياتولو کې به د خلکو په سويه هم تعاون زيات شي.
د هند له خوا دوه زره او څلور سوه افغانانو متعلمينو ته سکالرشيپونه ورکړل شوي دي. يو شمېر زيات افغانان زده کوونکي به اوس د انجينرانو، ډاکټرانو او ښوونکو په حيث سندونه ترلاسه کوي. د ښاغلي کرزي په وينا دا حقيقي ستراتيژيک انډيوالي ده، نه چې د حفاظتي قواو د ترببې او د مجهز کولو په اړه لوظنامه تر ټولو نه مهمه خبره داده، چې هند له افغانستان سره دوو بليونو ډالرو مرسته کړې ده، چې د بېلا بېلو بنيادي کارونو لپاره به مصرف شي.
دا د حيرانۍ خبره ده، چې د هند او د افغانستان ترمنځه انډيوالۍ پاکستان انديښمن کړی دی. يوه پاکستاني منصبدار څرګندوي، چې هند خپلو افغان دوستانو ته رقمونه ويشي او همداسې کار د روسيې او د ايران له خوا هم کېږي.
د خبرونو تر مخې هند د يوه پلان په جوړولو کې بوخت دی، چې په ايران کې د چابهار د بندرګاه او اوږد د اورګاډو يو لاين جوړ کړي. د چابهار بندر د هندي مرستې تر تعمير لاندې دی دا ځای د پاکستان له ګوادر بندرګاه څخه يوازې ۷۲ کيلومتره لرې دی، چې د چين په کومک لګيا دی جوړېږي. کله چې دا پروژه پای ته ورسېږي نو هند او افغانستان به په ستراتيژيکي ډول يو او بل سره ترلاسه کړي او د هغه انحصار به پر پاکستان کم شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندي شرکتونه به په افغانستان کې معدنيات وسپړلی شي، چې ارزښت يې د يوه زر او د درې زرو بليون ډالرو په منځ کې ددې اندازه ده له دې نه هند او افغانستان دواړو ته به ګټه ورسېږي. کله چې د سړک او د اورګاډو او د بندر پروژه مکمله شي نو د هند او افغانستان ترمنځه همکاري منځنۍ اسيا ته د غزيدو امکان هم دی. حاجي ګک چې د باميانو په ايالت کې له کابل څخه ۱۳۰ کيلومتره لرې پروت دی، په افغانستان کې تر ټولو نه زيات د اوسپنې د لرونکو موادو ذخيرې لري ددغو د سپړلو لپاره څوارلس هندي شرکتونه صلاحيت لري، په کومو کې چې د هند ستيل اتهارټي لمېټډ هم شامل دی.

دوه سوه او پنځلس کيلومتره اوږد د ډېلارام او زرنج سړک له مخکې څخه افغانستان ته سپارل شوی دی، چې په جنګ ځپلي هېواد کې د هند د انکشافي کارولو يو با ارزښته سمبول دی. په دې موقع هندي وزير ښاغلي پرنب مکرجي ويلي وو، چې هېڅوک نه شي کولای چې زموږ دواړو هېوادو په همکارۍ کې کوم خنډ واچوي په همدغه موقع ښاغلي حامد کرزي ويلي وو، چې د ۲۰۰ کروړو روپو په مصرف مکمله شوې پروژه دهغو خلکو دپاره پيغام دی، چې د هند او افغانستان ترمنځه د همکارۍ بندول غواړي. ښاغلي کرزي وويل: چې زموږ تعاون به بيخي قطع نه شي.

طالبان ددې پروژې پر ضد وو او هغوی په تعميري کارګرانو ډېر بريدونه کړي دي. شپږ هنديان او ۱۲۹ افغانان په هغو بريدو کې په حق رسيدلي وو.

د ښاغلي مکرجي په وينا د هند له خوا په افغانستان دننه په ښارونو کې ۵۸ کيلومتره نور سړکونه هم جوړ کړی شوي دي. اوس هند کولای شي، چې افغانستان ته د ايران په لاره مال او سامان ورسوي. ددې اهميت دا دی، چې پاکستان افغانستان ته له هند څخه مال رسولو لپاره اجازه نه ورکوله ښاغلي مکرجي وويل چې د ډېلارام زرنج سړک په جوړولو کې کومو کسانو د شهادت جام وڅښلو، د هغوی د ځانونو قربانۍ بېځايه نه دي تللي د هغو قربانيو په واسطه د هند او افغانستان ترمنځه د دوستۍ بنسټ لا هم ټېنګ شوی دی او دا به په راتلونکي کې زموږ د پارلمان ترمنځ د تعاون لپاره يو الهام وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هند له خوا په کابل کې د افغانستان د ماڼۍ د جوړولو کار روان دی او ډېر ژر به تکميل ته ورسېږي. په هرات کې د سلمه د بند د برېښنا پروژه هم د هند له خوا جوړېږي. هند د افغانستان د پوليسو مامورينو، ديپلوماتو او غير نظامي کسانو ته هم ښوونه او روزنه ورکړېده. د هند له خوا د صحت، پوهنې، رسنی، وسايل، برېښنا او د تيلي مخابراتو په ډګرونو کې يې هم له افغانانو سره مرسته کړې ده. د هند او افغانستان ترمنځه تجارت ورځ تر بلې زياتېږي. په دې کې شک نشته، چې پاکستان د افغانستان په استهلاکي بازارونو کې له هند سره د سيالۍ لپاره لېواله دی هغه هېواد د هند له خوا د ايران د بندرګاه چابهار استعمال ته هم د ناخوښۍ په احساس ګوري. هغه د چابهار او د خپل بندرګاه ګوادر ترمنځه د رقابت نظريه هم لري، چې د چين په مرسته جوړ شوی دی.

دهند او افغانستان ترمنځه تجارت ورځ تر بلې زياتيږي. په دې کې شک نشته چې پاکستان دافغانستان په استهلاکي بازارنو کې له هند سره د سيالۍ لپاره لېواله دی. هغه هېواد دهندله خوا دايران دبندرګاه چابهار استعمال ته دناخوښۍ په احساس ګوري. هغه دچابهاراو دخپل بندرګاه ګوادچين په مرسته جوړشوی دی.

ليکن هند له دې نظريې سره اتفاق نه لري ځکه چې د هند مقصد يوازې د افغانستان ښېګڼه او خوشحالي ده او دا هم چې اوس له دې هېواد څخه دوست هېواد افغانستان ته د مال د لېږلو کار مقابلتاً اسان شوی دی.

په کابل کې د هند په سفارت خانې باندې دوه زبردستې حملې شوي دي، د کومو لپاره طالباني دهشت ګران او آی ایس ای مسؤل ګرځېدلې دي او هند چې له ډېرې ليوالتيا سره له افغانستان سره اقتصادي او کلتوري مرسته کوي د هغې له مخې نيولو لپاره يې دغه ناوړه کار کړی و. ليکن له يوې خوا هندي کارګران د ترهګرانو فعاليتونه په ځان زغملي او له بلې خوا دهند حکومت او خلک له افغانستان سره له زيات څخه زيات خپلو مناسباتو د ټينګولو لېواله دي او غواړي، چې افغانستان زر تر زره په اقتصادي ډول په ځان ويسا شي او په نړۍ کې يې د مخکې په شان د يوه آزاد، خپلواک او خوشحال هېواد په توګه ژوند وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي حامد کرزي د هند او افغانستان په اقتصادي او فرهنګي اړیکو په اړه د پاکستان اعتراضونه رد کړي دي او ویلي یې دي ،چې افغانستان به له هند سره خپل دوستانه روابط ټینګ ساتي او څوک حق نه لري ،چې د افغانستان په کارونو کې لاس ووهي. ځکه چې افغانستان یو تړلواک هېواد دی او خپل مفاد یې په ښه شان سره پېژني. د ښاغلي کرزي په وینا افغانستان به له هند سره ددې لپاره خپل مناسبات ټینګ ساتي ،چې دا خبره د افغانستان په ګټه ده هند په هر کال کې د یوه زرو نه زیاتو متعلمینو ته سکالرشیپونه ورکوي، چې پنځه سوه د لیسانس لرونکو لپاره او پنځه سوه د مسلکي روزنې لپاره دي.په تېرو کلونو کې په زرګونه متعلمین عالمان ګرځېدلي دي او بېرته افغانستان ته په راتلو د ژوند په بېلا بېلو ساحو کې یې ګټور خدمتونه کړي دي.

د اقتصادیاتو متخصصین وایي ،چې ددې خبرې په برکت چې هند او افغانستان طبیعي ملګري دي، د افغانستان د مصنوعاتو لپاره هند یو ډېر لوی او پراخ بازار دی او دا د افغانستان اقتصادي وده تضمینوي او هند به تل د افغانانو ورونو لپاره به د تخنیکي پوهې او د ټکنالوژي کې یوه لویه وسیله ثابتېږي. تل دې وي د هند او افغانستان ملګرتیا او وروروليي.

۲-۵-۱۲- دهنداوافغانستان مناسبات په یوویشمه پېړۍ کې:

هند او افغانستان له پېړیو پېړیو راهیسې سره ډېر نږدې او خواږه مناسبات لري. دوی په تاریخي ډګر کې د یوه او بل سره ډېر نږدیوالی درلود ، په کلتوري او اقتصادي برخو کې یې هم سره ډېره همکاري کړې ده.

لیکن په موجوده عصر کې دغه دواړه هېوادونه له هغو ستونزو سره مخامخ شول، چې په طبیعي او عملي ډول هم دوی ګډه لاره اختیار کړې ده ،چې له ترهګرۍ سره مجادله وکړي له بده مرغه په ۱۹۹۹ز کال کې کله چې د انډین ایرلاینز یوه غیر پوځي الوتکه د پاکستان ترهګرانو له خوا د تښتولو په نیت، په قندهار کې کوزه کړی شوې وه، نو هغه وخت د طالبانو د حکومت له امله ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشکلات منځ ته راغلي وو، لیکن په ۲۰۰۱ ز کال کې کله چې د طالبانو رژیم له منځه لاړو نو د هند او افغانستان ترمنځه د مناسباتو یو تازه او مستریح باد وچلېده او دا وضعیت لا تر اوسه پورې دوام لري د طالبانو د حکومت له منځه تللو څخه پس هند د افغانستان له جمهوري حکومت سره دیپلوماتیکي مناسبات په ځای کړل.

هند د افغانستان د بیاودانۍ په هڅو کې په فعاله توګه شریک شو د هند له خوا د زرنج او دېلارام ترمنځه یو اوږد سړک جوړ کړی شو، چې د ۲۰۰۹ ز کال په جنوري کې د هند د معاصر خارجه وزیر ښاغلي پرنب مکرجي له لاسه پرانېستل شو.

دا سړک د ایران له سرحد سره افغانستان ته ډېر نږدې دی، ځکه چې پاکستان د هند له خوا د دوست هېواد ته د انساني مرستې د سامان د لېږدلو اجازه نه ورکوي نو دا سړک به زموږ دواړو هېوادونو ترمنځه د تجارت په ډګر کې تر ډېره حده پورې ګټه ور ثابتېږي.

د هند له خوا په کابل کې د افغانستان د پارلمان د نوې ودانۍ د جوړولو کار په ګړندۍ توګه روان دی، چې په روان کال کې ددې تکمیل ته د رسېدو لوی امکان دی. دا به د دواړو هېوادونو ترمنځه د دیموکراسۍ په مقدسې لارې د چلېدو یوه نښه وي، چې دواړه هېوادونه پرې اعتقاد لري. هند لګیا دی، چې په هرات کې د سلمه د بند یوه پرژوه جوړه کړي.

دهند له خوا د افغاني ورونو او خویندو د اسانتیاو او د مرستې لپاره په جلال آباد، قندهار، هرات او مزارشریف کې قونسلګرۍ پرانېستل شوې، چې پاکستان پرې بېځایه ډول اعتراض کوي.

دا عجیبه ښکاري، چې زموږ دواړو هېوادونو ګډه ګاونډي هېواد پاکستان زموږ ملګرتوب او نږدوالی په صمیمي توګه نه زغمي لیکن زموږ دواړو هېوادونو رهبران د خپلې دوستۍ او د همکارۍ د اړیکو د لا ټېنګولو کار کوي.

له بده مرغه پاکستان لګیا دی، چې افغان طالبانو او پاکستاني طالبانو ته د تروریزم د فعالیتونو لپاره تقویه ورکوي، له دې سره سره د پاکستان عسکرو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

استخباراتو د موسسې آی ایس آی له خوا د القاعده، لشکر طیبه او جیش محمد غونډې ترهګرو موسسو ته هر ډول مرسته او ډاډګېرنه ورکول کېږي. څو ورځې مخکې د پاکستان ابېټ آباد یوه مهم ښار کې د امریکایي جانبازو له خوا د القاعده د ستر مشر اسامه بن لادن وژنه ددې خبرې ثبوت دی، چې پاکستاني مقامات د تروریستي او له تخریب موسسو سره مرسته او پرې نګهباني کوي.

د ۲۰۰۸ز کال جولای کې په کابل کې د هند په سفارت باندې فدایانو یوه قاتلانه برید وکړو، چې په کې د دوو هندي لویو ماموړینو په شمول دوه څلوېښت تنه مړه شول او یو نیم سل نور ټپیان شول د افغانستان ستر مشر اعتراف وکړو، چې ددې برید تر شاه د پاکستان د ای ایس آی لاس دی که څه هم پاکستاني مقاماتو د خپل هېواد د استخباراتي ادارې له شمولیت څخه انکار وکړ، لیکن حقیقت هر غیر جانبدار سړي ته څرګند دی. همدا شان په هندیانو باندې دوه نورې حملې وشوې، چې په هغو کې ډېر زیان وشو او افغاني مشرانو له هند سره خواخوږي څرګنده کړه.

پاکستان د هند او افغانستان ترمنځه د خپلوۍ له زیاتېدو څخه ډېر خپه ښکاري پاکستاني ماموړینو په شدت سره امریکا او د افغانستان د ملي مشر ښاغلي کرزي ته ویلي دي، چې اسلام اباد دا حس کوي، چې په افغانستان کې د هند شتون به د پاکستان لپاره تهدید وي.

افغانستان او امریکا دواړو د پاکستان دغه دریځ مسترد کړی دی. د طالبانو د رژیم په پای کې د افغانستان په انکشاف کې د هند له خوا کوم رول لوبول شوی دی، ښاغلي کرزي د هغه ستاینه کړې ده او ویلي یې دي، چې هند د افغانستان د ودې لپاره ۱۰۳بلین امریکایي ډالر کوم رقم چې خرڅ کړي دي هغه د بېلا بېلو مهمو پروژو لپاره دي. له دغو پروژو څخه پرته هند هر کال افغان متعلمینو ته یو زر سیکالرشیپونه ورکوي. ۵- سکالرشیپونه له لیسانسه څخه باندې د لوړو مطالعاتو لپاره دي او ۵۰۰ مسلکي تربیتي لپاره دي. په دې لحاظ په تېرو یو څو کالو کې د زرګونو په شمېره کې افغان ځلمیان وطن ته په راستنیدو په بېلا بېلو ډګرونو کې په خدمتونو لګیا دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان اوس د سارک اتم غړی دی، دا غړیتوب د هند په پېل او کوښښونو په نتیجه کې ورکړل شوي دي. د سارک د آیین له مخې د دې موسسې په غونډو کې دوه اړخیزې مسالې پورته نشي کېدای. که دا نه وای نو افغانستان په خامخا د پاکستان د لاسوهنې معامله به یې د سارک په غونډو کې وړاندې کړې وای. د تروریزم مساله تر ټولو نه مهمه ده او دا بین المللي پام غواړي.

د پاکستان له سیمو څخه تخریب کاران او شرر انګیز عناصر په افغانستان او هند کې د تشدد کارونه کوي. د دې برعکس هند د افغان ملکي مامورینو، دیپلوماتانو او د پولیسو غړیو ته تربیه ورکوي، چې افغانستان په خپل ځان ویسا شي.

هند په افغانستان کې د بریښنا، د نفتو او طبیعي ګازو په انکشاف کې هم مرسته کوي.

د هند او افغانستان ترمنځه د کلیوالي پرمختګ معارف او د دواړو هېوادونو د معیارو د ټاکلو د ادارو قراردادونه لاسلیک کړای شوي دي.

د دواړو هېوادونو د دوه اړخیز کاروبار ته د ودې د ورکولو په اړه هم یوه لوظنامه لاسلیک کړی شوې ده.

په دغه زمان کې د څلور زرو نه زیات هندي کارګران او د سلامیتا غړي په افغانستان کې د راحت او د بیا ودانۍ په بېلا بېلو پروژو کې په کارونو کې بوخت دي. هند د ایران د چابهار د بندرګاه په پروژه کې د پانګې لګولو په اړه دا فکر لري، چې دا هېواد به د خپل ملګري هېواد افغانستان ته د شیانو د صادراتو په معامله کې اسانتیا حاصله کړي دا ځکه، چې پاکستان هند نه پرېږدي، چې خپل حاصلات او د مرستې شیان افغانستان ته صادر کړي.

په نړۍ کې ډېرو منورینو او مفکرینو دا فکر ښکند کړی دی، چې پاکستان، په افغانستان کې د ستراتیژیکي ژوروالي د حاصلولو لېواله دی، چې هغه هېواد د هند په ضد عسکري ګټه ترلاسه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینو امریکایي منورینو د پاکستان ددې لېوالتیا په صریحو ویناګانو کې تایید کړی دی، ځکه چې پاکستان د افغانستان خاوره د خپلو تنګو آرزوګانو د پوره کولو لپاره استعمال کول غواړي او نښه یې یوازې هند دی.

امریکایي قواوو د پاکستان د مشهور ښار ابېټ آباد کې د ترهګرانو لوی مشر اسامه بن لادن وژلی دی، کېدای شي ،چې پاکستاني استخباراتي اداره ای ،ایس، ای، وسله دارې قواوې او نورې مشتددې ادارې د افغانستان له مقاماتو سره د دښمنۍ دریځ اختیار کړي ،ځکه چې امریکایي هیلیکوپترې په جلال آباد کې کوزې او له کوم ځای څخه چې هغو ابېټ آباد ته پرواز کړی و.

اوس ددې تخمین لګول ډېر مشکل دي، چې ایا د امریکا حکومت او ناټو به د جولای په میاشت کې خپلې قواوې د افغانستان خاورې ته بیا ور وغواړي که دغو قواو د افغانستان له خاورې څخه په وتلو پیل وکړ، نو په هند باندې به له افغانستان سره د مرستې مسولیت یا وظیفه پریوځي .لیکن هند به دا بیخي غوره ونه ګڼي، چې په دغه مهمه سیمه کې به په نظامي توګه خپل ځان اخته کړي.

هند غواړي ،چې له افغانستان سره سره پاکستان هم پرمختګ وکړي او د خپلو خلکو د ناداری او داقتصادي مشکلاتو د کلونو یاد لرې کولو لپاره بهې ووهي .لیکن ددې لپاره ضروري ده، چې پاکستاني عسکري قواوې په دې سیمه کې امن او سولې ته ضررونه رسوي، چې تشدد مخه ونیسي او د خپلو ګاونډیانو ته د سولې په اساس خپل کار کولو ته پرېږدي او د بې ګناه خلکو د وینو له تویولو څخه لاس واخلي حقیقي امن به په هغه صورت کې ممکن وي.

۲-۵-۱۷- په هندکې دافغانانوتاریخي آثار:

په هند کې د افغانانو تاریخي آثار د هند د کلتوري میراث یوه با ارزښته او شتمنه برخه ده. په ډیلي کې مشهور قطب مینار د پاچا قطب الدین له خوا جوړ کړی شوی و. له ده څخه مخکې محمد غوري د ډیلي په مهرولي کې قوة الاسلام نومې جومات ودان کړی و. دا دواړه قیمتي آثار نن هم د نړیوالو خلکو لپاره زړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رابښکونکي دي. د سلطان شمس الدین الشمش په وفات هغه په قوة الاسلام جومات کې ښخ کړی شو. دده په حکومتي دوره کې د حوض خاص، حوض شمسي او د نورو ځایونو ګرد چاپېره لوی لوی باغونه او تفریح ځایونه جوړ کړی شول. کله چې له سلطان ناصر الدین څخه وروسته غیاث الدین بلبن پر تخت کېښناست، هغه د بستي نظام الدین تر څنګه په کلا کې یو سور محل جوړ کړ، چې خلکو به دا ځای د غیاث پور په نامه یاداوه.

د غلجایي کورنۍ پاچا سلطان علاوالدین غلجي د سیري په نامه یو لوی ښار ودان کړ، چې د دغه ښار د ورانو او نړېدلو کنډرونو آثار اوس هم لیدل کېږي. له هغه سره نږدې اوس د کلتوري پروګرامونو لپاره یو لوی تالار جوړ کړ، چې سیري یې د پام وړ او لافاني ګرځولی دي.

دغه پاچا د مسجد قوة الاسلام علایي دروازه هم جوړه کړه. دده د جومات په لمر پربواته خوا کې خپل محل هم ودان کړ. حوض خاص ددغه پاچا تاریخي یادګار دی، چې اوس یې د تورستانو لپاره د یوه ډېر په زړه پورې ځای په حیث وده موندلې ده او هلته ډېر پر مختګونه کېږي.

د جهان پناه په نامه ښار پاچا محمد تخلق ودان کړی و او چراغ ډیلي، مسجد بېګم پور او نورې ودانۍ هم د هغه ډیلي تاریخي یادګارونه دي.

د فیروز شاه تخلق له خوا د فیروز آباد په نامه یو ښار ودان کړی شو، چې په تاریخ کې پنځم ډیلي ګڼل کېږي. دا ښار د زاړه ډیلي له باړه هندو راو څخه تر نوي ډیلي پورې غزیدلی دي. د باړه هندو راو په قدم شریف کې د فیروز شاه تخلق د زوی شهزاده فتح خان مقبره هم پرته ده.

د افغانانو له خوا ودان شوي ښارونه او د هغو آثار زمونږ د واړو هېوادونو د نږدې مناسباتو عکاسي کوي. د قطب مینار په لومړي منزل د قران کریم آیتونه کښل شوي دي. سلطان بهلول لودي دا مینار ترمیم کړه دده دې په هر منزل ډول ډول نقشونه جوړ کړی شوي دي.

له مهرولي سره نږدې د سلطان ناصر الدین محمود بن شمس الدین الشمش قبر دی. د سلطان غیاث الدین شانداره مقبره چې اوس ویرانه شوې ده، له مهرولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره نږدې ده.د زمرد پور په کلي کې چې اوس د نوي ډيلي برخه ګرځېدلې ده. له ډېرو او چونې څخه جوړ پنځه برجونه دي. دا د غوري پښتنو د عصر دي او په دغو برجونو کې ډېر قبرونه هم شته.

دزمرد پور په څنګ کې د لنګر خان پښتون مقبره ده او دا هم د غوري پښتنو يادګار دی.له تخلق کلا څخه نږدې هزارستون نومي ودانۍ پرته ده، چې سلطان محمد تخلق جوړه کړې وه.د شاعر بدر چهاچهي په وينا دا يو ډېر ښکلی او نفيس عمارت و.

د حضرت نظام الدين اوليا مقبره سلطان محمد تخلق ودانه کړې وه، چې په افغاني طرز جوړه شوې ده.

د شيخ نصير الدين محمود روشن چراغ دهلوي په زيارت باندې د سلطان فيروز شاه تخلق ډېره عقيده وه. ده د دغه يادګار ګنبذ هم ودان کړ.د ډيلي د پير روشن له زيارت سره نږدې ست پلی نومي يو ځای دی، چې په اصل کې د فيروز شاه تخلق د ښکار ځای و.

ست پلي ته نږدې له کړکۍ جومات دی. په پخوانيو وختونو کې دلته د کړکۍ په نامه يو کلی و، چې نن هم موجود دی. په دې اساس دغه جومات د دغه کلي په نوم مشهور شوی دی دريو اړخونو ته يې درې دروازې دي، په دې جومات کې په نهو ځايونو نهه برجونه جوړ شوي دي او د هر برج لاندې څلور څلور ستنې لګول شوي دي. په دې جومات کې نورې ډېرې ستنې هم شته. په ۱۸۵۷ز کال کې د انګليسي امپراتوريانو په ضد د هند د آزادۍ په لومړي جنګ کې ډېر خلک په دې جومات کې راټول شوي وو. تر ډېرو وختونو پورې دلته خلکو به اورونه بلول او پخلي به يې په کې کول.

دفيروز آباد په ښارکې فيروز شاه د مسافرود هستوګنې لپاره يو سل وشل سرايونه ودان کړي وو،دغه پاچا ۲۹ کاله پاچاهي وکړه دادې ښار جامي جومات او دهغه مينار ډېر شهرت درلود.

فيروز شاه تخلق د اشوکا مينار له کوم ځای څخه راوړو او د فيروز آباد په کلا کې يې ښخ کړو او د مينار زرين نوم يې ورباندې کېښود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بارہ هندو راو کې د شهزاده فتح خان په قبر باندې يوه ډبره پرته ده، چې وربانديې د رسول اکرم (صلی الله علیه وسلم) د مبارک قدم نخښه ده.

دا ډبره د بغداد د خليفې له خوا سلطان فيروز شاه ته د سوغات په توګه لېږل شوې وه په دې زيارت کې د هند د قومي شاعر حضرت شيخ محمد ابراهيم ذوق زيارت هم دی.

د فيروز شاه وزير فيروز خان جهان د ترکمان دروازې او د سيتارام بازار په منځ کې يو عظيم الشان جومات جوړ کړی دی. د دې ښکلي جومات په اړه نظر دی، چې د زلزلې او برق او تالندې غونډې افات هم دې ودانۍ ته زيان نه شي رسولی د وزير خان جهان له خوا ډېر نور جوماتونه لکه: څنګه چې د کالو سرای مسجد بېګم پور مسجد، د چوبرجي مسجد او نور هم ودان کړی شوي دي.

د لودي پښتنو آثار او هم په ښه صورت کې موجود دي، د سلطان سکندر لودي مقبره ډېره شانداره ده. د دې مقبرې تر څنګه د لودي کهول نور نامتو اشخاص هم ښخ دي.

دا ځای د نوي ډيلي د لودي باغ په حيث ياد ېږي او ډېر خلک هلته د ورځنې سيل لپاره ځي. د شېر شاه سوري د مغل پاچا همايون له خوا شروع کړی شوه کلا سرته ورسېده دې کلا ته خلک زړه کلا وايي د دې کلا فصيلونه سليم شاه سوري په چونه پاخه جوړ کړل په دې کلا کې شېر شاه سوري بې ساري ودانۍ جوړې کړې. وروسته له دې د کلا په صحن کې يوه څاه وکېندلی شوه له زړې کلا څخه يو ميل لرې، د عيسی خان سوري کلی دی، چې هلته د عيسي خان سوري زيارت او جوماتونه دی.

د شېر شاه سوري د پنځو کلونو په حکومت کې د ده د پاخه او باشعوره تدبير او عدالت په برکت داسې کارونه سرته ورسول شول، چې په تاريخ کې يې مثال نه موندل کېږي. د ده سياسي شعور او اداري صلاحيت بې ساری دی.

شېر شاه سوري د اسيا له ډېرو پوهو پاچاهانو څخه ګڼل کېږي. د ده د پښتونوالۍ خويونه او د انسانيت لوړ خصلتونه د ډېرې ستاينې وړ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شېر شاه د عدالت او انتظام نښې نښانې لا تر او سه په دې خاوره کې موندل کېږي .هغه يو ډېر عادل، مدبر او منتظم پاچا و. هغه د بزګرانو د حالت ښه کولو ته ډېره توجه لرله هغه نهايت متين او منصف پاچا و ، شېر شاه له بنګاله تر اباسيند پورې لوی سړک وويست د سړک په غاړو يې هر ځای مسافرخانې جوړې کړې د پوستې او ډاک انتظام يې برابر کړو باغونه، شفاخانې او مکتوبونه يې جوړ کړل.

د شېر شاه سوري تر وفات وروسته هغه د بهار د ايالت په ساسرام کې دده د پلار قبر ته نږدې خاورو ته وسپارل شو او هلته يوه ښکلې مقبره جوړه کړای شوه.

دده د قبر ګنبدې يو ډول مخصوص عظمت لري دده د مرګ وروسته دده کشر زوی جلال خان پر تخت کېښناست او د سليم شاه لقب يې غوره کړ. هغه اته کاله حکومت وکړو د ډيلي سليم ګړه کلا دده له يادګارونو څخه ده. له مړينې وروسته هغه هم په ساسرام کې ښخ کړای شو.

په هند کې د افغانانو له خوا جوړ کړی شوي ډېر زيات جوماتونه، کلاګانې، زيارتونه، مقبرې، باغونه، سړکونه، څاه ګانې او سرايونه موجود دي.

داد هند فرهنګ او کلتور ته د افغانانو پايدار سوغاتونه او يادګارونه دي په هره يوه مانۍ د افغانانو د فن او هنر چاپ پروت دی.هغو د ګډ ميراث په بڼه ای کولو کې شتمنه برخه اچولې ده. په تاريخي ډول دا دوه قومونه له يوه او بل سره ډېر نږدې شوي دي.

له دې څخه په واضح ډول معلومېږي، چې د دومره نږدو اړيکو او روابطو په برکت د هنديانو او افغانانو ترمنځه ډېره راکړه ورکړه وشوه او د يوه او بل په ثقافت او ژوندانه باندې ژورې اغېزې وشوې.

هنديان او افغانان ډېر انسان دوست او سوله خوښوونکي خلک دي. دوی د چا په کارونو کې لاس نه وهي او په خپلو چارو کې د چا مداخلت نه مني له دې کبله دا دواړه ملتونه له يوه او بل سره دومره نږدې دي، چې د هند حکومت او خلک په دې هېواد کې د افغانانو د آثارو په دقت سره ساتنه کوي د دواړو ملتونو ترمنځه به د ملګرتيا احساسات تل ژوندي وي.(۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دادښاغلي بتره هغه ليکنې وې ،چې چاپ شوي نه وې اوما په دې څپرکي کې ذکر کړې.لکه څرنګه چې دا ليکنې سياسي، کلتوري، تاريخي او ادبي وي ،نوله دې ليکنو څخه دا سې ښکاري، چې دا شخص په هره برخه کې پوره معلومات لري او يوازينی خبره چې په کې جوته شوه دا ده ،چې دا ليکوال له افغانستان پښتو او پښتوژبې سره ډېره مينه لري او هره ليکنه يې دافغانستان پښتنو په اړه ده او په افغانستان باندې يو مين سړی دی اوددې همدا مينه اوليو التيا ده، چې پښتوژبه يې زده کړې ده او کاريې ورباندې کړی دی او نور هم غواړي چې په دې برخه کې ليکنې او څېړنې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- دلیکوال کلتوري څېړه

ښاغلی منوهر سنګهـ بتره یو کلتوري، سیاسي، فرهنګي ،اجتماعي او ادبي شخصیت دي. نوموړی شخصیت هغه څوک دی، چې په هره برخه کې یې کارکړی دی اوله دې سره سره ژورنالیستي کارونه یې هم کړي دي.

ددې ټولو کارونو تر څنګ یې د زده کړې په خاطر نورو هېوادونو ته یې سفرونه هم کړي دي. دنوموړي د سفرنو یوازینی علت دا دی، چې دی خپل معلومات ډېرکړي اوپه تاریخي اوفرهنګي برخوکې څېړنه وکړي ترڅوو کولی شي په دې برخه کې ګټوراودعلم اوپوهې نه ډک آثاروليکي اوټولنې ته یې وړاندې کړي.

نو ددې خبرو پر اساس او تاکید د ښاغلي بتره ځینو کارونو او سفرونو ته سر ور څرګندوو، چې په دې برخه یې کړې دي.

۳-۱- بتره په افغانستان کې :

ښاغلي منوهر سنګهـ بتره څو ځلې افغانستان ته راغلی دی او علمي سفرونه یې کړي دي.بتره نه یوازې دا چې د پښتو زده کړې لپاره افغانستان ته راغلی دی او پښتو ژبه یې دلته زده کړې ده، بلکې په کنفرانسونو، سیمینارونواونوروعلمي بحثونو کې یې هم ګډون کړی دی.

ښاغلی بتره په ۱۹۲۳زکال کې کابل ته راغی اود ادبیاتو په پوهنځي کې یې د پښتو ژبې په زده کړه پیل هم وکړ. د یوه کال زده کړې او هستوګنې وروسته بېرته ډیلي ته وګرځېد او د آل انډیا راډیو د پښتو څانګې د مشر په حیث یې وظیفه اشغال کړه.

ښاغلی بتره د خپلې هستوګنې په وخت کې د افغانستان بېلا بېلو تاریخي ځایونو ته تللی او نږدې نه یې هغه کتلې دي.(۱۲:۴۴-۴۵)

په همدې ډول تل افغانستان ته رابلل شوی دی او یا په خپله راغلی دی ځکه چې دی له افغانستان سره ډېره مینه لري اوتل غواړي، چې په علمي اوکلتوري مجلسونوکې ګډون وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بتره په ۱۹۹۰ز کال په مارچ کې کابل ته راغلی او د خان شهید عبدالصمد خان اڅکزي په سیمینار کې ګډون وکړ.(۱۹: ۲۰۷)

نو موري په همدې ډول زیاترو کنفرانسونو او غونډو کې ګډون کړی دی او مقالې یې هم په کې لوستلې دي. دغه تکړه لیکوال او ژباړن په ډېرې لیوالتیا سره په هر سیمینار کې ونډه اخیستې ده او په ډېرې لیوالتیا سره یې خپلې لیکنې په کې لوستې دي. د قدرور شخصیت د پښتو ملي مبارز او د سویلي پښتونخوا د پښتنو د ستر مشر اروابناد خان عبدالصمد خان اڅکزي د زوکړې اتیایمه کلیزه د ۱۳۶۸ل کال د حوت (کب) د میاشتې په وروستیو شپو ورځو کې د یوه بین المللي سیمینار په ترڅ کې ونمانځل شوه.

په دې سیمینار کې د هېواد د بېلا بېلو فرهنګي موسسو پوهانو، لیکوالو او فرهنګي شخصیتونو ګډون کړی و. له دې سربېره د هندوستان، پاکستان او پښتو او پښتونخوا ځینې پوهان او سیاسي ملي شخصیتونه هم دې سیمینار ته راغلي وو.

په دې علمي سیمینار کې ښاغلي بترا هم ونډه اخیستې وه او یوه علمي مقاله یې په کې ولوستله.

په همدې ډول د اروابناد خان عبدالصمد خان اڅکزي په دوو نورو سیمینارونو کې یې هم برخه اخیستې ده، چې یو په ۱۳۸۲ل یا ۲۰۰۷ز کال کې او بل په ۱۳۹۰ز کال کې جوړ شوي وو. په دې سیمینارونو کې ښاغلي منوهرسنګهـ بتره هم ګډون کړی و او دغه درې واړه سیمینارونه د افغانستان د علومو اکاډمی د سیمه ییزو مطالعاتو مرکز له خوا جوړ شوي وو او بتره صیب په ځانګړې ډول راغوښتل شوی و.

نو په دې ډول بتره دوروستي ځل لپاره په ۱۳۹۰ز کال کې راغلی و او په دې علمي سیمینار کې یې په ډېره مینه برخه اخیستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳-۲- بتره په آل انډيا راډيو کې :

لکه څرنګه چې په تېرو موضوعاتو او سرليکونو کې وويل شول، چې ښاغلی منوهر سنګهـ بتره د هند په آل انډيا راډيو کې کار کړی او هلته د مشر په حيث تېر شوی دی.

نوموړي شخصيت په دې راډيو کې د پښتو ژبې او پښتنو لپاره ډېر کار په کې کړی دی او تل يې هڅه کړې ده، چې نوي نوي علمي ،ښوونيزاو تفريحي پروګرامونه په پښتو ژبه جوړ کړي تر څو د دې لارې پښتو ژبه پياوړې شي او په نړيواله کچه خپل شهرت ترلاسه کړي.

نو په دې اساس اوس دې ته راځو ، چې د غه لوړ شخصيت په دې راډيو کې کومې کومې چارې کړې دي او په دې راډيو کې څومره پرمختګ په پښتو ژبه او ادبياتو کې راغلی دی. پرته له دې، چې ښاغلی بتره په آل انډيا راډيو کې نطاق و بلکې ژباړه يې هم کړې دي.

بتره له ۱۹۵۰ز کال وروسته د آل انډيا راډيو ډيلي په څانګو کې د مامور په حيث وګومارل شو. په ۱۹۲۳ز کال کابل ته د پښتو د زده کړې لپاره راغی، په يوه کال کې يې دلته پښتو ژبه زده کړه او ترډې حده يې زده کړه، چې په کابل کې يې د خپل لومړني يو کلن اقامت په دوران کې له انګريزي او هندي ژبو له آثاروڅخه په پښتو ژبه ترجمې کولې او پښتو آثار يې په انګريزي ژباړل.

کله چې بتره ډيلي ته ورغی، خپلو هڅو ته يې د پښتو ژبې او ادب په برخه کې دوام ورکړ. په دې ترڅ کې دې آل انډيا راډيو ډيلي کې د پښتو څانګې مشر شو.

پښتو څانګې دده د مشرۍ په دوران کې ډېره ترقي وکړه او ډېر اوريدونکي يې پيدا کړل او ښه مطالب په کې ايجاد شول.

بتره د دې څانګې لپاره هم د ځينو پښتنو شاعرانو او د افغان او هند د روابطو په خصوص د قدر وړ مقالې وکښلې، چې اوس هم د راډيو په ارشيف کې دده به خط موجودې دي.

بتره د پښتو څانګې له سوپروايزرۍ، د راډيو سټيشن دايرکټرۍ او د راډيو مرستيالۍ ته هم ورسېد او بيا متقاعد شو(۱۹: ۲۰۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په دې ډول د راډيو له خوا يې هم پښتو ژبې ته خدمت کړی دی او خپله مينه يې ښودلې ده او د همدې راډيو له خوا يې د هندوستان خلکو ته پښتو اورولې ده او د خلکو پام يې پښتو ژبې ته اړولی دی.

که چيرته فکر وکړو نو دده په شان به ډېر نور خېړونکي او ليکونکي هم پيدا شي ، چې دې قيمتي ژبې ته يې کار کړی وي او په ښلا ښلو لارو يې پراختيا ور ښلي وي.

۳-۳- بتره، پښتو او پښتانه :

منوهر سنګهـ بتره چې په پښتو مين سړی دی، له ځوانۍ نه نيولې تر ننه ورځې پورې يې پښتو ته خدمت کړی دی او کوي يې او تل غواړي ،چې پښتو ژبې ته نوې خېړنې وکړي او نوي اختراعات په کې راولي او ملا يې ټينګه ورته تړلې ده.

نوموړي پښتو ژبې ته ډېر کار کړی دی او خپلې اړيکې يې ور سره ساتلې دي.

کله چې بتره په ۱۹۹۰ز کال کې کابل ته د خان شهيد عبدالصمد خان اڅکزي سيمينار ته راغلی و نو ده په يوه مصاحبه کې د پښتو ژبې په اړه يې داسې څه ويلي وو، چې په لاندې ډول دي:

پښتو ډېره غني ژبه ده، مونږ ځکه ورته شتمنه وايو، چې پاخه متلونه، قوي متنونه او د يوه پاخه کلتوري ټولنې ښېګنې او زيات مميزات په دې ژبه کې ځای لري.

د خپلې همدې عقيدې له مخې ده خپل ژوند د پښتو او پښتنو معرفي ته وقف کړی دی؛ په پښتو ژبه خواږه اشعار وايي، چې په اشعارو کې يې يو خاص توحيد او د سکهـ په مذهب روحاني پلوشې خپلې وزرې غوړوي.

دی آزاد او مقيد پښتو اشعار وايي خپل پښتو خواږه اشعار يې اورولي دي او نثر يې هم خوږ او کله ناکله د شعر درشل ته هم قدمونه ږدي.

دده د يو شعر دوه بيتونه دا دي:

زه هم رباب يم زه هم شهباز يم
شرنګی مې وا وره قصه پرداز يم
څوک په نړۍ کې زما منتظر دي
زه په خلا کې د درد آواز يم (۱۸: ۵-۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې برخه کې زه د ښاغلي زړور د هغې لیکنې ځو کرښې را اخلم، چې له منوهر سنګهـ بتره سره یې مخامخ کتلي او خبرې یې کړې دي. بتره صیب پښتو ډېره ستایلي او له خبرو څخه یې ځرګند ېږي، چې له پښتو ژبې سره ډېره مینه لري، نو له هغه ځایه یې پیلوم چې زړور خونې ته ورځي او ورسره مخامخ کېږي او خبرې پېلوي.

ور مې خلاص کړ او ور ننوتلم ګورم، چې دی ناست دی او د خوشحال خان خټک د رباعیاتو کتاب یې په لاس کې دی. ځان مې ورته ور وپېژانده ډېر خوشحاله شوم. ما د واره ترې پوښتنه وکړه، چې بتره صیب لکه چې د خوشحال خان خټک بابا له اشعارو سره ډېره مینه لري که څنګه ؟

دی په فکر کې شو، چې څنګه ترې ما دومره ژر داسې په زړه پورې پوښتنه وکړه نو ویې ویل، چې هو ! زه د خوشحال خان خټک بابا له اشعارو سره ډېره مینه لرم او تل یې لولم او لوستلو ته یې خوند اخلم ده وویل: چې ما د خوشحال خان خټک ځینې اشعار په انګلیسي ژبه اړولې دي.

له ښاغلي بتره نه ما وغوښتل، چې د خوشحال خان د رباعیاتو نه کومه خوښه کړې رباعي ولولي، ده د کتاب پاڼې واړولې را رواړولې اودا ښکلې رباعي یې خوښه کړه او ویې لوسته.

فکر مې وکړ، چې دا انسانان دي
ځینې فرښتې دي ځینې شیطانان دي
ځینې سړي دي په خوی خصلت کې
ځینې بې شکه لکه دران دي

یوه بله رباعي یې هم خوښه کړه او ویې لوسته:

که عقل ورک شي له دې جهانه
هېڅ پاتې نشي زما جانه
هېڅ څوک به نه وایي چې نادان یم
هر یو به ښه ګڼي ځان له لقمانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ښاغلي بتره سره زماله خبرو اترو څخه دا څرګنده شوه، چې دی په رښتیا سره د پښتو ژبې او ادب سره خورا مینه او علاقه لري، ده پښتو ژبه د ځان لپاره د یوه خارجي ژبې په حیث زده کړې ده.

ښاغلي بتره په پښتو ژبه ځینې اشعار لیکلي دي او د ژوند شګوار او رنګین اړخونه ډېر خوښوي او په خصوصي ډول د پښتنو دوستي، مینه او مېلمه پالنه ستايي.

ښاغلی بتره پخواني شاعران خوشحال بابا، رحمان بابا او حمید بابا ډېر خوښوي او له نورو شاعرانو سره هم ډېره مینه لري، که څوک ورته د پښتو کوم شاعريا لیکونکی ورو پېژني نو دی پرې ډېر خوشحاله کېږي.(۱۳: ۶۹-۷۰)

د منوهرسنګهـ بتره له دې خبرو او مرکو څخه دا سې څرګندېږي، چې نوموړی هغه هندوستانی دی، چې بې له شک او تردید څخه له پښتو ژبې او پښتنو سره خورا ډېره مینه لري او تل غواړي چې له پښتنو او پښتو ژبې سره اړیکه ولري او له دې کبله افغانستان ته هروخت علمي او تحقیقي سفرونه لري. دا په خپله یو غټ ثبوت دی د بتره د مینې له پښتو او پښتنو سره. نو له دې څخه ښکاري چې د هندوستان ټول خلک له افغانستان سره ډېره مینه لري او غواړي چې ښه مناسبات ورسره ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

دغه اثر چې (د منوهر سنګهـ بتره فرهنګي څېره) تر نامه لاندې لیکل شوی دی د ماسترۍ تیزس دی او په درېو (۳) څپرکو کې بشپړ شوی دی.

د دې تیزس په لومړي څپرکي کې په هندوستان کې د پښتو ادبیاتو په معاصره دوره باندې بحث شوی دی، یعنې په دې دوره کې پښتو ته څومره کار شوی او څومره پرمختګ یې کړی دی.

بل دا چې په مطبوعاتو، رسنیو، آثارو، دیپارتمنتونو کې څومره پښتو شتون لري او کوم آثار په پښتو ژبه لیکل شوي او ژباړل شوي دي. دا ټول موضوعات په دې څپرکي کې راغلي دي.

له دې څخه چې تېر شو بله موضوع د بتره ژوند دی په دې کې راغلي دي، چې بترا په ۱۹۲۷ز کال کې په راولپنډۍ کې زېږېدلی دی او په ۱۹۴۷ز کال کې د هند د نیمې وچې قارې د وېش پر مهال هندوستان ته تللی دی او نوموړي په ۱۹۶۳ز کال کې په کابل پوهنتون کې د پښتو ژبې زده کړه پیل کړه او وروسته له هغې یې په پښتو ژبه آثار، لیکنې او ژباړې ولیکلې او چاپ ته یې هم وړاندې کړې او په همدې څپرکي کې مې دده چاپ شوي او ناچاپ لیکنې راوړې دي.

دده ځینې چاپ شوي مقالې چې ما راوړي دادي: (خان عبدالصمد خان اڅکزی، د خان عبدالصمد خان اڅکزي د وفات د څلویښتم تلین په مناسبت، دامیر کروړ ویاړنه د اباسین سپیدې او د اسې نور) آثار شته چې چاپ شوي دي.

په همدې ډول ناچاپ آثار هم لري لکه: (د هند آزادۍ په جدوجهد کې د پښتنو او بلوڅانو برخه، د شلمې پېړۍ د پښتو عظیم شاعر ګل پاچا الفت، د هند او افغانستان تر منځه لرغونې مناسبت) او د اسې نور ناچاپ آثار او لیکنې لري.

په بل څپرکي کې دده د هغو کارونو یاد آوري شوې ده، چې افغانستان کې یې کړي دي، په آل انډیا راډیو کې یې دندې او مشري کړې ده.

پښتنو ته یې څومره کار کړی دی، دا ټول هغه موضوعات دي، چې په دې اثر یا تیزس کې راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې تيزس دليکلو او څېړلو په وخت کې مې د ېرې نورې موندنې په فکر کې راغلې.

= پرته له منوهر سنګهـ بتره څخه مې د هندوستان د ځينو نورو ليکوالانو مونه هم وا ورېدل، چې پښتو ژبې ته يې خدمت کړی او بايد د هغوی پرژوند هم څېړنې او ليکنې وشي.

= دا هم جوته شوه، چې منوهر سنګهـ بتره نه يوازې په پښتو ژبه ليکنې کړي دي، بلکې په هندي، پنجابي، انګليسي او هسپانوي ژبويې هم ډېرڅه ليکلي دي.

= د منوهر سنګهـ بتره له ژوند څخه پرته دده له دندو، کارونو، له چاپ او ناچاپو آثارو سره يې آشنا شوو.

= دا هم ځرګنده شوه، چې بتره پرته له تاريخي ليکنو څخه سياسي، فرهنګي او ادبي ليکنې هم لري او ددې ترڅنګ يې ژباړې هم کړي دي.

= دده له ليکنو څخه دا هم ښکاره شوه، چې سره ېره پردې چې دليکنو ژبه يې ډېره ښه او سوچه ده، بلکې ځينې نيمګړتياوې هم لري، چې د انګليسي او اردو ژبې تراغېزې لاندې ده.

= نه يوازې دا چې نوموړي په رسمي سيمينارونو او کنفرانسونو کې ګډون کړی دی، بلکې په نوروراډيويي او تلويزيوني خپرونو او مرکويې هم ګډون کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مناقشه

په دې برخه کې هڅه کوو، ټولو هغو انګېرنو او پوښتنو ته لنډ ځواب ووايو، چې د تيزس د دفاع پر مهال د ناستو ګړو په ذهنونو کې پيدا کېږي.ښايي د بېرو دوستانو ته دا پوښتنه پيدا شي، چې په خپله افغانستان کې د بېرپياوړي او تکړه ليکوالان، څېړونکي او پوهان شته او بيا په هندوستان کې هم نور داسې پوهان موجود دي، چې پښتوژبې لپاره يې د بېرکارونه او ليکنې کړې دي.نو ولې يوازې په منوهر سنګهـ بتره باندې دا اثر ليکل شوی دی او ددې اثر ارزښت په څه کې دی؟څه لامل شول، چې نوموړي په پښتوژبه آثار او ليکنې وليکلې .دا اثر کومې نيمګړتياوې او ښېګڼې لري او دژبې په لحاظ څه ډول دی؟

۱ – په هندوستان کې د بېرونا متو هندوستانيانو پښتوژبې ته کار کړی دی. نو ولې يوازې د منوهر سنګهـ بترهپه ژوند او آثارو دا اثر وليکل شو؟

ځواب: لکه څرنګه چې ټولو افغانانو او هنديانو ته دا څرګند ده، چې افغانستان او هندوستان په تاريخي لحاظ د بېرلرغونی او پخوانی تاريخ لري.دا دواړه هېوادونه د هند د نيمې وچې تر ويش او هغې نه وروسته ترنن ورځې پورې د بېر کوچېدلي دي او د يوه او بل په هېوادونو کې سره ميشت شوي دي او له همدې امله د بېرو څېړونکو په پښتوژبه کار کړی دی او ليکنې يې کړې دي، چې په دې برخه کې ښاغلي هېوادمل صيب هم د بېرڅه کړي او اروا ښاد پوهاند عبدالشکور رشاد او داسې نورو پوهانو نومونه اخېستلې شو.دا په کار دي، چې د هرنا پښتانه هندوستاني پرژوند باندې، چې پښتو ته يې کار کړی دی څېړنه وشي.

ددې اثر ارزښت هم په دې کې دی، چې ټول پوهاند او نور پښتانه په دې پوه شي، چې پرته له افغانانو څخه بهرنيانو هم پښتوژبې ته خدمت کړی، مقالې او آثار يې ليکلې دي او ټولنې ته وړاندې کړې دي.زه داوايم، چې بايد په ټولو بهرنيانو که

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوستاني دی او که دبل کوم هېواد دي ، چې پښتوژبې ته یې کار کړی وي باید څېړنه ورباندې وشي او د دوی پرژوند باندې آثار ولیکل شي.

۲ - د دې اثر د لیکلو موخه او ارزښت په څه کې دی او ولې دا اثر په یوه بهرنۍ باندې لیکل شوی دی؟

ځواب: موخه او ارزښت یې دا دی ، چې یو خوله بهرنیو پوهانو سره آشنا کېږو او له دې خبرېږو ، چې پښتوژبه دا سې یوه پرمختللې او پیاوړې ژبه ده ، چې پرته له افغانانو څخه هندیان او نور بهرنیان هم مینه ورسره لري او هڅه کوي ، چې زده یې کړي ،آثار ورباندې ولیکي او نور ژورنالیستي کارونه ورباندې وکړي ، ترڅو پرمختللې شي او د نړیوالو ژبو په قطار کې ودرېږي.

بل اړین ارزښت یې دا دی ، چې هندیان او افغانان د ځینو تاریخي ،فرهنګي او سیاسي عواملو له امله یوه او بل هېواد ته کډه شوي دي.په همدې کډه شویو کورنیو کې شاعران،لیکوالان او څېړونکي تېر شوي دي او هر یوه اشعار ،لیکنې او څېړنې کړې دي نو ځکه موږ دا اثر ولیکلو ترڅو د دغه لیکوال له ژوند او آثارو څخه خبر شو او ویې پېژنو ، چې نوموړی څو مره آثار لري.

پښتانه باید په دې خبروي ، چې د نړۍ په کوم ځای کې د پښتوژبې کوم خواخوږی لیکوال د پښتوژبې لپاره خدمت کوي.د هغوی د ژوند ،آثار او ادبي هڅو په اړه باید معلومات ولري.د دغو لیکوالو د هڅو ،ادبي خدمتونو د رناوی او احترام باید وشي او بهرمیشتي نا افغاني پښتو لیکوالان وهڅېږي او د ې ژبې ته د خدمت نورې آسانتیاوې او چانسونه برابر شي او د همدې ارزښتونو پربنسټ دا تیزس د منوهرسنګهـ بتره فرهنګي څېړه باندې بشپړ شوی دی.

۳ - ولې منوهرسنګهـ بتره ادبي ،فرهنګي او هنري لیکنې کړې دي؟

ځواب: د دې تولو علت دا دی ، چې نوموړي کله چې پښتوژبه په کابل پوهنتون کې زده کړه او وروسته له هغې یې په آل انډیا راډیو کې دنده پیدا کړه نو همدې دندې له کبله د ده مینه له پښتوژبې سره زیاته شوه او ورو ورو یې په پښتوژبه لیکنې او ژباړې پیل کړې او په هره برخه کې ده لیکنې کړې دي او خوراډېر معلومات یې لاسته راوړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ – منوهرسنګهـ بتره په کوموبرخوکې آثاراوليکنې کړي دي ؟

ځواب: منوهرسنګهـ بتره په ادبي ،فرهنګي ،سياسي اوتاريخي برخوکې ليکنې اوآثارليکلې دي او پرته له دې په انګليسي،هسپانوي ،عربي اواردوژبوهم ليکنې لري.همدارنګه نوموړي له پښتونه انګليسي ته هم ژباړې کړي دي،لکه:داباسين سپېدې کتاب چې دښاغلي سليمان لايق اثردى اوبتره په انګليسي ژباړلى دى.بل داميرکروړويا ړنه ده،چې په انګليسي ژبه يې ژباړلې ده اودپښتونومي مجله کې چاپ شوې ده.په همدې ډول نورې ډېرې ليکنې لري ،چې ټولې په همدې اثرکې ذکرشوي دي.

۵ – دمنوهرسنګهـ بتره آثاردژبې له پلوه څه ښيګڼې اوڅه نيمګړتياوې لري؟

ځواب: دمنوهرسنګهـ بتره دليکنواوآثاروارزښت اوښيګڼه په دې کې ده،چې له يوې خوا دپښتوژبې ادبي پانګه ده بايد خوندي وساتل شي.بل داچې ديوه هندي له خوا ليکل شوى اثردى،چې داپه خپله داجوتوي،چې پښتوژبه له هېوادڅخه بهرهم ډېرمينه وال لري اوداپه خپله دپښتوژبې لوى پرمختګ دى.

بل دا چې هغه موضوعات په کې څېړل شوي دي ،چې دهند اوافغانستان په اړه وي اوزياتره يې هغه ليکنې دي ،چې ددوى په اړيکوراڅرخېږي اودافغانستان ليکوالان اوشاعران په کې يادشوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتيجه ګيري

«دمنوهرسنګهـ بتـره فرهنګـي خبـره»ترنامـه لانـدې هغـه اثردی،چـې دبتـره پرژوند ،دندو ،آثارواوليکنوباندې بشپړ شوی دی.دااثرچې دماستری دکورس تيزس دی په درو ۳ څپرکوکې ليکل شوی دی په دې اثرکې دمنوهرسنګهـ بتره ټول ژوندزده کړې اوآثارپه کې څرګندشوي دي.دهرڅپرکي په سرکې داصلي موضوع پـه اړه يولنډغوندې معلومات وړاندې شـوي دي اووروستـه بيا اصلي موضـوع راغلې ده.

= دموضوع په شاليد (پسمنظر)کې دهغوآثاروپيژندنه راغلې ده ،چې په دې اثرکې دموضوع پـه اړه ګټه ترې اخېستل شوې ده.دڅېړنې پـه پايله کې داجوتـه شـوه،چې مخکـې لـه دې پـه دې نـوم کـوم بـل بشـپړاثرنه دی ليکـل شـوی،چې دمنوهرسنګهـ بتره ټول ژوند اوآثارپه کې راغلي وي،داد نوموړي پـه اړه يومکمل اثردی. په علمي منظمه اواکاډيميکه توګه ليکل شوی دی.

= دمنوهرسنګهـ بتره دپيژندنې په ترڅ کې داښکاره شوه،چې بتره په اصل کې دراولپنډۍ دی ،خودهنددنيمې وچې دويش په وخت کې هند ته تللی دی.
ترلسانس پورې په اسلام آباد کې و ،ليکن نورتحصيل يې په هندوستان کې بشپړ کړې دي.همدارنګه پـه آل انډيا راډيـوکې هم دمشرپه حيث يې دنده ترسره کړې اواوس مهال په جواهرلال نهروپوهنتون کې هم درس ورکوي.

= منوهرسنګهـ بتره دآثاروپه برخه کې دا څرګنده شوه،چې بتره چاپ اوناچاپ آثـارلري اوپرتـه لـه پښتـوپه نوروژبو ،لکـه:اردو ،انګليسي،هسـپانوي اوعربـي ژبوهم ليکنې لري.دبيلګې پـه توګـه ،لکـه:داباسين سپيدې ،تش،پـه افغانسـتان کـې کرکيچ،بزکشـي،په ســويلي آسـياکې دافغانســتان نوعيت،پــه هنـدکې دافغانانوتاريخي آثاراوداسې نوررونوموونه اخيستی شو.

= دمنوهرسنګهـ بتـره دادبـي اوهنـري ليکنـودڅېړنې پـه برخـه کـې داجوتـه شوه،چې ددې ليکنوترڅنګ تحقيقي ليکنې اوژباړې هم لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

= د منوهر سنګهـ بتره د ليکنـو د کره کتنـې پـه تـرڅ کـې د ا څرګنـد ه شـو ه، چې د نو مو ړي آثار د پښـتو ژبې لـه معيـاري ليکدو د سره لږتـو پيرلري، چې ځينـې کلمـې نا سمې ليکل شوي ،يعنې په معياري ليکدو د نه دي ليکل شوي.

= د ا تيزس په پښـتو ادب کې د موضوع په اړه له پخوانيو ترسره شويو آثارو سره بشپړ تو پير لري، يعنې په بشپړډول نوښت اونوي والی لري.

د منوهر سنګهـ بتره ژوند ،ادبي او تاريخي هڅې يې په منظم ډول ديوه اثرپه توګه له نورو معتبرو مأخذو نو څخـه اخيسـتي دي او د يـو ې علمـي او څېړنيزو اصـولو پـه پـام کې نيولو سره يې څېړنې بشپړ کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه

«د منوهر سنګهـ بتره فرهنګـي څیـره »ترنامـه لانـدې ددې تیـزس د لیکلـو او بشپړولو په بهیر کې زه له ډیرو پیښو ،فکرونو او ستونزوسره مخامخ شوم اوډېرې ستونزې مې ددې تیزس په څیړنو کې ولیدې نو اوس زه غـواړم ،چې یو څو دانې لـه تاسو سره شریکې کړم.

۱-بایـد دټولو بهرنیو هېوادونو لیکوالان او پوهـان چـې پښـتوژبې تـه یـې کارکړی او آثاریې لیکلي دي.زموږد لیکوالانو او څیړنکو له خوا راټول اودیوه اثرپـه توګه چاپ شي.

۲-هرڅیړونکـی چـې ددې ډول پوهانو پرژونـد او آثارو لیکنې کوي.پرتـه لـه دې، چې دا اثرپه توګه چاپ کیږي باید په انترنیټي سایټونو کې هم واچول شي، ځکه ځینې داسې کسان شته ،چې کتاب ته لاس رسی نه لري نو هغـوی کـولی شي، چې دانټرنیټ له خوا یې لاسته راوړي اویا ځینې دي ،چې د کتـاب لـه لوري یې لاسـته راوړی شي.

۳-زما بله هیله داده، چې دغه تیزس که چیرته غـواړی، چې ټولو مینه والوتـه ورسیږي نو که چیرته د علومو اکاډمی له خوا چاپ شي.ډېربه ښه وي ځکه ټولو مینه والوته به ورسیږي.

۴- بل دا چې بایـد دښاغلي منوهر سنګهـ بتره پـه اړه د علمي موسسـوله خوا یو ځانګړی سیمینارجوړکړی شي .ځکه نوموړي شخص پـه پښـتوژبه پـه هـره برخـه کې لکه: سیاسي ،فرهنګي ،تاریخي او ادبي کې کارکړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱- بتره-منوهرسنګهـ .(۱۳۸۷ل).دننګ اوفرهنګ اتل،کابل،دافغانستان دعلوموااکاډمی ، دسیمه ییزومطالعاتومرکز،اسددانش مطبعه.

۲-بتره-منوهرسنګهـ.(۱۳۹۱ل).دپوهې اوخپلواکۍلاروی،دافغانستان دعلوموااکاډمی، دسیمه ییزومطالعاتومرکز،اسددانش مطبعه .

۳-بتره-منوهرسنګهـ.(۱۳۷۰ل).خان شهیدیاد ، کابل، دسرحداتو چارو وزارت دنشراتواوفرهنګي چاروریاست،دولتي مطبعه.

۴-بتره–منوهرسنګهـ.(۲۰۰۹ ز).په افغانستان کې کړکیچ،هندوستان ،پنجابي ترېبیون ورځپاڼه .

۵-بتره-منوهرسنګهـ .(۱۹۹۲ز). له کافرستان څخه ترنورستان پورې،هندوستان،لوی زمانه ورځپاڼه.

۶- بتره،منوهرسنګهـ یادښتونه.

۷-بتره-منوهر سنګهـ،ناچاپ آثار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- بینوا -عبد الروف.(۱۹۲۳ز).یو یتیم ما شوم ،ژباړن- منو هر سنګهـ بتره ،هندوستان، LMES ورځپاڼه.

۹- حبیبي – عبد الحی.(۱۹۲۴ز). Amir Kror ،ژباړن- منوهر سنګهـ بتره ،کابل، افغانستان مجله،لومړۍ ګڼه،دولتي مطبعه.

۱۰- دآل انډیا راډیو بهرنۍ څانګه.

۱۱- دبتره رالیږل شوی ایمېل ماته.

۱۲- رحیم-عبد الرحیم.(۱۳۵۳ل). په خارج کښې پښتو خپرونکي،کابل،پښتو ټولنه.

۱۳-زړور.(۱۳۵۲ل).منوهر سنګهـ بتره،کابل«مجله»،دویمه ګڼه،کابل،دافغانستان علومو اکاډمي،دولتي مطبعه.

۱۴- ظهورالدین- ډاکټر.(۱۳۴۳ل).پیرروښان بایزید انصاري،ژباړن- منوهر سنګهـ بتره،کابل مجله،پرله پسې ګڼې ۱-۲، کابل – پښتو ټولنه.

۱۵- نامعلوم اثر.

۱۶- نامعلوم اثر.

۱۷- نیازی –رفیع الله.(۱۳۹۱ل). پښتو ژبې ته د روشن لال ملهوتره خدمتونه،(دماستری تیزس)،ناچاپ اثر.

۱۸-هند لید- مجله –(۲۰۱۲م).نوی ډیلي- پنځه ویشتمه دوره-۱۲ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹-هېوادمـــــل-زلمـــــی.(۱۳۷۳ل).پـــــه هنـــــد کې د پښــــتوژبې
اوادبیاتودایجاداوودې پړاوونه،دویم چاپ،لاهور-شرکت پرنټېګ پریس.

۲۰- Manohar Sing Batra, The Dawn over Abasin,Printedby by.M\S.Printograph,Karol Bagh, New Delhi-۲۰۱۱,۱۴۹ peg]

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیلیزه

زه د ماستری د کورس په لومړي ټولګي کې وم، چې د تیزس د موضوع په فکر کې شوم او غوښتل مې ،چې یوه نوې ،څېړنیزه او ګټوره موضوع باندې څېړنه وکړم. نو همدا وه، چې د څو خوښې کړو موضوعګانو وروسته زلمي هېواد مل همدا موضوع (د منوهر سنګهـ بتره فرهنګي څېره) راته خوښه کړه.

کله مې چې ددې موضوع سرلیک ولید ،نو ډېر مې خوښ شو ،ځکه چې هم څېړنیزو، هم نوی او تر اوسه پورې چا ور باندې کار هم نه وکړی.نو همدا وه، چې ما ژر ژر ددې موضوع سرلیک او لړ لیک د کابل پوهنتون علمي بورډ ته واستول.

څرنګه، چې دا موضوع نوې او څېړنیزه وه اوهم بل چا ورباندې کارنه وکړی.د غونډې وروسته د بورډ غړیو ،استازو او استادانو له خوا ومنل شوه.ځکه دوی ته هم ډېره په زړه پورې اونوې وه.

وروسته له منلوڅخه مې دځینو ستونزو اودموادودکمبودله امله مې ونشو کولی، چې دا موضوع ژر پوره کړم ،نو داده اوس مې د خدای په فضل او د هېواد مل په ملتیا او د نورو همکارانو او استادانو په مرسته وشول کولی ،چې دا موضوع بشپړه کړم.

ددې تیزس په بشپړېدوکې هېواد مل، عبدالغفورلېوال، رفیع الله نیازي او نورو ډېرو استادانو اودوستانو مرسته راسره کړې ده. همدارنګه په خپله دبتره مرسته هم نه هیرېدونکې ده اوله نوموړي سره په اړیکه کې هم ما خپل معلومات

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسته راوړي دي. همدارازددې موضوع دڅېړلوپه وخت کې ډېروکتابخانوته هم تللې یم.

که څه هم زه بایدددې موضوع دموادواوڅېړنې لپاره یوځل دهندوستان هېواد ته تللې وای اوپه خپله مې له بتره سره لیدنه کتنه کړې وای اوهغه مهم تاریخي ځایونه چې دبتره په لیکنوکې یادشوي دي لیدلې وای؛لیکن دنه امکان له مخې مې ونشوکولی،چې هندوستان ته سفروکړم.خوبیا مې هم ددوستانوله برکته وشوکولی ،چې له هندوستان هېوادڅخه خپل موادترلاسه کړم اوتیزس مې بشپړ کړم.

نو زه له دغو قدرووړښاغلو،دوستانو اواستادانوڅخه ډېره ډېره زیاته مننه کوم ،چې په دې برخه کې یې له خپل وسه پورې له دې بنده سره مرسته کړې ده اود دوی لـه برکتـه مـې خپـل تیـزس تـه دپـای ټکـی ایښـی دی اوهیلـه لـرم ،چـې تاسولوستونکوته دلوستلووړوي اوګټه ترې واخلی.

په درنښت

مینا مسعوده (نیکیار)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډيز

«د منوهر سنګهـ بتـره فرهنګـي خيـره» ترنامــه لانـــدې د تيـزس دا اثر، چـې يو ټولنيز، تـاريخي او څيړنيز اثـر دی. پـه درو ۳ څپرکو يا فصـلونو کې بشـپړ شـوی دی. دا اثرلـه يـوې اوږدې څيړنـې څخـه وروسـته مکمـل شـو او هرڅپرکی يـې بيلـه موضوع لري.

په لومړي سرکې پيليزه ده، په پيليزه کې راغلې دي، چې د ماستری د کورس په پيـل کې هرزده کـوونکی بايـد تيزس وليکي. دا موضـوع د لارښود استاد په مرسـته ليکل کيږي او د پوهنتون د بورډ د ډلې له خوا منل کيږي.

نو د دې خبرې پربنسټ ما هم دا موضوع د زلمـي هېوادمـل په مرسـته او همکـاری بشپړه کړه او د موادو په راټولو لو مې پيل وکړ. د دې اثر زيات مواد په خپله هېوادمل او رفيع الـه نيازي په مرسته مې لاسته روا ړي دي.

وروسـته لـه دې مـې پـه اصـلي موضـوع پيـل کـړی دی او ورپسـې د موضـوع شاليد دی، په شاليد کې هغه کتابونه او ليکنې چې د منوهر سنګهـ بتره د ژوند پـه اړه معلومـات پـه کـې راغلـې دي، معرفـي شـوي دي، لکـه: پـه هنـد کې د پښـتوژبې او ادبيات و د ايجادا و ودې پړاوونه، د اباسين سپيدې، منوهر سنګهـ بتره او د اسې نورونو مونه اخېستلی شو.

منوهر سنګهـ بتره د هند د نوي ډيلي او سېدونکی دی او پـه اصـل کې پـه ۱۹۲۷ز کـال کې پـه راولپنډۍ کې زېږېدلی دی او پـه ۱۹۴۷ ز کـال کې د نيمـې وچـې قـارې دويش په وخت کې له پاکستان څخه هند ته ولاړ او ترنن ورځې پورې پـه نوي ډيلـي کې ژوند کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترلسانسه پورې په راولپنډۍ کې واوماستري يې له پنجاب څخه اخيستې ده.ښاغلي بتره په ۱۹۲۳ زکال کې کابل ته راغی اوکابل پوهنتون دادبياتو په پوهنځۍ کې د پښتوژبې زده کړه يې پيل کړه.ديوه کال دزده کړې نه وروسته بېرته ډيلي ته لاړاوهلته دآل انډيا راډيو دمشرپه توګه مقررشو.

نوموړی له (جي،ان ناندا)سره په ګډه د Resurgent Wide ترنامه لاندې يوکتاب ليکلی دی اوهمدارنګه(انګليسي ته دپښتوشعرونوژباړه) به يې ډېرژرد کتاب په بڼه راووځي.ددې کتابونو ترڅنګ نورې ليکنې هم لري ،لکه: پيرروښان بايزيدانصاري ، د امير کروړ وياړنه، بزکشي، تش، د هنديانواود پښتنوترمنځه يووالی ،دفخرافغان خان عبدالغفارخان په يادا وياړکې،دهنداوفن اوکلتورپه ارتقا کې د پښتنوبرخه،دهنددآزادۍ په جداوجهد کې د پښتو اودبلوڅانو برخه اوداسې نورچاپ اوناچاپ آثارلري.

دمنوهرسنګهـ بتره په ليکنوکې ادبي،تاريخي،فرهنګي ،سياسي اوژباړې موجودې دي اودژبني اړخ له مخې هم ځينې نيمګړتياوې لري خوډېرې نه دي.

داچې منوهرسنګهـ بتره له ټولو پښتنوليکوالانواوخېړونکوسره مينه درلوده اوغوښتل يې ،چې ټولې ادبي خېرې په ټولو معنا وسره وپيژني،ده خپله څېړنه اوتحقيق پرښنبودل اوتل يې هڅه کړې ده ،چې ددوی په اړه خپل معلومات بشپړاوپوره کړي.مقالې اوآثارورباندې وليکي اوټولنې ته يې وړاندې کړي ترڅووګړي يوه ګټوره استفاده ترې واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنګپال شخصیت ښاغلي (عرب شاه چمتو) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ يې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له لیکوالې او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د لیکلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مینه

د افغانستان ملي تحریک

(c) ketabton.com: The Digital Library

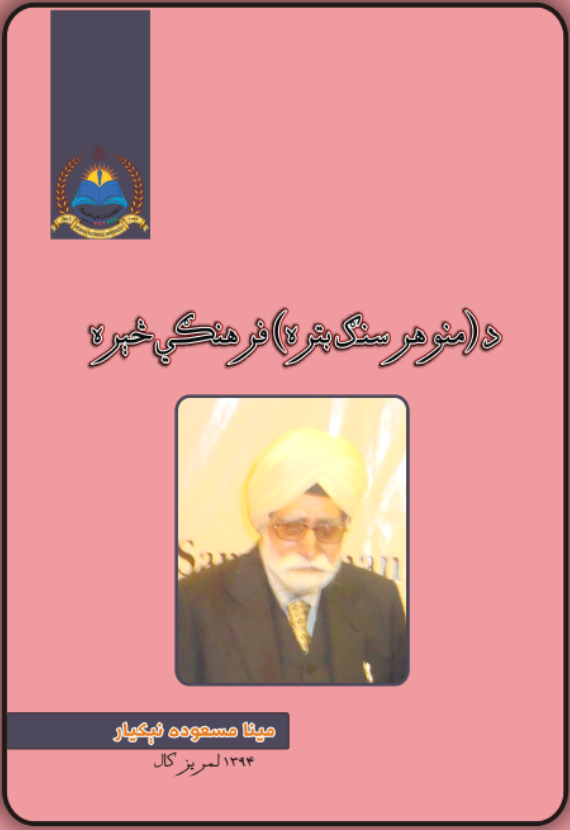

د افغانستان ملي تحریک

www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ۷۳

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library